

Серія «12-річна школа»
Заснована 2006 року

Усі уроки
ЗАРУБІЖНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ
5 клас

В. В. Паращич

Харків
Видавнича група «Основа»
2009

УДК 37.016
ББК 74.26
П18

Паращич В. В.

П18 Усі уроки зарубіжної літератури. 5 клас. — Х. : Вид. група «Основа», 2009. — 302, [2] с. : іл., табл. — (Серія «12-річна школа»).

ISBN 978-611-00-0088-8.

Посібник надає плани-конспекти 70 уроків зарубіжної літератури для 5 класу загальноосвітньої школи, які створено згідно програми «Зарубіжна література». Видання містить календарний план, плани-конспекти уроків, в яких використано різноманітні традиційні та нетрадиційні форми та методи роботи з класом.

Для учителів-практиків, молодих учителів, студентів-філологів.

УДК 37.016
ББК 74.26

ISBN 978-611-00-0088-8

© Паращич В. В., 2009
© ТОВ «Видавнича група «Основа», 2009

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 7

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН 8

I семестр

ВСТУП 12

Урок № 1. Література і фольклор — скарбниця духовних багатств людства 12

Урок № 2. Прислів'я і приказки — малі жанри фольклору . . . 17

Урок № 3. Прислів'я та приказки — джерело мудрості кожного народу 20

Урок № 4. Твір за прислів'ям. Розвиток зв'язного мовлення 23

НАРОДНА КАЗКА 26

Урок № 5. Казка як жанр фольклору. Різновиди казок 26

Урок № 6. Боротьба добра зі злом — головний конфлікт народної казки. Брати Грїмм — відомі збирачі німецьких народних казок 29

Урок № 7. Брати Грїмм. Казка «Пані Метелиця» 43

Урок № 8. Брати Грїмм. «Пані Метелиця». Уславлення любові до праці та інших людських чеснот. 45

Урок № 9. Брати Грїмм. Казка «Пані Метелиця» та її художні особливості 56

Урок № 10. Тематичне оцінювання № 1 59

ЛІТЕРАТУРНА КАЗКА 62

Урок № 11. Літературна казка. О. Пушкін, його казки 62

Урок № 12. О. Пушкін. Вступ до поеми «Руслан і Людмила» . . . 65

Урок № 13. Пролог до поеми О. Пушкіна «Руслан і Людмила». Виразне читання напам'ять 68

Урок № 14. Ш. Перро як основоположник європейської літературної казки. Збірка «Казки моєї матінки Гуски...» 72

Урок № 15.	Ш. Перро. Казка «Попелюшка». Сюжет	75
Урок № 16.	Ш. Перро. «Попелюшка». Поетизація працьовитості та скромності, віра в перемогу добра над злом.	79
Урок № 17.	Ш. Перро. «Попелюшка». Ідея винагороди за людські чесноти та страждання	82
Урок № 18.	Розвиток зв'язного мовлення. Характеристика Попелюшки з однойменної казки Ш. Перро за простим планом	91
Урок № 19.	Тематичне оцінювання № 2	93
Урок № 20.	Г. К. Андерсен. Поєднання побутовості й фантастики у казках Андерсена	95
Урок № 21.	Г. К. Андерсен. Казка «Снігова королева».	98
Урок № 22.	Г. К. Андерсен. «Снігова королева». Перемога щирих людських стосунків над багатствами Снігової королеви	101
Урок № 23.	Г. К. Андерсен. «Снігова королева». Авторська оцінка героїв твору	105
Урок № 24.	Г. К. Андерсен. «Снігова королева». Велич краси людського серця. Антитеза.	108
Урок № 25.	С. Маршак. П'єса-казка «Дванадцять місяців»	112
Урок № 26.	С. Маршак. «Дванадцять місяців». Казкові мотиви у п'єсі	115
Урок № 27.	С. Маршак. «Дванадцять місяців». Протиставлення образів Пасербиці, Мачухи та Дочки як втілення конфлікту добра і зла.	119
Урок № 28.	С. Маршак. «Дванадцять місяців». Підлабузництво підлеглих та необмежена влада — головні причини спотворення характеру принцеси	121
Урок № 29.	Захист проекту «У природи немає поганої погоди...» за мотивами твору С. Маршака «Дванадцять місяців»	125
Урок № 30.	Тематичне оцінювання № 3	127
ЛІТЕРАТУРА І СВІТ ПРИРОДИ		129
Урок № 31.	Дж. Р. Кіплінг. Повість-казка «Мауглі».	129
Урок № 32.	Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Історія Мауглі, вихованця джунглів	132
Урок № 33.	Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Основні персонажі казки та їх характеристика	134

II семестр

Урок № 34. Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Головний закон джунглів і закони людей	138
Урок № 35. Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Відповідність світу звірів і світу людей	140
Урок № 36. Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Образ головного героя Мауглі та засоби його художнього втілення	143
Урок № 37. Історія Мауглі в інших розділах повісті-казки «Мауглі» Дж. Р. Кіплінга (додаткове читання)	149
Урок № 38. Тематичне оцінювання № 4	153
Урок № 39. Алкман. «Сплять усі верховини гірські...». Й. В. Гете. «Нічна пісня подорожнього»	155
Урок № 40. М. Лермонтов. «Із Гете» («Ген на верховини...»)	160
Урок № 41. Ф. Тютчев. «Я знаю в праосені пору...»	165
Урок № 42. Ф. Тютчев. «Я знаю в праосені пору...» Виразне читання напам'ять	170
Урок № 43. Природа як джерело натхнення, а її зображення — засіб вираження почуттів японців	171
Урок № 44. Мацуо Басьо. Хоку	177
Урок № 45. М. Басьо. Виразне читання хоку напам'ять	180
Урок № 46. Тематичне оцінювання за творами Алкмана, Й. В. Гете, М. Лермонтова, Ф. Тютчева, Мацуо Басьо	182

СВІТ ДИТИНСТВА Й МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ

В ЛІТЕРАТУРІ	184
Урок № 47. Р. Бернс. «Чесна бідність»	184
Урок № 48. Р. Бернс. «Чесна бідність». Уславлення у вірші справжніх людських чеснот, віри у світове братерство	189
Урок № 49. Р. Бернс. «Чесна бідність». Виразне читання напам'ять	193
Урок № 50. Марк Твен «Пригоди Тома Сойера»	195
Урок № 51. Марк Твен. «Пригоди Тома Сойера». Сонячний, радісно-бешкетливий світ дитинства у повісті	198
Урок № 52. Марк Твен. «Пригоди Тома Сойера». Вплив світу дорослих на дитячі стосунки	200
Урок № 53. Марк Твен. «Пригоди Тома Сойера». Цінності дитинства та їх доля в дорослому житті	203

Урок № 54. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Герої повісті — Том Соєр і Гекльберрі Фінн . . .	206
Урок № 55. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Смішне та сумне в повісті	209
Урок № 56. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Автобіографічні мотиви та багатоплановість повісті	212
Урок № 57. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Художні особливості твору (за рахунок резервного часу).	215
Урок № 58. Тематичне оцінювання № 5	218
ІЗ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХХ–ХХІ СТОЛІТТЯ	219
Урок № 59. Дитяча література ХХ–ХХІ століття (огляд) . . .	219
Урок № 60. Розвиток зв'язного мовлення. Відгук про улюблену дитячу книгу	223
Урок № 61. А. Ліндгрєн. «Пєппі Довгапанчоха»	225
Урок № 62. А. Ліндгрєн. «Пєппі Довгапанчоха». Образ головної героїні	238
Урок № 63. Дж. Толкін — автор книжок «Гобіт, або Туди і Назад» та «Володар перснів».	250
Уроки № 64–65. Дж. К. Ролінг — автор книг про маленького чарівника Гаррі Поттера	256
Урок № 66. Письменники ХХ століття про природу (Е. Сєтон-Томпсон, Дж. Даррєлл, К. Паустовський, В. Біанкі)	274
Урок № 67. Розвиток зв'язного мовлення. Твір про природу	288
Урок № 68. Тематичне оцінювання № 6	289
ПІДСУМОК.	291
Уроки № 69–70. Підсумок. Літературне свято. Захист-презентація проекту.	291
ДОДАТОК. Кадри із деяких мультиплікаційних та художніх фільмів, що були створєні на основі творів видатних казкарів.	294
ЛІТЕРАТУРА	300

ПЕРЕДМОВА

Зарубіжна література — новий для п'ятикласників навчальний предмет, вони чекають на нього з цікавістю й нетерпінням, тому так важливо не розчарувати їх.

Плани-конспекти уроків із зарубіжної літератури, які вам пропонуються, складені відповідно до чинної програми 12-річної школи і відповідають її вимогам. До Вашої уваги пропонуються різноманітні за типами уроки — стандартні та нестандартні, з широким використанням інтерактивних методик та досягнень новітніх педтехнологій. Подається багато цікавого додаткового матеріалу. Попри те, що вчителі працюють за різними підручниками, у планах-конспектах враховано також відсутність текстів з останнього навчального розділу, передбаченого Програмою, — «Із дитячої літератури XX–XXI ст.». Багато уваги приділено урокам розвитку зв'язного мовлення, виразного читання, тематичного оцінювання.

Докладно розроблені уроки не виключають особистої творчості кожного вчителя. Комусь наше видання допоможе зробити перші кроки на шляху до оволодіння педагогічною майстерністю, когось зацікавлять запропоновані методи та прийоми подачі навчального матеріалу, а хтось зможе використати підібраний матеріал для реалізації власних творчих проєктів.

Щиро радітиму, якщо Вам стане у пригоді мій більш ніж тридцятирічний досвід викладання літератури в школі й ті освітньо-виховні ідеї, які реалізовані в цих планах-конспектах.

З повагою та побажанням успіхів — автор

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Дата	Тема уроку
I семестр		
<i>Вступ (4 години)</i>		
1		Література і фольклор — скарбниця духовних багатств людства
2		Прислів'я і приказки — малі жанри фольклору
3		Прислів'я та приказки — джерело мудрості кожного народу
4		Твір за прислів'ям. Розвиток зв'язного мовлення
<i>Народна казка (5 годин)</i>		
5		Казка як жанр фольклору. Різновиди казок
6		Боротьба добра зі злом — головний конфлікт народної казки. Брати Грїмм — відомі збирачі німецьких народних казок
7		Брати Грїмм. Казка «Пані Метелиця»
8		Брати Грїмм. «Пані Метелиця». Уславлення любові до праці та інших людських чеснот
9		Брати Грїмм. Казка «Пані Метелиця» та її художні особливості
10		Тематичне оцінювання № 1
<i>Літературна казка (17 годин)</i>		
11		Літературна казка. О. Пушкін, його казки
12		О. Пушкін. Вступ до поеми «Руслан і Людмила»
13		Пролог до поеми О. Пушкіна «Руслан і Людмила». Виразне читання напам'ять
14		Ш. Перро як основоположник європейської літературної казки. Збірка «Казки моєї матінки Гуски...»
15		Ш. Перро. Казка «Попелюшка». Сюжет
16		Ш. Перро. «Попелюшка». Поетизація працьовитості та скромності, віра в перемогу добра над злом
17		Ш. Перро. «Попелюшка». Ідея винагороди за людські чесноти та страждання

№ з/п	Дата	Тема уроку
18		Розвиток зв'язного мовлення. Характеристика Попелюшки за простим планом
19		Тематичне оцінювання № 2
20		Г. К. Андерсен. Поєднання побутовості й фантастики у казках Андерсена
21		Г. К. Андерсен. Казка «Снігова королева»
22		Г. К. Андерсен. «Снігова королева». Перемога щирих людських стосунків над багатствами Снігової королеви
23		Г. К. Андерсен. «Снігова королева». Авторська оцінка героїв твору
24		Г. К. Андерсен. «Снігова королева». Велич краси людського серця. Антитеза
25		С. Маршак. П'єса-казка «Дванадцять місяців»
26		С. Маршак. «Дванадцять місяців». Казкові мотиви у п'єсі
27		С. Маршак. «Дванадцять місяців». Протиставлення образів Пасербиці, Мачухи та Дочки як втілення конфлікту добра і зла
28		С. Маршак. «Дванадцять місяців». Підлабузництво підлеглих та необмежена влада — головні причини спотворення характеру принцеси
29		Захист проекту «У природи немає поганої погоди...» за мотивами твору С. Маршака «Дванадцять місяців»
30		Тематичне оцінювання № 3
<i>Література і світ природи (11 годин)</i>		
31		Дж. Р. Кіплінг. Повість-казка «Мауглі»
32		Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Історія Мауглі, вихованця джунглів
33		Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Основні персонажі казки та їх характеристика
II семестр		
34		Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Головний Закон Джунглів і закони людей
35		Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Відповідність світу звірів і світу людей
36		Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Образ головного героя Мауглі та засоби його художнього втілення
37		Додаткове читання. Історія Мауглі в інших розділах повісті-казки «Мауглі» Дж. Р. Кіплінга

№ з/п	Дата	Тема уроку
38		Тематичне оцінювання № 4
39		Алкман. «Сплять усі верховини гірські...». Й. В. Гете. «Нічна пісня подорожнього»
40		М. Лермонтов. «Із Гете» («Ген на верховини...»)
41		Ф. Тютчев. «Я знаю в праосені пору...»
42		Ф. Тютчев. «Я знаю в праосені пору...». Виразне читання напам'ять
43		Природа як джерело натхнення, а її зображення — засіб вираження почуттів японців (з резервного часу)
44		Мацуо Басьо. Хоку
45		Мацуо Басьо. Виразне читання хоку напам'ять
46		Тематичне оцінювання № 5
<i>Світ дитинства й моральні цінності в літературі (9 годин)</i>		
47		Р. Бернс. «Чесна бідність»
48		Р. Бернс. «Чесна бідність». Уславлення у вірші справжніх людських чеснот, віри у світове братерство
49		Р. Бернс. «Чесна бідність». Виразне читання напам'ять
50		Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра»
51		Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Сонячний, радісно-бешкетливий світ дитинства у повісті
52		Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Вплив світу дорослих на дитячі стосунки
53		Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Цінності дитинства та їх доля в дорослому житті
54		Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Герої повісті — Том Соєр і Гекльберрі Фінн
55		Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Смішне та сумне у повісті
56		Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Автобіографічні мотиви та багатоплановість повісті
57		Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра» Художні особливості твору (за рахунок резервного часу)
58		Переказ із творчим завданням
<i>Із дитячої літератури ХХ–ХХІ століття (4 години)</i>		
59		Дитяча література ХХ–ХХІ століття (огляд)
60		Розвиток зв'язного мовлення. Відгук про улюблену дитячу книгу

№ з/п	Дата	Тема уроку
61		А. Ліндгрєн. «Пєппї Довгапанчоха»
62		А. Ліндгрєн. «Пєппї Довгапанчоха». Образ головної героїні
63		Дж. Толкін — автор книжок «Гобїт, або Туди і Назад» та «Володар перснів»
64–65		Дж. К. Ролїнг — автор книг про маленького чарївника Гаррі Поттера
66		Письменники ХХ столїття про природу (Е. Сетон-Томпсон, Дж. Даррєлл, К. Паустовський, В. Біанкі)
67		Розвиток зв'язного мовлення. Твір про природу
68		Тематичне оцїнювання № 6
<i>Підсумок (2 години)</i>		
69–70		Підсумок. Літературне свято. Захист-презентація проекту

I семестр

ВСТУП (4 години)

УРОК № 1

Тема. Література і фольклор — скарбниця духовних багатств людства

Мета: донести до свідомості учнів, що література й фольклор — скарбниця духовних багатств людства; показати роль книги в житті людини; розвивати інтерес до пізнання світу через читання художньої літератури; виховувати позитивні якості характеру на основі загальнолюдських цінностей.

Обладнання: книжкова виставка творів світової літератури для дітей, карта світу, бібліотечні формуляри учнів.

Теорія літератури: література, фольклор, художня література, національна література, всесвітня література, оригінал, переклад.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

Слово вчителя

— Сьогодні ми з вами вирушаємо у захоплюючу мандрівку сторінками зарубіжної літератури. «Зарубіжна» означає, що ми знайомитимемося з літературою, написаною за рубежем, за кордонами нашої батьківщини.

— А які країни ви знаєте?

(З'ясування запитання за допомогою інтерактивної гри. Виходять до дошки три учні (за бажанням), по черзі роблять крок уперед, називаючи якусь країну. Переможцем буде той, хто пройде якнайдалі.)

— Погляньте на карту світу. Скільки тут різних країн, яка різноманітна місцевість! Тут рівнини й гори, суша і річки та моря,

ліси й пустелі, крижані простори й спекотні, непрохідні джунглі. До речі, й народи, що населяють ці краї, за зовнішністю, за мовою, побутом, звичаями й традиціями так само різні.

— А що об'єднує ці народи? (*Спільна матінка-Земля, праця, любов, добро і навіть зло, що інколи чиниться; прагнення до краси й творчості.*)

II. Організаційний етап

Заведення зошитів та «Літературознавчих словничків» на перших двох сторінках.

Ознайомлення з підручником, його структурою, передмовою-зверненням до п'ятикласників*.

III. Оголошення теми, мети, завдань уроку

IV. Актуалізація опорних знань

Слово вчителя

— Хочеться думати, що книга — ваш давній друг. З'ясуймо це, зазирнувши у ваші бібліотечні формуляри. (*Аналіз читацьких інтересів дітей, визначення найактивнішого читача в класі.*)

Отже, мова на нашому уроці йтиме про літературу. А що таке література? З'ясуймо це, створивши колективно «асоціативний портрет» слова «література» (з педагогіки ейдетики).

Коментар для учителя

Написати на дошці:

Л — любов, людяність, людинознавство...

І — інтерес, ініціатива...

Т — творчість, труд...

Е — енергія, ентузіазм...

Р — розум, рульовий...

А — активність, акуратність...

Т — товарицькість, терпіння...

У — уважність, увага, умовність...

Р — радість, рятувальник...

А — артистизм, азарт, авто...

— Якщо всі ці слова-асоціації об'єднати, то виявиться, що література — лагідне слово, що доходить до серця людини, пробуджує в ньому любов, прагнення Добра і Справедливості. Вона викликає

* Автори Ю. І. Ковбасенко, Л. В. Ковбасенко, С. 7–8; Є. Волощук, С. 5–9.

інтерес до світу, його проблем, бажання удосконалити життя. Література — це творчість найрозумніших, найталановитіших людей — письменників, труд, закарбований у віках. Це зафіксована енергетика дум і сподівань минулих поколінь, їхнього розуму. Література завжди асоціюється з гарною книгою — порадником і товаришем. Щоправда інколи доводиться докласти чимало зусиль, терпіння, щоб засвоїти книжкову мудрість. Проте скільки радості буває від зустрічі з улюбленими персонажами! Література часто рятує нас від нудьги та суму. Як почнеш щось читати, то не можеш відірватися — що ж там далі, що трапиться з героями? Про літературу ми згадуємо й тоді, коли дивимося мультфільми та фільми за відомими народними казками, літературними творами. (*Можуть бути й інші учнівські та учительські версії.*)

V. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Робота з літературознавчими термінами

— В одній із найдавніших і найшанованіших у світі книг — Виблії — сказано: «Спочатку було Слово...» Словом можна підтримати людину, додати їй сил, покращити настрій, навіть вилікувати. Але словом можна й образити людину, засмутити, навіть убити. А художня література — це і є мистецтво слова.

Записи до літературознавчого словничка

Художня література — один із видів мистецтва, що образно відтворює життя за допомогою слова, мови; за допомогою уяви, фантазії письменників створює нову реальність.

Література певного народу називається *національною*.

Сукупність усіх національних літератур називається *всесвітньою* літературою.

Всесвітня література створена мовами різних народів. Тому не кожен може з нею ознайомитися, якщо немає перекладача. Є люди — поліглоти, які володіють кількома мовами. Таким, наприклад, був український учений, письменник Агатангел Кримський, який знав 60 мов.

Щоб переклад зберіг усю красу й художні якості оригіналу, треба знати добре не лише мову, а й звичаї, традиції, характер народу, з мови якого він робиться. Адже існують деякі вислови, поняття, які дослівно перекласти не можна. Тому перекладач є ніби співавтором перекладеного ним художнього твору. Особливо це стосується віршів.

Отже, є автор і перекладач книги, оригінальний твір і переклад.

Записи до літературознавчого словничка

Оригінал — текст, з якого роблять переклад іншою мовою.

Переклад художнього твору — відтворення змісту і форми літературного твору, написаного однією мовою за допомогою засобів іншої мови.

2. Робота з підручником

Прочитати самостійно статтю підручника (С. 10–12 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 10–13 — за підручником Є. Волощук) і дати відповіді на запитання:

- Який факт, подія, думка в статті підручника здалися вам найбільш цікавими? Чому?
- Про які національні літератури йшлося в статті підручника?
- Які запитання виникли у вас у зв'язку з прочитаним?

3. Слово вчителя

— У сиву давнину, коли люди ще не знали письма, існувала усна народна творчість — казки, легенди, загадки, прислів'я, приказки, пісні тощо.

Так люди намагалися описати навколишню красу, прагнули передати дітям свої мрії та сподівання, моральні закони та правила співжиття, врешті-решт, вироблену віками життєву мудрість. Усну народну творчість називають ще англійським словом фольклор.

Записи до літературного словничка

Фольклор — усна народна творчість.

— Усього три століття тому люди здогадалися записувати народні казки, легенди, пісні та інші види фольклору й вивчати їх. Виявилось, що це — невичерпне джерело народної мудрості, справжня скарбниця образів, думок, художніх прийомів не лише для письменників, а й для всіх читачів.

4. Робота з підручником

Знайдіть на С. 13 (підручник Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко) відповіді на запитання:

- Як називаються люди, які збирають та вивчають фольклор?
- Хто із знаменитих казкарів були активними збирачами фольклору?
- Про що так кажуть: «душа нації, скарбниця її мудрості й досвіду, першоджерело національної літератури»? (С. 27–31 підручника Є. Волощук).

VI. Закріплення вивченого матеріалу

Заповніть таблицю, записавши означення до слова «література», про які згадувалося на уроці.

ЛІТЕРАТУРА	□ □ □ □ □ □ □ □ Н Я
	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ Н Я
	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ Н А

(Художня, всесвітня, національна)

Вікторина для любителів художньої літератури, мультфільмів та фільмів за їх сюжетами

(Кожна правильна відповідь — 1 бал, проводити вікторину краще письмово, а перевіряти в парах за допомогою вчителя.)

- 1) Який твір давньої літератури називають «Книгою книг» і вважають священною? (*Біблію*)
- 2) Який герой мав на спині власний пропелер, жив на даху й дуже любив ласощі? (*Карлсон*)
- 3) Які хоробрі лицарі рятували честь французької королеви? (*Три мушкетери*)
- 4) Хто найбільший фантазер і вигадник у світі? (*Барон Мюнхгаузен*)
- 5) Як звали хлопчика, якого виховали звірі і який став ватажком зграї? (*Мауглі*)
- 6) Хто зумів 28 років прожити на безлюдному острові? (*Робінзон Крузо*)
- 7) Героїню якої казки з яскравою шапочкою ледь не з'їв Вовк? (*«Червона Шапочка»*)
- 8) Хто з героїв казки мав довгий дерев'яний ніс і пережив багато пригод разом зі своїми друзями з лялькового театру? (*Буратіно*)
- 9) Хто з героїв одним людям здавався велетнем, а іншим — дрібною комашкою? (*Гуллівер*)
- 10) Яка героїня розповідала казки протягом тисячі ночей і цим урятувала собі та іншим життя? (*Шахразада*)
- 11) Яку дівчинку викрала спочатку Жаба, потім — Жук, потім надала їй притулок Миша, а врятувала Ластівка? (*Дюймовочку*)
- 12) Як звали знаменитого слідчого, що розплутував найскладніші історії і знаходив злочинців, часто навіть не виходячи зі свого кабінету? (*Шерлок Холмс*)

VII. Домашнє завдання

Опрацювати тему за підручником, дати відповіді на його запитання, вивчити визначення з літературознавчого словничка. Принести улюблені книги зарубіжної літератури, зошити для читацьких щоденників або читацькі щоденники, якщо ведуться.

VIII. Підсумок уроку

Інтегрована вправа «Мікрофон»

Продовжте одну з фраз.

- Література і фольклор — скарбниця духовного багатства людства, тому що...
- На уроці мені найбільше запам'яталося... (...мене найбільше вразило...)
- Я зрозумів (зрозуміла), що...

УРОК № 2

Тема. Прислів'я і приказки — малі жанри фольклору

Мета: дати поняття про прислів'я та приказки як малі жанри фольклору; вчити вдумливо, виразно їх читати, тлумачити їх переносне значення; розвивати навички влучно й образно висловлювати свої думки; виховувати відповідно до морально-етичних норм, закріплених у прислів'ях та приказках.

Обладнання: збірки прислів'їв та приказок народів світу, ілюстрації до них; зразки читацьких щоденників; виставка улюблених творів зарубіжної літератури.

Теорія літератури: прислів'я, приказки.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Здавна люди помічали смішне, дивне, розумне чи нерозумне в діях та вчинках інших, у різних явищах життя, влучно це характеризували короткими висловами, які запам'ятовувалися, передавалися з покоління в покоління й дійшли до нашого часу. Наприклад, англійці говорять, що «дим рідної країни ясніший від вогню чужини», італійці — «не вір, що за морем на виноградній

лозі сосиски ростуть», в'єтнамці — «щоб бути людиною — вчись невпинно», шведи — «не натрудиш рук — не натрудиш і зубів», японці — «дужий той, хто самого себе перемогти може». Сьогодні й ми зачерпнемо мудрості із бездонної криниці, ім'я якій — усна народна творчість, фольклор.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Експрес-опитування у вигляді клоуз-тестів

- Література — це...
- Є такі види літератур...
- Фольклор — це...
- Пізнати літератури інших народів нам допомагають...
- Твір, з якого здійснюється переклад, називається...
- Я знаю таких найвідоміших перекладачів:...
- Зі статті підручника я дізнався (дізналася) про такий цікавий факт, запам'ятав (запам'ятала) таку цікаву думку...

2. Презентація учнями своїх улюблених книжок зарубіжної літератури

3. Демонстрація зразків читацьких щоденників, їх оформлення.

IV. Сприйняття й засвоєння учнями нового матеріалу

1. Робота з підручником

Самостійне опрацювання або читання вголос статті підручника Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко «Що таке прислів'я та приказки», С. 14–15 (підручник Є. Волощук, С. 20–22).

2. Евристична бесіда

- Що таке прислів'я?
- Чим приказка відрізняється від прислів'я?
- Які можуть бути у прислів'їв значення, крім переносного?
- Чому прислів'я багатьох різних народів схожі за змістом?
- Які прислів'я, приказки запам'яталися вам найбільше? Чому?

3. Записи до літературознавчого словничка

Прислів'я — це стислий влучний народний вислів повчального змісту, побудований як завершене судження.

Приказка — це образний вислів, який дає яскраву оцінку певному явищу; побудований як незакінчена думка, але містить натяк на висновок.

4. Демонстрація збірок прислів'їв народів світу (серія «Народна мудрість»)

5. Виразне читання прислів'їв народів світу

(С. 16–18 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко;
С. 22–24 — за підручником Є. Волощук)

6. Інтерактивна вправа «Ланцюжок мудрості»

Учні по черзі пояснюють зміст прислів'я, яке найбільше сподобалося, або змальовують ситуацію, в якій воно може використовуватися.

7. Виділення прислів'їв та приказок, які мають яскравий національний характер (на зразок «Язык до Делі доведе» (інд.) чи «Сакура цвіте лише сім днів» (япон.))

V. Закріплення вивченого матеріалу

- Знайдіть другу половину прислів'я.

Сокіл шанує свої крила,

а людина — ім'я (японське)

Кожна пташка

своїм дзьобом живе (українське)

Людина без батьківщини,

як насіння без землі (африканське)

Щастя саме не приходить —

за нього треба боротися (турецьке)

Краще власна хата,

ніж чужа палата (угорське)

Пояснення для вчителя: у другій частині змінити порядок.

- Знайдіть українські відповідники.

Не знаючи курсу, не піднімай вітрил (італійське). (Не знаючи броду, не лізь у воду.)

Гілка завжди схожа на дерево, з якого виросла (іспанське). (Яблучко від яблуньки недалеко котиться.)

Цап леопардові не товариш (африканське). (Ситий голодного не розуміє.)

VI. Домашнє завдання

Навчитися виразно читати й пояснювати прислів'я та приказки; за бажанням вивчити кілька напам'ять. Вивчити визначення понять з літературознавчого словничка.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Займи позицію»

Підводяться з місця ті, хто вважає, що прислів'я та приказки — це справді духовний скарб кожного народу, обґрунтовують свою позицію.

Підводяться з місця ті, хто має протилежну думку, обґрунтовують її.

Підводяться ті, хто не визначився з думкою, пояснюють чому.

УРОК № 3

Тема. Прислів'я та приказки — джерело мудрості кожного народу

Мета: допомогти учням усвідомити ідейно-художній зміст прислів'їв та приказок, їхнє значення в духовному розвитку людства; розвивати навички виразного читання, коментування прислів'їв, пояснення їх прихованого значення; виховувати кращі моральні якості на основі моральних настанов малих фольклорних жанрів.

Обладнання: збірки прислів'їв народів світу, ілюстрації до них; карта світу.

Теорія літератури: прислів'я, приказки, «мандрівні сюжети».

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

«Розмова без приказки, як м'ясо без солі», — говорять африканці. Дійсно, влучне, дотепне слово часто може покласти початок цікавій жвавій розмові. Але прислів'я й приказки необхідно вміти вживати доречно, відповідно до їх прямого та переносного змісту, щоб випадково не образити співрозмовника. Це й буде завданням нашого уроку, адже, як слушно зазначають англійці, «добрі слова лікують, погані — вбивають». Якщо ви уважно читали статтю підручника, то помітили, що прислів'я багатьох народів повторюють одну й ту саму думку, стверджують одні й ті самі істини. Чому так буває, ми теж поміркуємо на уроці.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Розповідь напам'ять або читання учнями прислів'їв, які найбільше сподобалися

2. Відповідь на запитання підручника, виконання завдань (С. 19 — за підручником Ю. І. Кобвасенка, Л. В. Кобвасенко; С. 25–26 — за підручником Є. Волощук)

IV. Формування нових знань, умінь та навичок

1. Практична робота в групах (по рядах або за варіантами)

Завдання

- Вибрати й записати прислів'я про батьківщину, рідний край (I група); про честь, правду, вірність (II група); про мову, слово, навчання (III група).
- Знайти в прислів'ях у межах однієї групи спільне та відмінне, зробити висновок.

2. Коментар учителя

— У прислів'ях та приказках утілений колективний життєвий досвід, ідеали, прагнення, риси характеру людей різних національностей. Це ніби духовний заповіт предків нащадкам: зробити життя людства щасливим, мудрим і справедливим. І хоча у різних народів звичаї та культурні традиції різні, та й умови життя теж неоднакові, проте для усіх характерні любов та страждання, працьовитість і лінощі, вірність і зрада, мудрість і нерозумність. Саме тому у фольклорі різних народів зустрічається багато схожих сюжетів, які можна назвати мандрівними.

3. Спостереження за будовою та художніми особливостями прислів'їв та приказок

Завдання

- Перечитайте прислів'я якогось народу. Зі скількох частин складається кожне з прислів'їв? Як ці частини співвідносяться? (*Переважає з двох частин, які протиставляються.*)
- Чим за будовою відрізняються приказки від прислів'їв? (*Приказки, як правило, складаються з однієї частини і можуть входити до складу висловлювання (речення) як його частина, наприклад: «Хлопчик не переймався, що не знає дороги, адже язик і до Делі доведе».*)
- Які слова прикрашають прислів'я, роблять його виразнішим, яскравішим? (*Прикметники-означення, наприклад, «чисте (сумління)», «справжня (дружба)» та ін.; протиставлення-*

антоніми, наприклад людина — тварина, дійдеш — упадеш, свій — чужий та ін.; порівняння — «Слово без діла — все одно, що гітара без струн», «Тихий, як мурашка, а жалить, як оса» та ін.; іронічні натяки: «До буддійського монастиря з гребінцями не ходять» (буддійські монахи голять голови) та ін.)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

- Визначте пряме й переносне (алегоричне) значення прислів'їв. Дрібка пилу може скаламутити глечик чистої води (*африканське*).

Пряме значення	Переносне значення
Якщо до посудини з водою потрапить хоч трохи бруду, то воду не можна буде пити, вона забрудниться	Якщо до правди додати трохи брехні, то це вже не буде правдою — довіряти не можна. Якщо загалом гарна робота має прихований недолік, це одразу виявиться, і робота втрачить свою цінність

Не рубай дерево, яке дає тобі затінок (*арабське*).

Який тесля, така й тирса (*англійське*).

Яке зерно, такий хліб (*французьке*).

Боїшся шелесту — не ходи до лісу (*німецьке*).

- Згадайте прислів'я або приказку, у якій...
 - говориться про те, що кільком людям легше впоратися із завданням, ніж одному (*Одна голова добре, а дві — краще*);
 - сміються з тих, хто виконує роботу швидко, але дуже неякісно (*Поспішиш — людей насмішиш*);
 - радіять спершу все добре обміркувати, а потім діяти (*Сім разів відмір, а раз — відріж*);
 - говорять про людину, яка за невелику послугу вимагає потім дуже багато (*Одну айву віддасть, а десять візьме (перське); Дає маслинку, а вимагає бурдюк олії (грецьке)*).

VI. Домашнє завдання

Підготуватися до написання твору за прислів'ям.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- На уроці мені найбільше сподобалося (робити, визначати)...
- Найцікавішою, найвлучнішою мені здається приказка (прислів'я)...
- Я хотів би (хотіла б)...

УРОК № 4

Тема. Твір за прислів'ям. Розвиток зв'язного мовлення

Мета: учити учнів розуміти пряме й переносне значення прислів'їв та приказок, доречно використовувати їх у власному мовленні; пов'язувати з життєвими ситуаціями; розвивати усне й писемне мовлення, творчу уяву; збагачувати словниковий запас, розширювати кругозір учнів; виховувати любов до художнього слова, сприяти отриманню естетичної насолоди від нього.

Обладнання: збірки прислів'їв та приказок народів світу, ілюстрації до малих фольклорних жанрів, збірки творів за прислів'ями.

Теорія літератури: учнівський твір, прислів'я, приказки, прямий і прихований зміст твору.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Кому з нас не хочеться бути добрим співрозмовником, із яким цікаво спілкуватися? Хто не хотів би мати багато друзів? Хто не мріяв досягти успіху в якихось перемовинах? А це значною мірою залежить від того, наскільки добре ми володіємо мовою, засобами виразності, прийомами переконання. Серед популярних художніх засобів — прислів'я та приказки, крилаті вислови, афоризми. Навчитися доречно, тактовно й правильно вживати малі фольклорні форми і є нашим завданням на сьогоднішньому уроці й у подальшому.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

- Визначте вади цього висловлювання.

Я дуже добре розумію, що треба старанно навчатися у школі. В'єтнамці кажуть: «Щоб бути людиною — учись невпинно». Араби ж відзначають: «Сідай щоденно на коня і добрим вершником станеш». Треба вчитися читати книги щодня, адже «роботяця людина не показує пальцем на завтрашній день» (угорське прислів'я). Перси в сиву давнину говорили, що «одна мудра книга дорожча за найбільше багатство», а росіяни — «будеш книги читати — будеш усе знати» та «розум без книги — що птах без крил». (*Нагромадження великої кількості прислів'їв.*)

- З'ясуйте, що неправильно в цьому висловлюванні.

Одного разу ми вирішили зробити генеральне прибирання у своєму класі. Дружно взялися за справу. Оленка поливала квіти, так старалася, що навіть на підлозі залишилися калюжі. Петрик витирав стенд, підстрибував, щоб дістатися якомога вище, але впав разом зі стендом. Дівчатка захотіли підмітати й посварилися за віник. Пил аж до стелі, шум, гам — весело! Ми так пишалися собою, що взялися прибирати самі й порадувати класного керівника. Щоправда, незабаром усі потомилися й пішли додому. А шкільній прибиральниці тьоті Галі довелося ще довго наводити лад у класній кімнаті. Недаремно ж говорить японське прислів'я: «З добротою одного серця і тисяча талантів не зрівняється». *(Це прислів'я не підходить до даного випадку. Краще було б «Де багато куховарок, там юшка недобра» (турецьке) або «У семи няньок дитя без ока» (російське) чи «Добрий початок — гарне діло, та добрий кінець — іще краще» (шведське).)*

IV. Формування вмінь та навичок учнів, розвиток зв'язного мовлення

1. Опрацювання пам'ятки до написання твору за прислів'ям

Пам'ятка

- 1) Обери прислів'я, яке тобі найбільше до вподоби й зміст якого ти добре розумієш.
- 2) Згадай ситуації, у яких можливе використання цього прислів'я.
- 3) Придумай вступ, основну частину та висновок.
- 4) Напиши твір на чернетці, добре перевір його.
- 5) Перепиши охайно твір у зошит, дотримуючись орфографічних та пунктуаційних правил, точного слововживання.
- 6) Обсяг твору — приблизно 2/3 сторінки.
- 7) Заголовком твору буде обрано прислів'я. Воно має прозвучати у вступі або у висновку.

2. Прислів'я для твору

Правда — як дерево: завжди з води випливає *(румунське)*.

Добре слово мало коштує, а чується далеко *(португальське)*.

Не дивись на шапку, а дивись під шапку *(болгарське)*.

Іржа залізо їсть, заздрість — людей *(китайське)*.

Найкраще, що є у людини, — це вірний друг *(арабське)*.

Той не людина, хто добра не робив *(азербайджанське)*.

Як устелиш, так і виспишся *(англійське)*.

Кожна лиска свій хвостик хвалить *(польське)*.

(Можна обрати й інші прислів'я.)

3. Зразок твору за прислів'ям

НЕ ДИВИСЬ НА ШАПКУ, А ДИВИСЬ ПІД ШАПКУ

Мені дуже подобаються прислів'я та приказки народів світу. Вони цікаві, дотепні, пізнавальні, їх можна застосовувати як аргумент (доказ) у різних життєвих ситуаціях. Прислів'я підмічають найсуттєвіше в житті, учать мудрості, чесності й порядності. У цьому я переконався, коли до нас у гості під час канікул приїхав мій двоюрідний брат. Він був у дуже модному джинсовому костюмі та бейсболці. Розповідав, що вдома має комп'ютер останнього покоління, швидкісний Інтернет. А ігор у нього скільки! І в усіх він досягає найвищого рівня! Мені трохи аж заздрісно стало. Пішов розгадувати кросворд. Як на зло, на два запитання ніяк не міг знайти відповіді. Довелося звернутися до брата Миколи, він же старший на рік. Але той не знав нічого ні про найбільше озеро у світі, ні про супутники планет, ні про косаток. І найпростіше завдання з математики виконати не зміг.

Тоді я і згадав болгарське прислів'я: «Не дивись на шапку, а дивись під шапку». Є ще й російське прислів'я про це: «Зустрічають за одягом, а проводжають за розумом». А ось японське: «Позолота злізла, а Будда під нею дерев'яний».

Отже, як свідчить народна мудрість, людину треба оцінювати не лише за зовнішнім виглядом, матеріальними статками, а й за розумом та добрими вчинками.

4. Складання творів на чернетках

5. Зачитування творів. Коментарі, зауваження вчителя

6. Оформлення робіт у зошитах

V. Домашнє завдання

Дооформити твір за прислів'ям у чистовому варіанті.

VI. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- На мою думку, найкращий твір був у... (найкраще працював(ла)...)

НАРОДНА КАЗКА (5 годин)

УРОК № 5

Тема. Казка як жанр фольклору. Різновиди казок

Мета: ознайомити з поняттям казки як жанру фольклору, різновидами казок, їх виконанням та особливостями; розвивати інтерес до читання казок, зв'язне мовлення учнів, уміння обґрунтувати свої твердження; виховувати прагнення до пізнання, самовдосконалення.

Обладнання: збірки казок народів світу, ілюстрації до них; таблиця «Різновиди казок».

Теорія літератури: народна казка, її різновиди.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Навряд чи знайдеться серед нас хтось, хто б не любив слухати казки, читати їх, мріяти про чарівні речі, казкові пригоди й дива. Це тільки на перший погляд казка — забава й розвага для малечі. Навіть дорослі можуть знайти в народних казках багато повчального для себе. У цьому ми переконаємося, ближче познайомившись із цим видом усної народної творчості.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Евристична бесіда

- Як ви розумієте, що таке казка?
- Які казки ви вчили в початкових класах? Читали самостійно?
- Про що найчастіше розповідається в казках?
- Яка ваша улюблена казка? Чому?

2. Відгадайте, про яку казку йдеться в жартівливих запитаннях

- В якій народній казці хитрий та незалежний герой від усіх утік, а перехитрила його лише Лисичка? («Колобок»)
- В якій казці розповідається про овоч, що виріс дуже великим і цим завдав багато клопоту господарям? («Піпка»)

- В якій казці свійський птах залагодив шкоду домашнього гризуна і збагатив своїх господарів? («Курочка Ряба»)
- В якій казці піч слугувала героєві автомобілем? («За щучим велінням»)
- Яка із земноводних тварин у казці мала титул царівни? («Царівна-жаба»)

IV. Сприйняття й засвоєння нового матеріалу

1. Самостійне читання (або читання вголос) статті підручника про народну казку (С. 20–21 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 29–30 — за підручником Є. Волошук)

2. Записи до літературознавчих словничків

Казка — один із жанрів фольклору, розповідний твір про вигадані, фантастичні події, які сприймаються й переживаються як реальні.

3. Складання таблиці про види казок із наведенням прикладів

Народні казки		
Про тварин	Фантастичні (чарівні)	Побутові
«Лисиця та Журавель», «Вовк і семеро козенят» та ін.	«Василина Премудра», «Подорожі Синдбада-мореплавця», «Котигорошко» та ін.	«Як солдат із сокири кашу варив», «Курочка Ряба», «Ріпка» та ін.

4. Слово вчителя

— Казки про тварин вважаються найдавнішими, бо раніше люди жили серед природи, тож їх існування часто залежало від вдалого чи невдалого полювання на диких тварин. Інколи тварин навіть обожнювали, складали про них легенди і казки. Наприклад, чимало казок складено різними народами про лисиць.

Записи до літературознавчих словничків

Мандрівні сюжети — це спільні, однакові історії, пригоди, які зустрічаються у фольклорі різних народів

— Звірі в казках часто уособлювали якісь людські типи й риси. Так, Вовк — часто жорстокий і грубий, Ведмідь — вайлуватий, неповороткий, Заєць — боягузливий, Лис — хитрий, Змія — підступна, Осел — упертий тощо.

Записи до літературознавчих словничків

Алегорією, або інакомовленням, називається такий художній прийом, коли якийсь один узагальнений образ передається за допомогою іншого, конкретного.

5. Виразне читання індійської народної казки «Фарбований шакал» (С. 25 за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко)

6. Обмін враженнями про твір

- Чи сподобалася казка, чим саме?
- Герой казки негативний чи позитивний? Чи заслуговує він на співчуття? Свою думку обґрунтуйте.
- Які деталі вказують на те, що ця казка належить індійському народові?

7. Виразне читання розділу з «Роману про Ренара» — «Як Крук украв у бабусі сир і як Ренар добув його від Крука» (С. 29–31 за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко)

8. Евристична бесіда

- До яких видів казок належать прочитані твори?
- Які риси уособлюють Шакал, Лис?
- З якими подібними казками ви вже знайомі?
- Розгляньте ілюстрації підручника й відгадайте героїв.

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Прочитайте зашифрований вислів відомого російського казкаря П. Бажова про значення казки (пропущені голосні звуки)

Ст р к з к п тр б н . В н й б г т т г д р г г м н л г , й к к р с н н н з н д б т ь с п т м .

(Стара казка потрібна. У ній багато того дорогого минулого, яке корисне нині й знадобиться потім.)

VI. Домашнє завдання

Доповнити прикладами таблицю «Види казок», прочитати самостійно за підручником «Панчатантру», «Хто такий Лис Ренар» або інші розділи «Роману про Ренара» за вибором (С. 22–35 за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; уроки Мудрого Папуги — за підручником Є. Волощук, С. 24–30). Повідомлення окремих учнів (переказ казок братів Грім, див. урок № 6).

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- Найцікавішим на уроці для мене було те...

УРОК № 6

Тема. Боротьба добра зі злом — головний конфлікт народної казки. Брати Грїмм — відомі збирачі німецьких народних казок

Мета: допомогти учням усвідомити головний конфлікт народної казки; ознайомити з роботою відомих збирачів народної творчості, зокрема німецької; розвивати навички виділення головної думки, формулювання її, вміння самостійно працювати з підручником; розширювати учнівський кругозір; виховувати прагнення чинити добро, бажання до пізнання нового.

Обладнання: портрети братів Грїмм, збірки казок, зібраних ними та іншими фольклористами; карта Європи, старої Німеччини, краєвиди країни.

Теорія літератури: конфлікт, фольклорист, реальне та фантастичне.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

«Сказка — ложь, да в ней — намік, добрим молодцям урок», — говорить російська народна мудрість. Хоч казки переважно призначені для дітей, вони містять великі й одвічні істини, закликають бути добрими та милосердними, працьовитими й кмітливими, активно боротися зі злом не лише дітей, а й дорослих. Тому знайомство з людьми-фольклористами, які записували народні казки, вивчали, доносили їх до людей, буде цікавим. Корисно також дізнатися, а яким же чином добро перемагає зло, що цьому сприяє, як цю проблему бачили наші предки і як пропонували її розв'язувати.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Евристична бесіда за матеріалами, підготовленими вдома

- Що таке народна казка?
- Які є види казок? Назвіть приклади, підібрані самостійно.
- Які казки вважаються найдавнішими? Чому?
- Що найбільше запам'яталося в самостійно прочитаних творах-казках про тварин; у статтях підручника? Коротко перекажіть.
- Охарактеризуйте Лиса як персонажа за прочитаними та відомими іншими казками.

- Що таке алегорія?
- Що таке мандрівний сюжет?

IV. Сприйняття й засвоєння нового навчального матеріалу

1. Слово вчителя

— Звернімося до теми уроку: «Боротьба добра зі злом — головний конфлікт народної казки». Що означає слово «конфлікт»? Визначимо асоціації, які воно викликає:

- сварка;
- боротьба;
- суперечка;
- неприязнь;
- негатив;
- протистояння;
- протиборство;
- протиріччя;
- протиставлення;
- зіткнення.

Записи до літературознавчих словників

Конфлікт — суперечність, зіткнення, що лежить в основі боротьби між персонажами і зумовлює розвиток подій у художньому творі.

Саме в процесі розгортання й розв'язання конфліктів виявляють свої риси персонажі в літературі.

2. Проблемно-пошукове завдання в групах

Визначити конфлікти у казках «Фарбований шакал», «Панчатантра», «Роман про Ренара» (кожної частини) та інших прочитаних фольклорних творах.

Очікувані відповіді

- 1) «Фарбований шакал» — зіткнення правди та обману, у результаті якого неправда була викрита, а герой зазнав покарання.
- 2) «Панчатантра» — конфлікт між розумом, спрямованим на зло, і розумом, спрямованим на добро; між несправедливим правителем та його народом; між правдою та неправдою.
- 3) «Роман про Ренара» — конфлікт між правдою та обманом, яким Лис здобував користувався, щоб улаштувати власні справи.

3. Слово вчителя

— Як відомо, народні казки передавалися з уст в уста від одного покоління до іншого, змінюючись та вдосконалюючись, утворюючи багато варіантів одного й того ж твору. Але при цьому часто губилося, забувалося чимало сюжетних моментів, прислів'їв, пісень.

Тільки у XVIII столітті вчені-філологи звернули на це увагу й почали записувати фольклорні твори, видавати книжки, доносячи до широкого кола читачів перлини народної мудрості.

У Росії в XIX столітті відомий російський фольклорист Олександр Афанасьєв зібрав кілька томів російських народних казок. З них півтори сотні дав йому видатний словникар Володимир Даль. У цьому ж столітті у Німеччині брати Вільгельм та Якоб Грімм також підготували й видали кілька збірок німецьких народних казок. Ви, напевне, бачили мультфільми за цими казками, наприклад, «Бременські музиканти», «Білосніжка» та ін.

4. Виразне читання вголос (або самостійно) статті підручника (С. 37–38 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 30–31 — за підручником Є. Волощук)

5. Обмін враженнями

— Що найбільше запам'яталось, вразило? Чому?

6. Виразне читання вголос або самостійно (або переказ заздалегідь підготовленими учнями) казок братів Грімм «Хоробрий кравчик», «Гензель і Гретель» (див. додаток)

7. Обмін враженнями про прочитане

8. Розгляд ілюстрацій до казок братів Грімм, різних видань збірок

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Розшифрувавши цей запис, ви згадаєте, як називався тритомник записаних братами Грімм німецьких народних казок.

(Відповідь: кожне слово читається справа наліво: «Дитячі й родинні казки»)

VI. Домашнє завдання

Навчитися розповідати про видатних збирачів фольклору, визначати конфлікт у прочитаних казках. Прочитати самостійно (або згадати) одну з казок братів Грімм (див. додаток).

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Для мене новим на уроці було те...

Додаток

Брати Грімм

ГЕНЗЕЛЬ І ГРЕТЕЛЬ

Жив біля дрімучого лісу один убогий дроворуб із жінкою. І було в нього двійко діток: хлопчик Гензель і дівчинка Гретель. Жили вони весь час надголодь, а коли стала в тій країні велика дорожнеча, дроворуб не міг заробити навіть на шматок хліба.

Якось уночі він довго крутився в ліжку й зітхав, бо журливі думки обсіли йому голову. Нарешті він глибоко зітхнув і сказав до жінки:

— Що ж тепер із нами буде? Як діток прогодувати, коли нам самим їсти нічого?

— Знаєш що, чоловіче, — відповіла жінка. — Заведімо завтра вранці дітей у найгустіші хащі. Там розкладемо їм вогнище, дамо по скибці хліба, самі підемо на роботу. Додому вони не втраплять, і так ми їх позбудемося.

— Ні, жінко, — мовив чоловік, — щоб я своїх діток самих у лісі покинув? Таж прийдуть дикі звірі і їх роздеруть.

— Ну й дурний! — гукнула жінка. — Тоді ми всі четверо помремо з голоду, і тобі тільки й роботи буде стругати дошки на труни.

І гризла його доти, поки він згодився.

— А все ж таки жаль мені моїх бідних діток, — сказав батько.

А обоє діток з голоду також не могли заснути і чули все, що казала їхня мачуха батькові.

Гретель заплакала гіркими слізьми й шепнула братові:

— Тепер ми пропали!

— Цить, сестро, не журися, — сказав Гензель, — ми дамо собі раду.

Коли старі заснули, він устав, одягся, відчинив тихенько двері й влизнув надвір. А надворі було місячно, хоч голки збирай. Скрізь навколо хати у місячному сяйві блищали білі кременці, наче срібні таляри. Гензель назбирав їх повні кишені, потім вернувся до хати і каже до сестри:

— Тепер не журися, сестричко, спокійно спи, — а тоді й сам ліг.

Вранці, щойно стало розвиднятися, жінка почала будити дітей:

— А вставайте вже, ледацюги, бо підемо в ліс по дрова.

Потім дала їм по скибочці хліба й сказала:

— Оце вам на обід, а як з'їсте до обіду, то більш нічого не дістанете.

Гретель сховала хліб під фартушок, бо кишені в Гензеля були повні каміння, а потім усі разом пішли до лісу.

Пройшли вони трохи; Гензель став і озирнувся на хату. І робив так раз у раз, аж батько нарешті спитав :

— Сину, що це ти ловиш ґав та все озираєшся і відстаєш? Йди швидше.

— Ох, тату, — сказав Гензель, — я дивлюся на нашу білу кицю, вона он сидить на даху і ніби хоче сказати: «Прощавай».

А мачуха мовила:

— Дурню, то не кицька, а димар біліє, бо сонце зійшло і його освітило.

А Гензель і не думав дивитися на кицьку, він діставав із кишені білі кремінці й непомітно кидав їх один по одному на дорогу.

Як зайшли вони глибоко в ліс, батько й каже:

— Тепер, діти, назбирайте дров, а я розкладу вогонь, щоб не було вам холодно.

Гензель і Гретель назбирали чималу купу хмизу, батько підпалив його, і, коли полум'я знялося високо, мачуха сказала:

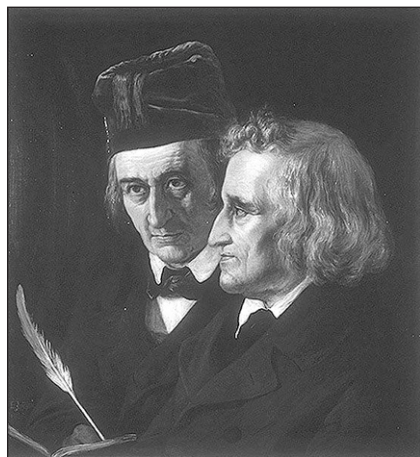
— Тепер сідайте біля вогню й спочивайте, а ми підемо в ліс рубати дрова. Як упораємося з роботою, то прийдемо й вас заберемо.

Гензель і Гретель сіли біля вогню, а як надійшла обідня година, з'їли по скибці хліба. Вони чули, як поблизу щось стукає, і думали, що то недалечко їхній батько рубає дрова. Але то не сокира стукала, а колодка, яку батько прив'язав до сухого дерева. Вітер гойдав колодку і гунав нею об стовбур.

Так вони сиділи біля вогню довгенько й почали куняти від утоми, а потім міцно заснули. А коли прокинулись, то була вже темна ніч. Гретель заплакала.

— Як же ми тепер вийдемо з лісу?

А Гензель її втішає:

Брати Вільгельм та Якоб Грімм

— Зачекай трохи, поки місяць зійде, тоді ми знайдемо дорогу.

Коли зійшов місяць, Гензель узяв сестричку за руку й пішов від кременця до кременця; ті кременці блищали на місяці, наче нові срібні талари, й показували їм дорогу. Йшли вони цілу ніч і прийшли додому аж удосвіта. Постукали в двері, і коли мачуха відчинила й побачила Гензель і Гретель, то напалася на них.

— А погані дітиська, чого це ви так довго спали в лісі? Ми вже думали, що ви й зовсім не хочете додому вертатись!

А батько дуже зрадив, бо важкий гніт лежав у нього на серці, що він отак покинув дітей самих у лісі.

Та незабаром їх знову обсіли злидні й біда, і якимось уночі діти почували, що мачуха туркотить батькові:

— І знову все з'їдено. Тільки й лишилось, що півокрайця хліба, а тоді вже нам кінець. Хоч би там що, а мусимо здихатися дітей. Одведемо їх якнайдалі в ліс, щоб уже звідтіль назад не приплентались. Бо іншого рятунку для нас нема.

Тяжко це було слухати чоловікові, і він подумав:

«Краще б останнім шматком хліба поділитися з дітьми». Але жінка слухати нічого не хотіла, а все лаяла його та шпетила. А вже як ступив на слизьке, мусиш упасти — піддавшись раз, мусив батько піддатись і вдруге.

А діти ще не спали й чули всю ту розмову. Коли старі поснули, Гензель устав і хотів вийти надвір, щоб назбирати кременців, як зробив першого разу. Але мачуха замкнула двері, отож Гензель не зміг вийти. Він став утішати сестричку:

— Не плач, Гретель, спи спокійно. Якимось воно буде.

Рано-вранці мачуха побудила дітей і дала їм по скибці хліба, ще меншій, ніж першого разу. Дорогою до лісу Гензель кришив хліб у кишені, часто зупинявся і кидав крихти на землю.

— Гензелю, чого ти раз по раз стаєш і знай зиркаєш на всі боки? — питає батько. — Йди як слід.

— Я дивлюся на свого голубка, он він сидить на даху і ніби хоче сказати мені: «Прощавай», — відповів Гензель.

— Дурню ти, — озвалася мачуха, — то зовсім не голуб, то димар біліє, бо вже сонце зійшло і його освітило.

А Гензель кидав та й кидав крихти хліба на дорогу.

Мачуха завела дітей ще далі в ліс, — вони там зроду не були. Потім розпалили велике багаття, і вона сказала їм:

— Сидіть, тутечки, нікуди не ходіть, а як надокучить сидіти, то можете трохи поспати. Ми йдемо в ліс рубати дрова, а ввечері, коли скінчимо роботу, прийдемо по вас.

Коли прийшла обідня пора, Гретель поділилася своєю скибочкою з Гензелем, бо він же свій хліб розкришив і позначив ним дорогу додому. А потім вони заснули.

Настав і вечір, а ніхто не приходив по бідних діток. Прокинулися вони темної ночі, і Гензель почав заспокоювати сестричку:

— Зачекай, Гретель, поки місяць зійде, тоді ми побачимо крихти хліба, що я сипав на дорозі, вони й доведуть нас додому.

Зійшов місяць, і вони рушили в дорогу, але жодної крихти хліба не знайшли, бо птахи визбирали всі до одної. Тоді Гензель сказав сестричці:

— Не журися, все одно знайдемо дорогу.

Але дороги їм не пощастило знайти. Діти йшли цілу ніч і ще день з ранку до вечора, та з лісу не могли вийти, заблукали зовсім. Вони дуже зголодніли, бо жилилися самими ягодами, які збирали дорогою, і так потомилися, що на ногах не стояли, а тому лягли собі під деревом і заснули.

Настав третій ранок, відколи діти покинули рідну хату. Вони встали і знову рушили в дорогу, але що далі йшли, то темніший і густіший робився ліс. Ось-ось вони знеможуться і пропадуть, як не прийде звідкілясь рятунок.

Як настав полудень, бачать вони — сидить на гілочці гарнесенька біла пташка і співає так любо, що вони аж зупинилися послухати її. Проспівавши пісеньку, пташка пурхнула і полетіла перед дітьми, а вони пішли за нею. Летіла пташка, летіла, довела їх до якоїсь хатинки та й сіла на даху. Коли діти підійшли ближче, то побачили, що хатина з хліба збудована, пундиками вкрита, а вікна в неї з чистого цукру.

— Отут ми підживимося, — сказав Гензель, — матимемо добрий обідець. Я з'їм шматочок з даху, а ти, Гретель, берися за вікно, воно солодке.

Гензель підстрибнув угору і відламав шматок стріхи, щоб покуштувати, чи смачна вона, а Гретель стала біля вікна і почала собі хруммати цукор.

Коли раптом з хатини почувся писклявий голос:

А хто там гризе без упину,
Руйнує мою хатину?

Діти відповіли:

Це вітер лісний
Гуде навісний!

І знову заходилися коло хатини. Гензелеві дах припав до смаку, і він відбатував чималий кусень, а Гретель виламала цілу круглу шибку з вікна, примостилася на траві й почала хрумтати-ласувати.

Раптом двері відчинилися, і з хатини, спираючись на костур, виповзла старезна бабище. Гензель і Гретель так полякалися, що ласощі повипадали у них із рук. Стара похитала головою і мовила до них:

— Е, дітки, а хто це вас сюди привів? Заходьте до хати, залишайтеся у мене, тут вам непогано буде.

Схопила їх за руки й потягла до хати. Принесла молока, коржів солодких, яблук, горіхів. Потім чистенько постелила два гарні ліжечка. Гензель і Гретель полягали в ліжечка, і здалося їм, що вони потрапили на небо.

Але стара бабище тільки прикинулася доброю, а насправді це була зла відьма, що чигала на дітей, та й хатину побудувала з хліба й ласощів тільки для того, щоб їх принаджувати. Коли діти потрапляли до неї в руки, вона їх убивала, варила й з'їдала, і то для неї було свято.

У відьом червоні очі, і вони недобачають, зате нюх мають тонкий, як звірі, і здалеку чують, якщо до них наближається людина. Коли Гензель і Гретель підійшли до її хати, вона злісно засміялась і глузливо сказала:

— Ось і попалися пташки, тепер не втечуть!

Рано-вранці, коли діти ще спали, вона вже встала і, глянувши, як вони любо спочивають, які в них повні, рум'яні щічки, пробурмотіла тихенько: «Ласий буде шматочок».

А тоді схопила Гензеля своїми кощавими руками, віднесла його в маленький хлівець і замкнула за ґратчастими дверцятами. І хоч як він кричав, ніщо йому не допомгло. Тоді пішла до Гретель, розбудила її й гукнула:

— Ану вставай, ледацюго! Принеси води, звари своєму братикові чогось смачного та занеси йому в хлівець, нехай їсть, набирається жиру. А як стане гладкий, я його з'їм.

Гретель гірко заплакала, але надаремне: вона мусила робити все, що вимагала зла відьма.

Тепер для Гензеля готовано найсмачніші страви, а Гретель мусила житися самими шкаралупами від раків. Щоранку стара прилазила до хлівця й гукала:

— Гензелю, ану простягни пальця, помацаю, чи то ти скоро гладкий будеш!

А Гензель простягав їй тоненького маслачка. Підсліпувата стара думала, що то Гензелів палець такий худий, і дивувалася, чому він не гладшає.

Отак минув місяць, а Гензель усе чомусь не гладшав. У старої урвався терпець, і вона не захотіла довше ждати.

— Гей, Гретель! — крикнула вона до дівчинки. — Ану мерщій наноси води. Хай там хоч який буде Гензель — гладкий чи худий, а завтра я з'їм його.

Ох, як же плакала бідна сестриця, носячи воду! Сльози струмками текли у неї по щоках.

— Якби нас у лісі роздерли дикі звірі, — голосила дівчинка, — то ми б хоч разом померли!

— Ану годі скиглити! — гаркнула стара. — Все одно нічого не допоможе.

Рано-вранці мусила Гретель уставати, наливати воду в казан, розпалювати під ним вогонь.

— Зараз ми напечемо хліба, — сказала стара. — Я вже натопила піч і замісила тісто.

Вона штовхнула бідну Гретель до печі, звідки так і пашіло жаром.

— Лізь у піч, — сказала відьма, — і подивися, чи гаразд натоплено, чи не пора вже хліб саджати.

Стара хотіла зачинити залізні дверцята, коли дівчинка залізе в піч, щоб засмажити і з'їсти її також. Але Гретель здогадалася, що в старої на думці, і сказала:

— Не знаю, як воно робиться, як його туди лізти.

— Дурепа! — крикнула стара. — Сама ж бачиш, челюсті такі широкі, що навіть я могла б туди пролізти.

Вона видряпалася на припічок і встромила голову в піч.

Тоді Гретель дала їй ззаду такого штурхана, що стара покотилася аж на черінь. А дівчинка зачинила залізні дверцята, засунула на засув.

Ох і заверещала відьмище! Просто страх!

А Гретель утекла, і погана відьма згоріла в страшних муках.

ХОРОБРИЙ КРАВЧИК

Якось уранці, саме серед літа, сидів молодий, веселий кравчик біля вікна і шив собі. Коли чує — йде вулицею жінка й вигукує:

— Варення, смачне варення! Купуйте, грошей не шкодуйте!

Кравчик полюбляв солодощі, тож він зрадів і гукнув у вікно до жінки:

— Гей, голубко, заходь сюди, продай мені варення.

Жінка й собі зраділа, що швидко спродається, зайшла до кравчика і показала йому свої глечики. Оглядав він їх, оглядав, крутив на всі боки, принохувався, куштував, а тоді й каже:

— Наче й справді смачне. Продай мені, голубко, ложку цього варення.

Спересердя жінка так і остовпіла, адже вона сподівалася, що кравчик купить у неї чи не все варення. Та що вдієш, продала йому ложку варення і пішла геть, сердито буркочучи.

А кравчик одкраяв добрячу скибку хліба, намастив її варенням та й каже сам собі:

— От дошию куртку, а тоді й поласую.

Поклав він ту скибку біля себе і гаряче взявся до роботи.

А тим часом варення розпахтілося на всю кімнату, і скибку роєм обсіли мухи.

— Мухи, мухи, — каже їм кравчик, — хто вас сюди просив? Ану легіть геть!

Але мухи і не думали втікати, а навпаки, ще щільніше обсіли варення.

Тут у кравчика, як то кажуть, увірвався терпець, він спересердя як схопив ганчірку та як лясне по мухах. А тоді дивиться — аж сім мух убив.

— От який я дужий та хоробрий! — сказав він, сам собі дивуючись. — Треба, щоб про мене дізналося ціле місто!

І кравчик змайстрував собі пояса і вишив на ньому великими літерами: «Коли злий буваю, то сімох убиваю».

— Та що місто, — міркував він далі, — хай знає про це весь світ!

Підперезався кравчик поясом, поклав у кишеню грудку старого сиру та й подався в мандри. Біля воріт бачить — пташина заплуталася в кущах. Він і її сховав у кишеню.

Ішов він, ішов і прийшов до високої гори. Видерся на самий вершечок і бачить — сидить на горі велетень, байдуже поглядає навкруги.

Кравчик сміливо підходить до нього та й каже:

— Здоров був, приятелю! Ходімо разом мандрувати.

Велетень зневажливо подивився на кравчика та й каже:

— Ах ти ж, голодранцю! Жалюгідна комахо! Ти ще рівнятимеш до мене?

— Аякже! — відповідає кравчик і показує собі на пояс. — Ось прочитай, що я за один.

Велетень прочитав: «Коли злий буваю, то сімох убиваю». Він подумав, що кравчик здатен убити сімох людей, і трохи пройнявся повагою до цього малюка. А тоді взяв камінь в руку та як стисне — так з нього вода й потекла.

— А тепер ти спробуй, — сказав велетень.

— Оце й усе? — засміявся кравчик. — Це мені за іграшку. — Нишком він дістав з кишені грудку сиру та як стисне — аж сироватка потекла.

— Ну що, мабуть, трохи краще за тебе? — весело питає кравчик.

Велетень дивується, не вірить, що малюк такий дужий. Знову взяв камінь і жбурнув його так високо, що ледве видно було.

— Ану, — каже, — і ти спробуй!

— Високо ти кидаєш, — похвалив кравчик, — але ж камінь усе-таки впав на землю. А я кину так, що він зовсім назад не повернеться.

Вийняв він із кишені пташку, підкинув у повітря, а пташка пурхнула, та тільки й бачили її.

— Ну як? — запитав кравчик.

— Добре кидаєш, — погодився велетень, — а от подивимось, чи піднесеш ти дерево на плечах.

І підвів кравчика до вивернутого з корінням величезного дуба та й каже:

— Як ти такий дужий, то допоможи мені витягти з лісу оцього дуба.

— Залюбки, — відповів малюк. — Бери на плечі стовбур, а я ззаду помагатиму, адже гілля нести куди важче.

Велетень завдав стовбур собі на плечі, а кравчик сів ззаду на гілку, і велетень поніс ціле дерево та ще й кравчика на ньому. А озирнутися йому ніяк — гілки заважають.

Іде кравчик верхи на гілці і пісеньку співає:

— Виїжджали три кравчики із воріт...

Довго ніс велетень того важкого дуба, а тоді втомився та й каже:

— Гей, хлопче, стомився я нести, мабуть, кину цього дуба!

Кравчик швиденько сплигнув з дерева, схопився обома руками за віти, наче він ніс, і каже:

— Ти такий здоровило, а не здужаєш навіть деревину потягти.

Покинули вони дуба, пішли далі. Аж дорогою їм трапляється вишня. От велетень схопив її за самий вершечок, де були найстигліші ягоди, нагнув і дав кравчикові поласувати. Але хіба ж міг кравчик утримати вишню? Тільки-но велетень випустив вершечок, він так і фуркнув угору, а разом з ним і кравчик злетів у повітря. А коли він щасливо впав на землю, велетень і каже йому:

— Та невже ти не здужаєш утримати оцю вишеньку?

— Це я стрибнув через дерево, — одказує кравчик, — бо в кущах мисливець стріляє. Стрибни і ти так, якщо зумієш.

Велетень стрибнув, але не перескочив через дерево і завис на вітах. І тут було кравчикове зверху.

Тоді велетень каже:

— Ну, якщо ти такий хоробрий та дужий, то ходімо в нашу пещеру.

І пішли.

Приходять в печеру, а там біля вогню сидять велетні. І в кожного в руках по смаженій вівці. Запахаються, аж за вухами лящить.

Велетень підвів кравчика до ліжка і сказав, щоб той лягав там і відпочивав. Але для кравчика ліжко було надто велике, і він приривився в куточку.

Опівночі, гадаючи, що кравчик міцно спить, велетень устав тихенько, взяв важкий шворень та як гепне по ліжку, аж проламав його. «Тепер уже, — подумав він, — я випустив юшку з цього стрибунця».

Рано-вранці зібралися велетні до лісу, а про кравчика й думати забули. Коли це виходить він їм назустріч веселий і безтурботний. Велетні злякалися, що він їх повбиває, і розбіглися хто куди.

А кравчик помандрував собі далі.

Ішов він ішов, поки прийшов до королівського палацу, а що стомився дуже, то ліг біля воріт на моріжечку та й заснув.

А поки він спав, королівські слуги встигли розгледіти його з усіх боків і прочитати на поясі: «Коли злий буваю, то сімох убиваю».

— Диви, — казали вони, — який великий вояка прийшов у нашу мирну країну.

Вони побігли до короля та й кажуть:

— Біля воріт палацу лежить дужий чоловік. Якщо дійде до війни, то він нам у пригоді стане.

Король зрадив.

— А й справді, — каже, — покличте його сюди.

Виспався кравець, протер очі й пішов служити королю.

Служить він день, служить другий. А королівські вояки і кажуть один одному:

— Лихо нам буде від цього чоловіка. Адже він коли злий буває, то сімох убиває.

Пішли вони гуртом до короля.

— Ми не хочемо служити разом з ним, — сказали вони. — Він нас переб'є, якщо розсердиться. Відпусти нас зі служби.

Зажурився король, що через одного всі вірні слуги хочуть його покинути. Краще б уже цей чоловік і на очі не показувався йому.

Але звільнити його король не наважився, боявся, що той і слуг, і його самого не пощадить, а сам сяде на королівський трон.

Міркував він і так і сяк, нарешті покликав кравчика та й каже:

— В моєму королівстві у дрімучому лісі живуть два велетні. Вони грабують, убивають людей, збиткуються над ними. Велетні

такі дужі, що ніхто до них підійти не насмільюється. Якщо перемо- жеш цих велетнів, то віддам тобі за дружину єдину мою дочку і пів- королівства. А на допомогу даю тобі сто вершників.

— Гаразд, — погодився кравчик. — Я, коли злий буваю, то сімох убиваю. А вже з двома й поготів упораюся.

Вирушив кравчик у похід, а за ним услід поїхало сто вершни- ків, а коли приїхали до узлісся, то кравчик і каже їм:

— Залишайтеся тут, а я сам упораюся з велетнями.

Метнувся він до лісу і роззирається довкола. Коли бачить — два велетні сплять і так хропуть, що аж віти на деревах гойдаються.

Кравчик не марнував часу, а назбирав повні кишені камінців і поліз на дерево. Примостився він на гілляці просто над сонними велетнями і почав кидати одному в груди камінець за камінцем.

А той хропе і нічого не чує. Та ось прокинувся, штовхнув това- риша та й питає:

— Ти чого б'єшся?

— Приснилося тобі, чи що? Я не б'юся.

Вони лягли і знову поснули. Тоді кравчик почав кидати камін- цями на другого.

— Це ж що таке? — гукнув другий. — Чого б'єшся камінцями?

— Я не б'юся, — сонно промовив перший.

Побурчали вони, побурчали та й цього разу сяк-так поснули.

А кравчик вибрав найбільшого камінця і щосили жбурнув його в груди першому велетню.

— Це вже занадто! — скрикнув той і кинувся на товариша. Оби- два вони так розлютилися, що виривали дерева з корінням і так луп- цювали один одного, що нарешті обидва попадали мертві на землю.

Тоді кравчик зліз із дерева, пішов до вершників і каже:

— Діло зроблене, я порішив обох. Ох, і нагрів я чуба. Вони й де- рева виривали з землею, і каміння в мене жбурляли, та нічого їм не допомогло. Адже я коли злий буваю, то сімох убиваю.

— А вас часом не поранено? — злякано спитали вершники.

— Все гаразд, — відповів кравчик, — і волосинка не впала з го- лови.

Вершники не йняли віри і поїхали в ліс подивитись.

А там мертві велетні лежать, не ворухнуться, а навкруги вирва- ні дерева.

Кравчик зажадав од короля обіцяної винагороди, та король став знову вигадувати, як би цього лицаря занепастити.

— Перш ніж одержиш доньку й півкоролівства, — сказав крав- чику, — спіймай у моїх лісах звіра-однорозця, він завдає нам вели- кої шкоди.

— Гаразд, — відповів кравчик. — Я двох велетнів не злякався, то що мені твій звір-однорожець! Я, коли злий буваю, сімох убиваю!

Узяв він добру мотузку з сокирою і пішов у ліс. А помагачам звелів чекати на узліссі.

Йому не довелося довго шукати звіра. Однорожець вискочив із хащі, нагнув грізно голову й кинувся просто на кравчика.

— Стривай, стривай, — мовив кравчик, — хто спішить, той людей смішить.

Він почекав, поки звір підбіг зовсім близько, і спритно відскочив за дерево. А однорожець з усього розгону так глибоко ввігнав свого рога в дерево, що вже назад і не витяг.

— От тепер ти в моїх руках, — сказав кравчик.

Вийшов кравчик із-за дерева, накинув йому на шию доброго налігача, відрубав сокирою рога, що застряг у дереві, і привів звіра до короля.

Проте король і цього разу не дотримав слова та поставив ще й третю умову.

— Спіймай, — каже, — ще дикого кабана, що в лісах велику шкоду чинить. А тоді бери і королівну, і півкоролівства.

— Залюбки спіймаю, — пообіцяв кравчик. — Це ж дитяча завбавка.

На допомогу йому король дав мисливців, але кравчик не взяв їх із собою в ліс, і вони раділи нищечком, бо дуже боялися того страшного звіра.

Не довго й ходив кравчик по лісу, аж бачить — розлючений дикий кабан із страшними іклами біжить просто на нього. А кравчик крутнувся і вскочив до хижки, що була поблизу, та одразу ж і вистрибнув у вікно. Дикий кабан кинувся в хижку, а кравець метнувся до дверей і замкнув їх.

Отак лютий звір і впіймався.

Кравчик гукнув мисливців, щоб вони на власні очі побачили звіра, а сам пішов до короля.

Тепер уже король хоч-не-хоч, а мусив дотримати слова і віддати йому дочку та півкоролівства.

Справили вони весілля з великою пишнотою, та з малою радістю, і кравчика зробили королем.

Аж ось одного разу вночі молода королева дочула, як її чоловік пробурмотів крізь сон:

— Хлопче, а поший-но куртку та залатай штани, бо я тобі вуха аршином поодбиваю.

Тут вона й здогадалася, якого роду та плоду був молодий добродій, її чоловік, і вранці виплакала перед батьком своє горе та

почала благодати, щоб звільнив її від такого чоловіка, бо це ж не хто інший, як звичайнісінький кравець.

Батько заспокоїв її, а тоді каже:

— Цієї ночі не замикай своєї спальні. Коли він засне, мої слуги гарненько зв'яжуть його і кораблем одвезуть у далекі краї.

Королева зраділа і стала нетерпляче очікувати ночі, та королівський служка підслухав ту розмову і розповів усе молодому володарю, бо був йому відданий.

— Хай спробують, — мовив кравчик.

Увечері ліг він спочивати.

Гадаючи, що чоловік уже заснув, королева встала, відімкнула двері й знову лягла. А кравчик голосно закричав, ніби спросоння:

— Хлопче, ану пошій куртку та залатай штани, бо я тобі всі вуха поодбиваю аршином. Коли я сімох убиваю, я двох велетнів подолав, звіра-однорожця й дикого кабана впіймав, то не злякаюсь і тих, що стоять під дверима!

Як почули слуги, то від страху їм аж у п'ятах закололо, і вони всі швидко повтікали, наче за ними дике військо гналося.

Отак і залишився кравчик на все життя королем.

УРОК № 7

Тема. Брати Грїмм. Казка «Пані Метелиця»

Мета: розкрити зміст і головну думку казки; зацікавити творчою спадщиною братів Грїмм; удосконалювати навички виразного, вдумливого читання, переказу фольклорних творів; розвивати усне мовлення школярів; виховувати працелюбність та доброту, почуття поваги до культури інших народів.

Обладнання: портрети братів Грїмм, збірки їхніх творів, ілюстрації до них.

Теорія літератури: народна казка, конфлікт, герої-персонажі.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— У народі завжди вірили, що працююча й добра людина, хоча інколи й страждає, проте все одно отримує винагороду за своє праведне життя й стає щасливою. Тому про це у різних народів складено

безліч казкових історій. Є така казка і в збірці братів Грїмм, називається «Пані Метелиця». Через що сумувала героїня, чому раділа, чому не залишилася жити у добрій господині, ми дізнаємося, познайомившись із цим твором. І кожен має зрозуміти, чому, читаючи цю казку, ми, сучасні люди, вболіваємо за героїню, засмучуємось або відчуваємо полегшення, коли історія закінчується добре для доброї людини, а зла й вередлива справедливо покарана.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Розповідь учнів про відомих збирачів фольклору
2. Переказ самостійно прочитаних казок братів Грїмм
3. Визначення в казках головного конфлікту, реального та фантастичного

IV. Сприйняття та засвоєння нового матеріалу

1. Виразне читання казки братів Грїмм «Пані Метелиця» з коментарями вчителя та поясненням незнайомих і малознайомих слів та виразів

- *Пасербиця* — нерідна дочка для одного з подружжя;
- *гидка* — негарна;
- *попелюшка* — та, що виконує найбруднішу роботу в домі;
- *починок* — намотані на паличку нитки;
- *мачуха* — нерідна мати, дружина батька;
- *лаяти на всі заставки* — дуже голосно й образливо;
- *знепритомніла* — втратила свідомість;
- *відлягло від серця* — заспокоїлася;
- *пряжене* — тушковане, приготовлене на слабкому вогні;
- *бракує* — не вистачає;
- *брама* — ворота з надбудовою;
- *цямрина* — частина колодязя, що виступає над землею;
- *терен* — колючий чагарник;
- *загадувати роботу* — давати завдання щось зробити;
- *гадаючи* — думаючи.

2. Обмін враженнями про прочитане

— Що найбільше в казці сподобалося? Чому?

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Поедняйте означення з особами та предметами, які вони характеризують:

гарна, роботяща	слова
гидка, лінива	баба
чудова	пасербиця
розмаїті	лука
невеличка	донька
стара	квіти
ласкаві	хатинка

VI. Домашнє завдання

Навчитися виразно читати й переказувати казку «Пані Метелиця»; зробити ілюстрації.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення:

- Німецька казка «Пані Метелиця» нагадує мені...
- Найкраще читав (читала), (працював (працювала)) на уроці...
- Мені здається, що ця казка....

УРОК № 8

Тема. Брати Грїмм. «Пані Метелиця». Уславлення любові до праці та інших людських чеснот

Мета: допомогти учням глибоше усвідомити ідейно-художній зміст казки; розвивати навички співвіднесення казкових подій із реальними; вміння аналізувати образи героїв за їхніми вчинками та моральними якостями; виховувати працьовитість, чесність та інші моральні якості, що становлять загальнолюдські цінності.

Обладнання: портрети братів Грїмм, збірки їхніх казок, ілюстрації до них; сигнальні кружечки із зображенням емоцій.

Теорія літератури: конфлікт, народна казка, образ-персонаж, план твору.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— З давніх-давен люди розуміли, що невтомна праця — це джерело їхнього добробуту, самого життя. Тому змалку привчали дітей до праці. Спочатку за допомогою казок, ігор, а потім і доручаючи виконувати різні нескладні господарські справи. Прикладом такої навчальної казки є «Пані Метелиця», з якою ви познайомилися. Оскільки ми вивчаємо художній твір, то на сьогоднішньому уроці спробуємо визначити своєрідність його конфлікту, охарактеризувати образи героїв і дати відповіді на запитання, чому для дочки та пасербиці одна й та сама пригода закінчилася зовсім по-різному.

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Актуалізація опорних знань****1. Робота в парах**

Діти по черзі ставлять по 4–5 запитань одне одному щодо змісту казки й відповідають.

2. Виразне зачитування улюблених епізодів з казки «Пані Метелиця» з обґрунтуванням вибору**3. Огляд ілюстрацій — різних художників та учнівських із коментуванням****IV. Формування вмінь та навичок учнів****1. Інтерактивна вправа «Вирази свої емоції»**

Відповідно до змісту висловлювання вчителя учні піднімають сигнальні кружечки із зображенням різних емоційних станів або відтворюють їх мімікою.

радість, задоволення

сум, занепокоєння

байдужість

- Пасербиця порізала ниткою пальці до крові.
- Мачуха почала лаяти пасербицю.
- Дівчинка впала у криницю й опинилася на чудовій луці.

- Дівчинка допомогла печі й витягла хліб, щоб не згорів.
- Дівчинка добре вибивала подушки, й на світі йшов сніг.
- На пасербицю за її невтомну працю й доброту полився золотий дощ.
- Ледащиця сиділа біля криниці й пряла.
- Дочка вже другого дня почала лінуватися, не працювала як слід у пані Метелиці.
- Смола так пристала до ледащиці, що та не відмилася, скільки й жила на світі.

2. Слово вчителя

— Щоб запам'ятати художній твір, вміти його переказувати, виділяти основне, треба добре навчитися складати план. Для цього слід поділити казку на смислові частини (нерідко вони відповідають абзацovi) й дати їм заголовки. У плані бажано не вживати поряд однакові слова, пункти плану не мають збігатися із заголовком твору. Речення повинні бути невеликими, але змістовними, відображати суть того, про що йдеться у відповідній частині тексту. Вони будуть слугувати вам опорою під час переказу твору.

3. Колективне складання плану казки

Орієнтовний план

- 1) Удова та дві її доньки.
- 2) Праця пасербиці.
- 3) Покарання мачухи.
- 4) Допомога печі та яблуні.
- 5) Служба у пані Метелиці.
- 6) Винагорода за працю.
- 7) Шлях ледащиці до пані Метелиці.
- 8) Заздрісна сестра на службі.
- 9) Заробіток ледачої дочки.

4. Заповнення таблиці-характеристики героїв казки (за варіантами, колективно або в групах)

Рідна дочка	Пасербиця	Мачуха
Гидка, лінива, заздрісна, груба, байдужа, жадібна	Гарна, роботяща, безкорислива, добра, чесна, ввічлива, милосердна, щира, відверта, любить свій дім, край	Зла, груба, несправедлива, недобра, заздрісна

5. За допомогою інтерактивного прийому «Мозковий штурм» визначити своєрідність конфлікту казки «Пані Метелиця»

Очікувана відповідь

Боротьба між добром і злом виявляється у різному ставленні її героїв до старших, праці, матеріальних (як дочка й мати) та духовних і моральних цінностей (як пасербиця).

V. Закріплення знань, умінь та навичок

1. Розв'язання проблемних питань

— Ми говоримо: «Казка братів Грїмм “Пані Метелиця”» і разом із тим: «“Пані Метелиця” — народна казка». Чому так?

Очікувана відповідь

«Пані Метелицю» дійсно склав німецький народ, але записали й обробили казку німецькі вчені — брати Грїмм.

— Яким чином казка пов'язана з нашим реальним життям? *(Кожному потрібно працювати, бути щирим та доброзичливим, щоб мати успіх.)*

2. Визначте, які прислів'я можна віднести до характеристики пасербиці, а які — до удювиної дочки чи до обох героїнь.

У гостях добре, а вдома краще.

Яка служба, така й плата.

Хто більше має, той більше хоче.

Хто добре працює, тому й щастить.

Доброму всюди добре.

Хочеш бути щасливим, то не будь лінивим.

Хто дрїмає, той щастя не має.

Щастя у повітрі не в'ється, а працює дістається.

Хто зле робить, то все собі шкодить.

VI. Домашнє завдання

Підготувати інсценівки-діалоги за казкою «Пані Метелиця»; навчитися характеризувати героїв та робити висновки.

Додатково прочитати російську народну казку «Морозко» та українську народну казку «Дідова дочка та бабина дочка» *(див. додаток)*.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

- На уроці я дізнався (дізналася) нове те, що...

- Найталановитішим учнем (ученицею), на мою думку, був (була)...
- Мені сподобалося...

Додаток

ДІДОВА ДОЧКА ТА БАБИНА ДОЧКА

Українська народна казка

Були собі дід і баба. У діда була своя дочка, а у баби — своя. І зненавиділа дідову дочку баба.

Дідова дочка і бабина дочка ходять на досвітки. Дідова напряде починків два, а бабина ні одного не наляде. Ідуть вони вранці із до-світок додому, бабина вперед перескочить через перелаз і каже:

— Подай, сестро, я подержу твої починки, поки ти перелізеш. Вона візьме та їй дасть. І як візьме та починки, так біжить додому. Прибігає додому і показує матері починки:

— Дивіться, мамо, скільки я наляла. А та прогуляла та з хлоп-цями пролежала і нічого не наляла.

Входить дід в хату, баба показує йому починки:

— Та дивись-таки, діду, моя дочка стільки наляла, а твоя — ні-чого! Нащо її і держать, таке ледащо! Не ймеш мені віри, так дивись: ось-ось-сьо! Од сього часу куди хоч завези, щоб я її й не бачила!

— Е, сяка-така бабо, — каже дід бабі, — ти мені й голову проїла! Та вже, як завезти, то я й завезу!

Запрягає дід коняку:

— Поїдьмо, дочко, у ліс за дровами!

Вийшла дочка, сіли вони і поїхали.

Їхали ж вони не за дрівцями, а повіз він її верстов за сімдесят і привіз у ліс. Прив'язав кобилу до глодини і каже:

— Бери, дочко, мішок та чи не назбираємо ми попереду тут яблук. У сьому лісі, — каже, — багато яблук.

Узяла дочка мішок, і пішли вони в ліс далі.

Ввійшли вони у ліс гонів двоє, аж стоїть хатка. Увійшли вони в хатку — аж немає ні душі у хатці! Стоїть тільки кругленький сто-лик, а на столику три десятки яблук різного сорту: червоного де-сяток, білого десятків і зеленого десятків. Виймає дід ніж із кишені і ріже кожного сорту по яблуку.

— Пробуй, дочко, котрого сорту добріші!

— А ви ж, тату, чом?

— У мене, дочко, зубів нема. Мені якби варененьке або пирі-жок, от тоді б...

Попробувала вона червоного сорту й каже:

— Кислі.

Попробувала білого й каже:

— Винні.

Попробувала зеленого й каже:

— Далеко, тату, солодші од меду.

— Сиди ж ти, дочко, в оцій хатці, а я піду і найду оцього сорту яблуню, і тоді будемо рвати оцього сорту яблука. І не виходь з хати, покиль я прийду до тебе, бо тут звірів багато. Вони тебе з'їдять, розірвуть.

Пішов до коня, сів і поїхав.

Приїздить додому. Вийшла баба і питає:

— Де ти її дів?

— Нехай тобі полегшає — завіз у ліс. Уже їй не прийти відтіля.

Там звірів багато, вони її з'їдять.

Наступила чорна хмара, кругом облягло, і пішов тучний дощ; так як із відра лється.

— Казав мій батько, що не виходь з хатки, тебе звір із'їсть, а тепер мого батька залле дощ або звір з'їсть!

Ну й сидить вона. Наступила ніч. Засвітилася у тій хатці лампадка — видніше стало, як удень.

Довго не довго — біжить вовк. Добігає до хати.

— Дівонько, одчини!

Як почула вона голос, то всією силою до дверей — одчинила. Входить вовк:

— Здрастуй, дівонько!

— Здрастуйте!

— Де ти взялася, що у нашу хатку ввійшла?

— Мене, — говорить, — батько мій привіз сюди да й привів у цю хатку.

— Де ж твій батько?

— Пішов, — каже, — солодких яблук шукати у ліс.

— Якого сорту?

— Оцього, — каже, — сорту зеленого.

— Того сорту нема у нашому царстві. То з чужого царства яблука дістані. За п'ять тисяч верст.

— Може, мого батька звір із'їв або дощ залив?

— Ні, — каже вовк, — не журись своїм батьком. Він удома! А дай мені, дівонько, води напитись — мені аж душно.

Зараз дівчина за кухоль — набрала води, дала:

— Доброго здоров'я, пивши! — каже і поклонилася.

Напився вовк.

— Тепер підсади мене, дівонько, на ліжко!

Узявся передніми ногами за ліжко, а вона задні вхопила — підсадила.

Тепер біжить ведмідь. Добігає:

— Дівонько, одчини.

Вона зараз, як куля, — одчинила. Входить ведмідь:

— Здрастуй, дівонько!

— Здрастуйте!

— Дай, дівонько, води напиться.

Набрала і дала:

— Доброго здоров'я, пивши!

Напився.

— Підсади тепер на ліжку!

Узявся передніми ногами за ліжку, а задні підсадила. Виліз, ліг на ліжку і каже:

— Даруємо тебе, дівонько, щастям! Що є у бога найбільше, то тим тебе щастям і даруємо!

Вона ще й не обізвалася, як стукотить-гримотить — кобиляча голова котиться. Аж ходором хатка ходить! Дідова дочка злякалася, не знає, де й дітсья.

— Не бійся, дівонько. Се наш, — кажуть, — старший брат біжить.

Добігає, гукає:

— Дівонько, одчини!

Вона зараз, як куля, до дверей — і одчинила.

— Дівонько, пересади мене через поріг. Пересадила.

— Дай води, дівонько, напиться. Дала.

— Доброго здоров'я, пивши, — поклонилась.

— Підсади мене, дівонько, на ліжку.

Вона підсадила.

— Заглянь, дівонько, мені у лівеє вухо, а в правеє вилізь!

Заглянула і в праве вилізла, і така стала гарна, що не можна й надивитись. Вона гарна, а вбрання ще краще — все шовкове.

Тепер усі три перекинулися панамі — вовк, ведмідь і кобиляча голова. І стали біля них лакеї, повари, а коло дівчини — служниці. А та хатка стала домом великим, у два поверхи.

— Що ж, — каже той пан, що був вовком, — чи згодна ти, дівонько, бути мені жоною?

Вона каже:

— Згодна, як візьмете!

Раптом стали пани, барині. Стали ними повні поверхи — спідній і верхній.

І давай гуляти. Гуляли три доби. Через три доби розійшлися, залишилися тільки ті три молодці та жінка молода.

Тут коляска під'їздить. Сідають в коляску ті три молодці і молу беруть із собою.

Сіли, поїхали, а та хатка, яка була, така й знов стала.

Їхали довго не довго, приїздять у двір. Двір частоколом обгороджений, а в дворі будинки — одні золотом покриті, а другі — сріблом, а треті — міддю. Повибігали служниці, підхопили пана з панєю, повели у кімнати, у ті, що під золотом. Пожили вони тут один місяць.

— Поїдьмо, чоловіче, до мого батька в гості, а то мій батько думає, що мене звір із'їв.

— Що ж, жінко! Я не одказуюсь поїхати. А ти ж утрапиш до свого батька?

— Ні, — каже, — я не втраплю. Я не знаю, на який бік їхати: чи на той, чи на той, як ви мене завезли далеко.

— Ось бачиш! Ще й в гості, каже! Ну, як тобі вже схотілося до батька, так поїдьмо! Нікого не будемо й питати. Втрапимо!

Запрягли у золоту коляску восьмеро коней, сіли два кучері, служниці і поїхали.

В'їжджають у двір, виходить дід.

— Що ж, оце твій батько? — питає пан.

— Оце він.

Батько злякався, що отака особа лізе цілуватися з ним.

— Що, — каже пані, — боїтесь? Хіба не пізнаєте? Я ваша дочка! А оце мій чоловік!

— Ну, як ви наші діти, прошу до хати йдіть!

Служниця підніма їй плаття — через поріг не перелізе, не перетягне плаття сама!

Погостювали, поговорили.

— Із тим прощайте.

Дала батькові шубу хорошу, жупан, дві пари чобіт, півтори тисячі грошей.

— Недовго, батьку, будете самі. Не більше як з рік, а то я приїду, заберу вас у свій дім віку доживати.

З тим вони й поїхали. Уся слобода здивувалася, що такий багатий пан, що й нема у нашому царстві, узяв дідову дочку заміж — таку голу, як кістка.

— Оттаке, — кажуть, — щастя!

Тепер каже баба:

— Моя дочка ще краща од твоєї. Поведи й мою на те місце, то мою візьме ще й не такий пан, як твою, а кращий!

Запрягає дід коняку у віз.

— Ну, сідай, дочко!

Сіли і поїхали. Привіз її у той ліс, повів у ту хатку;

— Ну, сиди ж, дочко, не виходь із хатки, покіль я приїду, бо тут звірів багато, так вони тебе з'їдять.

Наступила чорна хмара, кругом обклало, пішов дощ тучний.

Ніч обняла, біжить вовк:

- Дівонько, одчини!
- Не великий пан: і сам одчиниш!
- Дівонько, дай води напиться.
- Не великий пан: і сам нап'єшся!
- Підсади, дівонько, на ліжку.
- Не великий пан: і сам полізеш.

Біжить ведмідь:

- Дівонько, одчини!
- Не великий пан: і сам одчиниш!
- Дівонько, дай води напиться.
- Не великий пан: і сам нап'єшся!
- Підсади, дівонько, на ліжку.
- Не великий пан: і сам полізеш.

Тепер котиться кобиляча голова, аж хатка ходором ходить.

- Дівонько, одчини!
- Не великий пан: і сам одчиниш.
- Дай, дівонько, води напиться.
- Не великий пан: і сам нап'єшся.
- Підсади, дівонько, на ліжку.
- Не великий пан: і сам полізеш.

— Що, браття, і вам так, як і мені, одказувала? — питає старший брат.

— Отак, брате, і нам усім, як і тобі!

— Ну, що то таке? Де тут воно узялося і прилізло на наш відпочинок оце превелике ледащо? Не можна на неї і дивиться! Піди, брате, гукни до товаришів — нехай вони цим ледащом і повечеряють!

Вийшов вовк і завив по-вовчому, і прибігло вовків із п'ятнадцять...

У діда собачка рябенька. Вона злізе на призьбу та:

— Гав, гав! — каже. — Дідова дочка — бариня, а з бабиної дочки тільки кісточки у торбинці торохкотять.

Баба за кочергу:

— Що ти кажеш?!

І піде в хату, а собачка знов ізлізе на призьбу:

— Гав, гав, гав! Дідова дочка бариня, а з бабиної дочки кісточки торохтять!

— Запряжи, діду, коняку, та поїдь у ліс, довідайся, чи вона жива, чи нежива, моя дочка, — каже баба.

Запріг дід коняку і поїхав. Доїздить до хатки, коли у торбинці кісточки торохтять...

Приїздить додому...

— Яка, — каже, — наша собачка правдива, так, як там і була!

— Та ти як схотів, так мою дочку і запакував!

Та за кочергу, та діда по боку!

— Ти не в тій хатці посадив мою дочку!

— Та ні, в тій...

Тут дзвоник дзеленчить такий, що ніхто зроду не чув! Їде дідова дочка шестіркою коней з двома кучерами. В'їздить у двір...

— Здрастуйте! Сідай, мій батьку, в коляску...

Сіли вони й поїхали. Тільки земля загула, так, мов грім загривів. Понесла вона діда прямо у свій дім. Приїхали, вона взяла його під руки і повела в кімнати.

— Ну, тепер, батьку, оце тобі місце до смерті. Тут спокійно буде!

МОРОЗКО

Русская народная сказка

У мачехи была падчерица да родная дочка; родная что ни сдает, за все ее гладят по головке да приговаривают: «Умница!» А падчерица как ни угождает — ничем не угодит, все не так, все худо; а надо правду сказать, девочка была золото, в хороших руках она бы как сыр в масле купалась, а у мачехи каждый день слезами умывалась. Что делать? Ветер хоть пошумит, да затихнет, а старая баба расходится — не скоро уймется, все будет придумывать да зубы чесать. И придумала мачеха падчерицу со двора согнать:

— Вези, вези, старик, ее куда хочешь, чтобы мои глаза ее не видали, чтобы мои уши об ней не слышали; да не вези к родным в теплую хату; а во чисто поле на трескун-мороз!

Старик затужил, заплакал; однако посадил дочку на сани, хотел прикрыть попонкой — и то побоялся; повез бездомную во чисто поле, свалил на сугроб, перекрестил, а сам поскорее домой, чтоб глаза не видали дочериной смерти.

Осталась, бедненькая, трясется и тихонько молитву творит. Приходит Мороз, попрыгивает, поскакивает, на красную девушку поглядывает:

— Девушка, девушка, я — Мороз красный нос!

— Добро пожаловать, Мороз; знать, бог тебя принес по мою душу грешную.

Мороз хотел ее тукнуть и заморозить; но полюбились ему ее умные речи, жаль стало! Бросил он ей шубу. Оделась она в шубу, подожмала ножки, сидит.

Опять пришел Мороз красный нос, попрыгивает-поскакивает, на красную девушку поглядывает:

— Девушка, девушка, я — Мороз красный нос!

— Добро пожаловать, Мороз; знать, бог тебя принес но мою душу грешную.

Мороз пришел совсем не по душу, он принес красной девушке сундук высокий да тяжелый, полный всякого приданого. Уселась она в шубочке на сундучке, такая веселенькая, такая хорошенькая! Опять пришел Мороз красный нос, попрыгивает-поскакивает, на красную девушку поглядывает. Она его приветила, а он ей подарил платье, шитое и серебром и золотом. Надела она и стала какая красавица, какая нарядница! Сидит и песенки попеваает.

А мачеха по ней поминки справляет; напекла блинов.

— Ступай, муж, вези хоронить свою дочь.

Старик поехал. А собачка под столом:

— Тяв, тяв! Старикову дочь в злате, в серебре везут, а старухину женихи не берут!

— Молчи, дура! На блин, скажи: старухину дочь женихи возьмут, а стариковой одни косточки привезут!

Собачка съела блин да опять:

— Тяв, тяв! Старикову дочь в злате, в серебре везут, а старухину женихи не берут!

Старуха и блины давала, и била ее, а собачка все свое:

— Старикову дочь в злате, в серебре везут, а старухину женихи не возьмут!

Скрипнули ворота, растворились двери, несут сундук высокий, тяжелый, идет падчерица — панья паньей сияет!

Мачеха глянула — и руки врозь!

— Старик, старик, запрягай других лошадей, вези мою дочь поскорей! Посади на то же поле, на то же место.

Повез старик на то же поле, посадил на то же место.

Пришел и Мороз красный нос, поглядел на свою гостью, попрыгал-поскакал, а хороших речей не дождал; рассердился, хватил ее и убил.

— Старик, ступай, мою дочь привези, лихих коней запряги, да саней не повали, да сундук не оброни!

А собачка под столом:

— Тяв, тяв! Старикову дочь женихи возьмут, а старухиной в мешке косточки везут!

— Не ври! На пирог, скажи: старухину в злате, в серебре везут!

Растворились ворота, старуха выбежала встретить дочь, да вместе нее обняла холодное тело. Заплакала, заголосила, да поздно!

УРОК № 9

Тема. Брати Грімм. Казка «Пані Метелиця» та її художні особливості

Мета: допомогти учням з'ясувати й поцінувати художні особливості народної казки, її національний колорит; розвивати навички виразного читання й переказу за особами, розігрування інсценівок; виховувати естетичні смаки, культуру поведінки та спілкування.

Обладнання: елементи декорацій та одягу героїв казки «Пані Метелиця».

Теорія літератури: будова казки, зачин, кінцівка, триразові повтори.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Ви, мабуть, помітили, що народні казки схожі за своєю будовою — розпочинаються фразами «Жили-були...», «Жили собі...», «За морями, за лісами, за далекими краями...», «В одному царстві...», «В одній країні...», дія в них повторюється тричі, герої, як правило, не мають власних імен, а закінчується все щасливо. Чим ще подібні казки різних народів, які їхні особливості, чим вони відрізняються — про це йтиметься на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Бесіда

- Який літературознавчий термін згадується вам після прочитання російської народної казки «Морозко» та української народної казки «Дідова дочка і бабина дочка»? (*Мандрівний сюжет*)
- Чим казки схожі, а чим відмінні? (*Схожі історіями рідної та нерідної за материнською лінією дочок; характерами; кінцівкою; повчанням. Несхожі: наявністю інших персонажів — батька-діда, Мороза та ін.; прислів'ями та приказками, національним колоритом.*)

2. Літературний диктант

(Тут і далі проводиться за методикою: учитель читає запитання, учні у зошитах під відповідним номером пишуть відповідь.)

Перевіряються роботи в парах, самостійно або учнями-асистентами під керівництвом вчителя. Кожна правильна відповідь — 1 бал, який позначається чорнилом червоного кольору на полях — відповідно «+» або «-».) Час роботи — 10–12 хвилин.)

- 1) Яку роботу виконувала пасербиця? (*Пряла*)
- 2) За чим рідна дочка стрибнула в криницю? (*За починком*)
- 3) Чого пасербиця злякалася, побачивши пані Метелицю? (*Її великих зубів*)
- 4) Хто просив допомоги у дівчат? (*Хліб та яблуна*)
- 5) Коли на світі йшов сніг? (*Коли збивалося пір'я в подушках пані Метелиці*)
- 6) Що пані Метелиця подарувала працюючій дівчинці? (*Золото*)
- 7) Чим нагородила пані Метелиця ледащицю? (*Смолою*)
- 8) Хто першим сповіщав про повернення дівчат та їхні успіхи? (*Півень*)
- 9) Чому пасербиця вирішила піти від пані Метелиці, хоч їй було в неї добре? (*Скучила за рідною домівкою, рідним краєм*)
- 10) Що означає вираз «відлягло від серця»? (*Заспокоїтися, перестати тривожитися, боятися*)
- 11) Коли рідна дочка вдови почала лінуватися на службі у пані Метелиці? (*На другий день*)
- 12) Коли мачуха й сестра зраділи пасербиці, не знали, де й посадили її? (*Коли побачили на ній багато золота*)

IV. Формування вмінь та навичок учнів

1. Інсценізація епізодів казки «Пані Метелиця»

Підготовлені учні (ті, хто бажають або за жеребкуванням) ставлять сценки ланцюжком або імпровізовано.

Епізоди для інсценізації

- Розмова пасербиці та мачухи, їхня сварка. Діалог працюючої дівчинки з піччю, хлібом та яблуною.
- Зустріч пасербиці й пані Метелиці.
- Розмова дівчинки з пані Метелицею про повернення додому.
- Пасербиця повертається до мачухи й сестри; реакція півня.
- Шлях ледащиці до пані Метелиці.
- Служба ледарки в пані Метелиці та її «заробіток».
- Повернення рідної дочки додому; реакція півня.

До складання діалогів підходити творчо, доповнювати власними репліками, деталями, наочністю — декораціями та елементами костюмів.

2. Бесіда про художні особливості казки

- Як називаються слова, якими традиційно починається казка? (*Зачин*) Наведіть приклад з казки «Пані Метелиця» та ін.
- Які «магічні» числа найчастіше зустрічаються в казках? (*Три, сім, дев'ять, дванадцять, тридцять три; у «Пані Метелиці» — два*)
- Що в казці «Пані Метелиця» реальне, а що — фантастичне? (*Важка праця нерідної дочки, несправедливе до неї ставлення — реальне; персонаж пані Метелиця, обсіпання золотом, підземне царство — фантастичні.*)
- Чому герої часто не мають власних імен? (*Тому що їх образи узагальнені, типові, і не важливо, як їх звати, важливо, що і як вони чинять.*)
- Для чого повторюються події? (*Щоб порівняти поведінку героїв, їхні характеристики.*)
- Чим завершується казка? (*Тим, що зло покаране, а добро торжествує.*)

3. Розв'язання проблемно-пошукового завдання

— Що уособлює смола, яку удовина дочка за все життя відмити не могла? Своє твердження обґрунтуйте. (*Сором, недобра слава. Африканське прислів'я говорить: «Ім'я — не одяг, заплямуєш — не відмиєш».*)

V. Закріплення знань, умінь і навичок

Укажіть стрілочками «власників» прислів'їв:

пасербиця

Хто сіє колючки, той збере будяки
(французьке)

Скрізь добре, а дома найкраще
(французьке)

Краще бути бідному, та в шані, ніж багатому, та в ганьбі (німецьке)

Хліб не падає з неба — працювати треба (польське)

Від ліноців усі вади (іспанське)

Маєш честь — ти людина, а без честі — тварина (індійське)

рідна дочка
удови

VI. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичного оцінювання.

Скласти усне оповідання про те, яким було подальше життя дівчат-сестер.

VII. Підсумок уроку

Учитель. Відомий український письменник Іван Якович Франко, який також цікавився фольклором і ретельно збирав його, говорив про те, що коли фольклорні твори різних народів «є мудрістю, то, очевидно, мудрістю міжнародною». А видатний чеський педагог Януш Коменський зазначав: «Вивчення мудрості підносить і робить нас сильними й добродішними». Тож будьмо сильними й добродішними!

УРОК № 10

Тема. Тематичне оцінювання № 1

Мета: повторити, систематизувати та закріпити вивчений матеріал; виявити рівень знань, умінь та навичок учнів з метою їх корекції; розвивати зв'язне писемне мовлення учнів, уміння виділяти головне, оцінювати прочитане та висловлювати своє судження з обґрунтуванням; виховувати кращі моральні якості на основі загальнолюдських цінностей.

Обладнання: тестові завдання, книжкова виставка, ілюстрації учнів до вивчених творів (на розсуд учителя).

Теорія літератури: прислів'я, приказки, народна казка, будова казки, конфлікт, образи героїв.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми й мети уроку

II. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Контрольна робота — це прекрасна можливість перевірити свої знання, вміння та навички, здобуті на уроках та під час самостійної праці. Така робота вимагає мобілізації усіх сил, можливості, пам'яті та загального кругозору. Слід пам'ятати, що навіть погана

оцінка — це результат, спонукання до більш серйозного ставлення до навчання. Отже, успіхів вам, шановні п'ятикласники.

III. Виконання контрольної роботи

1. Інструктаж до написання тестів

2. Виконання тестових завдань (виконуються завдання усіх рівнів)

Варіант I

*Початковий та середній рівні
(кожна правильна відповідь — 1 бал)*

1. Казка — це:
 - а) розповідний твір про реальні події;
 - б) розповідний твір про фантастичні події;
 - в) розповідний твір про те, як люди уявляли собі майбутнє.
2. Національною літературою називають:
 - а) літературу певного народу, нації;
 - б) літературу народів світу;
 - в) записану вченими усну народну творчість.
3. Які вчені займаються збиранням скарбів усної народної творчості?
 - а) Філателісти;
 - б) фольклористи;
 - в) флористи.
4. Найвідоміші збирачі німецьких народних казок.
 - а) Олександр Афанасьєв і Володимир Даль;
 - б) Іван Франко та Іван Нечуй-Левицький;
 - в) брати Якоб і Вільгельм Грімм.
5. Запишіть логічні пари зі слів: фольклорист, автор, перекладач, оригінал, переклад, фольклор.
6. Головний конфлікт народної казки полягає:
 - а) у боротьбі добра і зла;
 - б) у суперечці між працьовитими та ледачими людьми;
 - в) у змаганні між багатими та бідними.

Достатній рівень (змістовна, правильна відповідь — 2 бали)
Охарактеризуйте рідну дочку вдови з казки «Пані Метелиця».

Високий рівень (змістовна, правильна відповідь — 4 бали)

Напишіть твір-мініатюру за арабським прислів'ям «Не рубай дерево, яке дає тобі затінок», пояснивши його прямий та прихований змісти.

Варіант II

*Початковий та середній рівні
(кожна правильна відповідь — 1 бал)*

1. Бувають такі види народних казок:
 - а) про людей, про рослин, про тварин;
 - б) *про тварин, чарівні, побутові*;
 - в) про пригоди, про фантастику, про історію.
2. Всесвітня література — це:
 - а) *сукупність усіх національних літератур*;
 - б) національна література певного народу;
 - в) записана вченими усна народна творчість кожного народу.
3. Збірку народних творів «Дитячі і родинні (сімейні) казки» уклали вчені:
 - а) Олександр Афанасьєв і Володимир Даль;
 - б) *Якоб і Вільгельм Грїмм*;
 - в) Іван Франко і Леся Українка.
4. Прислів'я — це:
 - а) зауваження заперечного характеру;
 - б) стислий крилатий вислів без повчання, але з натяком на нього;
 - в) *короткий вислів із повчальним змістом*.
5. Поєднайте прислів'я з назвами тих народів, яким вони належать:

Язик до Делі доведе	українці
---------------------	----------

Язик до Києва доведе	італійці
----------------------	----------

Язик до Рима доведе	індійці
---------------------	---------

6. Напишіть, як називаються такі висловлювання: «робити з муха слона», «черпати воду решетом», «не копай яму іншому», «як корові сідло»?

Достатній рівень (2 бали)

Охарактеризуйте пасербицю з казки «Пані Метелиця».

Високий рівень (4 бали)

Напишіть твір-мініатюру за французьким прислів'ям «Правда — як олія: завжди наверх випливає», розкривши його зміст.

VI. Домашнє завдання

Прочитайте за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко інформацію на С. 42–43, дайте відповіді на запитання та виконайте завдання (підручник Є. Волощук — С. 35–43).

Окремим учням — підготувати інсценівку.

V. Підсумок уроку

ЛІТЕРАТУРНА КАЗКА (17 годин)

УРОК № 11

Тема. Літературна казка. О. Пушкін, його казки

Мета: ознайомити з поняттям «літературна казка», з О. Пушкіним — видатним російським поетом, шанувальником народної казки; розвивати навички виразного читання й переказу казок, розширювати кругозір учнів, уміння давати оцінку явищам людського життя, вчинкам людей; виховувати естетичний смак, любов до художньої літератури.

Обладнання: портрети О. Пушкіна, збірки його казок, ілюстрації до них.

Теорія літератури: літературна казка, прозовий та віршовий твір.

ХІД УРОКУ

I. Аналіз виконання тематичних контрольних робіт

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Знайомство з новим письменником, новим твором схоже на невелику подорож до іншої країни, під час якої усвідомлюєш, що люди на нашій землі хоча й різні, проте найбільше в житті цінують добро, любов, чесність, справедливість, здатність мріяти і намагання втілити мрії в життя. Красиве, дотепне, сповнене фантазії, вигадки, творчої уяви художнє слово дуже поважають у народі. Отже, наша заочна подорож — до Росії, де познайомимося з одним із найвидатніших її поетів — Олександром Сергійовичем Пушкіним.

IV. Актуалізація опорних знань

Бесіда

- Що таке народна казка?
- Які запитання та завдання з підручника видалися вам найцікавішими? Чому? Як ви відповіли на запитання і як виконали завдання?

V. Сприйняття й засвоєння нового матеріалу

1. Вікторина за казками О. Пушкіна

Прослухайте уривки й скажіть, з яких вони казок:

- 1) На девичник собираясь,
Вот царица, наряжаясь
Перед зеркальцем своим,
Перемолвилася с ним:
«Я ль, скажи мне, всех милее,
Всех румяней и белее?»
(«Сказка о мертвой царевне и о семи богатырях»)

- 2) Пошел поп по базару
Посмотреть кой-какого товару.
Навстречу ему Балда
Идет, сам не зная куда.
(«Сказка о попе и работнике его Балде»)

- 3) Петушок мой золотой
Будет верный сторож твой:
Коль кругом все будет мирно,
Так сидеть он будет смирно;
Но лишь чуть со стороны
Ожидать тебе войны,
...Вмиг тогда мой петушок
Приподымет гребешок...
(«Сказка о золотом петушке»)

- 4) Жил старик со своею старухой
У самого синего моря;
Они жили в ветхой землянке
Ровно тридцать лет и три года.
Старик ловил неводом рыбу,
Старуха пряла себе пряжу.
(«Сказка о рыбаке и рыбке»)

- 5) В синем море звезды блещут,
В синем море волны плещут;
Туча по небу идет,
Бочка по морю плывет.
(«Сказка о царе Салтане...»)

2. Слово вчителя

— Звичайно, ці чудові казки добре відомі багатьом із вас ще з дитинства, є улюбленими для багатьох поколінь дітей.

Олександр Пушкін

Казкові історії про злу мачуху та добру пасербицю, про вередливу стару, яка хотіла багато і, врешті-решт, залишилася ні з чим, про заздрісних сестер, про білочку в кришталевому будиночку, яка гризе золоті горішки, та багато інших розповідала Олександрю Сергійовичу Пушкіну його няня Орина Родіонівна. Як майстер-ювелір, поет обробив ці народні казки у витонченій поетичній манері і видав світові справжні брильянти, які є окрасою не лише російської, а й світової літератури.

3. Робота з підручником

Читання статті підручника вголос або самостійно про О. Пушкіна (С. 45 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 47–49 — за підручником Є. Волощук).

4. Бесіда за запитаннями

- Хто вплинув на розвиток поетичних здібностей Олександра, на виникнення в нього почуття любові до літератури, усної народної творчості?
- Де навчався О. Пушкін і як це вплинуло на його подальше життя?
- Як пов'язане ім'я О. Пушкіна з Україною?
- Як увічнило людство пам'ять про геніального поета?

VI. Закріплення знань, умінь та навичок учнів

Інсценування уривка з казки О. Пушкіна «Сказка о царе Салтане...» підготовленими заздалегідь учнями (*див. додаток*).

VII. Домашнє завдання

Знати основні біографічні дані О. Пушкіна; окремим учням прочитати поему «Руслан і Людмила» повністю.

VIII. Підсумок уроку

Інтерактивна гра «Мікрофон»

Продовжте фразу:

- Найяскравішим моментом на уроці для мене було...
- Найкращим читцем на уроці, на мою думку, був (була)...
- Казки О. Пушкіна — це...

УРОК № 12

Тема. О. Пушкін. Вступ до поеми «Руслан і Людмила»

Мета: ознайомити зі змістом вступу до поеми О. Пушкіна «Руслан і Людмила» та його художніми особливостями; розвивати навички виразного читання, аналізу поетичного твору, висловлення своєї думки щодо прочитаного; виховувати любов до художнього слова, естетичні почуття.

Обладнання: різні видання поеми «Руслан і Людмила», ілюстрації до них.

Теорія літератури: літературна казка, герої літературних творів; прозова та віршована мова.

ХІД УРОКУ**I. Мотивація навчальної діяльності школярів**

— Видатний російський поет, старший сучасник О. С. Пушкіна, Василь Андрійович Жуковський подарував поетові свій портрет з написом: «Переможцеві-учневі від переможеного вчителя в той високоурочистий день, коли він закінчив свою поему “Руслан і Людмила”». Отже, на сьогоднішньому уроці ми дізнаємося, що це за казка-поема, як вона створювалася.

II. Актуалізація опорних знань**Бесіда**

- Яким ви уявляєте собі О. Пушкіна?
- Що особливого було в біографії поета?
- Яка з цих якостей, на вашу думку, найбільш характерна для Пушкіна: патріотизм, талановитість, мужність, освіченість? Свою думку обґрунтуйте. *(Кожна з цих рис була притаманна поетові.)*

III. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу**1. Слово вчителя**

— Як відомо, зі слів своєї няні Орини Родіонівни Пушкін записав кілька народних казок, серед них була й така: «Що за диво, — говорить мачуха, — ось що диво: біля моря-лукомор'я стоїть дуб, а на тому дубі золоті ланцюги, і по тих ланцюгах ходить кіт; угору йде — казки розповідає, вниз іде — пісні співає. Царевич прилетів додому і з благословення матері переніс перед палац дивний дуб».

У цьому ж зошиті поета були й знайомі нам рядки з прологу до поеми «Руслан і Людмила» «Край лукомор'я дуб зелений...».

2. Повідомлення учнів про сюжет казки-поеми О. Пушкіна «Руслан і Людмила» (переказ)

3. Слово вчителя

— На уроці ми докладно познайомимося лише з прологом до поеми.

4. Словникова робота

Поема — великий віршований твір, в якому розповідається про життя та подвиги героїв, дається оцінка їхнім учинкам;

пролог — вступ;

лукомор'я — вигин морського берегу у формі лука;

витель — лицар, воїн;

смарагдовий — яскраво-зеленого кольору;

ватаг — ватажок, командир.

5. Виразне читання «Прологу» до поеми О. Пушкіна «Руслан і Людмила»

Спочатку читає вчитель, потім — учні (у перекладі та мовою оригіналу).

6. Обмін враженнями про прочитане

— Що значить «руський дух»? Чи відчували ви його й у який спосіб?

7. Евристична бесіда, виконання пошуково-дослідницьких завдань

- Герої яких російських народних казок згадуються в пролозі до пушкінської поеми? («Царівна-жаба», «Мар'я-Царівна», «Баба Яга», «Казка про Івана-царевича, Жар-птицю і Сірого Вовка», «Коцій Безсмертний» та ін.)
- Запишіть усіх героїв та фантастичні образи, які населяють казковий світ Лукомор'я. (*Лісовик, русалка, хатка на курячих ніжках, тридцять витязів, чаклун, богатир, царівна, бурий вовк, Баба Яга в ступі, цар Коцій, королевич, грізний цар, ватаг морський*)
- Зі скількох частин складається, на вашу думку, пролог? (З трьох: *зачину (рос. присказки) — 1–6 рядки; основної частини — 7–29 рядки та кінцівки — 30–33 рядки, характерної для казок.*)
- У пролозі часто (14 разів) повторюється слово «там». З якою, на вашу думку, метою? (*Щоб підкреслити, що все діється десь там — у казці.*)

- У кінці прологу автор говорить, що і він «там був», «і мед... пив», «і кіт учений Своїх казок» його вчив. Що це значить? (*Це означає, що в душу поета назавжди увійшов чарівний світ російської народної казки.*)
- Порівняйте текст оригіналу та перекладу. Зробіть висновок про якість перекладу (точність, художність).

Словничок до тексту оригіналу

Неведомый — невідомий, незнаний;

дол (застаріле) — долина;

видения — дива, видіння, фантастичні картини;

брег — берег;

витязь — воїн, лицар;

чредой — по черзі, один за одним;

дядька (застаріле) — вихователь;

пленяет — бере у полон;

чахнет — худне, хворіє.

IV. Закріплення знань, умінь та навичок

Знайдіть логічні пари — предмет та його ознаку.

дуб	бурий
ланцюг	грізний
кіт	руський
доріжки	смарагдові
страхіття	чудові
берег	зелений
витязі	нечувані
хвилі	невідомі
ватаг	дикий
цар	золотий
вовк	морський
дух	учений

V. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять пролог до поеми О. Пушкіна «Руслан і Людмила», вміти його аналізувати; зробити ілюстрації.

VI. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Займи позицію»

Я вважаю, що народні казки мають повчальний зміст, який потрібен не тільки дітям, а й дорослим	Я вважаю, що казки — це тільки забава для дітей та й годі
	Я не можу ще визначитися зі своєю думкою

(Діти виявляють свою позицію, піднімаючи руки або займаючи місця біля плакату або напису на дошці; думка обґрунтовується тими, хто бажає.)

УРОК № 13

Тема. Пролог до поеми О. Пушкіна «Руслан і Людмила». Виразне читання напам'ять

Мета: допомогти учням глибше усвідомити зміст і художню довершеність пушкінської поезії через виразне читання; розвивати навички виразного, вдумливого читання віршів; пам'ять; уміння виражати емоції, акторські здібності; виховувати любов до художнього слова, естетичні смаки.

Обладнання: ілюстрації до твору О. Пушкіна, портрет письменника; призи для переможців (саморобні), квітка з висловлюванням Сократа на пелюстках.

Теорія літератури: оригінал, переклад, народна казка, літературна казка; темп, інтонація, пауза, логічний наголос.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми й мети уроку

II. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Краса поезії найбільше відчувається, коли вірші читаються вголос, коли читець уявляє те, про що він говорить, і вміє засобами

виразного читання передати почуття автора та свої власні. Доброзичливе, уважне ставлення слухачів підбадьорює того, хто читає вірш напам'ять, допомагає йому зосередитися, краще показати свої знання та вміння. Отже, будьмо добрими і читцями, і слухачами, адже прекрасні вірші О. Пушкіна заслуговують на це.

III. Актуалізація опорних знань

Слово вчителя

— Пригадайте, які складові входять до поняття «виразне читання».

Темп — швидкість читання. Буває швидкий, пришвидшений, середній, повільний.

Інтенація — словесний малюнок, який вказує на мету висловлювання, його емоційну забарвленість. Інтенацій існує понад 20 видів (це і розповідна, і питальна, і спонукальна, й оклична інтонації, і сумна, і гнівна, і ніжна, й зажурена, й весела, жартівлива, і пафосна, піднесена, підвищена, знижена та ін.).

Пауза — зупинка голосу на певний час із метою виділення, підкреслення певного виразу, відділення однієї думки від іншої.

Паузи бувають короткі (на деяких комах, у довгих висловлюваннях без розділових знаків), середні (на деяких комах, тире, двокрапках), довгі (крапка, три крапки).

Логічний наголос — виділення голосом слова, найважливішого, ключового у висловлюванні.

Не слід забувати також про відповідну міміку та жести, яких не повинно бути занадто.

Отже, пролог до поеми О. Пушкіна «Руслан і Людмила» треба читати не поспішаючи, з деякою урочистістю, не забуваючи, що це казка. Необхідно паузами відділяти казкові картини, змальовані автором.

IV. Проведення конкурсу на кращого читця прологу до поеми О. Пушкіна «Руслан і Людмила»

1. Обрання журі

Обрати членів журі можна за допомогою лічилки (*див. додаток*) або перерахування учнів (наприклад, до складу комісії входить кожний 15-й школяр із ряду).

Інструктаж для журі

Оцінюється виступ за такими критеріями: знання тексту, виразність читання, артистизм (за дванадцятибальною системою).

Бали підсумовуються і перемагає той, у кого їх найбільше.

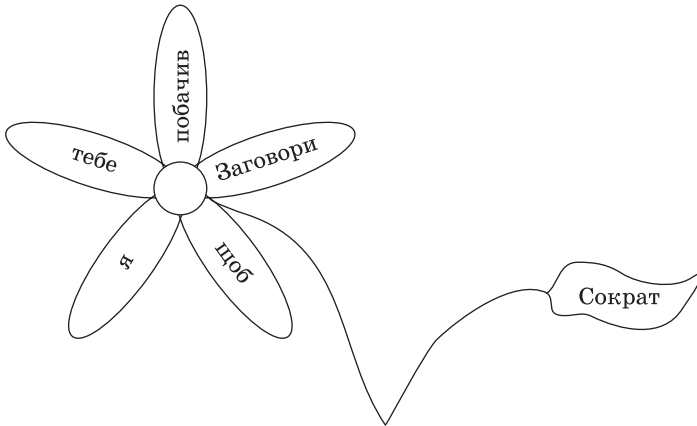
2. Виступ учнів

3. Оцінювання журі та вчителем

4. Підбиття підсумків, нагородження переможців (наприклад, саморобними медальками «Найкращому читцеві класу» або дипломами)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Прочитайте з пелюсток квітки висловлювання Сократа, в якому говориться про велике значення мовлення людини для її сприйняття та оцінювання іншими.

(Заговори, щоб я тебе побачив.)

VI. Домашнє завдання

Прочитати статтю за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко (С. 48–49), дати відповіді на запитання (підручник Є. Волощук — С. 50–54).

Прочитати одну із казок О. С. Пушкіна, стисло її переказувати й висловлювати свої враження від неї (за бажанням).

Підготувати ілюстрації (свої або художника).

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу:

- Найкращим читцем, на мою думку, був (була)...

- З думкою журі я...
- Я по-новому побачив...

Додаток

ПОПУЛЯРНІ УКРАЇНСЬКІ ЛІЧИЛКИ

Котилася торба
З високого горба,
А в тій торбі
Хліб-паляниця.
Кому доведеться,
Той буде жмуриться.
(...той буде в журі.)

Бігли коні під мостами
З золотими копитами,
Дзень, брязь — вийшов князь!

Стоїть півень на току
У червонім чобітку.
Будем півника просити:
— Ходи жито молотити!

Ходила квочка біля кілочка,
Водила діток-одноліток.
Дзень, бом, брязь,
Хто виходить в перший клас?

Раз, два, три, чотири —
Вийшли звірі,
П'ять, шість — пада лист,
Сім, вісім — птахи в лісі,
Дев'ять, десять — полуниці:
Хто знайде — тому й жмуриться.
(...тому й в журі.)

— А Іван-копитан,
Чим ти коні копитав?
Сріблом-золотом — дзень, брязь,
Вийди, князь!

* * *

Мидір, Сидір і Каленик
Збудували тут куреник.
У куренику сидять,
По варенику їдять.
В нас вареників немає,
Хто жмуритись починає?
(*..Хто в журі у нас сідає?*)

УРОК № 14

Тема. III. Перро як основоположник європейської літературної казки. Збірка «Казки моєї матінки Гуски...»

Мета: допомогти учням глибше засвоїти поняття про літературну казку; ознайомити з життям і творчістю основоположника європейської літературної казки Шарля Перро; розвивати навички виразного читання, переказу казок; виділення головної думки та виховних моментів; виховувати доброту, працьовитість, почуття справедливості, допитливість, фантазію та любов до читання художньої літератури.

Обладнання: портрет письменника, збірки його казок різних видань, ілюстрації до них.

Теорія літератури: літературна казка, герої (персонажі, дійові особи) художнього твору.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— У світі багато письменників, які писали й пишуть казки. Але ім'я французького письменника Шарля Перро знають в усьому світі завдяки його неперевершеним казкам про Попелюшку, Червону Шапочку, Кота в чоботях та інших. У чому криється причина такої популярності цих літературних казок, ми й говоритимемо на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Складання міні-вікторини за казкою О. Пушкіна

Запитання на зразок «Хто з героїв...», «Чий це портрет...», «Кому належать слова...», «Хто допоміг...», «Який чарівний предмет...» та ін.

2. Стислий переказ самостійно прочитаної казки О. Пушкіна, демонстрація ілюстрацій

3. Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»: «Чого навчають казки О. Пушкіна?»

Очікувані відповіді

- Сприяють формуванню кращих людських якостей: доброти, справедливості, кмітливості та ін.;
- розвивають фантазію, вчать мріяти;
- прищеплюють любов до художнього слова, приносять естетичне задоволення.

IV. Сприйняття й засвоєння нового матеріалу

1. Слово вчителя

— Задовго до народження братів Грїмм та О. Пушкіна у Франції жив талановитий письменник, член Французької Академії Шарль Перро. Він складав казки не тільки для розваги, а й із виховною метою, бо всі його фантастичні історії закінчувалися повчальними висновками. В усьому світі зачитувалися ними, переказували, перекладали, наслідували. Проте Ш. Перро так і не зважився підписати під ними своє ім'я. Чому? Про це ви дізнаєтеся, прочитавши статтю підручника.

2. Самостійне (або вголос) читання статті підручника про Шарля Перро (С. 51–52 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 56–58 — за підручником Є. Волощук)

3. Евристична бесіда

- Чому Ш. Перро не підписував свої казки власним ім'ям?
- Як називалася збірка казок Ш. Перро? Які казки до неї входили?
- Як соболевий черевичок перетворився на кришталевий?
- Як казки Ш. Перро опинилися в збірці німецьких народних казок братів Грїмм?
- Яке подвійне значення має слово «безсмертний» у поєднанні з ім'ям Ш. Перро?

Шарль Перро

4. Перегляд казок Ш. Перро зі збірки «Казки матінки моєї Гуски...», переказ учнями відомих із дитинства сюжетів; розгляд ілюстрацій

V. Закріплення знань, умінь та навичок

1. Літературна гра

Відгадайте, чиї це слова і з якої вони казки Ш. Перро.

«Не сумуйте, господарю! Дайте-но мені мішок та замовте пару чобіт, щоб легше було бродити лісом, і ви побачите, що вас не дуже й обділили, як вам це зараз здається». («*Кіт у чоботях*»)

«Не бійтеся, любі братики, батько і мати залишили нас тут, але я приведу вас додому. Ідіть за мною». («*Хлопчик-Мізничик*»)

«Я іду відвідати мою бабусю й несу їй пиріжки та горщик масла, які посилає їй моя мама». («*Червона Шапочка*»)

2. Про що це висловлювання?

Відповідь впишіть у клітинки.

--	--	--	--	--	--

(казки)

П	В	Е	І	Л	Б	К	Г	С	И	Л	Я	И	Р	З
С	О	Н	Н	Г	И	О	О	О	М	С	У,	К	Й	О
Р	В	Є	Ь	Я	И	Е	В	Ж	О	У	И	А	Е	І
К	И	А	Т	С	Л	Ш	У	А	Н	М	Ч	Т	Ч	В

Відповідь: «Казки сповнені глибокого смислу, який розкривається лише уважному читачеві». Це слова самого Ш. Перро з присвяти, яка адресована принцесі.

VI. Домашнє завдання

Прочитати статтю підручника про літературні казки, виконати завдання; записати до літературознавчого словничка визначення літературної казки (С. 48–49 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко, С. 55–59 — за підручником Є. Волощук).

VIII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- На уроках мене вразило найбільше те, що...
- Літературна казка для мене...
- Найбільше мені сподобалася відповідь...

УРОК № 15

Тема. Ш. Перро. Казка «Попелюшка». Сюжет

Мета: ознайомити зі змістом твору; допомогти учням усвідомити ідейно-художній зміст казки; розвивати навички виразного читання, переказу основних епізодів казкової історії; виховувати на прикладі характеру головної героїні кращі людські якості.

Обладнання: портрет письменника, збірка його казок, ілюстрації до твору.

Теорія літератури: літературна казка, герої твору (образи, персонажі).

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— З давніх часів і до сьогодні люди мріяли та мріють про справедливість, про те, щоб добро завжди винагороджувалося, а ті, в кого благородне серце, золоті руки й світла, незлостива душа, отримували в житті щастя. Ці мрії відображувалися в казках, і одна з них — казка французького письменника «Попелюшка». Напевно, ви знаєте її з дитинства, бачили художні фільми та мультфільми. На уроці ми познайомимося детально не лише із сюжетом казки, а й із її художніми особливостями як літературного твору.

II. Оголошення теми і мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Евристична бесіда

- Що таке літературна казка?
- Яких письменників-казкарів ви знаєте? Назвіть їхні твори.
- Які ще, крім літературних, є казки? Наведіть приклади.

2. Встановлення спільного та відмінного в літературних та народних казках (можна провести як «Мозковий штурм»)

Літературна казка	Народна казка
<i>Спільне</i>	
Фантастичні події, повчання (явне або приховане), герої	
<i>Відмінне</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Автор — письменник; • зазначено час і місце подій (як правило); • подаються портрети героїв, дається авторська оцінка їхнім діям та вчинкам; • наявні побутові подробиці, речі нового часу, пов'язані з науково-технічним прогресом; • зачин і кінцівка можуть бути видозмінені 	<ul style="list-style-type: none"> • Автор — народ; • не зазначено час і місце подій або подано в узагальненому вигляді; • немає докладного опису переживань героїв, їхньої зовнішності; • є постійні зачин та кінцівка, трикратне повторення

3. Літературна гра «Хто найшвидше й найповніше напише список казок Ш. Перро, які увійшли до його збірки “Казки матінки моєї Гуски”»

1	«Попелюшка»
2	«Червона Шапочка»
3	«Кіт у чоботях»
4	«Спляча красуня»
5	«Хлопчик-Мізинчик» («Хлопчик, мов Мізинчик»)
6	«Синя борода»
7	«Фея»
8	«Віслюча шкура»
9	«Ріке з зубчиком»
10	«Химерні бажання»
11	«Грізельда»

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

1. Слово вчителя з елементами бесіди

— Шарль Перро писав: «Казки зовсім не дрібниця. Головне в них — мораль. Їхня мета — показати, які переваги мають чесність, терпіння, слухняність і які біди переслідують тих, хто зневажає ці

якості». (Їх тлумачення: «Усі оповіді перейняті намаганням показати ті блага, які здобувають лише чесні, терплячі, розумні, працьовиті, слухняні, і ту шкоду, якої завдає людині відсутність цих якостей».)

Історія казки «Попелюшка», написаної більш ніж 300 років тому, надзвичайно цікава. Наприклад, брати Грімм ще в дитинстві почули її від своєї французької гувернантки (няні) і вирішили, що ця казка — народна. Так вона потрапила до їхньої збірки фольклорних казок. На основі сюжету «Попелюшки» пізніше з'явилося багато інших художніх творів. Ось основні з них:

1697	Казка Ш. Перро (Франція)
1814	Казка братів Грімм (Німеччина)
1817	Опера Дж. Россіні (Італія)
1944	Балет С. Прокоф'єва (СРСР)
1947	Художній фільм «Попелюшка» за п'єсою Є. Шварца (СРСР)
1950 з оновленням версій кожні 7–8 років	Мультфільм-казка «Попелюшка» Уолта Діснея (США)
1973	Художній фільм «Три горішки для Попелюшки» (Чехословаччина та ГДР)

За мотивами цієї казки знято в різних країнах багато художніх фільмів, тому історію Попелюшки можна з повним правом назвати одним із найпопулярніших «мандрівних сюжетів».

- Пригадайте історію, як соболевий черевичок перетворився на кришталевий.
- А тепер звернімося до імені героїні — Попелюшка. Як ви його розумієте?
- Зазирнемо до Словника української мови, наприклад, Бориса Грінченка.

Попіл — продукт згоряння дерева, вугілля та інших горючих матеріалів (рос. *зола*).

Попільня, попелище — місце, куди викидають попіл або куди він зсипається.

Попелюх — казковий герой, який у молодості сидів на попелі, а потім здійснив кілька подвигів і став царем.

2. Виразне читання казки Ш. Перро підготовленими учнями, всіма учнями «ланцюжком» або вчителем

3. Обмін враженнями про прочитане

4. Словникова робота

Удівець — чоловік, у якого померла жінка;

удова — жінка, у якої помер чоловік;

чванлива — яка зневажає, презирливо ставиться до інших, удає із себе особу, поважнішу за інших;

мачуха — нерідна мати;

вдача — характер;

пасербиця — нерідна дочка;

солом'яник — матрац, набитий соломкою;

покої — кімнати;

корився — підкорявся;

лихий — злий;

камін — відкрита піч для обігрівання приміщення;

лахміття — подертий, зношений одяг;

пишні шати — гарне, дороге вбрання, одяг;

гожий — красивий;

сукня — плаття;

оксамит — м'яка дорога тканина з гладеньким лискучим ворсом;

оздоби — прикраси;

гаптовану — вишиту;

каре́та — критий візок, у котрий запрягали коней;

ґанок — вхідні сходи (рос. крыльцо);

не маючи гадки — не знаючи й не підозрюючи;

кучер — той, хто керує каретою, поганяє коней;

щур — гризун (рос. крыса);

строкати лівреї — різнобарвний одяг у слуг;

крам — тканина, товар;

буденна — щоденна;

овва — вигук здивування, інколи обурення;

фанфари — труби, музичний інструмент;

глузувати — сміятися, насміхатися;

уклякли — застигли нерухомо.

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Літературна гра «Хто найуважніший?»

(Письмово, за правильну відповідь — 1 бал)

1. Як ще звали Попелюшку? (*Чорногузка*)
2. Як звали одну із сестер Попелюшки? (*Жавотт*)
3. Скільки разів Попелюшка їздила на бал? (*Двічі*)
4. За кого вважали Попелюшку на балу? (*За принцесу*)

5. Чим Попелюшка пригощала своїх сестер на балу? (*Апельсинами та лимонами*)
6. Яка із сестер Попелюшки трохи краще до неї ставилася? (*Менша*)
7. Де спала Попелюшка? (*На горлиці*)
8. Чому Попелюшка не скаржилася батькові? (*Той підтримував свою злу дружину*)
9. Що сестри заговорили для балу? (*Наймодніші капелюшки*)
10. Хто зачісував сестер Попелюшки, коли вони збиралися на бал? (*Попелюшка*)
11. Чому сестри перед святом два дні не їли? (*Щоб схуднути*)
12. Як поставилася Попелюшка до сестер, які її кривдили, коли стала принцесою? (*Пробачила їм негідну поведінку*)
(*Робота в парах — взаємоперевірка під керівництвом учителя.*)

VI. Домашнє завдання

Навчитися виразно читати й переказувати казку Ш. Перро, виділяти основні епізоди; зробити ілюстрації.

VII. Підсумки уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- У казковій історії Попелюшки найбільше мене зворушило те...

УРОК № 16

Тема. Ш. Перро. «Попелюшка». Поетизація працьовитості та скромності, віра в перемогу добра над злом

Мета: допомогти учням усвідомити ідейно-художній зміст та цінність твору, причини популярності сюжету про Попелюшку; розвивати навички виділення основних епізодів, складання плану, переказу казкових історій; виховувати працьовитість і скромність, доброзичливість, уміння прощати.

Обладнання: портрет письменника, ілюстрації до твору, різні видання казки, мультфільми.

Теорія літератури: літературна казка, образи (персонажі, герої) твору.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Сподіваюся, ви отримали задоволення, прочитавши вдома ще раз казку Шарля Перро «Попелюшка». Здається, така казка-ва історія ніколи не може набриднути, адже в ній є мотиви та проблеми, які завжди будуть актуальними для кожного: незаслужені страждання і несправедливість, повага до працелюбства як високої людської чесноти; винагорода за важку працю та високі моральні якості. Сьогодні ми спробуємо з'ясувати й проаналізувати як вдумливі читачі секрети літературного успіху Шарля Перро, «хрещеного батька» європейської літературної казки.

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Актуалізація опорних знань**

1. Переказ (і/або зачитування) улюблених епізодів казки «Попелюшка»

2. Презентація ілюстрацій

**3. Робота в парах (або колективна робота).
Складання простого плану казки**

Орієнтовний план

- 1) Знуцання мачухи над пасербицею.
- 2) Підготовка до балу.
- 3) Хрещена мати-чарівниця допомагає Попелюшці потрапити на бал.
- 4) Успіх Попелюшки на королівському святі.
- 5) Друга поїздка.
- 6) Загублений черевичок і пошуки прекрасної незнайомки.
- 7) Примирення із сестрами, весілля Попелюшки.

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу**1. Асоціативний вибірковий диктант**

Напишіть у дві колонки риси характеру, які на вашу думку, притаманні Попелюшці, а які — мачусі та її дочкам.

Попелюшка	Мачуха та її дочки

Доброта, милосердя, злостивість, мудрість, працьовитість, неробство, вразливість, щедрість, чутливість до краси, безсердечність, невдячність, безвільність, співчуття, скромність, чванливість, жорсткість, шляхетність, освіченість, відсутність смаку, послужливість, слухняність, самовдоволеність, ввічливість, серйозність, зосередженість, безтурботність, грубість, гордовитість, пихатість. *(Деякі слова повинні залишитися не використаними.)*

2. Слово вчителя

— Ви вже назвали основні риси нашої героїні Попелюшки. Тепер спробуємо довести, що вони дійсно їй притаманні.

Щоб охарактеризувати героя художнього твору, слід вказати, хто він, якого віку, яку має зовнішність; які у нього здібності, що він робить і які риси характеру при цьому виявляються; як розмовляє, як ставиться до інших і як інші герої ставляться до нього; що думає про нього автор.

План характеристики літературного героя	План характеристики Попелюшки
<ol style="list-style-type: none"> 1. Хто такий герой, звідки, якого віку? 2. Портрет героя. 3. Вчинки героя, які розкривають його внутрішній світ. 4. Ставлення до героя інших персонажів. 5. Риси характеру героя. 6. Ставлення автора до героя. 7. Оцінка героя читачем 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Хто така Попелюшка? 2. Який вигляд мала Попелюшка на початку казки і в кінці? Що залишилося незмінним? 3. Сумлінне виконання дівчиною своїх обов'язків, допомога сестрам. 4. Злостиве ставлення мачухи та сестер до Попелюшки; допомога феї. 5. Терплячість, всепрощення, гарний смак і доброта Попелюшки. 6. Співчуття автора своїй героїні. 7. Моє ставлення до Попелюшки

3. Усна розповідь про Попелюшку за планом з наведенням прикладів та висловленням свого ставлення до головної героїні й інших персонажів

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Пригадайте, які чарівні перетворення відбулися в казці, й поєднайте логічні пари:

карета
коні
лакеї
кучер
сукня

миші
дрантя
гарбуз
ящірки
щур

VI. Домашнє завдання

Навчитися розповідати за планом про Попелюшку, підтверджуючи свою розповідь прикладами з тексту і власними судженнями.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Займи позицію»

— Визначтеся, чи правильно зробила Попелюшка, що вибачила своїм сестрам і мачусі кривди, яких вони їй завдавали. (*Визначитися можна, підійшовши до дошки, де написано «так», «ні» або до плакатів з такими написами в різних місцях в класі.*) Позицію необхідно обґрунтувати (1–2 учні з кожного боку, залежно від наявної кількості часу.)

УРОК № 17

Тема. Ш. Перро. «Попелюшка». Ідея винагороди за людські чесноти та страждання

Мета: ознайомити учнів з пізнішими інтерпретаціями казки Шарля Перро; вчити порівнювати та відрізнити їх; розвивати навички аналізу казки, висловлення власних суджень з приводу прочитаного; виховувати кращі людські якості на прикладі позитивних героїв; любов до літератури.

Обладнання: портрети письменників, митців, які інтерпретували в мистецтві образ Попелюшки; ілюстрації до твору В. Конашевича, Г. Доре, Н. Гольц, Г. Траугота й ін.

Теорія літератури: інтерпретація, версія, художній образ.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Краса буває різною. Зовнішня привабливість, звичайно ж, відіграє важливу роль у житті людини. Кому не хочеться бути красивим, привабливим і спілкуватися з такими самими людьми! А є ще краса внутрішня, що характеризує людину добру, самовіддану, працьовиту, освічену, доброзичливу, ввічливу. Треба тільки вміти її бачити й цінувати добре, небайдуже до чужих проблем серце. Підтвердженням цього є історія Попелюшки, майстерно описана французьким письменником Шарлем Перро. Поміркуйте самі: принца

привабила незнайомка на балу не лише своєю красою, чудовим вбранням, а ще й тим, як гарно вона танцювала, як привітно поставилася до гостей і щедро частувала своїх сестер, якою щирою та веселою вона була. Недаремно кажуть у народі: «Зустрічають за одежкою, а проводжають за розумом». Отже, сьогоднішня наша розмова — про красу зовнішню та внутрішню, про те, якою її зображували митці в різні часи і в різних художніх варіаціях на тему Попелюшки.

Худ. Г. Доре. Ілюстрація до казки Ш. Перро «Попелюшка»

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Усний твір-характеристика Попелюшки за планом із висловленням власного ставлення до героїні

2. Проблемні запитання

1) Чому Попелюшка має лише прізвисько, її ім'я, як, наприклад, сестри Жавотт, не називається?

Очікувані відповіді

— Автор хотів підкреслити, що таких дівчат було багато.

— Щоб читачі могли уявити будь-кого на місці Попелюшки.

— У житті часто трапляється, що до нерідних дітей жорстко ставляться.

2) Чим казка «Попелюшка» Ш. Перро схожа на казку зі збірки братів Грімм «Пані Метелиця»?

Очікувані відповіді

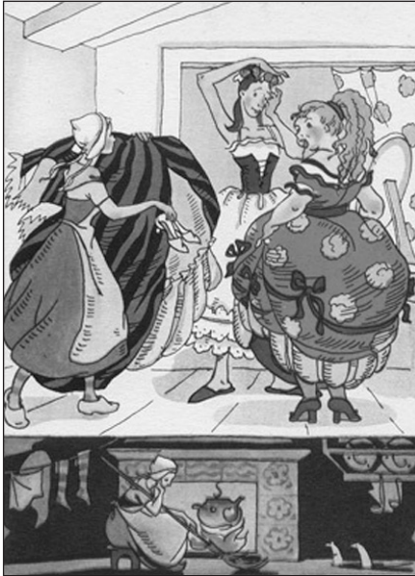
— Тим, що головні героїні страждають від несправедливого до них ставлення, але за працьовитість та щирість отримують винагороду.

— Тим, що протиставляються добрі та злі люди (зведені сестри).

— Тим, що добро перемагає зло.

IV. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Виразне читання народної казки «Попелюшка» зі збірки братів Грімм (*див. додаток*)

Худ. Н. Гольц. Ілюстрація до казки Ш. Перро «Попелюшка»

2. Порівняння народної казки «Попелюшка» й однойменної казки Ш. Перро

Очікувані відповіді

— Назва казки Ш. Перро довша.

— У народній казці дівчинка не могла потрапити на бал не лише тому, що не мала відповідного одягу, а ще й тому, що мачуха дала їй непосильну роботу.

— Мачуха і зведені сестри у народній казці жорстокіші, зліші та заздрісніші.

— У казці Ш. Перро багато різних подробиць, наприклад, про тогочасну моду: накидки, оздоблені золотими квітами; сукні з червоного оксамиту, прикраси і т. ін.

— У казці Ш. Перро відчутне ставлення автора до своїх героїв,

є багато реальних персонажів — музики, вартові, гості, король, королева, королівський посланець.

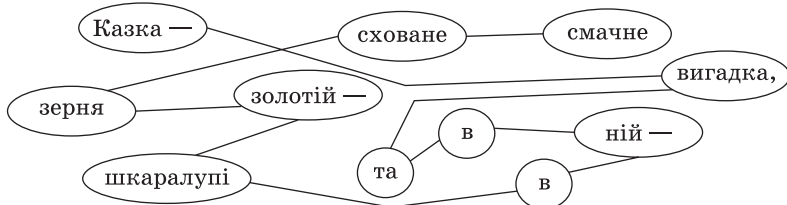
— Дія в народній казці повторюється тричі, а у Ш. Перро — двічі.

— У казці Ш. Перро кінець щасливий для всіх персонажів.

3. Обговорення художніх фільмів, мультфільмів про Попелюшку, які бачили учні, порівняння їх із літературним твором Ш. Перро

V. Закріплення знань, умінь і навичок

Прочитайте за допомогою «чарівної ниточки» уривок із вірша В. Бичка й визначте, як він стосується теми нашого уроку.

(Казка — вигадка, та в ній — в шкаралупі золотій — зерня сховане смачне.)

У кожній казці є «мораль», те «зерня», яке повинні люди «розкусити» й зрозуміти, сприйняти.

VI. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичного оцінювання.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- З усіх інтерпретацій історії Попелюшки мені сподобалася найбільше...
- Література казка має, на мій погляд, такі переваги порівняно з іншими творами мистецтва (наприклад, кінофільмом, мультфільмом)...

Додаток

Брати Грімм ПОПЕЛЮШКА

В одного багатого чоловіка тяжко захворіла жінка. Відчула вона, що скоро помре, покликала свою маленьку доньку до себе та й каже:

— Доню моя, будь завжди працювита й добра, а я й після смерті не кину тебе в біді.

Тоді заплющила очі, і їй не стало.

Дівчинка щодня ходила на материну могилу виплакаться, але була працювита й добра. Коли настала зима, сніг укрив білою запонуною могилу, а як сонце навесні знов стягло ту білу запону, чоловік узяв собі іншу жінку.

Та жінка привела до нього в дім двох своїх дочок. Лиця в них були білі та гарні, а серця чорні й жорстокі. І тоді для їхньої бідолашної зведеної сестри настали тяжкі часи.

— Чого ця дурепа сидить із нами у світлиці? — сказали мачушині дочки. — Як їсти хліб, то треба його й заробити. Ану гайда до кухні!

Вони відібрали в дівчини її ошатні сукенки, надягли на неї старе сіре лахміття й дали на ноги дерев'янки.

— Ха-ха-ха, гляньте, як вирядилась горда королівна! — зареготали вони й повели дівчинку до кухні.

Відтепер їй довелося з ранку до ночі тяжко працювати; вставати до схід сонця, носити воду, розпалювати в печі, варити їжу й мити посуд. А зведені сестри ще й вигадували, чим би їй допекти, — глузували з неї, висипали в попіл горох та сочевицю, а тоді загадували дівчинці, щоб вона знов вибирала їх звідти по зернині. Напрацюється вона за день, натовмиться, а ліжка не має, доводиться їй там-таки біля печі й лягати в попіл. Тому вона завжди була в сажі, завжди в попелі, і прозвали її Попелюшкою.

Якось батько зібрався на ярмарок та й питає своїх пасербиць, що їм привезти в дарунок.

— Гарні сукні, — каже одна.

— Перли й самоцвіти, — каже друга.

— А тобі що привезти, Попелюшко? — питає батько.

— Зламайте для мене першу гілку, що зіб'є вам з голови капелюха, як ви будете вертатися з ярмарку.

Батько накупив пасербицям гарних суконь, перлів та самоцвітів, а коли їхав верхи попід лісом, то зачепився головою об ліщинову гілку, і вона збила з нього капелюха. Він зламав ту гілку і взяв із собою.

Приїхав батько додому, обдарував пасербиць тим, що вони просили, а Попелюшці віддав ліщинову гілку. Вона подякувала батькові, пішла на материну могилу, вткнула там гілку в землю й так заплакала, що сльози щедро полили саджанець. Він пустив коріння, і виріс із нього дуже гарний кущ.

Попелюшка ходила туди тричі на день, плакала на могилі, і щоразу до куща прилітала біленька пташка. І коли дівчинці щось треба було, пташка кидала їй з гіллячки те, що вона хотіла.

І ось одного разу король оголосив, що влаштує у своєму замку великий бенкет, який триватиме цілих три дні, а на той бенкет запросить усіх гарних дівчат із королівства, щоб його син вибрав собі з-поміж них наречену. Почули зведені сестри, що їх також запрошують на бенкет, і дуже зраділи. Погукали вони Попелюшку та й кажуть:

— Розчеши нам коси, почисть нам черевики, підпережи нас поясами, бо ми йдемо до королівського замку на бенкет.

Попелюшка зробила все, що вони їй наказали, а сама заплакала, бо і їй кортіло потанцювати. І почала вона просити мачуху, щоб та дозволила їй піти з ними.

— Як? — обурилася мачуха. — Ти вся в сажі та в попелі, а хочеш на бенкет? У тебе нема ні гарної сукні, ні черевиків, а ти хочеш танцювати?

А дівчина все просить — візьміть та й візьміть. Тоді мачуха набрала миску сочевиці, висипала в попіл та й каже:

— Оце дивись: якщо вибираєш усю сочевицю за дві години, то підеш із нами.

Дівчина вийшла задніми дверима в садок і гукнула:

— Голубки біленькі, горлиці сивенькі, всі пташки на світі!

Будьте мої помічниці,
позбирайте сочевицю!
В миску ядереньку,
у воло вутленьку.

І відразу до вікна підлетіли дві білі голубки, за ними горличка, і, нарешті, всі пташки, що були поблизу, залопотіли, затріпотіли крильми й посідали біля попелу в кухні. Голубки покрутили голівками і — дзьоб, дзьоб, дзьоб, дзьоб, а решта пташок за ними — дзьоб, дзьоб, дзьоб, і кожну ядерну зернину кидають у миску.

Не минуло й півгодини, як вони все вибирали й розлетілися.

Дівчина, рада-радісінька, взяла сочевицю й понесла показати мачусі. «Тепер, — думає, — піду з усіма на бенкет».

Але мачуха сказала:

— Ні, Попелюшко, в тебе нема гарної сукні, і ти не вмієш танцювати. Всі тільки сміятимуться з тебе.

Дівчина гірко заплакала. Побачила мачуха, що вона плаче, та й каже:

— Ну добре, якщо ти за годину вибираєш із попелу дві повні миски сочевиці, то підеш із нами.

А сама думає: «Дві миски вона вже нізащо не встигне вибирати».

Висипала мачуха дві повні миски сочевиці в попіл, а дівчина вийшла задніми дверима в садок і гукнула:

— Голубки біленькі, горлиці сивенькі, всі пташки на світі!

Будьте мої помічниці,
позбирайте сочевицю!
В миску ядереньку,
у воло вутленьку.

І відразу до вікна підлетіли дві білі голубки, за ними горличка, і нарешті всі пташки, що були поблизу, залопотіли, затріпотіли крильми й посідали біля попелу в кухні. Голубки покрутили голівками і — дзьоб, дзьоб, дзьоб, дзьоб, а решта пташок за ними — дзьоб, дзьоб, дзьоб, і кожну ядерну зернину кидають у миску.

Не минуло й півгодини, як вони все вибирали і розлетілися.

Дівчина, рада-радісінька, взяла сочевицю й понесла показати мачусі. «Тепер, — думає, — піду з усіма на бенкет».

Але мачуха сказала:

— Однаково ти з нами не підеш, бо не маєш гарної сукні і не вмієш танцювати. Нам тільки сором буде через тебе.

Вона повернулася до пасербиці спиною і подалася зі своїми пихатими дочками до замку.

Коли Попелюшка залишилася сама, вона пішла на материну могилу, до ліщинового куща, й попросила:

— Ліщинонько, віттям своїм потруси,
Золота і срібла мені принеси.

І пташка, що сиділа на кущі, кинула їй сукню із золотих та срібних ниток і черевички, гаптовані шовком і сріблом.

Дівчина швиденько вбралася й пішла на бенкет. Але зведені сестри й мачуха не впізнали її, гадали, що то якась незнайома королівна, така вона була гарна у своїй блискучій сукні. Про Попелюшку вони взагалі не думали, вважали, що вона сидить брудна вдома й щось робить біля печі.

Назустріч Попелюшці вийшов королевич, подав їй руку, і вона пішла з ним танцювати. Він ні з ким більше не хотів танцювати й не відпускав її руки. А коли хтось інший підходив просити її до танцю, казав:

— З нею танцюю я.

Так дівчина танцювала до самого вечора, а коли смеркло, збралася йти додому.

Королевич захотів побачити, чия це така гарна дівчина.

— Я тебе проведу, — сказав він.

Та Попелюшка втекла від нього, забігла до себе на подвір'я і вскочила до голубника.

Тоді королевич почекав, поки повернувся її батько, і сказав, що до голубника вскочила чужа дівчина.

«Може, це Попелюшка?» — подумав старий.

Довелося йому взяти сокиру та кайло й розбити голубник. Але всередині не було нікого. А коли вони зайшли до хати, Попелюшка лежала долі у своєму брудному лахмітті, а на комині тьмяно блимав каганець. Бо вона нишком вибралася з голубника, побігла до ліщинового куща, скинула там свою ошатну сукню, залишила на могилі, і пташка забрала її. А Попелюшка у своєму сірому лахмітті повернулася до кухні й лягла біля печі.

Другого дня, коли знов почався бенкет, і батько з мачухою та зведеними сестрами подалися до замку, Попелюшка пішла до ліщинового куща й попросила:

— Ліщинонько, віттям своїм потруси,
Золота і срібла мені принеси.

І пташка кинула їй ще крапку сукню, ніж напередодні. І коли дівчина прийшла в ній на бенкет, усі не могли відвести очей від неї, така вона була гарна. Королевич уже чекав на дівчину. Він зразу взяв її за руку й танцював тільки з нею. А коли інші підходили просити її до танцю, казав:

— З нею танцюю я.

Увечері, коли дівчина зібралася йти додому, королевич пішов за нею назирці, щоб побачити, де вона живе. Та вона втекла від нього в садок за хатою. Там росла висока гілляста груша, на якій було повно смачних спілих груш. Дівчина спритно, мов білка, вилізла на грушу і сховалася між гіллям. Королевич не побачив, де вона ділася.

Він почекав, поки повернувся її батько, та й каже йому:

— Та дівчина, яка танцювала зі мною, втекла від мене, і мені здається, що вона сховалась на вашій груші.

«Може, це Попелюшка?» — подумав батько.

Він загадав, щоб йому принесли сокиру, і зрубав грушу, але на ній нікого не було.

А коли вони зайшли до кухні, Попелюшка, як завжди, спала біля печі, бо вона зіскочила з груші з другого боку, віднесла пташці на ліщиновому куці розкішну сукню і знов одяглася у своє сіре лахміття.

Третього дня, коли батько з мачухою і зведеними сестрами подалися до замку, Попелюшка знов пішла на материну могилу й попросила в ліщинового куца:

— Ліщинько, віттям своїм потруси,
Золота й срібла мені принеси.

І пташка кинула їй сукню, та ще й яку! Такої гарної, блискучої сукні ще ні в кого не було. А тоді кинула черевички зі щирого золота. Коли дівчина прийшла на бенкет у тій сукні і в тих черевичках, гості зацікавилися з подиву. Королевич танцював тільки з нею, а як хтось просив її до танцю, казав:

— З нею танцюю я.

Увечері Попелюшка зібралася йти додому, і королевич сказав, що хоче провести її. Але вона так швидко побігла, що він не встигав за нею. Проте він удався до хитроців — звелів посмолити сходи, і, коли Попелюшка тікала, лівий черевичок прилип до східців. Королевич узяв його в руки — а черевичок маленький, гарно зроблений і весь зі справжнього золота.

Другого ранку королевич пішов із черевичком до її батька та й каже:

— Моєю дружиною стане тільки та дівчина, на яку прийдеться цей золотий черевичок.

Зведені сестри зраділи, бо в них були гарні ноги.

Старша взяла черевичок і пішла до своєї кімнати, щоб поміряти його. Мати їй подалася за нею — дуже їй кортіло, щоб дочка взула черевичок. Пробувала та, пробувала, пхала ногу, пхала, а черевичок замалий, великий палець ніяк не влазить.

Мати подала їй ножа та й каже:

— Відріж пальця. Як станеш королевою, тобі вже не треба буде ходити пішки.

Дівчина відрізала пальця, впхала ногу в черевичок, зціпила зуби з болю і вийшла до королевича. Він посадив її на коня й повіз до замку як свою наречену. Дорога йшла повз могилу Попелюшчиної матері. Їдуть вони повз ліщиновий куц, а на ньому сидять дві голубки й туркочуть:

В черевичок ноги не впхнути,
довелося пальця утнути.
З ноги тепер кров цебенить,
справжня наречена вдома сидить.

Королевич глянув на ногу дівчини, а з неї справді кров іде. Він повернув коня, привіз дівчину назад та й каже:

— Це не справжня наречена, нехай друга сестра поміряє черевичок.

Пішла друга сестра до своєї кімнати, легко впхала передок ноги в черевичок, а п'ята не влазить. Тоді мати дала їй ножа та й каже:

— Надріж п'яту. Як станеш королевою, тобі вже не треба буде ходити пішки.

Дівчина надрізала п'яту, впхала ногу в черевичок, зціпила зуби з болю і вийшла до королевича.

Він посадив її на коня й повіз до замку як наречену. Їдуть вони повз ліщиновий куц, а на ньому сидять дві голубки й туркочуть:

В черевичок ноги не впхнути,
п'яту довелося утнути.
З ноги тепер кров цебенить,
справжня наречена вдома сидить.

Королевич глянув на ногу дівчини, а з черевичка справді кров тече, і біла панчоха геть почервоніла. Тоді він повернув коня і привіз дівчину назад.

— Це також не справжня наречена, — сказав він. — А у вас більше нема дочок?

— Нема,— відповів чоловік.— Є тільки дочка від моєї першої дружини, маленька, недолуга Попелюшка. Вона не може бути вашою нареченою.

— А ви покличте її, хай вона приміряє черевичок,— сказав королевич.

— Не можна,— заперечила мачуха,— вона така брудна, що на неї страшно глянути.

— Однаково я хочу побачити її,— стояв на своєму королевич. Довелось покликати Попелюшку.

Вона спершу помила руки, сама вмилася, тоді прийшла і вклонила королевичу. Він подав їй золотий черевичок. Попелюшка сіла на ослінчик, стягла з ноги важку дерев'янку, взяла черевичок, а він якраз на неї. А коли Попелюшка випросталась і королевич глянув їй в обличчя, то відразу впізнав у ній ту дівчину, з якою танцював. Він вигукнув:

— Оце моя справжня наречена!

Мачуха та її дві дочки злякались і аж побіліли з люті. А королевич узяв Попелюшку на коня і поїхав із нею до замку. Коли вони поминали ліщиновий куш, дві білі голубки, що сиділи на ньому, затуркотіли:

Крові в черевичку вже немає,
справжня наречена, що їде до замку,
ніби граючись його взуває.

Потім голубки підлетіли до Попелюшки й сіли їй на плечі, одна на праве, а друга на ліве, і поїхали разом із нею.

УРОК № 18

Тема. Розвиток зв'язного мовлення. Характеристика Попелюшки з однойменної казки Ш. Перро за простим планом

Мета: допомогти учням глибше зрозуміти характер героїні та його значення для розкриття головної думки твору; розвивати писемне мовлення учнів, образне та логічне мислення, вміння працювати з текстом художнього твору; виховувати кращі людські якості.

Обладнання: портрет письменника, ілюстрації до твору.

Теорія літератури: образ героя, план, художні засоби.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми й мети уроку

II. Мотивація навчальної діяльності школярів

III. Робота над темою уроку

1. Колективне складання простого плану й підбір окремих цитат

Орієнтовний план

- 1) Хто така Попелюшка, чому одержала таке ім'я?
- 2) Яка дівчинка на вигляд у домі мачухи й на королівському балу?
- 3) Риси характеру Попелюшки. У чому вони виявляються?
- 4) Чим дівчина заслужила своє щастя?
- 5) Мое ставлення до Попелюшки.

2. Слово вчителя

— Цитата — це коротенькі уривки з твору, які підтверджують ваші судження про героїню. Цитати беруться в лапки.

Наприклад, пишучи про доброту Попелюшки та її незлостивість, уміння прощати, доречно навести такі слова з казки: «Якась інша дівчина за такі слова, певно, зіпсувала б злим сестрам зачіски», а Попелюшка «зачесала їх так гарно, що кращого годі було й бажати». Або: «Попелюшка сіла біля своїх сестер, привітно розмовляла з ними й почастивала їх апельсинами та лимонами...» Якщо речення велике, його можна скоротити, поставивши три крапки. Цитат має бути небагато 1–3. Обсяг твору — 3/4 сторінки. Однакові слова в реченнях поряд бажано не повторювати, замінюючи їх синонімами, займенниками або перебудовуючи речення.

3. Написання твору на чернетках

(Можна прослухати 1–2 твори й прокоментувати їх.)

4. Написання творів у чистовому варіанті

III. Підсумок уроку

УРОК № 19

Тема. Тематичне оцінювання № 2

Мета: повторити й узагальнити навчальний матеріал; виявити рівень знань, умінь та навичок учнів з метою їх корекції; розвивати навички усного та писемного мовлення, творчі здібності учнів, пам'ять; виховувати почуття справедливості, поваги до людей добрих та працьовитих.

Обладнання: тести й тестові завдання.

Теорія літератури: літературна казка, герой художнього твору (образ, персонаж).

ХІД УРОКУ**I. Оголошення теми й мети уроку****II. Мотивація навчальної діяльності школярів****III. Основний зміст роботи**

1. Інструктаж до написання тестів та виконання тестових завдань

2. Виконання тестових завдань (виконуються завдання усіх рівнів)

Варіант I

*Початковий та середній рівні
(кожна правильна відповідь — 1 бал)*

- У вступі до поеми «Руслан і Людмила» О. Пушкін:
 - уславив народну казку;
 - уславив свою няню, яка розповідала йому казкові історії;
 - розповів про історію створення поеми «Руслан і Людмила».
- Визначте, про кого це сказано в казці Ш. Перро «Попелюшка»: була «такою чванливою та гордовитою, якої, світ світом, ніхто й не бачив».
 - Старшу сестру Попелюшки;
 - чарівницю;
 - мачуху.
- Продовжте речення.
Збірка казок Шарля Перро називається...

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 2 бали)

1. Поясніть такі рядки зі вступу до поеми О. Пушкіна «Руслан і Людмила»: «Там руський дух...»
2. Охарактеризуйте образ Попелюшки з однойменної казки Ш. Перро.

Високий рівень (змістовна, правильна відповідь — 5 балів)

Виконайте одне із завдань.

- a) Доведіть або спростуйте твердження:
«У сучасному світі не може бути Попелюшок».
- b) Напишіть твір «Що для мене значить казка».

Варіант II

Початковий та середній рівні

(кожна правильна відповідь — 1 бал)

1. Лісовик, русалка, вовк, Яга, Кощей — це герої твору:
 - a) О. Пушкіна;
 - b) Ш. Перро;
 - в) братів Грімм.
2. Визначте, про кого сказано в казці Ш. Перро «Попелюшка»: «...дала сестрам мудрі поради і навіть запропонувала зачесати їх».
 - a) Чарівницю;
 - b) Попелюшку;
 - в) мачуху.
3. Продовжте речення.
У збірці Ш. Перро було... казок, наприклад,...

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 2 бали)

1. Поясніть вираз зі вступу до поеми О. Пушкіна «Руслан і Людмила»: «Там Руссю пахне!»
2. Охарактеризуйте коротко зведених сестер Попелюшки, її мачуху та батька.

Високий рівень (змістовна, правильна відповідь — 5 балів)

Виконайте одне із завдань.

- a) Доведіть або спростуйте твердження:
«У сучасному світі немає місця для казки».
- b) Напишіть твір «Якби я була Попелюшкою» (для дівчинки), «Якби я був другом Попелюшки» (для хлопчиків).

IV. Підсумок уроку

УРОК № 20

Тема. Г. К. Андерсен. Поєднання побутовості й фантастики у казках Андерсена

Мета: ознайомити з життям і творчістю Великого Казкаря, зацікавити його творами, спонукати до читання; розвивати навички самостійної роботи з підручником; розширювати кругозір, уміння висловлювати свої думки про прочитане; виховувати цілеспрямованість, наполегливість, прагнення до самоосвіти.

Обладнання: портрет письменника, різні видання його казок, ілюстрації до них.

Теорія літератури: літературна казка, герої (образи, персонажі) літературного твору.

ХІД УРОКУ**I. Аналіз виконання контрольної роботи****II. Оголошення теми й мети уроку****III. Мотивація навчальної діяльності школярів**

— Не так багато у світі письменників, які б мали титул Короля Казок. Таке звання (неофіційне, звичайно, але не менш почесне) було в данського письменника Ганса Крістіана Андерсена. Сьогодні в нас є чудова нагода познайомитися більше з його життям, що саме вже нагадує казку, з його яскравою особистістю, хоча в дитинстві він був не дуже зграбним, скромним, звичайним хлопчиком.

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу**1. Слово вчителя**

— Пригадайте казкову історію про гидке каченя, яке всі зневажали, ображали і яке потім перетворилося на прекрасного лебедя. Приблизно так було і в житті Ганса Крістіана Андерсена, який народився в бідній сім'ї, не маючи коштів для здійснення мрії, наполегливо працював,

Ганс Крістіан Андерсен

учився, шукав своє покликання, фантазував, писав, поки нарешті не досяг успіху й не став одним із кращих казкарів світу. Вдячні читачі ще за життя казкаря поставили йому пам'ятники, причому не лише йому, а й казковим героям, що вийшли з-під його пера. До цього часу існує висока міжнародна премія імені Г. К. Андерсена за найкращу дитячу книгу.

2. Виразне читання (або самостійна робота) статті підручника про видатного казкаря (С. 61–62 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 70–72 — за підручником Є. Волошук)

3. Евристична бесіда

- Що найбільше вразило вас у житті письменника?
- Які казки Г. К. Андерсена ви знаєте з дитячих книжок, із мультфільмів? («Дюймовочка», «Снігова королева», «Принцеса на горошині», «Стійкий олов'яний солдатик», «Гидке каченя», «Кресало», «Нове вбрання короля», «Дикі лебеді», «Соловей» та ін.)
- Чого навчають, чим приваблюють казки Андерсена?

4. Коментар учителя

— Надзвичайна привабливість казок Андерсена криється в чарівній простоті, у доброму ставленні письменника до світу й до людей, в умінні у звичайнісіньких предметах та подіях бачити казку. Андерсен як справжній чарівник легко проникав у душу дитини, чоловіка, жінки, простого садівника й знатного пана, дрібного чиновника й придворного вельможі. Навіть там, де автор бачив недосконалість, прагнув відшукати хоч щось гарне, бо вірив, що добро існує в усьому. Отже, як і герої народних казок, і персонажі казок інших письменників, герої Андерсена вчать добра й справедливості, віри в майбутнє, уважного ставлення до кожної людини, милосердя та співчуття до слабших.

V. Закріплення знань, умінь та навичок

1. Поєднайте казкових героїв Г. К. Андерсена, керуючись логікою та знанням творів

маленька дівчинка
принцеса
солдатик
каченя
соловей
кресало
лебеді

балерина
лебідь
солдат
сестра, кропива
перини, горошина
жаба, жук, ластівка
клітка

2. Прокоментуйте висловлювання Г. К. Андерсена та дослідників його творчості й запишіть у табличку риси характеру письменника, які ілюструють ці твердження

«У квітучій Данії, де народився я,
Бере мій світ своє начало.
Там данською пісні мені співала,
Казки шептала матінка моя».

Г. К. Андерсен

«У дитинстві я понад усе любив слухати казки. Майже всі вони живуть у моїй пам'яті».

Г. К. Андерсен

«Мое життя — прекрасна, розкішна казка. Якби тоді, коли я вступив у світ маленьким, бідним, самотнім хлопчиком, до мене з'явилась всемогутня чарівниця і сказала: «Обери собі мету і напрям, а я буду тебе направляти й захищати,» — моя доля не могла б бути щасливішою, розумнішою і кращою».

Г. К. Андерсен

«Невловима рівновага між достовірністю реальності й вимислом — це один із секретів казок... [Андерсена]»

Б. Грьонбек

«[Андерсен], часто писав про речі, що його оточували».

К. Паустовський

«Казки... [Андерсена] потрібні всім. Вони вчать називати речі своїми іменами і при цьому не позбавляють надії».

С. Гречанюк

П										И	З	М
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	---	---

Ф										І	Я
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	---

О										І	З	М
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	---	---

Т											І	С	Т	Ь
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	---	---	---

С															І	С	Т	Ь
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	---	---	---

Ц																І	С	Т	Ь
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	---	---	---

(Відповідь: патріотизм, фантазія, оптимізм, талановитість, спостережливість, цілеспрямованість.)

VI. Домашнє завдання

Розповідати про Г. К. Андерсена та його твори. Прочитати одну будь-яку з його казок (крім «Снігової королеви»), стисло її переказувати й висловлювати власну думку про неї.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- На уроці мене зацікавило...
- Я взяв (взяла) для себе корисне...
- Наймовірніше, але факт, що...

УРОК № 21

Тема. Г. К. Андерсен. Казка «Снігова королева»

Мета: ознайомити зі змістом твору, допомогти учням усвідомити логічно-причинні зв'язки подій, що відбуваються; розвивати навички виразного читання, переказу окремих епізодів, вміння працювати з текстом; виховувати доброту, прагнення допомогти ближньому.

Обладнання: портрет письменника, різні видання казки «Снігова королева», ілюстрації до неї.

Теорія літератури: літературна казка, зв'язок літератури з життям; різні види описів.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Необхідно мати великий літературний талент, щоб придумати цікаву історію про будь-що: звичайну голку, зламану іграшку, горошину. Ганс Крістіан Андерсен володів таким даром, і це було його щастям. Він писав: «Світ навколо нас сповнений краси, вона проявляється в найменших перелітних образах, яких часто не помічають люди. У краплині води, взятої з калюжі, вирує цілий світ живих істот. Доба — крапля, схоплена з буденного життя, теж містить у собі цілий світ у картинах, сповнених поезії й краси. Відкрий тільки очі і дивись. Поет повинен вказувати на них іншим людям... Потім і вони звикнуть дивлятися, і життя всіх збагатиться,

збагатиться красою...» Щастя бачити й розуміти красу дарує нам письменник у казці «Снігова королева», з якою ми сьогодні розпочинаємо знайомство.

II. Повідомлення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Інтерактивна вправа «Асоціативна характеристика» з ключовим словом

А — авторитетний, активний...

Н — незграбний (трохи), ненав'язливий...

Д — добрий, довірливий...

Е — енергійний...

Р — романтичний, рішучий...

С — скромний, стриманий...

Е — етичний, елегантний...

Н — надзвичайний, нагороджений, найкращий...

2. Презентація, короткий переказ сюжету казок

Г. К. Андерсена, які учні прочитали самостійно (з обґрунтуванням вибору або оцінкою героїв твору)

IV. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Виразне коментоване читання першого й другого оповідань казки

2. Обмін загальними враженнями про прочитане

3. Словникова робота

Троль — чорт, однооке чудовисько з кількома головами (у скандинавській міфології);

бути в чудовому гуморі — в чудовому настрої;

шипнат — зелена овочева рослина;

ластовиння — руді плямочки на обличчі людини;

skalка — дрібний гострий шматочок скла, дерева й ін.;

мансарда — житлове приміщення на горищі;

ринва — труба, по якій стікає з даху дощова вода;

тріумфальна арка — дугоподібна споруда, ворота на честь перемоги;

серпанок — тонка напівпрозора тканина;

хімерне — дивне;

хробаки — черв'яки;

присікувався — чіплявся;

луна — збільшуваче скло;
 брама — ворота;
 ратуша — будинок міської влади;
 пластівці — пластинки;
 зимніший — холодніший;
 геть усіх — зовсім усіх;
 миля — міра довжини від 0,52 до 11,2 км у різних країнах.

4. Евристична бесіда з частковим аналізом твору

- Назвіть усіх героїв казки, з якими ми познайомилися під час читання 1–2 оповідань казки. (*Кай, Герда, бабуся, троль, Снігова королева*)
- Якого приблизно віку були хлопчик і дівчинка? (*Учні початкових класів — 7–8 років, бо вміли читати, знали таблицю множення*)
- Як дзеркало троля і скалки з нього перетворювали людей? (*Усе красиве зображувало потворним*)
- З яких родин були діти — герої казки? (*З бідних*)
- Як розважалися діти? (*Читали книжки, доглядали за квітами, визирали взимку у віконечко, каталися на санчатах*)
- Чому бабуся не захотіла розповідати хлопчикові про Снігову королеву? (*Щоб не накликати біди, бо вірила в існування Снігової королеви*)
- Які описи зустрічаються в другому оповіданні? Знайдіть їх, прочитайте і прокоментуйте. (*Помешкання, де жили діти; Снігової королеви; сніжинки; природи, яку бачив Кай, літаючи разом із Сніговою королевою*)
- Як змінилася думка Кая про Снігову королеву і чому? (*Краса королеви вже не здавалася йому холодною, він не вважав її ворогом, як раніше, тому що його серце стало крижаним.*)
- Що незвичайне, на ваш погляд, у побудові казки? (*Вона складається з кількох оповідань.*)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Поедняйте стрілочками протилежних героїв та поняття.

троль	догори
учні троля	Бог
бджоли	янголи
прекрасне	сніжинки
донизу	потворне
сани	санчата
молитва	вродлива, жива
крижана	чорний
білий	таблиця множення

VI. Домашнє завдання

Навчитися виразно читати перше й друге оповідання з казки Андерсена «Снігова королева», вміти переказувати, характеризувати героїв; зробити ілюстрації.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Я думаю, що і в наш час є тролі, які...
- Мені задається, що далі буде історія про те...
- На мій погляд, ця казка відрізняється від попередніх, нами прочитаних, тим, що...

УРОК № 22

Тема. Г. К. Андерсен. «Снігова королева». Перемога щирих людських стосунків над багатствами Снігової королеви

Мета: допомогти учням глибше усвідомити ідейно-художній зміст казки, сприйняти її моральні настанови; розвивати навички виразного читання переказу, аналізу образів, художнього тексту; образне мислення; виховувати кращі якості людського характеру — цілеспрямованість, доброту, милосердя.

Обладнання: портрет письменника, збірки казок, ілюстрації до казки «Снігова королева».

Теорія літератури: літературна казка, образи-персонажі.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Казкар Ганс Крістіан Андерсен зазнав багато лиха — бідність, розчарування, невизнання таланту. Хоч він бував набагато розумніший і здібніший за інших письменників, багато його сучасників не визнавали творів свого земляка, критикували їх або замовчували. І все ж Андерсен не втратив віри в людей, любові до них. Він згадував: «Скільки найкращих благородних людей мого часу пестили мене й відкривали мені свою душу! Моя віра в людей рідко була обманута».

Мабуть, тому в андерсенівських казках чітко видно, кого й що автор схвалює, а що засуджує, вважає потворним. Сьогодні ми продовжимо знайомство з казкою «Снігова королева» й спробуємо порівняти свою та авторську позиції стосовно зображуваних подій.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Літературний диктант (письмово, кожна правильна відповідь — 1 бал, взаємоперевірка під час роботи в парах)

- 1) Де жили герої казки Кай і Герда? (*У великому місті, в дешевих квартирах — у мансардах*)
- 2) Чим розважалися діти? (*Читали книжки, доглядали за квітами*)
- 3) Які незвичайні властивості мало дзеркало троля? (*Усе красиве зображувало потворним*)
- 4) Хто розважався зі дзеркалом троля, доки воно не розбилося? (*Учні троля*)
- 5) Якого лиха завдавали людям скалки із дивного дзеркала? (*Робили їх злими*)
- 6) Що трапилося з Каєм, коли якось вони з Гердою читали книжку? (*Скалка троля потрапила через око до серця хлопчика, зробивши його крижаним.*)
- 7) Як змінився Кай? (*Став злим і насмішкуватим, неслухняним*)
- 8) Скільки разів Кай зустрічався зі Сніговою королевою? (*Двічі*)
- 9) Як Снігова королева забрала Кая? (*Він, розважаючись, прив'язав свої санчата до її саней.*)
- 10) Про кого це: «Була вона дивовижно гарна й ніжна... Її очі блищали, як дві ясні зірки, проте не було в них ані лагідності, ані тепла»? (*Про Снігову королеву*)
- 11) У кого перетворилися сніжинки, які летіли разом зі Сніговою королевою та Каєм? (*У величезних білих курей*)
- 12) Чим стала для Кая краса Снігової королеви? (*Взірцем досконалості*)

2. Стислий переказ другого оповідання з казки від імені різних персонажів казки: Герди, Кая, бабусі, Снігової королеви, троля, трояндових куців

3. Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

Проблемне запитання: «Який прихований алегоричний зміст першого оповідання казки?»

Очікувані відповіді

- Деякі люди злі й помічають в інших лише погане.
- Глузування до добра не доводять.
- Страшно, коли в людини холодне й байдуже до чужого горя серце.

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу**1. Виразне коментоване читання третього та четвертого оповідань****2. Словникова робота**

- Корма* — протилежний носові кінець човна;
стриха — солом'яна чи очеретяна покрівля хати;
костур — палиця;
вельми — дуже;
чаклувати — чарувати, ворожити;
забарилася — затрималася;
крук — ворон;
вензель — художньо написані ініціали, що утворюють узор (ініціали — перші літери ім'я та прізвища людини);
лакеї — слуги;
покої — кімнати;
хутчіш — швидше;
паляничка — хлібинка;
атлас — коштовна блискуча тканина;
опочивальня — спальня;
склепіння — верх, стеля;
оксамит — коштовна м'яка ворсиста тканина;
муфта — сумочка-рукавички;
зі щирого золота — зі справжнього золота;
фурмани — візники;
форейтори — верхівці, що сидять на передніх конях у великій упряжці.

3. Обмін враженнями про прочитане, спостереження над текстом

- Що нового ви дізналися про Герду? (*Ця дівчинка смілива, рішуча, самовіддана.*)
- Хто ще вірив у те, що Кай живий і що необхідно вирушати на його пошуки? (*Сонячні промінці, ластівки*)

- З чого видно, що Герда заради порятунку друга готова на все? *(Вона віддала свої нові черевички, продовжила пошуки босоніж.)*
- Які думки викликала у вас бабуся-чарівниця, як ви до неї поставилися? *(Вона егоїстична; зло може бути й у привабливому вигляді, маскуватися під добро.)*
- Чому бабуся послала під землю всі трояндові кущі у своєму саду? *(Щоб дівчинка не згадала про свої кущі троянд під вікном і про Кая)*
- Як крук і його наречена, королевич та королівна поставилися до дівчинки? *(Зі співчуттям, готовністю допомогти)*
- Що викликає посмішку? *(Мовлення крука)*
- Які нові цікаві фантастичні образи з'явилися в оповіданні четвертому? *(Сни)*

V. Закріплення знань, умінь та навичок

1. У казці багато героїв. Умовно їх можна розподілити на тих, у кого гаряче серце, і тих, в кого серце крижане. Зробіть це *(Зобразити на дошці або прикріпити малюнки із зображеннями червоного і синього серця.)*

Герда
бабусі Кая та Герди
крук і його наречена
королевич і королева

троль
учні троя
Снігова королева
сніжинки
бабуся-чарівниця

2. Проблемне запитання

— А до яких героїв ми віднесемо Кая? Чому?

VI. Домашнє завдання

Навчитись виразно читати й переказувати третє й четверте оповідання казки; характеризувати героїв; зробити ілюстрації.

VII. Підсумок уроку

Рольова гра

Учні від імені героїв казки говорять про себе, свою мету.

Наприклад

Герда. Я все-таки знайду Кая!

Снігова королева. Не отримає вона свого Кая!

Бабуся-чарівниця. От лихо, втекла-таки дівчинка! З ким же я тепер гратимусь?

Крук. Яка сильна та смілива ця дівчинка! От якби й моя подруга була такою!

Трояндовий кущ. Добре все-таки, що я нагадав дівчинці про те, куди вона повинна йти!

УРОК № 23

Тема. Г. К. Андерсен. «Снігова королева». Авторська оцінка героїв твору

Мета: допомогти учням сприйняти великий за обсягом твір цілісно, з'ясувати його ідейно-художні особливості; розвивати навички виразного читання, аналізу художнього твору, образне та логічне мислення; виховувати силу волі, цілеспрямованість, вірність у дружбі, людяність.

Обладнання: портрет письменника, різні видання казки «Снігова королева», ілюстрації до них.

Теорія літератури: літературна казка, образи-персонажі твору, композиція.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Продовжується наша мандрівка разом із маленькою Гердою, яка розшукує свого друга Кая. Ми бачимо, що на шляху дівчинки зустрічаються недобрі, егоїстичні герої та доброзичливі істоти, завжди готові допомогти, поспівчувати іншому. Активну участь у долі дітей бере навіть природа: сонячні промінці й ластівка переконують Герду, що Кай живий, троянди нагадують дівчинці про її обов'язок; крук та його наречена допомагають зустрітися з королевицею та королівною; осінній сад сумує, передчуваючи, як важко Герді буде досягти мети.

Цікаво, чи зможе маленька дівчинка перемогти сильну, розумну Снігову королеву? І чого може навчити ця казка нас, людей XXI століття? Про це й буде наша розмова на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

Міні-вікторина

Відгадайте, кого або що описує автор.

«...Вона припливла до великого вишневого саду, в якому стояв маленький будиночок під солом'яною стріхою з чудернацькими червоними й блакитними віконцями». (*Житло бабусі-чарівниці*)

«З хатини, спираючись на костур, вийшла... у великому солом'яному капелюсі, на якому були намальовані чудові квіти». (*Бабуся-чарівниця*)

«...Бабуся золотим гребінцем розчісувала їй волосся, що кучерявилось й огортало золотим сяйвом її личко — привітне, миле, кругленьке і рожеве, як троянда». (*Портрет Герди*)

«Як холодно й вогко було навколо! Туман великими краплинами сідав на пожовкле листя і, наче дощ, стікав на землю. Листя опадало й опадало. Самий лише терен стояв рясно вкритий ягодами, але які ж вони були терпкі!» (*Природу, коли Герда втекла від чарівниці*)

«Її склепіння нагадувало верхівку величезної пальми з коштовним кришталевим листям. Із самої середини стелі спускалася товста золота стеблина, на якій висіли два ліжечка, що мали форму лілеї». (*Спальню королівни*)

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Коментоване читання п'ятого, шостого і сьомого оповідань казки Г. К. Андерсена «Снігова королева»

2. Словникова робота

Свавільна — людина, яка робить, що захоче; жорстока;

приштрикнуть — заріжуть ножем;

порішу — вб'ю;

бульдоги — порода собак;

шинка — сало з м'ясом;

гигнути — загинути;

вимітайся — біжи, швидко виходь;

сувій — згорнутий у трубочку папір (або тканина);

не мати гадки — не знати, не думати;

відпустка — документ, що засвідчує особисту свободу людини;

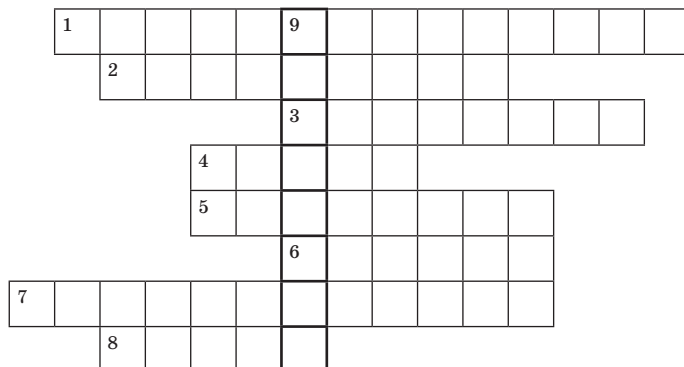
підстрожила — вдарила острогою, підігнала, щоб рушав чи біг швидше.

3. Обмін враженнями про прочитане, евристична бесіда, виконання завдань пошуково-дослідницького характеру

- Що найбільше вразило вас у прочитаному? Чому?
- Доведіть, що маленька розбійниця була жорстокою, грубою, вередливою.
- Чому маленька розбійниця вирішила допомогти Герді?
- Знайдіть у шостому оповіданні слова, які пояснюють, чому фінка відмовилася додавати сили Герді і в чому сила дівчинки, прокоментуйте їх.
- Хто допоміг Герді подолати сніжинок — передові лави війська Снігової королеви — й чому?

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Розгадайте кросворд, в якому ключовим буде слово, яке склав Кай у палаці Снігової королеви.

1. Одна з головних героїнь казки Г. К. Андерсена. (*Снігова королева*)
2. «Свавільна й дика» дівчинка. (*Розбійниця*)
3. Перша коштовна річ, котру Герда віддала, щоб урятувати Кая. (*Черевички*)
4. Мудра жінка, яка сказала, що Герда така сильна, що їй підкоряються «і люди, і тварини». (*Фінка*)
5. Воїн Снігової королеви, її вірні слуги. (*Сніжинки*)
6. Річ, яка перетворила гаряче серце Кая на крижане. (*Скалка*)
7. Річ, яку лапландка використала як папір для листа. (*Рибина — тріска*)
8. Герой, який дуже любив свій рідний край і мріяв про нього в неволі у маленької розбійниці. (*Олень*)

(Можна зробити кросворд «навпаки»: написати відповіді, щоб учні придумали до них питання.)

VI. Домашнє завдання

Виразно читати з п'ятого по сьоме оповідання, переказувати їх від імені різних персонажів, характеризувати героїв казки.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- Я рада (радий), що...
- Мені сумно, тому що...
- Казка примусила мене замислитися над тим,...

УРОК № 24

Тема. Г. К. Андерсен. «Снігова королева». Велич краси людського серця. Антитеза

Мета: допомогти учням досягнути велич краси та сили людського серця, справжньої дружби; розвивати образне та логічне мислення, вміння з'ясувати головний конфлікт казки та способи його розв'язання; розвивати навички висловлювання власних думок, зіставлення фантастики й реальності; виховувати щирість, вірність у дружбі, почуття відповідальності за свої вчинки.

Обладнання: портрет письменника, різні видання казки «Снігова королева», ілюстрації художників до неї та учнівські роботи.

Теорія літератури: літературна казка, герої (образи, персонажі) художнього твору, реальне та фантастичне, смішне і сумне, антитеза.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

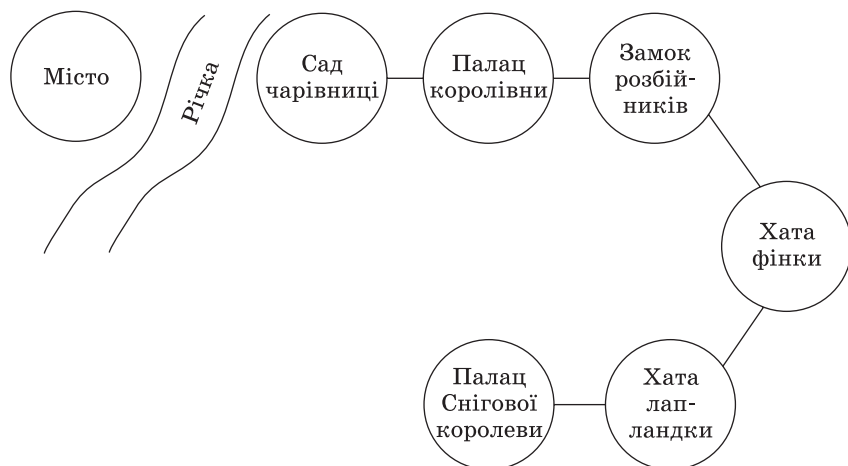
— У казках добро традиційно асоціюється з красою, а зло — з потворністю. Тому конфлікт (тобто зіткнення різних, часто протилежних сил, протиборство героїв, понять і думок) між красивим і некрасивим цілком зрозумілий. Але в реальному житті часто буває так, що за зовнішньою красою криється внутрішня потворність. Саме такий конфлікт між красою справжньою та несправжньою спостерігаємо в казці Андерсена «Снігова королева».

Розібратися в цьому, а також відкрити секрети художньої майстерності автора ми й спробуємо на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

Пригадаємо маршрут Герди, яка розшукувала Кая. Заповніть схему назвами зустріток, які дівчинка робила під час подорожі.

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

1. Слово вчителя

— Казка «Снігова королева» була улюбленою і для самого Г. К. Андерсена. Він згадував: «Із задоволенням писав свою останню казку “Снігова королева”. Я до того захопився нею, що вона, ніби танцюючи, вилилася на папері». У дитинстві він дружив із дівчинкою Лісбет. «Із кухні був вихід на горище. Під вікном горища, на водостічному жолобі, що знаходився між нашим і сусіднім будинками, стояв ящик, набитий землею, в ньому росли цибуля і петрушка; це був город моєї матері. Він і тепер ще цвіте в моїй казці “Снігова королева”», — розповідав у своїх спогадах письменник. А ще вони з Лісбет, сидячи біля вікна, любили прикладати монетки до розмальованого морозом скла й дивитися на вулицю. Колись маленькому Гансові привиділися обриси льодяної жінки. Ось у його творах реальне переплелось з чарівним.

2. Робота з таблицею (в парах)

Реальне	Фантастичне
<ul style="list-style-type: none"> • Життя міста; • бідність багатьох героїв казки; • побут сім'ї; • зміна пір року; • зимові розваги дітей; • побут принців та принцес (у Данії й до цього часу є титул короля, королеви) 	<ul style="list-style-type: none"> • Троль, його учні; • чарівне дзеркало, що спотворює світ; • перетворення серця на крижину; • Снігова королева; • бабуся-чарівниця; • звірі, птахи, що говорять; • сни, що блукають у палаці; • сніжинки-кури

3. Виконання пошуково-дослідницьких завдань, розв'язання проблемних питань

Інтерактивна вправа «Займи позицію»

— Хто є головною героїнею казки «Снігова королева» — Снігова королева чи Герда? Чому?

— Безперечно, і Герда, і Снігова королева — сильні особистості. У чому сила кожної із них? Порівняйте їх, знайдіть спільне та відмінне.

Снігова королева	Герда
<i>Спільне</i>	
Сильні, впливають на людей, їм потрібен Кай; красиві	
<i>Відмінне</i>	
Зла, горда, холодна, бездушна, байдужа, підступна, егоїстична, «холодне» серце, впливає на людей силою, владою	Добра, щира, смілива, вдячна, вірна, рішуча, наполеглива, цілеспрямована, «гаряче» серце, впливає на людей добротою, відданістю, цілеспрямованістю

- Маленька розбійниця, побачивши Кая, сказала: «— От, пройдисвіт!.. Не знаю, чи ти вартий того, щоб за тобою бігали аж на край світу!»

Міні-диспут: «Чи вартий Кай того, щоб заради нього пройти стільки випробувань?»

— У казках Андерсена постійно йде боротьба між добром і злом, красою і потворністю, живим і неживим, «гарячим» серцем та «крижаним». Це такий літературний прийом, засіб, який називається *антитезою*.

Записи до літературознавчих словничків

Антитеза — це протиставлення цілком різних життєвих явищ, понять, почуттів, думок чи характерів.

Антитеза надає творові більшої виразності, робить його напруженим, динамічним.

Наведіть приклади антитези в казці Андерсена «Снігова королева». (*Троль — Бог, сніжинки — троянди, холодне — гаряче, Герда — Снігова королева та ін.*)

5. Самостійна робота з підручником

Прочитайте статтю підручника Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко «Антитеза в “Сніговій королеві”» (С. 82–83) або дайте відповідь на запитання й виконайте завдання в підручнику Є. Волощук (С. 88–89).

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Ознайомтеся з цим списком і скажіть, про що він свідчить:

- Україна — О. Зуєв, мюзикл «Снігова королева»;
- Україна — Г. Сасько, фортепіанна мініатюра «Крижаний танок Снігової королеви»;
- Україна — Ж. Колодуб, балет «Снігова королева»;
- Росія — Б. Астаф'єв, опера «Снігова королева»;
- Росія — Д. Ледньов, опера «Снігова королева»;
- Росія — М. Раухвергер, балет «Снігова королева».

(Це свідчить про велику популярність казки «Снігова королева» у світі мистецтва.)

VI. Домашнє завдання

Підготувати коротку інсценівку за одним із уривків з казки Андерсена «Снігова королева» (у групах); характеристику улюбленого героя (індивідуально).

VII. Підсумок уроку**Інтерактивна вправа «Мікрофон»**

Продовжте фразу: «Хочу сказати спасибі...» (...учневі за цікаву думку, вчителю, казкарю і т. ін.).

УРОК № 25

Тема. С. Маршак. П'єса-казка «Дванадцять місяців»

Мета: ознайомити з життям і творчістю письменника, зацікавити учнів і спонукати їх до читання; дати поняття про драматичний твір; розвивати навички виразного читання драматичних творів, інсценізації, творчі здібності; виховувати прагнення до самоосвіти та самовдосконалення.

Обладнання: елемент костюмів та декорацій для інсценівок; портрет письменника, збірки його творів, ілюстрації до них.

Теорія літератури: драматичний твір, п'єса-казка.

ХІД УРОКУ**I. Мотивація навчальної діяльності школярів**

— Ледь встигли ми завершити літературну мандрівку з жупаном і відданою дівчинкою Гердою, як на порозі вже нова казка, нові казкові пригоди, і цього разу — не зовсім звичайні, адже мова йтиме про драматичний твір, про театр, для якого призначений цей твір. Літературні герої оживають на сцені. Майстерна гра акторів змушує глядачів жити їхнім життям, переживати їхні пригоди, плакати й сміятися, осуджувати або співчувати. Це незабутнє враження. До речі, у давні часи люди вважали театральні вистави важливою державною справою, гарною розвагою і потужним засобом виховання громадян.

Саме сьогодні кожен із вас матиме можливість поспробувати себе у ролі актора чи режисера-постановника.

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Актуалізація опорних знань****1. Постановка підготовлених учніми інсценівок за епізодами з казки Г. К. Андерсена «Снігова королева»**

Можливі варіанти інсценівок

- Герда в садку у бабусі-чарівниці.
- Зустріч Герди з воронами та королевичем і королівною.
- Герда і маленька розбійниця.
- Герда з північним оленем у мудрої фінки.
- Зустріч Герди і Кая в палаці Снігової королеви.

2. Слово вчителя, евристична бесіда

— Отже, ми ще раз пригадали епізоди з чудової казки Андерсена «Снігова королева».

- Про що ж ця казка? (*Відповіді учнів, підсумок учителя.*)

— Ця казка про пригоди маленької дівчинки Герди, яка заради дружби вирушила у важку путь, пододала багато перешкод і врятувала Кая. У широкому розумінні ця казка про добро і зло, про силу дружби, про красу та потворність.

Це й є темою твору.

Записи до літературознавчого словничка

Тема — це те, про що йдеться у художньому творі (в узагальненому вигляді).

- Яку ж головну думку утверджує автор? (*Відповіді учнів, підсумок учителя.*)
- Автор утверджує, що щирі людські почуття сильніші від криги й холоду, вони здатні творити дива; вірна дружба — це справжнє багатство.
— Головну думку ще називають ідеєю.

Записи до літературознавчого словничка

Ідея — це головна думка твору, те, що утверджує, схвалює або засуджує автор.

- Чим цікава казка Андерсена? (*Відповіді учнів, підсумок учителя.*)

— Казка «Снігова королева» має цікавий, напружений сюжет, в якому реальне поєднується з фантастичним, розв'язуються серйозні проблеми, що хвилювали людей в усі часи. Крім того, у казці багато красивих описів, гумор, промовисті деталі, антитеза. Навіть природа радіє або сумує разом з героями. У казці, як завжди, перемагає добро. Необхідно, щоб так було і в житті. До цього закликає нас автор, цього хочемо й усі ми.

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Слово вчителя

— Сьогодні багато з вас виконували і ролі акторів, і ролі глядачів. Ви не лише читали уривки з казки чи розповідали їх, а й зображували написане рухами, уявними діями, інтонацією, мімікою, жестами. До речі є твори, спеціально призначені для постановки в театрі, і називаються вони драматичними.

Записи до літературознавчого словничка

Драматичний твір (драма, п'єса) — це твір, призначений для постановки в театрі. Складається з діалогів та монологів.

Діалог — розмова двох осіб.

Монолог — велике за обсягом висловлювання однієї особи.

Репліка — це висловлювання кожного персонажа в діалозі.

Ремарка — зауваження автора щодо місця й часу дії, дій героїв, їхньої реакції.

— П'єса поділяється на частини — дії та картини. Хоч усі глядачі розуміють умовність того, що відбувається на сцені, інколи майстерна гра акторів так захоплює, їхні слова так хвилюють, що викликають цілком реальні переживання — радість, сміх, сум, співчуття, навіть сльози.

Драматичним твором, п'єсою є казка С. Маршака «Дванадцять місяців», з якою ми почнемо знайомитися. Але спочатку прочитай-те повідомлення про її автора.

2. Самостійна робота з підручником (Ю. І. Ковбасенко, Л. В. Ковбасенко — С. 85–86, Є. Волощук — С. 98–99)

3. Знайомство з дійовими особами казки С. Маршака «Дванадцять місяців», читання за особами (або однією особою, можливо, учителем) першої дії твору

4. Словникова робота за запитаннями учнів

5. Обмін враженнями про прочитане

- З якими героями ми познайомилися в дії першій п'єси-казки?
- Які народні казки вам згадалися під час знайомства з героями?
- Що дивним і незвичним вам здалося в розповіді про юну королеву?
- Що найбільше вас вразило в прочитаному. Чому?
- Яку різницю ви помітили між звичайною літературною казкою та п'єсою-казкою (не враховуючи того, що слова розписані за ролями)?

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Відгадайте, якому місяцеві належать слова:

- 1) «Гори, гори ясно,—
Ягід буде рясно!» (*Червень*)
- 2) «На полях пшениця
Буде колоситься». (*Липень*)
- 3) «Квіти скрізь яснітимуть,
Бджоли мед носитимуть». (*Травень*)
- 4) «Вітри, бурі, урагани,
Дмухайте щосили.

Хуги, вихорі, бурани,
Розгуляйтесь сміло!» (*Лютий*)

5) «Сніг тепер уже поблід,
Потемнішав в полі.
На озерах тріснув лід,
Наче розкололи». (*Березень*)

6) «Розбігайтеся, струмки,
Дзюркотіть по полю.
Виповзайте, комашки,
Із щілин на волю!» (*Квітець*)

VI. Домашнє завдання

Прочитати самостійно другу дію п'єси-казки «Дванадцять місяців», вміти переказувати, характеризувати героїв.

VIII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте висловлювання.

- Найкращим актором сьогодні був (була)...
- Найбільше мені сподобалося...
- Я зробив (зробила) для себе висновок, що...
- Як би мені хотілося...

УРОК № 26

Тема. С. Маршак. «Дванадцять місяців». Казкові мотиви у п'єсі

Мета: допомогти учням глибше усвідомити ідейно-художній зміст казки, особливості драматичного твору; розвивати навички виразного читання, переказу, виділення головних епізодів, характеристики героїв; вміння висловлювати свою думку з приводу прочитаного; виховувати гуманістичні ідеали — совісті, справедливості, добра та милосердя.

Обладнання: портрет письменника, різні видання п'єси-казки «Дванадцять місяців», ілюстрації до них.

Теорія літератури: драматичний твір, п'єса-казка, дії, картини, діалоги, монологи, репліки, ремарки.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Читаючи п'єсу-казку С. Маршака «Дванадцять місяців», ви, напевно, помітили, що деякі її персонажі дуже схожі на героїв народних казок. Наприклад, добра, працьовита пасербиця, зла мачуха, жорстока та вередлива її донька (або доньки).

Дійсно, в основу свого твору С. Маршак поклав мотиви слов'янських казок (словацької та чеської) про братів-місяців. Але багато письменник додав і від себе, тому ця казкова історія засяяла новими барвами, цікавими подробицями й деталями, змусила читачів і глядачів замислитися над серйозними проблемами, які й тепер звучать дуже по-сучасному. Отже, наше знайомство із драматичним твором продовжується.

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Актуалізація опорних знань****Виконання тестових завдань**

(кожна правильна відповідь — 1 бал)

Завдання виконуються письмово; перевіряється в парях методом взаємоперевірки під керівництвом вчителя.

Тест

1. Яку роботу виконувала Баба, обговорюючи з Дочкою наказ Принцеси про проліски?
 - а) Прала білизну;
 - б) *викачувала тісто*;
 - в) варила обід.
2. Що робила в цей час Дочка?
 - а) *Перебирала кошики*;
 - б) приміряла новий одяг;
 - в) милувалася собою у дзеркальці.
3. Що Принцеса пообіцяла тому, хто принесе кошик підсніжників у грудні?
 - а) Півкоролівства;
 - б) *кошик золота*;
 - в) одружити з принцем.
4. Хто говорив про Пасербицю: «Ах, сирітка нещасна!», «Робітниця — золоті руки!», «Красуня — очей не відведеш!»?
 - а) Принцеса;
 - б) бабина дочка;
 - в) *сусіди*.

5. У зв'язку з чим Дочка говорить: «Та хоч і шкода вас, та й золота шкода, а ще більше себе шкода!»?
- а) *У зв'язку з тим, що вона посилає матір у ліс по проліски;*
 - б) у зв'язку з тим, що вона бідна й нещасна, ніхто не бере її заміж;
 - в) у зв'язку з тим, що її не запросили на бал до Принцеси.
6. Як Баба вдягала свою нерідну дочку?
- а) Як і свою рідну дочку;
 - б) *у старий, подертий одяг;*
 - в) якнайкраще, щоб люди не засудили.
7. Як характеризують Бабу й Дочку слова дівчини: «Невже ж вам мене зовсім-зовсім не шкода?»?
- а) Вони не розуміють, що роблять;
 - б) у них не було іншого вибору;
 - в) *вони жорстокі, безсердечні люди.*
8. Хто розбудив Пасербицю?
- а) *Білка;*
 - б) горобці;
 - в) сова.
9. Як характеризує Пасербицю початок її розмови з братами-місяцями?
- а) Як сміливу й рішучу дівчину;
 - б) як освічену й кмітливу дівчину;
 - в) *як дуже ввічливу, чемну дівчину.*
10. Звідки брати-місяці добре знали Пасербицю?
- а) Їм про неї розповів Солдат;
 - б) *бо бачили, як вона працювала кожної пори року;*
 - в) їм розповіло про неї чарівне дзеркальце.
11. Для чого Квітень подарував дівчині каблучку?
- а) *Щоб вона могла покликати братів на допомогу;*
 - б) щоб вона стала найкрасивішою та найбагатшою нареченою в селі;
 - в) щоб їй позаздрила бабина дочка.
12. Про що попросив Січень Пасербицю?
- а) Щоб вона розповіла про них Принцесі;
 - б) *щоб вона нікому не показувала короткої дороги до них;*
 - в) щоб вона в жодному випадку не озиралася, коли йшла від них.

Самуїл Маршак

IV. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Виразне читання (за особами) третьої дії п'єси-казки

С. Маршака «Дванадцять місяців»

2. Словникова робота за запитаннями учнів

3. Обмін враженнями про прочитане, евристична бесіда

- Що викликає сум, а що — сміх у розмові Принцеси та її підданих, Принцеси й Баби з Дочкою? (*Смішні й одночасно сумні вимоги Принцеси, її вередування; підлабузництво придворних; брехня, викручування та дурість Баби*)
- Які казкові мотиви наявні в п'єсі? (*«Мандрівний» сюжет — протиставлення рідної дочки й пасербиці; чарівний предмет (каблучка — перстень); чарівні помічники (дванадцять місяців) і чарівні події (фантастично швидка зміна пір року).*)
- На яку думку щодо джерел п'єси наштовхують ці відповіді? (*Одним із джерел літературної п'єси-казки є казка народна.*)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

— Відгадайте, кого з героїв казки стосуються ці написи та малюнок:

$$6 \times 6 = 11$$

$$8 \times 8 = 3$$

(*Це відповіді Принцеси на завдання Професора та її наказ про запровадження 32, 33, 34, 35, 36, 37 грудня*)

VI. Домашнє завдання

Прочитати 1 картину 4 дії, навчитися переказувати, характеризувати героїв. Підготувати матеріали до уроку за методом проекту.

Коментар для учителя

Через два заняття буде проводитися урок за методом проекту, вірніше, його заключний етап. Для реалізації проекту клас поділяється на 4 групи відповідно до пір року (за днями народження, за допомогою простої лічилки: зима, весна, літо, осінь чи якимось по-іншому, наприклад за допомогою кольорових папірців — хто який дістане). Кожна група знаходить про свою пору року вірші,

прислів'я, загадки, народні прикмети; підбирає ілюстрації, аудіо-записи; готує інсценівку за п'єсою «Дванадцять місяців» за участю місяців своєї пори року, творчо допрацьовуючи її. Можна виготовити папки, альбоми, стіннівки, відеопрезентації; запропонувати власні вірші, казки, оповідання. До наступного уроку підготувати план роботи у групах і розподілити обов'язки.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Мене зацікавило...
- Я здивувався (здивувалася), що...
- Мені здається, що королева ніколи...

УРОК № 27

Тема. С. Маршак. «Дванадцять місяців». Протиставлення образів Пасербиці, Мачухи та Дочки як втілення конфлікту добра і зла

Мета: допомогти учням з'ясувати, як художньо втілюється головний конфлікт п'єси — протистояння добра і зла; розвивати образне та логічне мислення, навички читання за ролями, переказу твору та його оцінювання; виховувати почуття людської гідності, толерантності, гуманізму.

Обладнання: портрет письменника, різні видання п'єси-казки, ілюстрації до неї.

Теорія літератури: драматичний твір, образи-персонажі (герої), антитеза.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Для людей завжди були важливими їхні стосунки з природою. Адже від природи залежав не лише добробут, а й саме їхнє життя. У творі С. Маршака природа оживає і втілюється в конкретних образах братів-місяців. Місяць Січень відзначає працьовитість Пасербиці. Вона то з важкими відрами води, то хмиз несе, у благенькому одязі, але завжди весела, привітна, співуча. Липень розповідає, як вона дбайливо клопочеться з раннього ранку на грядках, як

береже ліс — ніколи «гілки дурно не зломить», нестиглої ягоди не зірве. Хвалять героїню й інші брати-місяці, щиро співчують їй. Саме собою постає питання: чому ж люди часто не розуміють одне одного, не співчують, чинять зло та несправедливість? Ось на це запитання ми й пошукаємо відповідь на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

Інтерактивна гра «Так» і «Ні»

(Проводиться письмово; кожна правильна відповідь — 1 бал.)

Підтвердьте або спростуйте висловлювання.

- На кожному кроці в лісі Принцеса зустрічала звірят, які радісно її вітали. *(Ні)*
- Гофмейстерина Принцеси говорила, що вона в захваті від їхньої новорічної прогулянки. *(Ні)*
- Начальник варти дав слово Принцесі, що він ніколи й нікуди більше не вирушить без вудки. *(Так)*
- Під снігом солдати знайшли суниці, чорниці, малину та ожину. *(Ні)*
- Пасербиця з радістю прийняла подарунки Принцеси — кошик золота, дванадцять суконь, атласні черевички на срібних закаблуках. *(Ні)*
- Принцеса сказала, що кине в ополонку каблучку й дівчину разом із нею, якщо та не скаже, де проліски. *(Так)*
- Брати-місяці прилетіли на допомогу Пасербиці і Принцеса та її почет побачили всі пори року разом. *(Так)*
- Канцлер, посли та прокурор мужньо захищали Принцесу від негоди. *(Ні)*
- Принцеса на нарікання оточуючих, які залишилися в глухому холодному лісі, сказала: «А ви чого всякого дурного наказу слухаєте?» *(Так)*
- Дід перетворив Бабу та Дочку на коней й запряг в сани. *(Ні)*
- Солдат віддав свій плащ Пасербиці. *(Так)*
- Баба похвалила Дочку за те, що та хоч якийсь подарунок випросила для них у Діда. *(Ні)*

IV. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Прогнозування

— Як ви думаєте, яким саме буде кінець казки? *(Відповідають лише ті, хто не прочитав казку до кінця.)*

2. Виразне читання за особами 4 дії, 2 картини**3. Словникова робота за запитаннями учнів****4. Обмін враженнями про прочитане, евристична бесіда**

- Чи справдилися ваші прогнози щодо кінця п'єси-казки? На чому ви будували свої припущення?
- Чи сподобалася вам казка? Чому? Чим саме?
- У кого з героїв змінився характер на краще і чому?

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Знайдіть «третього зайвого».

- Принцеса, *Король*, Гофмейстерина.
- Учитель Принцеси — професор арифметики, правопису й *співів*.
- Січень пообіцяв зняти з Баби й Дочки собачі шкури через три роки, через *вісім* або дев'ять років залежно від того, як вони себе поводитимуть.

VI. Домашнє завдання

Навчитися виразно читати, переказувати всю п'єсу; характеризувати героїв, давати оцінку явищам та подіям, виділяти художні особливості; готуватися до презентації проектної діяльності.

VII. Підсумок уроку**Інтерактивна вправа «Мікрофон»**

Продовжте речення.

- Я задоволений (задоволена), що...

УРОК № 28

Тема. С. Маршак. «Дванадцять місяців». Підлабузництво підлеглих та необмежена влада — головні причини спотворення характеру принцеси

Мета: поглибити знання учнів про аналіз драматичного твору та образів-персонажів; розвивати логічне мислення, творчу уяву; сприяти становленню гуманних стосунків між людьми, виховувати самокритичність, прагнення до самовдосконалення.

Обладнання: портрет письменника, різні видання п'єси-казки, ілюстрації до неї, аудіо- та відеоматеріали.

Теорія літератури: драматичний твір, діалоги, монологи, репліка, образ (герой, персонаж, дійова особа).

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Ось і добігає кінця наша чарівна подорож сторінками п'єси-казки С. Маршака «Дванадцять місяців». Нам сподобалися брати-місяці — такі різні, але й однакові, бо кожен займається своєю справою, ретельно виконує свої обов'язки, виявляє співчуття до добрих людей. Пасербиця за свою доброту, працьовитість і ввічливість заслужено отримала нагороду, а Баба з Дочкою були покарані. Та залишився ще один головний персонаж, який заслуговує на увагу. Це — Принцеса. Ми вже знайомі з фантастичною Сніговою королевою — холодною, бездушною, жорстокою. Принцеса з казки Маршака — реальна, її характер під час подій змінюється. Чому та як це відбувається та про багато інших проблем ми й будемо розмірковувати на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Формування навчальних умінь та навичок, використання отриманих знань****1. Складання порівняльної таблиці-характеристики Пасербиці та Баби з Дочкою**

Пасербиця	Баба та її Дочка
Добра, привітна, ввічлива, весела, працьовита, дбайлива, добре ставиться до природи, до всього живого. «Робітниця — золоті руки!», «Красуня — очей не відведеш!»	Злі, жадібні, безсердечні, лайливі, нечесні, егоїстичні, нерозумні

2. Проблемне запитання

- Хто, на вашу думку, має більше негативного у собі — Баба чи її Донька? *(Баба переживає за свою доньку, дбає про неї. Донька ж ладна відправити заради своєї користі матір у ліс, на загибель, вона зовсім не поважає рідних, старших.)*
- Що схожого і що відмінного між пасербицею з казки «Пані Метелиця», Попелюшкою з однойменної казки Ш. Перро та Пасербицею з «Дванадцяти місяців»? *(Усі дівчата — сироти, бідні, потерпають від мачух та їхніх дітей; працьовиті, добрі, ввічливі. Пасербиць з «Пані Метелиці» та «Дванадцяти місяців» змушують виконати складне й небезпечне для життя завдання, яке може призвести до загибелі; Попелюшку ж усього лиш не беруть на бал.)*

3. Колективна характеристика Принцеси з наведенням прикладів, обґрунтуванням

4. Проблемні запитання та ситуації

- Усі названі риси характеру Принцесі — зі знаком мінус. А чи є у неї щось позитивне? (*Розум, здатність змінюватися на краще, здоровий глузд, згодом — презирство до підлабузників*)
- Що зробило Принцесу саме такою? (*Необмежена влада, брак досвіду, відсутність справжніх наставників*)

— Титул короля, королеви — це не лише багатство, слава, виконання усіх побажань. Це — безліч обов'язків, обмежень, умовностей. Дуже часто коронована особа не має права навіть обрати собі пару до душі. Багато в чому їй доводиться керуватися державними інтересами, а не власними почуттями. Тому багато королів, королев, принців та принцес вважали себе нещасними (та й були ними насправді).

Продовжте речення

- Якби принцом (принцесою) був (була) я...
- Хто з героїв казки говорив правду Принцесі (або намагався)? (*Солдат, Січень, Лютий, пізніше Професор*)
- Що Професор попросив у Січня і чому? Як це його характеризує? (*Професор намагався навчити Принцесу, але не міг протистояти її лінощам та примхам, бо це загрожувало його життю. Йому доводилося погоджуватися навіть із нісенітницями — 32 грудня і под. Врешті-решт, це йому набридло, і він «збунтувався» — відмовився погоджуватись із дурницями, як цього вимагала Принцеса. Професор попросив у Січня, щоб все стало на свої місця, все робилося за правилами.*)

- Як автор ставиться до своїх героїв? (*Пасербицю любить, співчуває їй; Бабу, Дочку і Принцесу засуджує; сміється над підлабузницьким оточенням Принцеси; милується природою у всіх її виявах.*)

5. Усний твір

Стислий переказ казки (або епізоду) від імені одного з героїв (бажано другорядних, ніби безсторонніх, за принципом — збоку видніше).

IV. Закріплення знань, умінь та навичок

Спробуйте в перекладі казки С. Маршака «Дванадцять місяців» (переклад з рос. Н. Забіли) знайти суттєву помилку (за відповідь — 12 балів). (*В оригіналі — підсніжники, білі квіти (так і на малюнку), а в перекладі згадуються проліски, сині квіти, які виростають пізніше, ніж підсніжники.*)

V. Домашнє завдання

Підготуватися в групах до захисту проекту «У природи немає поганої погоди».

VI. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Передай мікрофон»

Продовжте фразу.

- Найпереконливішою на уроці була відповідь...
- Найцікавішою була розповідь...
- Я задоволений (задоволена) тим, що...

Методична примітка-порада

Під час застосування інтерактивного прийому «Мікрофон» запитання заздалегідь пишуться на дошці і ті учні, хто бажають, відповідають на одне з них (можна й за викликом учителя). Інтерактивний прийом «Передай мікрофон» — учні передають мікрофон одне одному (за вибором або кожному без винятку) після того, як висловляться.

УРОК № 29

Тема. Захист проекту «У природи немає поганої погоди...» за мотивами твору С. Маршака «Дванадцять місяців»

Мета: розвивати в учнів творчі здібності, ініціативність та здатність працювати в команді; дослідницький пізнавальний інтерес; вміння самостійно знаходити інформацію; орієнтуватися в ній та використовувати її, представляти у вигляді оформленого результату діяльності.

Обладнання: оформлені папки, відеопрезентації, стіннівки, фотографії, елементи костюмів та декорації, призи, символи для голосування.

Теорія літератури: різні літературні роди й жанри, художні образи.

Тип уроку: нестандартний урок, літературне свято; за традиційною методикою може певною мірою бути схожим на бесіду з позакласного, додаткового читання.

ХІД УРОКУ**I. Оголошення теми й мети уроку, мотивація навчальної діяльності школярів**

— Сьогодні у нас незвичайний урок. Ви захищатимете проект, над яким групи працювали протягом останніх двох тижнів. Те, що люди на невіддільна від природи, ви вже зрозуміли давно. Тому і в усній народній творчості, і в літературі природа — один із головних героїв, який допомагає людям, підтримує або, навпаки, загрожує, карає залежно від їхньої поведінки та ставлення. Кожна людина цінує свій рідний край, і його пейзажі, незалежно від того, чи це пустеля, тайга, степ, гори чи рівнини... В одній популярній пісні є такі рядки «У природи немає поганої погоди...» Саме так звучить тема нашого проекту. Групи мали дослідити, як висвітлюється обрана ними пора року у фольклорі, в літературі, у п'єсі-казці С. Маршака «Дванадцять місяців», в інших видах мистецтва — живописі, музиці, фотомистецтві; представники груп пробували і свої творчі здібності: складали вірші, казки, оповідання, малювали ілюстрації, фотографували, шукали інформацію в мережі Інтернет, готували відеопрезентації.

II. Захист проектів

Порядок захисту — за жеребкуванням.

1. Завдання спільне для всіх команд

За 2–3 хвилини придумати назву команди, емблему та девіз (афоризм, ключове слово, прислів'я, які б висвітлювали тему й ідею роботи).

2. Презентація проектів

Орієнтовний зміст проекту

- Опис пори року в науковому стилі (з підручника, з енциклопедії);
- народні прикмети, прислів'я, приказки;
- вірші поетів різних народів, короткі оповідання;
- власна творчість;
- символіка образів (зима — холод, старість; весна — оновлення, відродження, юність і под.);
- перегляд ілюстрацій (зроблених художниками та учнями);
- прослуховування аудіозаписів із коментуванням;
- перегляд відеоматеріалів;
- інсценування (місяці з п'єси-казки С. Маршака «Дванадцять місяців»).

Завдання для всіх груп. Зробити висновки з почутого й побаченого. *(Природа прекрасна в усі пори року, в усіх її виявах; людина невіддільна від природи, тісно з нею пов'язана. Природа часто описується в літературі, у фольклорі, а інколи навіть є дієвою особою, як у казці С. Маршака «Дванадцять місяців»; до природи треба ставитися бережливо, з повагою, як це робила Пасербиця.)*

3. Конкурс костюмів «Міс Природа», «Містер Природа»

4. Визначення найкращого захисту проекту за допомогою символів (заготовлюються сніжинки, квіточки, ягідки, листочки за кількістю учнів)

Кожен учень підходить до столу і вкидає у скриньку (вазу) відповідний символ.

III. Рефлексія

Оцінювання та самооцінювання зробленого: що вдалося, над чим треба ще попрацювати; хто відчув задоволення від роботи, а хто — ні, чому; хто помітив у собі задатки лідера, організатора; кому важко робити вибір, виступати перед аудиторією.

IV. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичного оцінювання.

УРОК № 30

Тема. Тематичне оцінювання № 3

Мета: систематизувати й узагальнити знання з теми; виявити рівень знань, умінь та навичок учнів з метою їхньої корекції; розвивати образне та логічне мислення учнів, пам'ять, уміння формулювати власні судження; виховувати кращі людські якості на прикладі позитивних героїв вивчених творів.

Обладнання: тестові завдання.

Теорія літератури: літературна казка, п'єса-казка, драматичний твір, діалог, монолог, ремарка, репліка, дія, картина, антитеза.

ХІД УРОКУ**I. Оголошення теми й мети уроку****II. Основний зміст роботи****1. Інструктаж до виконання тестових завдань****2. Виконання тестових завдань
(виконуються завдання усіх рівнів)****Варіант I**

*Початковий та середній рівні
(кожна правильна відповідь — 1 бал)*

1. Яку цінну річ Герда з казки «Снігова королева» Г. К. Андерсена віддала річці, щоб та повернула їй Кая?
 - а) Черевички;
 - б) хусточку;
 - в) ляльку.
2. Як підлеглі ставилися до Принцеси в п'єсі-казці С. Маршака «Дванадцять місяців»?
 - а) З любов'ю та повагою;
 - б) байдуже переносили всі примхи;
 - в) лестили їй.
3. Наведіть 2–3 приклади антитези з казки «Снігова королева».
4. Чий це портрет (опис зовнішності): «Я її зразу пізнав, як тільки побачив. І хусточка на ній та сама дірява, й черевички плохенькі, ті, що вдень на ній були?»

5. Чому пейзаж (опис природи) в казці «Снігова королева» був сумний: «Як холодно й вогко було навколо! Туман великими краплинами сідав на пожовкле вербове листя і, наче дощ, стікав на землю. Листя опадало й опадало. Самий лише терен стояв рясно вкритий ягодами, але які ж вони були терпкі!»?

Достатній рівень (змістовна, правильна відповідь — 2 бали)

- Зробіть порівняльну характеристику Пасербиці та Принцеси з казки «Дванадцять місяців» С. Маршака.

Високий рівень (змістовна, правильна, цікава відповідь — 5 балів)

Виконайте одне із завдань.

- Напишіть листа Каю або Герді, героям казки Г. К. Андерсена «Снігова королева».
- Придумайте закінчення історії Баби та її Дочки, інших героїв казки С. Маршака «Дванадцять місяців».

Варіант II

Початковий і середній рівні (кожна правильна відповідь — 1 бал)

- Чому Кай із казки Г. К. Андерсена раптом змінився, став злий і насмішкуватий?
 - Його вразила скалка із дзеркала троля;
 - Снігова королева заморозила його серце;
 - його розлюбила Герда, перестала товаришувати.
- Як Принцеса з казки С. Маршака «Дванадцять місяців» наказала змінити календар своїм наказом?
 - Відмінила зовсім;
 - ввела до календаря 32-е грудня;
 - наказала зробити всі дні вихідними.
- Наведіть 2–3 приклади антитези з казки С. Маршака «Дванадцять місяців».
- Укажіть, чий це портрет (опис зовнішності): «Доки дівчинка їла, бабуся золотим гребінцем розчісувала їй волосся, що кучерявилось й огортало золотим сяйвом її личко — привітне, миле, кругленьке і рожеве, мов троянда».
- Як називається таке висловлювання однієї особи в драматичному творі: «Пасербиця. Хто тут, хто? Ні, мабуть почулося мені. Просто шишка з дерева впала й розбуркала мене. А мені гарне щось приснилося, і навіть тепліше стало. Ніби мати моя по кімнатах з лампою йде, і вогник мені просто в очі світить... А й справді щось світиться, он-он, удалині. Так і блимає, і тремтить, ніби зірочка серед гілок заплуталась. Побіжу!.. Іти треба. Ох, ноги не йдуть, задубіли зовсім»?

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 2 бали)

Зробіть порівняльну характеристику Снігової королеви з однойменної казки та Принцеси з п'єси-казки «Дванадцять місяців».

Високий рівень (змістовна, правильна, цікава відповідь — 5 балів)

Виконайте одне із завдань.

- а) Напишіть листа улюбленому героєві з казок Г. К. Андерсена або С. Маршака.
- б) Висловіть своє судження про те, що таке справжня дружба і чи допоможуть нам це зрозуміти літературні казки.

III. Підсумок уроку

ЛІТЕРАТУРА І СВІТ ПРИРОДИ (11 годин)

УРОК № 31

Тема. Дж. Р. Кіплінг. Повість-казка «Мауглі»

Мета: ознайомити учнів з життям і творчістю письменника; розвивати навички виразного читання, переказу ключових епізодів, їх аналізу; виховувати інтерес до читання, художньої літератури, допитливість, прагнення до пізнання світу.

Обладнання: портрет письменника, збірки його книжок, карта світу, індійські пейзажі; ілюстрації до творів, аудіо- та відеоматеріали.

Теорія літератури: повість-казка, реальне та фантастичне.

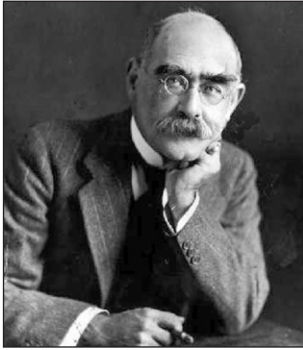
ХІД УРОКУ

I. Аналіз контрольної роботи

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Напевно, у багатьох із вас є домашні улюбленці — тварини, за якими ви доглядаєте, з якими товаришуєте. А якщо не маєте, то, принаймні, мрієте, щоб вони з'явилися у вас. І, ще, мабуть, любите

Джозеф Редьярд Кіплінг

дивитися мультфільми, кінофільми про різних тварин, про далекі, дивовижні краї, в яких теж, сподіваюся, хотіли б побувати. Допомогти нам у цьому може відома й улюблена багатьма поколіннями дітей книга англійського письменника Джозефа Редьярда Кіплінга «Мауглі».

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Самостійна робота з підручником (або читання вголос)

Читання статті про Дж. Р. Кіплінга (С. 135–136 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 128–130 — за підручником Є. Волощук).

2. Евристична бесіда, обмін враженнями про прочитане

- Що найбільше вразило, зацікавило в біографії письменника? Чому?
- Простежте за картою світу маршрути подорожей Кіплінга. Який висновок можна зробити? (*Письменник багато бачив, детально знає, про що пише.*)
- Які ще книги Кіплінга відомі вам? («Кішка, що гуляє сама по собі», «Ріккі-Тіккі-Таві», «Пан з чарівних пагорбів» та ін.)
- Яку найвищу нагороду отримав письменник? (*Нобелівську премію*)

3. Перегляд ілюстративного матеріалу

4. Слово вчителя

— Історія зафіксувала випадки, коли діти губилися, втрачали якимось чином батьків, і їх виховували звірі — вовки, ведмеді, мавпи. Ці діти, на жаль, практично назавжди втрачали здатність спілкуватися з людьми, жити життям людей. Кіплінг описує казкову історію, як маленький хлопчик потрапив до вовків і не лише не загинув, а став згодом вожаком зграї, пізнав і засвоїв закони джунглів, але при цьому не втратив і людських рис.

5. Виразне читання розділу «Брати Мауглі»

(С. 137–144 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 132–139 — за підручником Є. Волощук)

6. Словникова робота за запитаннями учнів

7. Обмін враженнями про прочитане, бесіда, виконання завдань

- Як ви думаєте, історія Мауглі буде цікавою? Чому?
- Що найбільше вразило з прочитаного? Чому?
- Запишіть до таблиці героїв твору та підберіть означення-епітети до їхньої характеристики.

Герої	Означення-епітети
Батько Вовк	Законослухняний, розважливий
Мати Вовчиця (Ракша)	Смілива, милосердна
Шакал Табакі	Капосний, підлесливий
Шер-Хан	Жорстокий, зажерливий
Мауглі-Жабеня	Слабеньке, ніжне, веселе
Акела	Мудрий
Ведмідь Балу	Добрий, розумний, трохи лінкуватий
Пантера Багіра	Добра, сильна, незалежна, смілива

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Випишіть потрібні узагальнюючі слова.

VI. Домашнє завдання

Навчитися читати, переказувати повість до С. 147 (включно) — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 132–139 — за підручником Є. Волощук.

VII. Підсумок

Інтерактивна вправа «Прошу слова...»

Учні висловлюють свої міркування про ефективність уроку, твір і порушені у ньому проблеми.

УРОК № 32

Тема. Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Історія Мауглі, вихованця джунглів

Мета: допомогти учням глибше ознайомитися з ідейно-художнім змістом розділів твору; розвивати навички виразного читання, переказу, виділення основних епізодів та визначення їхньої ролі в повісті-казці; характеристики героїв; виховувати гуманність, любов до художньої літератури, допитливість.

Обладнання: портрет письменника, різні видання повісті-казки «Мауглі», ілюстрації до неї.

Теорія літератури: повість-казка, герої (образи, персонажі, дійові особи твору).

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Коли читаєш цікаву, захоплюючу книгу про далекі краї, незвичайних героїв, часто радієш, сумуєш, хвилюєшся разом з ними, забуваючи, що це лише літературний твір, а не справжня життєва історія. До таких книг належить й повість-казка «Мауглі». Чи згодні ви зі мною? Сьогодні ті діти, хто погодився зі мною, будуть доводити цю думку тим, хто, можливо, залишився байдужим до життя хлопчика Мауглі в джунглях.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Міні-вікторина

- 1) Хто кому сказав і з якого приводу: «Вовки — Вільне Плем'я!»? (2 бали)
(Батько Вовк тигрові Шер-Хану, коли той вимагав повернути йому його здобич — дитинча)

- 2) Чий це слова і що означають: «На своєму подвір'ї і собака пан!»?
(2 бали)
(Шер-Хан не зміг влізти до печери Вовків і забрати дитинча, тому відступив, визнаючи своє безсилля в даному випадку, але обіцяв помститися.)
- 3) Що означає ім'я Мауглі? (1 бал)
(Жабеня)
- 4) Хто навчав вовченят Закону Джунглів? (1 бал)
(Ведмідь Балу)
- 5) Кому ніхто в джунглях не наважувався ставати на дорозі? (1 бал)
(Пантері Багірі)
- 6) Як викупили життя Мауглі і хто це зробив? (2 бали)
(Слово Балу і бик, якого вполювала Багіра)
- 7) Що таке Червона Квітка? (1 бал)
(Вогонь)
- 8) Чому багато звірів ненавиділи Мауглі? (2 бали)
(Бо не витримували його погляду; бо він розумний і він — Людина)

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

**1. Виразне читання розділів повісті-казки «Мауглі»
(С. 148–157 до «Вранішньої пісні джунглів» за підручником
Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко та С. 139–143
за підручником Є. Волощук)**

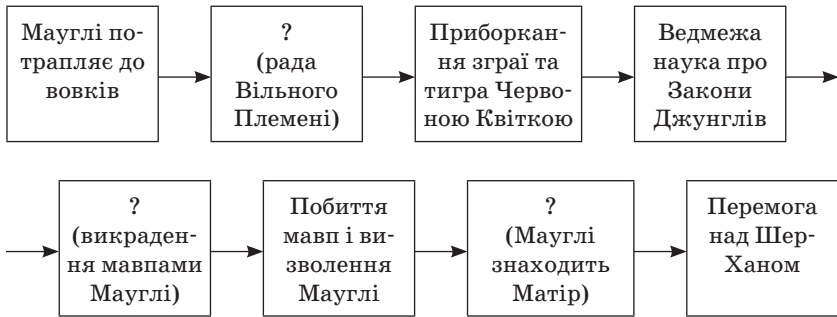
2. Словникова робота за запитаннями учнів

3. Обмін враженнями про прочитане, евристична бесіда

- З якими новими героями ми познайомилися? *(Удавом Каа, мавпами Бандер-Логами, шулікою Чілем, вовком Сірим Братом, буйволом Рамою)*
- Чому в джунглях не поважали Бандер-Логів? *(Не дотримувалися жодних законів, були нерозумні й хвастливі)*
- Хто і як довів свою дружбу Мауглі? *(Багіра, Балу, Каа визволили Мауглі від мавп)*
- Якими побачив людей Мауглі як вихованець джунглів? *(Добрими й злими, жадібними й щедрими)*
- Як Мауглі переміг тигра? Про що це свідчить? *(За допомогою буйволів; це свідчить про його кмітливість, силу)*

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Заповніть прогалини в історії Мауглі (з частини, що прочитали).

VI. Домашнє завдання

Навчитися виразно читати, переказувати, аналізувати розділи повісті «Мауглі» (С. 147–157 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 139–143 — за підручником Є. Волошук).

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Найбільше мене вразив епізод...
- Мені запам'яталося...
- Дивно, але...

УРОК № 33

Тема. Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Основні персонажі казки та їх характеристика

Мета: допомогти учням усвідомити багатство й різноманітність життєвого простору, відображеного у творі Кіплінга; розвивати навички виразного читання, переказу прозового твору, виділення головних епізодів, цілісного сприйняття великого за обсягом тексту; виховувати прагнення до пізнання закономірностей світу й сенсу життя, до добра й справедливості.

Обладнання: портрет письменника, різні видання повісті-казки, ілюстрації до неї.

Теорія літератури: повість-казка, характеристики героїв.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Індійське народне прислів'я говорить: «Сила людини в її друзях». І це справді так. Маленьке, слабке, ніжне людське дитинча знайшло в джунглях друзів-звірів, які стали йому і батьками, і наставниками, й охоронцями та рятувальниками. Історія Мауглі казкова, але допомагає нам, людям, подивитись на себе збоку, зрозуміти свої сильні й слабкі сторони, свої вади. Ми продовжимо знайомство з головним героєм, його друзями та ворогами й намагатимемося засвоїти моральні уроки повісті-казки Дж. Р. Кіплінга «Мауглі».

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

Рольова гра «Я — редактор»

— Один хлопчик готував домашнє завдання із зарубіжної літератури. Він узяв підручник, сів перед телевізором, по якому показували цікавий мультфільм «Родина Адамсів», надів, щоб не нудно було, навушники з музикою, і почав читати розділи повісті-казки «Мауглі». Наступного дня ось що він розповів на уроці, коли його попросили переказати прочитане. Уважно прослухайте та знайдіть помилки в розповіді хлопчика й правильні факти. (*Приблизно 10 помилок і 3 правильні факти*)

— У Мауглі був давній ворог — тигр Шер-Хан, який постійно його перекиривляв, дражнив, не хотів ділитися здобиччю. Мужній хлопчик вирішив викликати тигра на чесний бій. Секундантами були з його боку Сірій Брат, а з боку Шер-Хана — шакал Табакі. Битва була запеклою. Спочатку тигр перемагав Мауглі, але той зібрав усі сили й скрутив свого ворога в баранячий ріг. Потім здрив з тигра шкуру й приніс показати її Вільному Племені вовків.

Назвіть друзів і ворогів Мауглі.

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Виразне читання розділу повісті «Вранішня пісня джунглів» (С. 157–171 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 144–146 — за підручником Є. Волощук) (*Можна працювати за повним текстом розділу.*)

2. Словникова робота за запитаннями учнів

3. Обмін враженнями про прочитане, евристична бесіда, виконання завдань пошуково-дослідницького характеру

- Чому люди села хотіли вбити Мессуа та її чоловіка? (Бо вони були заможні і дали притулок Мауглі, який посварився з мисливцем-хвальком та чаклуном.)
- Як міг помститися Мауглі і як помстився за матір? (Напустив на село звірів із джунглів, щоб люди покинули цей край; міг би влаштувати кровопролиття, але не захотів.)
- Що таке анкас і чому він ніс людям смерть? (Палиця, якою поганяли слонів; вона була прикрашена коштовним камінням; люди, які хотіли нею заволодіти, убивали одне одного.)
- Що вам найбільше запам'яталося з розділу? Чому?
- Прокоментуйте уривок: «Чоловік Мессуа стояв... в куточку хатини і копав землю.

— Там у нього трохи грошей, — відповіла Мессуа. — Ми більше нічого не зможемо взяти з собою.

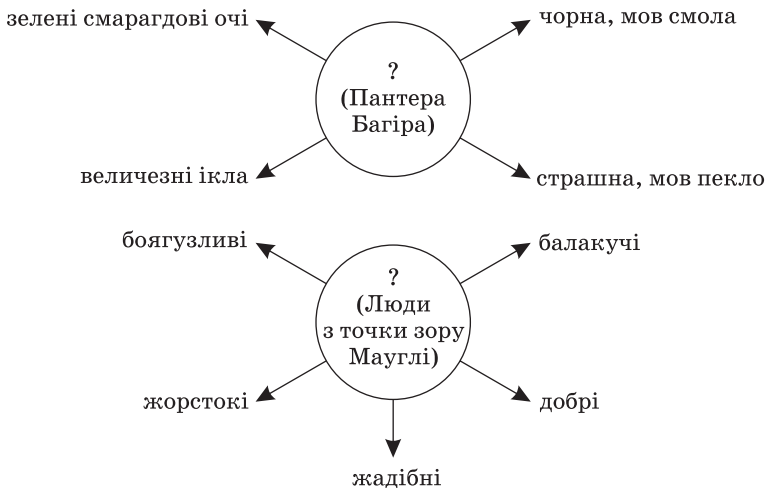
— Ах, так... Гроші... речі, які переходять з рук у руки і ніколи не теплішають. Невже ці штучки потрібні і в інших місцях? — запитав Мауглі?»

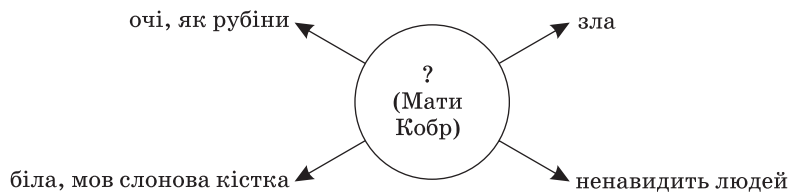
(Мауглі не розуміє значення грошей, вони в його світі — найнепотрібніша річ.)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Проблемне завдання

Хто це, чий це портрет?

VI. Домашнє завдання

Навчитися виразно читати, переказувати розділи повісті «Вранішня пісня джунглів» та «Князівський анкас», виділяти головні епізоди та основну думку, характеризувати героїв.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Мауглі, хоч і виріс серед звірів, мав такі людські риси...
- Мауглі виріс серед звірів, тому мав такі риси...
- Добре, коли в тебе є...

II семестр

УРОК № 34

Тема. Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Головні Закон Джунглів і закони людей

Мета: допомогти учням усвідомити зміст і значення розділів повісті «Мауглі», їх морально-етичні настанови; розвивати навички виразного читання, аналізу образів та художніх прийомів, стислого й детального переказу; виховувати кращі людські якості.

Обладнання: портрет письменника, різні видання повісті, ілюстрації до неї.

Теорія літератури: повість-казка, основна думка, образи-персонажі, художні засоби.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Природа — дім людини, тому його треба берегти, жити в злагоді з навколишнім світом. Якщо ж людина намагатиметься змінити закони природи на свою користь, нерозумно втручатися в неї, то може бути жорстоко покарана. Отже, про те, чим відрізняються Закони Джунглів і закони людей, ми й поговоритимемо на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

Рольова гра

Завдання. Перечитати ще раз мовчки (або пригадати) епізод, як князівський анкас убивав людей; підготуватися до рольової гри.

Учасники гри (бажаючі): прокурор (обвинувачувач), захисник, підсудний, свідки (слон, пантера, Мауглі).

Орієнтовний сценарій рольової гри

Суддя. Встати, суд іде! Слухається справа про жорстоке вбивство князівським анкасом шістьох людей. Слово надається обвинувачу (прокурору).

Прокурор. Анкас — це палиця для підганяння слонів. Князівський анкас, про який йдеться, був прикрашений бірюзою та рубінами, і це спокушало людей володіти ним, навіть убивати одне одного. Мауглі в чесному поєдинку переміг кобру — охоронницю скарбу й забрав анкас заради цікавості. Попереджений Білим Клобуком та Багірою, він викинув анкас. Його підбрала людина Велика Нога. Її перестрів мисливець із племені гондів Маленька Нога, і вбив, відібравши анкас. Гонду зустрілися четверо в черевиках і вбили його, але він встиг підсипати їм в їжу отруту. Всі вбивці потруїлися. Отже, коштовний анкас пробуджував природну жадібність людей і спокушав їх до злочину. Вимагаю найвищої кари!

Прокурор. Слово надається свідкам.

Свідок слон Хатхі. Цей анкас жорстокий від природи. Він бив нас, знущався. У мене й моїх синів шрами від його ударів.

Свідок пантера Багіра. Я народилася в князівських клітках в Удейпурі і знаю, що заради цього червоного каменя, який є на кінці анкаса, багато людей убивали один одного тричі за ніч.

Свідок Мауглі. Мати Кобр попереджала мене, що ця штука — смерть, що вона може вбити й мене. Я не вірив, але потім переконався в цьому.

Суддя. Оголошується вирок: повернути анкас Матері Кобр, вкинувши його в підземну печеру, щоб жодна людина його ніколи не знайшла.

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

1. Виразне читання розділу повісті-казки Дж. Р. Кіплінга «Руді собаки» (С. 171–180 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; за підручником Є. Волощук дочитати уривки до кінця, а відповідний розділ — за повним текстом)

2. Словникова робота за запитаннями учнів

3. Обмін враженнями про прочитане, евристична бесіда

- Що найбільше вас вразило в розділі «Руді собаки»? Чому?
- Які факти з життя Мауглі свідчать, що він дотримувався Законів Джунглів? (*Він ніс Акелі, який постарів і зробився слабким, половину оленя, бо слабшим треба допомагати, ділитися з ними здобиччю.*)

- А що свідчить про те, що руді собаки, дхолі, не дотримувалися Закону Джунглів? (*Закон Джунглів говорить про те, що вбивати можна лише для їжі; руді собаки вбивали всіх поспіль.*)
- Який план придумав Мауглі разом із друзями, щоб перемогти рудих собак? (*Він привернув їхню увагу до себе, щоб собаки погналися за ним, і привів зграю до чорних диких бджіл, потім — до річки; поодиноких собак, що залишилися, добила зграя вовків.*)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Допишіть слово з останнього висловлювання Акела і поясніть його.

Мауглі

? (вижене)

Мауглі

(Мауглі — напівлюдина-напіввовк за своїм вихованням. Акела сказав, що людське в ньому все-таки переможе, й порадив їти до людей. Адже коли б не він, зграя вовків просто б утікала від рудих собак; він же як розумна людина сприяв перемозі над ворогами.)

VI. Домашнє завдання

Навчитися виразно читати, переказувати розділ «Руді собаки», характеризувати героїв та висловлювати свою думку про них.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Найбільш переконливим, на мій погляд, був виступ...
- Мені запам'яталось...
- Хотілося б продовжити розмову про...

УРОК № 35

Тема. Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Відповідність світу звірів і світу людей

Мета: допомогти учням цілісно сприйняти історію вихованця джунглів Мауглі, навчити розрізняти реальне та фантастичне в ній, визначати закономірності життя природи та людини; розвивати навички виразного читання, переказу твору, образного та логічного мислення, характеристики героїв; виховувати гуманність, милосердя, почуття справедливості, любов до природи.

Обладнання: портрет письменника, різні видання твору, ілюстрації до нього.

Теорія літератури: повість-казка, герої (образи, персонажі) твору, основна думка.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Людські закони не дозволяють ні вбивати, ні кривдити собі подібних. У джунглях полювання дозволяється, але лише заради харчування. Інші закони звірини й людські — схожі: до слабких — жалість; малечі — захист; матері — повага й допомога; батько — годувальник і захисник родини; сила громади — в одному, сила одного — в громаді. Тож і співається у вранішній пісні джунглів:

«Спочинку доброго усім,
Хто наш Закон шанує!»

Хоч повість Кіплінга «Мауглі» й казка, але її «звірині закони», «Закон Джунглів» нагадують нам про закони людські та обов'язки одне перед одним. І це робить твір ще цікавішим та повчальнішим. Тож цікаво, чим закінчиться історія Мауглі? Про це — на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

— Пригадайте й запишіть по пам'яті основні епізоди розділу повісті «Мауглі» «Руді собаки» у вигляді плану або сюжетного ланцюжка.

Наприклад:

IV. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Бесіда

— Як ви думаєте, чим закінчиться твір? (*Гіпотези учнів.*)

2. Виразне читання розділу повісті-казки Дж. Р. Кіплінга «Мауглі» «Весняний гін» (С. 180–187 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; працюючи з підручником Є. Волощук, прочитати увесь текст)

3. Словникова робота за запитаннями учнів

4. Обмін враженнями про прочитане

- Чи справдилися ваші сподівання?
- Які почуття виникли у вас, коли закінчили читати твір: радість, смуток, байдужість, цікавість, розчарування?.. Чому?
- Який настрій був у Мауглі навесні? (*То радісний, то сумний; кожен з його друзів був заклопотаний своїми справами.*)
- Як Мессуа впізнала в юнакові Мауглі свого сина? (*Вона запитала, яким іменем називала його під час першої зустрічі, й він відповів: «Нату».*)
- Що сказав Балу Мауглі, коли той прощався із Джунглями? (*Щоб повертався до свого племені, створив сім'ю, а його друзі з Джунглів завжди будуть готові прийти на допомогу.*)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

1. Впишіть у клітинки слова, якими віталися у Джунглях.

Д	О	Б	Р	О	Г	О	П	О	Л	Ю	В	А	Н	Н	Я
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

2. Впишіть у клітинки Закон Джунглів, Владичнє Слово Джунглів, яке захищає від птахів, гадюк і всіх чотириногих мисливців.

М	И	З	Т	О	Б	О	Ю	О	Д	Н	І	Є	Ї	К	Р	О	В	І	—	Т	И	І	Я
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

VI. Домашнє завдання

Навчитися виразно читати, переказувати розділ «Веселий гін», повторити зміст усього твору, вміти характеризувати героїв, знаходити приклади.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Мене схвилювало те...
- Мене зацікавило те...
- Мені хочеться...

УРОК № 36

Тема. Дж. Р. Кіплінг. «Мауглі». Образ головного героя Мауглі та засоби його художнього втілення

Мета: узагальнити й систематизувати знання учнів про твір письменника; допомогти учням усвідомити ідейно-художнє значення змальованих автором образів та картин; розвивати навички виділення головного, характеристики героїв та висловлення свого ставлення до них та моральних настанов, носіями яких вони є; виховувати любов до природи, гуманізм, естетичні почуття.

Обладнання: портрет письменника, ілюстрації до твору художників та учнівські.

Теорія літератури: повість-казка, характеристика образів, пейзаж, портрет.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Найголовніший Закон Джунглів, як уже було з'ясовано нами під час читання розділів книги Дж. Р. Кіплінга «Мауглі», — «Ми з тобою однієї крові». Це свідчить про те, що всі в природі рівні, тому повинні допомагати одне одному, піклуватися, а не ворогувати. Більшість мешканців джунглів дотримувалися своїх законів, які б суворі вони не були. Тих, хто їх порушував, зневажали, засуджували й карали (а це зажерливий тигр Шер-Хан, підступний шакал Табакі, мавпи Бандер-Логи, дикі собаки). Отже, у світі звірів панують справедливість, порядність, вірність. А як же чинять у світі людей? У ньому також існують закони. Але їх часто порушують. Заради власного збагачення деякі люди скоюють злочини, вбивають. Головний герой Мауглі перебуває ніби посередині між світом звірів і світом людей.

Саме Мауглі й буде присвячений наш урок.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Переказ епізоду з повісті «Мауглі», який найбільше запам'ятовується (з обґрунтуванням вибору)

2. Складання «Анкети» головного героя повісті-казки «Мауглі»

Ім'я	Мауглі, Жабеня, Нату
Вік	Від 1–2 до 17 років
Батьки	Вовки, Мессуа
Місце проживання	Джунглі, село
Заняття	Полювання, тренування, милування природою
Друзі	Багіра, Балу, Каа, Акела, Сірі Брати, Хатхі
Вороги	Шер-Хан, Табакі, Бандер-Логи, дикі собаки, Білий Клобук
Фізичний стан	Сильний, здоровий, тренований, витривалий
Моральні якості	Сміливий, чесний, вірний, добрий, вразливий тощо

IV. Формування й розвиток навчальних умінь та навичок

1. Колективне складання плану до характеристики Мауглі

Орієнтований план

- 1) Несподівана поява людського дитинчати біля лігва вовків; його зовнішність та поведінка.
- 2) Життя в новій сім'ї.
- 3) Вчинки Мауглі (перемога над Шер-Ханом, порятунок Мессуа, боротьба з рудими собаками та ін.).
- 4) Моральні якості та риси характеру героя (розум, сміливість, чесність, великодушність, любов до природи, кмітливість, вірність Законам Джунглів); зовнішність юнака Мауглі.
- 5) Ставлення автора до свого героя.
- 6) Мое ставлення до Мауглі (оцінка його як особистості).

2. Усна зв'язна розповідь-характеристика Мауглі учнями

3. Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

Визначити головну думку повісті-казки «Мауглі».

Орієнтовні відповіді

— Людина повинна любити природу й жити з нею у злагоді.

— Людина повинна вміти знаходити вихід із будь-якої скрутною ситуації і при цьому залишатися людиною.

— Природа розуміє силу Людини, поважає її, тож треба з нею рахуватися, теж поважати.

— Люди багато чого можуть навчитися у звірів.

— Сказка — ложь, да в ней намек — добрым молодцам урок.

4. Проблемні запитання

- Як ви розумієте вислів Каа: «Нелегко міняти шкіру»? (*Нелегко кардинально, різко змінювати своє життя, свої погляди та звички.*)
- Чому Мессуа здалося, що Мауглі — не її син, а Бог лісів? (*Мауглі був сильний, дужий, красивий, дикий; йому підкорялися всі звірі; мати знала легенди про Джунглі і їх богів, вірила їм.*)
- Чому Мауглі повернувся до людей, адже із Джунглів його не виганяли? (*Це був природний поклик крові; йому цікаво було, чи змінилася Людська Згряя з часу його останньої невдалої зустрічі з нею.*)
- Про що свідчать інші назви звірів, понять, наприклад, Каа — Пласкоголовий, Тигр — Смугастий, вогонь — Червона Квітка, битва з дикими собаками, дхольями — Ніч Рудих Собак, весна — Пора Нових Пісень? (*Про образне мислення героїв, уміння виділяти головні ознаки*)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

1. Слово вчителя

— Отже, ми завершуємо наше знайомство з казкою Дж. Р. Кіплінга «Мауглі». Талановитий автор своєю творчою уявою зумів проникнути у найпотаємніші куточки незайманої природи, цікаво й майстерно відтворити її в яскравих образах диких звірів, прикрасити дотепною вигадкою та тонким гумором.

Повість (великий, на відміну від оповідання, прозовий твір з багатьма героями та подіями) Дж. Р. Кіплінга відрізняється від народних і літературних казок про тварин тим, що його герої-тварини не є носіями певних рис людського характеру, наприклад, сміливості, хитрості, боягузтва або благородства. Вони в письменника — мислячі істоти, які діють залежно від конкретних обставин.

Образ Мауглі був вигаданим, бо в дійсності такого хлопця не існувало. Кіплінг лише вірив, що так могло бути: дитина, вихована вовками, засвоїла під опікою мудрих вихователів Закони Джунглів, залишилася Людиною, не втратила найкращих людських якостей.

- А от що було в Мауглі негативного, як ви думаєте? Відповідь обґрунтуйте.

Очікувані відповіді

- Мауглі дещо жорстокий (напустив на село Джунглі).
- Іноді нерозважливий (взяв анкас, незважаючи на попередження про небезпеку).
- Буває самовпевнений, неслухняний.

VI. Домашнє завдання

Підготувати інсценівки (*див. додаток*), діалоги за книгою Кіплінга «Мауглі»; повідомлення окремих учнів про розділи, епізоди повісті-казки, які не вивчалися, зокрема, «Як страх прийшов».

VII. Підсумок уроку**Інтерактивна вправа «Мікрофон»**

Продовжте речення.

- Я вважаю цей урок...
- Мені хочеться...
- Я переконався (переконалася)...

Додаток**ІНСЦЕНІВКА ЗА КАЗКОЮ**

Мауглі (*виходить на сцену й говорить сам до себе*). Я лише погляну, подивлюся, чи змінилася за цей час Людська Зграя.

За сценою гавкають собаки, Мауглі сідає, вие по-вовчому, собаки злякано змовкають. Виходить жінка в індійському одязі.

Мауглі. Мессуа! О, Мессуа!

Жінка. Хто кличе?

Мауглі. Хіба забула?

Жінка. Якщо це ти, то скажи, яким ім'ям я називала тебе? Скажи!

Мауглі. Нату, оге Нату!

Жінка. Іди сюди, сину мій!

Мауглі підходить, вони обнімаються, жінка падає юнакові в ноги.

Жінка. Мій сину! Але ти вже не син мій. Ти — Бог лісів. Ай! Заходь до хати! Чого ти хочеш — їсти чи пити? Тут усе твоє. Ми зобов'язані тобі життям. Я розведу вогонь і зігрію тобі молоко. Скидай свій вінок жасминовий, бо він дуже пахне.

Мауглі сідає до столу, з цікавістю розглядає посуд.

Жінка. Сину, чи казав тобі хто-небудь, що ти найкрасивіший у світі?

Мауглі. Що?

Жінка (*щасливо сміється*). Отже, я перша сказала? Добре, бо ж мати рідко говорить синові такі приємні речі. Ти дуже гарний.

Ставить перед Мауглі вечерю — коржики, сушені фрукти. Хлопець їсть. Раптом чути вовче виття. Жінка лякається.

Жінка. Не треба... Не приводь... своїх... своїх слуг із собою. Я... ми завжди жили мирно із Джунглями.

Мауглі (*підводиться*). Це — мир. Пригадай ніч, коли вас хотіли вбити односельці за те, що ви прихистили мене, чаклуна, як вони думали. Коли ви тікали до Канхівари, десятки вовків ішли попереду і позаду вас, охороняючи від небезпеки. Отже, вам не слід боятися їх, вони — мої друзі й моя родина. Я йду! Бачу, що навіть навесні Плем'я Джунглів не забуває про мене.

Жінка. Повертайся! Син ти мій чи не син, приходь, бо я люблю тебе.

Мауглі виходить і через мить повертається в супроводі чотирьох вовків, ведмедя, пантери та пітона.

Мауглі. Ми однієї з вами крові — ви і я! Акело, Каа, Багіро, я не хочу розлучатися із Джунглями, це мій дім!

Каа (*пітон*). Коли ми зустрілися в Холодних Печерах, дитинча, куди тебе затягли ці сірі мавпи Бандер-Логи, я вже знав: Людина, врешті-решт, повертається до Людини, навіть коли Джунглі її не виганяють.

Мауглі. То Джунглі не виганяють мене?

Вовки (*разом*). Поки ми живі, ніхто не посміє!

Балу (*ведмідь*). Я навчив тебе Закону — і слово за мною. Хоча я не бачу тепер навіть скель перед собою, зате бачу далеко. Маленьке Жабеня, іди своїм власним слідом, роби собі лігво із створіннями своєї крові, Зграї і племені. Та коли тобі буде потрібна лапа, зуб, око або слово, що хутко переноситься вночі, пам'ятай, Повелителю лісових гущавин, — Джунглі з'являться на твій поклик.

Багіра (*пантера*). Слова Балу — мої слова. Доброго полювання на новому сліді, Повелителю Джунглів! Пам'ятай: Багіра любить тебе!

Балу. Ти чув? От і все. Рушай, але спершу підійди до мене. О, мудре маленьке Жабеня, йди-но до мене! (Обнімаються.)

Каа. Нелегко міняти шкіру (*обнімає Мауглі*).

Співають або декламують.

Балу

Ради вчителя старого,
Що проклав тобі дорогу
В Джунглі, як у рідний дім,
Йди тепер шляхом новим, —

Що собі створили люди,
 Хай твоїм віднині буде,
 Їх Законам підкоряйся,
 Але й нас ти не цурайся,
 Ради вчителя старого,
 Вже безсилою й сліпою...
 А як вчинить кривду Зграя,
 Ти старе їй пригадаєш:
 «Знов Табаки об'явився?
 Ще один Шер-Хан завівся?»
 Ніж у піхви поклади
 І своїм шляхом іди.
 (Мед, коріння й пальми тихі,
 Бороніть його від лиха!)
 Хай з тобою скрізь і всюди
 Ласка Джунглів наших буде!

К а а

Злого завжди страхи точать,
 Та ясні в пітона очі.
 Кобра злюща, кобра люта,
 І в словах її — отрута.
 Мова ввічлива і щира
 Свідчить про незламну силу.
 Гілка трухла — не підпора:
 Ляж на неї — буде горе.
 Перед тим як щось ковтати,
 Чи пролізе, треба знати.
 Після їжі сон змагає?
 Ситий довго спочиває:
 Обирай зручну місцинку
 І безпечну для спочинку.
 Південь, Північ, Захід, Схід
 Прихистять тебе як слід.
 (Ями, скелі й води тихі,
 Бороніть його від лиха!)
 Хай з тобою скрізь і всюди
 Ласка Джунглів наших буде!

Багіра

Я у клітці народилась,
 Вже дорослою звільнилась.
 Знаю я стежки Людини —
 То твої стежки, дитино!
 Не наслідуй анітрішки
 Вкрай ліниву дику кішку.
 І шакала сторонися,

З ним нізачо не водися:
Це — нероби і лакузи,
Їм аби напхати пузо:
Вони завжди не від того,
Щоб покривдити слабого.
...Згасли зорі на світанні.
Закінчилось полювання.
Йди тихіш! Дивись під ноги!
Не кричи, як Бандер-Логи!
(Світлі ночі й ранки тихі,
Бороніть його від лиха!)
Хай з тобою скрізь і всюди
Ласка Джунглів наших буде!

Балу, Каа, Багіра (*разом*)

Йтимеш ти шляхом новим,
Вже не вовчим, а людським,
Де Квітки Червоні й дим;
Чи лежатимеш в хатині
Й о глухій нічній годині
Пісню вчуеш у долині;
А чи вийдеш лан орати
На світанні, любий брате,
Й будеш друзів споминати,—
Хай з тобою скрізь і всюди
Ласка Джунглів наших буде!

УРОК № 37

Тема. Історія Мауглі в інших розділах повісті-казки «Мауглі» Дж. Р. Кіплінга (додаткове читання)

Мета: викликати в учнів інтерес до читання художньої літератури, творів Дж. Р. Кіплінга; розвивати навички самостійного опрацювання літератури, переказу творів, визначення їх теми та основної думки; вміння складати інсценівки та діалоги, представляти їх; виховувати любов до художньої літератури, прагнення до пізнання світу, кращі моральні якості.

Обладнання: книги Дж. Р. Кіплінга, ілюстрації до них, портрет письменника.

Теорія літератури: повість-казка, образи твору, художні засоби.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Багато людей люблять подорожувати, дізнаватися детально про природу, історію, характер, звичаї людей, які живуть у різних куточках землі, подивитися все особисто й відчутти їхню красу. Це можна зробити за допомогою художніх книг також. Довірившись письменникові, його таланту й творчій уяві, ми відчуваємо гарячий подих пустелі й аромат квітучого степу, бачимо розкішну зелень тропіків й сувору тайгу, зустрічаємо багато різних звірів. Цінність книг не лише в тому, що вони надають нам можливість пізнавати розмаїття світу зовнішнього, а й у тому, щоб зрозуміти внутрішній світ людини, ті одвічні моральні цінності, до яких люди прагнули в усі віки. У цьому нам допомагають твори англійського письменника Дж. Р. Кіплінга. Сьогодні ми ознайомимося з розділами його повісті-казки «Мауглі», які не ввійшли до підручника, а також спробуємо показати свої знання за допомогою інсценівок, враховуючи особливості драматичного твору.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Формування й розвиток навчальних умінь та навичок

1. Виразне читання початку розділу «Як страх прийшов» з повісті-казки «Мауглі»

«Замовкли струмки, пересохла земля —
 Віднині ми друзі — і ти, і я;
 Запалені очі, сухі язики
 В усіх, що зібрались на берег ріки.
 Нема тут ловців, позабуті двобої —
 Всі жертвами стали посухи страшної.
 Он хижка пантера, і дика свиня,
 І тигр, і ведмідь, і мале оленя,
 І вовк зголоднілий, і сарна худюща
 З одної ковбані п'ють воду цілющу.
 Замовкли струмки, пересохла земля —
 Ми друзями будемо — ти і я,—
 Аж поки хмарки не прилянуть сюди
 І дощ не розіб'є наш Мир Води».

«“Закон Джунглів”, що набагато старіший за всі інші закони світу, передбачає всі несподіванки, які можуть спіткати мешканців Джунглів. Він і досі такий довершений, яким має бути закон, створений часом і звичаями».

2. Переказ підготовленими учнями розділу

«Як страх прийшов» за планом

- 1) Дикобраз Сагі попереджає Мауглі про посуху; хлопець не сприймає його слова всерйоз.
- 2) Настає велика спека і голод.
- 3) Оголошення Водного Перемир'я.
- 4) Друзі турбуються про Мауглі.
- 5) Розмова звірів біля Скелі Миру.
- 6) Тигр Шер-Хан хвалиться, що вбив людину заради розваги, бо це — його день.
- 7) Слон розповідає легенду про те, хто в джунглях розпочав убивство і як люди та звірі стали ворогувати; чому тигр смугастий і плямистий.

3. Евристична бесіда

- Які нові риси характеру головного героя виявляються в цьому розділі? (*Легковажність, насмішкуватість, вміння пристосуватися до обставин*)
- Що засуджується у цьому розділі твору? (*Убивство заради розваги, ворожнеча, страх бути підступно вбитим*)

4. Розігрування інсценівок та діалогів, самостійно підготовлених учнями

ДІАЛОГ БАЛУ І БАГІРИ

Б а л у. Людське дитинча — це Людське дитинча, і воно повинне вивчити всі Закони Джунглів. Краще нехай я з любові до нього наставляю йому синців, аніж він постраждає коли-небудь через своє нецтво. Я навчаю дитинча Владичного Слова Джунглів, яке захистить його від птахів, гадюк і всіх чотириногих мисливців, крім його власної Зграї. Якщо тільки він запам'ятає ці слова, то зможе зажадати захисту у кожної істоти в Джунглях. Хіба це не варте лєгенського стусана?

Б а г і р а. Ну, гаразд, але гляди ж не вбий Людського дитинчати. А що то за Владичні слова? (*З гордістю розглядає свої сталеві пазури.*)

Б а л у. Я покличу Мауглі, і він тобі їх скаже, якщо схоче. Йди сюди, Братику! Повтори Багірі Владичні слова Джунглів, яких я навчив тебе сьогодні.

М а у г л і. Ми з вами однієї крові — ви і я.

Б а л у. Добре. Це по-ведмежому. А тепер — Пташині та Зміїного Племені. Єдине, про що тебе прошу — не розмовляй із Мавп'ячим Племенем, бо воно не дотримується жодних законів і може бути небезпечним для тебе.

5. Усний твір

Теми для вибору

- 1) Мауглі — мій улюблений казковий герой.
- 2) «Мауглі» Дж. Р. Кіплінга — моя улюблена літературна казка.
- 3) Чого навчає повість-казка Дж. Р. Кіплінга «Мауглі»?
- 4) Закони Джунглів і закони та цінності людського життя.
(За браком часу це завдання може бути домашнім.)

IV. Закріплення знань, умінь та навичок

Інтерактивна вправа «Займи позицію»

Казка Дж. Р. Кіплінга дає конкретні моральні настанови нам, сучасним людям.

Аргументи	
Так	Ні
<ul style="list-style-type: none"> • Закони Джунглів учать, що перед загрозою небезпеки всім необхідно згуртуватися, допомагати одне одному; • не можна вбивати, бо зло породжує зло; • слід підтримувати слабких, захищати малих, шанувати старших; • необхідно загартовувати себе, дотримуватися чистоти, бути витривалим; • необхідно бути милосердним, великодушним, чесним і вірним у дружбі 	<ul style="list-style-type: none"> • Це — казка, дійові особи — звірі, і ми живемо не в джунглях; • випадок з дитиною, яка виховувалася вовками — унікальний, і наслідки не відповідають реальним фактам

V. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичного оцінювання.

VI. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- Я задоволений(-на)...
- Я переконався (переконалася), що...
- Урок для мене пройшов...
- Найцікавішим мені здався виступ...
- Я не думав (думала), що...

УРОК № 38

Тема. Тематичне оцінювання № 4

Мета: систематизувати й узагальнити знання учнів про життя і творчість Дж. Р. Кіплінга; виявити рівень знань, умінь і навичок учнів з метою їх корекції; розвивати образне та логічне мислення учнів, пам'ять, вміння висловлювати свої судження з приводу прочитаного, характеризувати героїв, визначати головну думку та виховні моменти твору; виховувати кращі моральні якості.

Обладнання: тести й тестові завдання.

Теорія літератури: літературна казка, герої художнього твору, описи різних видів.

ХІД УРОКУ**I. Оголошення теми й мети уроку, мотивація діяльності школярів****II. Основний зміст роботи****1. Інструктаж до виконання тестових завдань****2. Виконання тестових завдань (виконуються завдання усіх рівнів)****Варіант I**

Початковий і середній рівні (кожна правильна відповідь — 1 бал)

1. Привітанням звірів у джунглях був вислів:
 - а) «Ні пуху ні пера»;
 - б) «Доброго полювання»;
 - в) «Ми з вами однієї крові».
2. Чому Мати Кобр назвала королівський анкас убивцею?
 - а) Бо через його коштовне каміння люди вбивали одне одного;
 - б) бо він був важкий і гострий, від нього постраждало багато слонів;
 - в) бо він був отруений від укусу кобри.
3. Чий це портрет: «Високий, дужий, красивий, у вінку з білого жасмину»? (*Мауглі-юнак*)
4. Чому Мессуа вважала Мауглі своїм сином?
 - а) Бо в неї ніколи не було своїх дітей;
 - б) бо вона пожаліла хлопця;
 - в) бо її дитину викрав тигр.

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 2 бали)

1. Складіть план до характеристики Мауглі-дитини.
2. Опишіть коротко, як Мауглі переміг свого ворога — тигра Шер-Хана.

Високий рівень (змістовна, правильна відповідь — 4 бали)

Виконайте одне із завдань.

- а) Порівняйте Закони Джунглів і закони людей.
- б) Напишіть твір «Мауглі — мій друг».

Варіант II

Початковий та середній рівні (кожна правильна відповідь — 1 бал)

1. «Владичне Слово» у Джунглях, яке захищає і дає право на допомогу, звучить так:
 - а) «Ми з тобою однієї крові — ти і я»;
 - б) «Дотримуйся Закону Джунглів!»;
 - в) «Хай береже мене Володар Джунглів!»
2. Хто врятував Мауглі від Бандер-Логів?
 - а) Акела, Сірі Брати, Хату;
 - б) Каа, Балу, Багіра;
 - в) Білий Клобук, Чіль, Мессуа.
3. Чий цей опис: «Чорна, легка, дужа і жахлива, як завжди, зі ставлево-синіми чудово загостреними пазурами»? (*Пантери Багіри*)
4. Як Мауглі врятував свою матір Мессуа від розлючених селян?
 - а) Посадив на слона і вивіз у джунглі;
 - б) розігнав селян за допомогою своїх друзів-звірів;
 - в) організував таємну втечу до англійців, а його друзі-вовки їх супроводжували й охороняли в дорозі через джунглі.

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 2 бали)

1. Напишіть план до характеристики образу Мауглі-юнака (або характеристики друзів Мауглі).
2. Опишіть стисло, як Мауглі і його друзі перемогли рудих собак.

Високий рівень (змістовна, правильна відповідь — 4 бали)

Виконайте одне із завдань.

- а) Порівняйте світ джунглів і світ людей у повісті-казці Дж. Р. Кіплінга «Мауглі».
- б) Складіть закони спілкування учнів свого класу або членів своєї родини.

III. Підсумок уроку

УРОК № 39

Тема. Алкман. «Сплять усі верховини гірські...». Й. В. Гете. «Нічна пісня подорожнього»

Мета: ознайомити з перлинами світової поезії про природу; дати поняття про пейзаж, епітети; розвивати навички виразного читання поезії, спостереження над ліричним твором та його аналізу; розширяти кругозір учнів; виховувати любов до природи, до художньої літератури, естетичні смаки.

Обладнання: карта Давньої Греції, ілюстративні матеріали про добу античності, видання античної літератури; фотоматеріали, репродукції картин з гірськими пейзажами.

Теорія літератури: лірика (поезія, поетичний твір), епітет, пейзаж.

ХІД УРОКУ**I. Аналіз контрольної роботи****II. Мотивація навчальної діяльності школярів**

— Як ми вже переконалися, природу в літературі оспівували завжди. І митці давніх часів, і сучасні поети прославляли й продовжують прославляти її велич та красу. Давні люди вважали все в природі живим: гори, річки, ліси, дерева, олюднювали її. Талановиті поети складали гімни природі, підкреслюючи її роль у житті людини. Сьогодні ми познайомимося з пам'ятками літератури, які створюють у читача відчуття душевного спокою, умиротворення, роблять його чутливішим й добрішим.

III. Оголошення теми й мети уроку**IV. Сприйняття та засвоєння школярами навчального матеріалу****1. Слово вчителя**

— На південь від нашої країни знаходиться прекрасна країна Греція, в якій з давніх-давен зростали талановиті люди — письменники, філософи, художники, скульптори, архітектори. Вони дали світові багато знань, створили справжні мистецькі шедеври, взірці краси.

(Перегляд ілюстративних матеріалів: карти Давньої Греції, зображення скульптур античних богів — Венери Мілоської,

Венера Мілоська

Аполлона та ін.; архітектурних та скульптурних споруд — храму Артеміді в Ефесі, мавзолею в Галікарнасі, Зевса Фідія в Олімпії, Колосса Родоського та ін.; книги й скульптурний портрет Гомера тощо)

Тривалий час давні греки жили в містах-державках, і кожне вирізнялось чимось своїм — найбільшим театром, найкрасивішим храмом, найвидатнішим поетом або драматургом. Місто-держава Спарта славилась тим, що в ній виховувались найсильніші, найвитриваліші й найвправніші воїни, які були невтомні, спали на землі просто неба, не потребували багато їжі. З того часу й пішли вислови «спартанський спосіб життя», «жити по-спартанськи», «як спартанець». Але Спарта славилася ще й своїми митцями, у ній, наприклад, жив і творив поет Алкман (VII ст. до н. е.). Відомостей про нього збереглося небагато, дійшли до нас лише уривки його творів. Але й те, що збереглося, вражає своєю мистецькою довершеністю, тонкою спостережливістю, відчуттям душевної рівноваги. Алкман створив один із перших у світовій літературі поетичних пейзажів — описів природи, і з того часу вірш «Сплять усі верховини

гірські...» постійно надихає поетів, аби його перекладами, переспівували та наслідували.

2. Виразне читання учителем вірша Алкмана «Сплять усі верховини гірські...»

3. Словникова робота

Стрімчасті — високі й тонкі вершини;

байраки — яри, порослі лісом;

плазуни — змії, ящірки;

робуче — робоче, працюйте;

пуща — густий ліс;

віти — гілки.

4. Самостійне читання учнями вірша Алкмана мовчки, потім — читання вголос

5. Обмін враженнями про прочитане, евристична бесіда

- Що описує поет у вірші?
- Яка пора дня зображена у поезії?
- З якими кольорами, барвами асоціюються поняття, названі впоетичній замальовці? Чому?
- Чи є якісь події, рух у вірші? Чому?
- Які вирази у творі свідчать про те, що автор сприймає природу як живу, тобто олюднює її? (*Сплять верховини, скелі, байраки, провалля, нори; чорна земля зростила*)
- Який настрій викликає у вас вірш «Сплять усі верховини гірські...»? Свою думку обґрунтуйте.

6. Перегляд фотоматеріалів, репродукцій картин із зображенням гір південного краю

7. Спостереження й порівняння зображення деталей у творі живопису (або фото) та літературному

— Поет відмічає, що бувають пологі вершини та шпильсті — «стрімчасті»; птахи ночують на гілках дерев; перепади висоти — низини підкреслюються навіть звукописом: верховини, гірські, стрімчасті байраки, провалля, нори, чорна, зростила, робуче, звір, страховищ, моря.

8. Слово вчителя

— Ми говорили, що Алкман творив пейзажну лірику. Пейзаж буває у природі, в живопису, в літературі.

Записи до літературознавчих словничків

Пейзаж літературний — це опис краєвиду, загального виду якоїсь місцевості, картини, природи.

Пейзаж у літературному творі вказує на місце та час дії, а також підкреслює настрій героїв твору; буває динамічним (таким що перебуває в русі) та статичним (нерухомий). Ще виділяють пейзажі сільські, міські (індустріальні), морські (мариністичні) та ін.

9. Визначення учнями виду пейзажу та його функцій (призначення)

Очікувані відповіді

— Пейзаж у Алкмана гірський, нічний, статичний; людина ніби розчиняється в ньому; навіть спокій, розслабленість; створює відчуття єдності природи й людини, яка вночі теж поринає в сон.

10. Слово вчителя

— Видатний німецький поет (XVIII–XIX ст.) Йоганн Вольфганг Ґете, який також дуже любив природу, був зачарований віршем Алкмана «Сплять усі верховини...» і за його мотивами написав свій вірш «Нічна пісня мандрівника».

11. Виразне читання вчителем вірша Ґете «Нічна пісня мандрівника» (в перекладі М. Бажана)

Інша назва — «Нічна пісня подорожнього» у перекладі П. Тимочка.

12. Словникова робота

Супокій — спокій;

імла — легкий туманець, сутінь;

грай — тут: галас, ігри, крики, співи;

бір (бору) — ліс;

спочинеш — відпочинеш.

13. Обмін враженнями, порівняння перекладу й вірша Алкмана

- Яке враження справив на вас вірш? Чому?
- Що спільного й відмінного у віршах Алкмана й Ґете? (*Спільне: нічний пейзаж, змалювання гірських вершин, лісу, сонного птаства; схожий настрій умиротворення, спокою; відмінне: пейзаж у перекладі динамічніший, ніж в Алкмана; відчутна присутність людини, вона — головна дійова особа; рядки вірша коротші, що створює інший ритм.*)

14. Виразне читання порівняння вірша Ґете мовою оригіналу, в різних перекладах, звучання

* * *

Über auen Gipfeln
Ist Ruh,
In auen Wipfeln
Spürest du
Kaum einen Hauh;
Die Vöglein schweigen im Walde.
Warte nur, badle
Ruhest du auch.

Johann Wolfgang Goethe

УКРАЇНСЬКА ТРАНСКРИПЦІЯ ВІРША ҐЕТЕ

Убер аиен гіпфельн
Іст ру,
Ін аиен віпфельн

Шпъорист ду
Каум айнен хаух
Ді фогляйн швайген ім вальде
Варте нур бальде
Руест ду аих

НІЧНА ПІСНЯ ПОДОРОЖНЬОГО

Над горами зорі
Зійшли,
Все замовкло в бору,
Навкруги
Тиша без меж.
Ніч в гаї приспала
пташину, —
Жди ще хвилину
Й спочинеш теж.

Переклад П. Тимочка

- Переклад якого з поетів (М. Бажана чи П. Тимочка) вам більше припав до душі? Чому?
- Чи зберігається ритмомелодика вірша, загальне звучання в оригіналі та перекладах?

V. Закріплення знань, умінь та навичок

«Усне малювання»

Створіть словесну картину, зображену в поезії Гете, додавши якісь деталі, прикмети.

VI. Домашнє завдання

Навчитися виразно читати, аналізувати вірші Алкмана, Гете; прочитати статті про поетів у підручнику (С. 190–191 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 156–161 — за підручником Є. Волощук).

Вивчити напам'ять вірш, що сподобався (за бажанням).

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Найбільше мені сподобався...
- Мене вразив «усний малюнок...»
- Гарні вірші про природу допомагають...

УРОК № 40

Тема. М. Лермонтов. «Із Гете» («Ген на верховини...»)

Мета: ознайомити з життям і творчістю письменника, його твором; з поняттям «епітет»; розвивати навички вдумливого й виразного читання поетичних творів, їх аналізу, вміння порівнювати й зіставляти, вирізняти художні прийоми й засоби; виховувати любов до природи, до художньої літератури, естетичні смаки.

Обладнання: портрет письменника, збірки його творів; пейзажні картини.

Теорія літератури: ліричний вірш, образи, пейзаж, звукопис, епітет.

ХІД УРОКУ**I. Мотивація навчальної діяльності школярів**

— Давньогрецького поета Алкмана, німецького майстра поетичного слова Й. В. Гете та російського письменника Михайла Юрійовича Лермонтова розділяють століття. Але в їхніх творах багато спільного. А чому? Та тому, що для справжньої поезії не існує меж, пов'язаних із часом, місцем проживання, національністю. Всіх людей єднала і єднає вічна й нетлінна краса. І найщасливішою є та людина, яка вміє досягнути її серцем та душею, оспівати в поетичних рядках. Мабуть, саме про споглядання природи писав Алкман:

«Щасливий той, хто розсудливо, без слів, проводить свій вік»
(без слів — без галасу, славослов'я, вихвалання).

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Актуалізація опорних знань**

1. Виразне читання віршів Алкмана, Гете
(за бажанням — розповідь напам'ять)

2. Висловлення своїх суджень про пейзажні поетичні замальовки, про роль краси природи в житті людини

3. Утворення логічних пар з вірша Алкмана
«Сплять усі верховини...»

верховини
скелі
земля
плем'я
звір

робуче
хижий
стрімчасті
гірські
чорний

4. Пошуково-дослідницьке завдання

Статичність або ж динамізм пейзажу у творі створюють дієслова. Випишіть усі дієслова з вірша Алкмана і з вірша Гете, зробіть висновок.

Очікувані відповіді

Алкман	Гете
Сплять зростила пойняв поснуло	Ліг не лине замок не чути спочинеш зачекай

Михайло Лермонтов

Висновок. Вірш Гете більш динамічний: у ньому більше дієслів, особливо тих, що означають рух, а не стан.

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Слово вчителя

— Михайло Юрійович Лермонтов був дуже обдарованою й освіченою людиною. Він чудово малював, грав на скрипці, писав вірші. У нього було складне дитинство (ворожнеча бабусі з батьком, втрата матері). До того ж йому самому судилося коротке життя. Лермонтова часто порівнюють з яскравим метеоритом, який несподівано з'явився на небосхилі російської літератури і раптово зник, залишивши нащадкам свої чудові твори. Серед них — «Із Гете» («Ген на верховини...»)

2. Виразне читання вірша М. Лермонтова «Із Гете» вчителем у перекладі Т. Масенка та мовою оригіналу

(Для тих, хто працює за підручником «Зарубіжна література» Є. Волощук:

ІЗ ГЕТЕ

Ген на верховини
Темна ніч лягла;
Лягідні долини
Вкрила свіжа мла;
Не курять дороги,
Листя не тремтить...

Зможеш від тривоги
 Скоро й ти спочить!
М. Лермонтов,
переклад Т. Масенка)

3. Обмін враженнями про прочитане

- Чи сподобався вам вірш? Чим саме?
- Чим схожий цей вірш на поезії Алкмана й Гете, чим відрізняється? (*Зображенням нічного гірського пейзажу схожі, особливо з Гете; у Лермонтова й Гете різні деталі: у першого — долина, дорога, листя; у другого — пташиний галас, шум бору*)
- Чи зберігається дух, настрої творів у цих трьох поезіях? (*Так, це — спокій, відчуття величі природи, усвідомлення себе її частиною*)

4. Слово вчителя

— Для того щоб яскравіше описати предмет, поняття, явище, дати їм точну, образну характеристику, письменники вживають прикметники — художні означення, які називаються епітетами (пригадайте відомості з української літератури).

Записи до літературознавчих словничків

Епітет — це художнє означення.

— Епітети слід відрізнити від звичайних прикметників — означень, які просто характеризують предмет, вказуючи на його форму, розмір, колір, матеріал або властивість. Наприклад, м'яка (іграшка) — звичайний прикметник-означення, а м'яке (серце) — епітет; так само дорослий (хлопець) — дорослий (вчинок); хижі (звірі) — хижі (пазури) і под.

5. Виконання завдань пошуково-дослідницького характеру

Випишіть епітети та звичайні прикметники-означення з віршів Алкмана, Гете й Лермонтова, порівняйте їх, визначивши, чи додають вони творів нових відтінків значень.

Епітети

Алкман	Гете	Лермонтов
Стрілчасті (скелі), робуче (плем'я), чорна (земля)	Нічний (імлі)	Темна (ніч), лагідні (долини), свіжа (мла)

Прикметники-означення:

гірські (верховини), *хижий* (звір) — у Алкмана; *пташиний* (грай) — у Гете.

Очікувані висновки

— Художні засоби у вірші Алкмана створюють трохи відсторонений від людини й страшнуватий, навіть дещо моторошний пейзаж (стрімчасті скелі, провалля, нори, хижі звірі, пущі, страховище в глибинах).

— У вірші Гете епітетів мало, але нічний пейзаж більш лагідний завдяки зменшувально-пестливому слову «вітрець», словосполученню «пташиний грай» у значенні «пташині ігри, галас».

— У поезії Лермонтова нічний пейзаж дихає величчю й лагідністю; тиша аж бринить. Це враження створюється за допомогою подвійного заперечення («Не курять дороги, Листя не тремтить»). «Бажаний спокій, відпочинок такий близький!» — переконує нас автор.

6. Слово вчителя

— Нічний пейзаж, що постав з-під пера спочатку Алкмана, а потім Гете й Лермонтова, захопив ще одного російського поета — Інокентія Федоровича Анненського (1855–1909). Тож для повноти враження прочитаємо й цей твір.

(Для тих, хто працює за підручником «Зарубіжна література»
Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко:

Над высью горной —
Тишь.
В листве, уж черной,
Не ощутишь
Ни дуновенья.
В чаще затих полет...
О, подожди мгновенье —
Тишь и тебя возьмет.

И. Анненский)

7. Слово вчителя

— Як ви, мабуть, помітили, спільними образами для всіх віршів, з якими ми познайомилися, є образ тиші, спокою, величних гірських вершин. Природа, ніби жива істота, спить, тремтить, лягає спати. Такий прийом «олюднення» називається персоніфікацією (пригадайте відомості з української літератури).

Записи до літературознавчих словничків

Персоніфікація (уособлення) — уподібнення неживих предметів чи явищ природи людським якостям. Це один із видів метафори.

V. Закріплення знань, умінь та навичок

У відомого російського поета В. Жуковського є казка «Спляча красуня». Ось як там описується сон царя Матвія і його царства:

«Возвращаясь во дворец,
 На крыльце ее отец
 Пошатнулся, и зевнул,
 И с царицею заснул;
 Свита вся за ними спит;
 Стража царская стоит
 Под ружьем в глубоком сне,
 И на спящем спит коне
 Перед ней хорунжий сам;
 Неподвижно по стенам
 Мухи сонные сидят;
 У ворот собаки спят;
 В стойлах головы склонив,
 Пышны гривы опустив,
 Кони корму не едят,—
 Кони сном глубоким спят.
 И огонь, объятый сном,
 Не пылает, не горит,
 Сонным пламенем стоит;
 И не тронется над ним,
 Сбившись клубом, сонный дым;
 И окрестность со дворцом
 Вся объята мертвым сном».

— Чим відрізняється цей сон від того, який зображений у віршах Алкмана, Гете, Лермонтова, Анненського? (*У пейзажних віршах про гірські вершини сон природний, зі звичайним, законотвірним пробудженням; у В. Жуковського ж — чарівний, наслідок ворожбитства та помсти, його може розвіяти тільки диво.*)

VI. Домашнє завдання

Навчитися виразно читати, аналізувати вірш М. Лермонтова «Із Гете», вивчити напам'ять (за бажанням, з урахуванням того, що за програмою вивчається напам'ять лише один вірш про природу за вибором учня); зробити ілюстрації.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- Поезія для мене...
- Найбільше мені сподобалося...
- Мені хотілося б...

УРОК № 41

Тема. Ф. Тютчев. «Я знаю в праосені пору...»

Мета: ознайомити з життям і творчістю поета, допомогти усвідомити красу, художню майстерність його вірша «Я знаю в праосені пору...»; розвивати навички виразного читання, аналізу ліричних творів, уміння висловлювати власні думки та враження від прочитаного, виділяти художні засоби виразності; виховувати любов до природи, до поетичного слова; естетичні смаки.

Обладнання: портрет письменника, збірки його творів, пейзажні картини, фотоматеріали, аудіо- та відеозаписи.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Природа, різні пори року завжди надихали поетів, музикантів, художників на створення шедеврів. До речі, серед них були не лише митці, а й поважні учені, державні діячі, дипломати. Назву одного — Федір Іванович Тютчев, із життям і творчістю якого ми познайомимося на сьогоднішньому уроці. Багато поколінь людей отримують справжню насолоду, знайомлячись з поезією російського поета. Сподіваюся, що й вас вона не залишить байдужими.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Виразне читання (або розповідь напам'ять) вірша М. Лермонтова «Із Гете», висловлення свого враження про нього, частковий аналіз

2. Пошуково-дослідницьке завдання

Випишіть поетичні образи у вірші Лермонтова та в його перекладі Т. Масенка; зробіть порівняльний аналіз та висновки.

	Оригінал	Переклад
Образи	Вершини, долини, <i>тьма</i> , мгла, дорога, листы, автор, герой-путник	Верховини, <i>ніч</i> , долини, дороги, листя, мла, <i>тривога</i> , автор, герой-мандрівник

	Оригінал	Переклад
Художні засоби	Епітети: тьма (ночная); (долины) <i>тихие</i> ; (мглой) свежей. Метафори: вершины спят; не дрожат листы	Епітети: (ніч) темна; (долини) <i>лагідні</i> ; (мла) свіжа. Метафори: ніч лягла; вкрила мла; листя не тремтить; лагідні долини

Очікувані висновки: у перекладі збережено основні образи оригіналу й художні засоби, але, напевно, з метою більшої виразності перекладач вживає епітет «лагідні» долини, що має дещо інше емоційне забарвлення; також вносить мотив (образ) тривоги; отже, переклад більш олюднений.

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Виразне читання (або самостійна робота з підручником)

Читання статті про Ф. Тютчева (С. 192 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 169–171 — за підручником Є. Волощук).

2. Виразне читання вірша Ф. Тютчева «Я знаю в праосені пору...» мовою оригіналу і в перекладі

3. Словникова робота

Оригінал

Дивная — дивовижна;
лучезарны — які сяють від сонця, що заходить за обрій;
бодрый — бадьорий;
серп — старовинне знаряддя праці для зрізання колосків (маленька коса);
праздной — яка відпочиває, не працює;
борозда — канавка, яка утворюється, коли орють землю;
боле — більше;
лазурь — густа голубиць, яскравий голубий колір.

Переклад

Праосінь — тут, можливо, мається на увазі вічна осінь, яка була від початку світу;
стерня — нижня частина колоска, яка залишилася на полі після збирання хліба;
марна — тут: яка даремно простояє, не працює.

4. Обмін враженнями про вірш, евристична бесіда

- Про яку пору осені йдеться, які народні та поетичні назви вона має, чому? (*Початок осені, золота осінь, «бабине літо»*)
- Чи помітна присутність людини в цій пейзажній картині і як саме? (*Так. У рядку «де серп гуляв і падало колося» мова йде про невтомну працю людей на полі.*)
- Яка деталь вказує саме на пору «бабиного літа»? (*Павутиння, що літає в повітрі*)
- За допомогою яких художніх засобів створюється така чудова пейзажна картина? (*Епітетів: чисте повітря, день прозорий, мирна борозна, блакить прозора й тепла, поле стомлене і тихе;*
метафор (уособлення): вечір зве, серп гуляв, блакить ллється, стомлене поле;
порівняння: павутиння, мов тонке волосся.)
- Який настрій має поезія Ф. Тютчева? (*Легідний, умиротворений; створюється відчуття задоволення від виконаного обов'язку — і в людини, і в природі*)

Федір Тютчев

5. Завдання пошуково-дослідницького характеру (виконується в групах)

І група виписує всі дієслова з вірша й визначає, який характер має пейзаж.

Очікувана відповідь

— Дієслова: *знаю, зве, гуляв, падало, блищить, чути, захололо, ллється*. Їх небагато — 2–3 на строфу, що свідчить про статичний пейзаж. Перед читачем постає тремтлива поетична картина. Це надає їй особливої принадності й неповторності.

II група аналізує наявність присутності у творі людини й «олюднених» образів.

Очікувана відповідь

— «Я» — автор або ліричний герой; згадується праця людей у недавньому минулому — збирання врожаю: «серп гуляв і падало колосся», «пусто на стерні», «борозна» (після оранки); саме поле «олюднене» — стомлене. Складається враження цілковитого єднання людини й природи.

III група виписує прикмети реальної осені, робить висновок про спостережливість автора, знання ним природи.

Очікувана відповідь

— Повітря чисте, день прозорий, павутиння... блищить, не чути птахів (відлетіли у вирій), повітря захоллоло, блакить прозора й тепла (небо голубе, високе, сяє сонце).

Поет дуже спостережливий, добре знає та розуміє природу.

V. Закріплення знань, умінь та навичок

- Прочитайте виразно ще один вірш Ф. Тютчева і на його основі та на основі поезії «Я знаю в праосені пору...» складіть «психологічний портрет» автора, тобто дайте характеристику письменникові.

ВЕСНЯНІ ВОДИ

Лежать у полі ще сніги,
А води весняні шумлять.
І сонні бурять береги,
Біжать, і грають, і дзвенять.

Вони дзвенять на всі кінці:
«Іде весна, іде весна!
Весни ми юної гінці,
Вперед послала нас вона».

Іде весна, іде весна!
За нею лється срібний спів,
То лине вслід юрба гучна
Травневих днів, веселих днів.

(Ф. Тютчев, переклад М. Рильського)

Очікувана відповідь

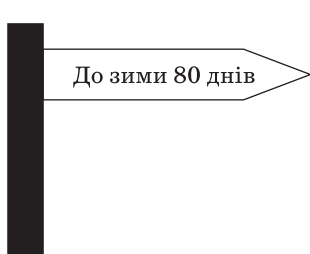
— Поет любить природу, милується нею, вона для нього — джерело натхнення; вразливий, поважає людей праці, спостережливий, життєрадісний.

- Укажіть рядки з вірша Ф. Тютчева «Я знаю в праосені пору...», які б ілюстрували такі жартівливі малюнки-символи:

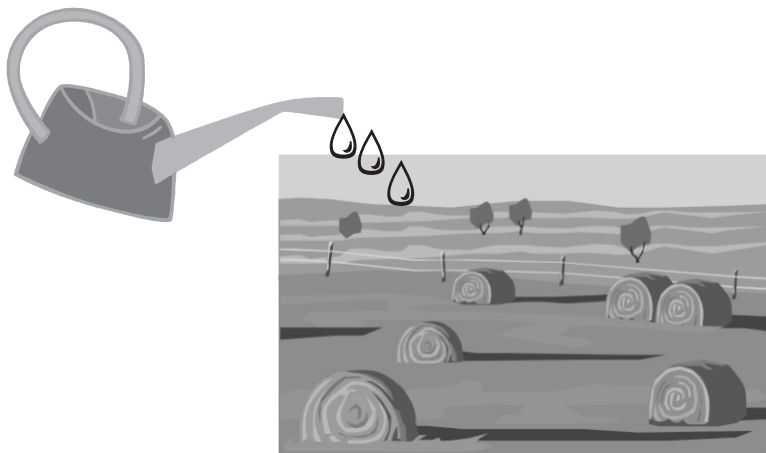
а)

б)

в)

- а) «Де серп гуляв і падало колосся»;
- б) «Далеко ще до перших сніжних хуртовин»;
- в) «Блакить прозора й тепла ллється з височин
На стомлене і тихе поле».

VI. Домашнє завдання

Навчитися виразно читати, аналізувати вірш Ф. Тютчева «Я знаю в праосені пору...», вивчити напам'ять; підібрати вірші інших поетів про осінь.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- Мені сподобалося...
- Мені запам'яталося...
- Я теж люблю...

УРОК № 42

Тема. Ф. Тютчев. «Я знаю в праосені пору...» Виразне читання напам'ять

Мета: навчити розкривати глибинний зміст і красу поезії через її виразне читання; розвивати навички виразного читання шляхом практичного оволодіння його елементами — інтонацією, темпом, паузами, логічним наголосом; виховувати любов до природи та до поезії, естетичні смаки.

Обладнання: портрет письменника, картини, репродукції, фотографії із зображенням осінніх пейзажів; збірки поетів світу з віршами про осінь.

Теорія літератури: виразне читання, темп, інтонація, пауза, логічний наголос.

ХІД УРОКУ**I. Мотивація навчальної діяльності школярів**

— Чи замислювалися ви над тим, що звичайне слово залежно від того, з якою інтонацією його сказати може стати незвичайним і навіть перетворитися у свою протилежність? Хороше слово стане образливим («Ну ти і розумник!»), а образливе — лагідним, приємним («Дурнику мій!»). Тому неодмінно слід звертати увагу не лише на те, що говориш, але й як говориш. Саме такі вміння ми й розвиватимемо на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Актуалізація опорних знань****1. Робота з таблицею**

Заповніть таблицю, визначивши різні, за вашими спостереженнями, пори осені та назвавши їхні прикмети.

Пори осені	Ознаки
Рання осінь	Почало жовкнути листя; стало прохолодніше; тихо — відлетіли птахи; зібраний урожай зернових, але продовжується збирання яблук, груш та інших фруктів, овочів
«Середня» осінь	Стало прохолодно, дерева скидають листя; йде збирання буряків, соняшника, кукурудзи
Пізня осінь	Дерева стоять голі, часто йде дощ, холодно, перші заморозки, на полях тихо, урожай зібрано

(Записи до таблиці коригуються залежно від місцевості проживання.)

2. «Усне малювання»

— Змалюйте своїми словами картину, яку ви «побачили», читаючи вірш Ф. Тютчева «Я знаю в праосені пору...», додавши деталі, що ви уявили.

3. Виразне читання віршів про осінь інших поетів

Діти підбрали вірші самостійно (див. домашнє завдання), порівнюють їх з вивченим твором Тютчева.

IV. Основний зміст роботи

1. Виразне читання напам'ять вірша Ф. Тютчева «Я знаю в праосені пору...» мовою оригіналу або в перекладі

(Можна провести як конкурс з журі та визначенням переможців.)

2. Виразне читання віршів інших поетів світової літератури і українських (див. додаток)

V. Домашнє завдання

Підготувати повідомлення про японську культуру — живопис, прикладне мистецтво, звичаї, побут.

VI. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- Найкращим читцем вірша Ф. Тютчева, на мою думку, був...
- Найцікавіший вірш про осінь — це...
- Я зрозумів (зрозуміла), що виразне читання...
- Перекоаний (перекоана), що природа — не лише годувальниця, а й джерело...

УРОК № 43

Тема. Природа як джерело натхнення, а її зображення — засіб вираження почуттів японців*

* За рахунок резервного часу, можна оформити як проект, провівши попередню роботу.

Мета: ознайомити зі своєрідною культурою Японії; підготувати сприйняття поезії Мацуо Басьо; розвивати навички самостійного пошуку потрібної інформації (або за допомогою вчителя), відповідної її презентації; виховувати допитливість, любов до книги.

Обладнання: відео- та фотоматеріали, аудіозаписи про Японію, демонстраційні матеріали до повідомлень (картини, музика, оригамі, нецке, ікебана та ін.).

Теорія літератури: танка, хоку.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— «День без праці — день без їжі»,— говорить японське прислів'я. Оскільки наша праця розумова, то день без пізнання нового — це день, що минув марно, залишився без духовної їжі. Отож, сьогодні ми «помандруємо» до незвичайної країни — Японії, яку ще називають Країною вранішнього сонця. Дехто з вас ознайомився з відомостями про неї, тому сьогодні зможете поділитися ними зі своїми товаришами.

А говоритимемо ми на уроці про японську культуру, літературу.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Презентація учнями повідомлень про Японію, її історію, звичаї, традиції, культуру

1-й учень (*можна в кімоно або в образі екскурсовода*). Японія (*показує на карті або глобусі*) розташована на Сході, на 4 тисячах островів у Тихому океані. Найбільшими є чотири острови: Хонсю, Хоккайдо, Кюсю і Сікоко. Це країна вулканів — їх там 150, і 40 з них — діючі. Найвища точка Японії — гора Фудзіяма (Фудзі), яка є її священним символом. У цій державі постійно відбуваються землетруси (в середньому по чотири поштовхи на день), 10–15 разів на рік бувають цунамі — великі хвилі (до 10 метрів заввишки), що накочуються на берег і знищують усе на своєму шляху. На більшій частині території Японії розташовано гори. Влітку в них жарко, а взимку — холодно. Столиця Японії — Токіо, в якому проживає 30 мільйонів мешканців. Править країною імператор, а основна релігія — буддизм.

2-й учень. Японія — економічно високорозвинена країна, посідає чи не перше місце у світі за рівнем розвитку новітніх

технологій та винаходів. Разом із тим японці шанують культуру, традиції свого народу. Навіть у наш час на роботу вони йдуть в європейських костюмах, а вдома одягаються в традиційне національне вбрання — кімоно. Тільки в Японії можна бути присутнім на таких святах, як День милування квітучою сакурою (дикою вишнею), свято споглядання повного місяця, першого снігу, червоного листа клена або хризантем. Саме так: «милування осіннім листям» (момідзігарі); «милування місяцем» (цукімі); «милування тихими снігами» (юкімі); «милування квітами» (ханамі).

3-й учень. З хризантемою пов'язана легенда про походження японського народу. У далеку давнину в Китаї жив жадібний і жорстокий цар. Якось він дізнався, що в одній країні на океанському острові є чарівна золота квітка, яка приносить щастя. Захотів цар мати квітку, викликав сто юнаків і дівчат та наказав дістати йому цю квітку щастя. Гірко плакали дівчата, сумували юнаки, вирушаючи в далеку й небезпечну путь. Коли молодь припливла на острів, дізналася, що та квітка — хризантема. Нова країна дуже сподобалася молодим, і вони вирішили не повертатися до злого царя. Стали вони тут жити щасливо, а квітку, яка принесла їм щастя, шанують і досі.

4-й учень. Уже багато сотень років японці влаштовують для себе незвичайне свято — тя-но ю. Це — чайна церемонія, яка проходить в особливих будиночках серед саду, щоб людина могла відпочити, облишити повсякденні турботи і поміркувати, побачити навколо і в собі прекрасне, мовчки споглядати гармонію світу та чаювати. *(Якщо є можливість, доцільно організувати чаювання, бажано в японському стилі.)*

Автором чайної церемонії вважається священик Мурат Сюко, який жив у XV столітті. Він сформулював чотири правила чаювання:

- 1) Поважати не лише одне одного, але й довколишній світ, кожен предмет, що бере участь у чайній церемонії;
- 2) намагатися очиститися від мирського бруду, суєти, досягти душевної чистоти через осягнення прекрасного;
- 3) дотримуватися тиші, щоб зосередитися на самопізнанні, на «мовчазній бесіді» учасників церемонії;
- 4) прагнути гармонії зі світом, з природою, із самим собою через осягнення краси внутрішньої рівноваги.

5-й учень. Японці уславилися також мистецтвом ікебани. «Ікебана» — термін, який не перекладається. Означає він традиційне для японців мистецтво створення художніх композицій. Такими композиціями не торгують, їх навіть не дарують, а виготовляють лише для себе, для своєї родини. Ікебану японці виготовляють

з бамбуку, гілочок сосни, квітучих гілочок сливи та сакури (вишні), плодів, насіння, корінців, кори. Обов'язкове правило: до білих квітів додають червоні, а до червоних квітів — зелені або рослини, які мають світле забарвлення.

Три основні гілки, які є в композиції, символізують небо, землю й людину. Довжина основної гілки, «неба», дорівнює 1,5 (півтори) висоти вази, не враховуючи тієї частини, яка стоїть у самій вазі; висота гілки або квітки — символу людини становить $3/4$ висоти «неба», а «земля» складає половину висоти «неба».

Основу ефекту ікебани становить сполучення ліній та барв. В японському мистецтві ікебани відбилось прагнення людей поетизувати життя за допомогою квітів, висловити захоплення ними та пошанувати їх. (*Демонстрація зразків ікебани або фотографій виготовлених власноруч композицій.*)

6-й учень. Японці славляться ще й виготовленням мініатюрних скульптур «нецке». Спочатку нецке виготовляли як деталь одягу — брелок, але в кінці XVIII століття цей вид художньої творчості вже перетворюється на мистецтво. Нецке виготовляли зі слонової або риб'ячої кістки, дерева, каменю. Зображали вони і мандрівних акторів, і селян, і міських ремісників, а найбільше — богів, наприклад, бога багатства Дайкоку або бога мудрості Фукуроку. Схожі нецке виготовляють навіть у нас. Зустрічаються й мініатюрні зображення тварин, птахів, риб, навіть комах. (*Демонстрація зразків нецке або їх фотознімки, малюнки.*)

7-й учень. В японців навіть літочислення особливе. Воно має 12-річні цикли (кожний такий цикл по-японському — «дванадцять земних гілок»). Кожен рік названий на честь тварини. Розпочинається цикл з року Миші, потім ідуть роки Бика, Тигра, Зайця, Дракона, Змії, Коня, Барана, Мавпи, Півня, Собаки, Вепра відповідно до назв сузір'їв японського та китайського Зодіаку.

Про те, чому першим у китайському гороскопі іде рік Миші, існує в Японії така легенда.

Дуже давно, коли ще звірі розмовляли, небесний володар наказав їм усім з'явитися до нього. Цей наказ почули всі, крім Кішки, яка тоді ловила рибу. Бик, знаючи який він неповороткий та повільний, вирушив у далеку дорогу найраніше за всіх. А хитра Миша сіла, з його необачного дозволу, Бикові на хвіст. Коли дійшли до небесної брами, Миша перебігла через спину Бика й стрибнула вперед, ставши переможницею у поході звірів. Бик став другим і надзвичайно засмутився. Кішка, яка тоді товаришувала з Мишею, спитала в подруги, що наказав небесний володар. Та відповіла: «Наказав звірям шануватися й не чіпати риб!» Кішка захвилювалася,

потім заспокоїлася й вирішила полювати на рибу тихенько, так, щоб ніхто й не бачив. А хитра Миша подумала: «Добре, що я не сказала правду. Ці Кішки такі спритні, їх не випередити!» Так обманута Кішка й не з'явилася до небесного володаря й не потрапила до Зодіаку. З тих пір вона переслідує Мишу, забувши навіть про рибу. І відтоді ж з'явилося японське прислів'я: «Радіє, як кішка, що мишу спіймала». До речі, прихід Нового року у японців знаменується 108-ма ударами дзвона, кожен із яких відганяє певну біду, адже за їх віруваннями, усього існує 108 бід.

8-й учень. Японія — країна своєрідної, самобутньої культури, досить незвичної для нас, європейців. Наприклад, оригамі — це мистецтво складання фігурок з аркушів паперу (демонстрація фігурок з паперу); бонсай (бансай) — вирощування карликових дерев у горщиках. (*Демонстрація фотографій, відео або самих рослин.*)

Пригадаємо й боротьбу сумо (вага борців-товстунів перевищує 130, а іноді і 170 кілограмів).

В усьому світі завоювала популярність боротьба дзюдо. Красиве письмо — каліграфія — також досягла рівня мистецтва. Не можна не згадати й про середньовічний театр масок Но, ляльковий театр Дзерурі та чоловічий театр Кабукі (в ньому драматична вистава поєднується з музикою і танцями).

Темою окремої розмови може бути живопис, зокрема картини Тамаро і Хокусая. Останньому належить знаменита серія гравюр «36 видів Фудзі». (*Демонстрація ілюстративних матеріалів.*)

9-й учень. В японському місті Кіото є незвичайний сад. На білому піску стоять на певній відстані один від одного 15 чорних необроблених каменів. Його називають «Сад каміння», «Філософський сад», «Сад Рьоандзі». Особливість цього саду в тому, що подорожні, монахи, які рухаються по периметру прямокутника вздовж монастирських стін або галереєю, бачать лише 14 каменів. Один із них завжди залишається невидимим.

Отже, це — символ істини, яку люди шукають і не можуть знайти, а також натяк на те, що всі люди різні, у кожного своя правда і до цього слід ставитися з розумінням.

Учитель. Японці кажуть: дивляйтесь у звичайне — і побачите несподіване, дивляйтесь у негарне — і побачите красиве, дивляйтесь у просте — і побачите складне, дивляйтесь у частини — і побачите ціле.

Ця краса буденного, звичайного втілилася в багатьох видах японської культури, а особливо — в літературі, у поезії. Одним із найвидатніших поетів світу є Мацуо Басьо, з життям і творчістю якого ми познайомимося наступного уроку.

IV. Закріплення знань, умінь та навичок учнів

- Складіть словничок нових слів і понять, пов'язаних із японською природою, культурою, про які ви почули на уроці.

Сакура —

кімоно —

цунамі —

тя-но-ю (чайна церемонія) —

ікебана —

нецке —

оригамі —

бонсай —

сумо —

кабукі —

сад каміння —

- Поєднайте частини японських прислів'їв і поясніть їхній зміст.

Мудрий дев'ять разів подумає,

а раз скаже

Що маєш сказати —

скажи завтра

Рот тримай закритим,

а очі відкритими

Немає нічого страшнішого

від дурня

Терпіння —

життєвий скарб

Найлютішу змію можуть здолати

маленькі мешканці мурашника

Холодний чай і холодний рис
терпимі,

а холодний погляд і холодні
слова нестерпні

V. Домашнє завдання

Прочитати за підручником статті про культуру Японії, вміти розповідати про її самобутність. Знайти додаткові цікаві відомості про Японію, ілюстративні матеріали; виготовити ікебану, оригамі, звернути увагу на японські речі, прилади, що є вдома.

VI. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Передай мікрофон»

Учні висловлюють свої думки, враження про урок, форми роботи на ньому й передають «мікрофон» другові, однокласнику.

УРОК № 44

Тема. Мацуо Басьо. Хоку

Мета: ознайомити з життям і творчістю славетного японського поета; допомогти учням зрозуміти особливості хоку, їх зміст, засоби вираження; розвивати навички читання хоку, їх аналізу; виховувати любов до природи, до людини, прагнення до самопізнання та самовдосконалення, естетичні смаки.

Обладнання: портрет письменника, збірка його творів, ілюстрації до них.

Теорія літератури: хоку, його характерні ознаки.

ХІД УРОКУ**I. Мотивація навчальної діяльності школярів**

— Японська поезія хоку, з якою ми сьогодні познайомимось, така ж незвичайна, як і вся культура. Складається вірш усього з трьох рядків, без рим, та й зміст, на перший погляд, не зовсім зрозумілий. Але справа якраз-таки в тому, що за удаваною простотою криється складне плетиво асоціацій, натяків, символів. Один із західних літературознавців, Р. Блайс, порівняв поезію Мацуо Басьо з «напіввідчиненими дверима». Спробуємо побачити й зрозуміти, що ховається за ними!

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Актуалізація опорних знань****1. Евристична бесіда**

- Які речі японського виробництва ви маєте вдома? Як би ви їх охарактеризували (за роботою, за дизайном — зовнішнім виглядом)?
- Що в статті підручника було новим для вас, про що ми не згадували минулого уроку? (*Закритість Японії в минулому, про самурайів, характері та ін.*)
- Які риси характеру притаманні, на ваш погляд, японцям? (*Освіченість, працьовитість, схильність до філософування, замилування природою, красою, прагнення до самовдосконалення*)

2. Презентація власних поробок за японськими мотивами, ілюстративних матеріалів та різних «цікавинок» про Японію

Мацуо Басьо

IV. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Слово вчителя

— Уявіть собі людину, наставника, який мав одночасно понад дві тисячі учнів і написав близько двох тисяч віршів. У 28 років він став відомим поетом, постригся в ченці й вирушив, усупереч умовлянням та пересторогам рідних, у далеку мандрівку. Він міг би стати багатим, але не став, задовольнившись плащем мандрівника, торбиною з нехитрим харчем, флейтою, записниками та хатинкою з бананового листа. Це — Мацуо

Басьо. Басьо — псевдонім поета, який означає «бананова пальма», «бананове дерево» або «бананова хижа».

До віршів у японців особливе ставлення. Ними вони висловлюють свої думки, почуття. Вірші в Японії можна побачити скрізь: на серветках і рушниках, на ширмах і на стінах, на посуді й на аркушиках, прикріплених до дзвіночків біля входних дверей. Ще з давніх часів щосічня влаштовуються поетичні змагання: десятки тисяч японців читають вірші. Найкращі з виконавців виступають на урочистій церемонії в присутності імператора. Однією з улюблених форм поезії сучасних японців є хоку. Кожен японець знає кілька десятків хоку, і найчастіше це — твори Мацуо Басьо.

2. Виразне читання хоку вчителем

3. Обмін враженнями про прочитане

Записи до літературознавчих словничків

Хоку — жанр японської лірики, що складається з трьох рядків без рими.

В оригіналі вірша в першому і третьому рядках обов'язково по 5 складів, а в другому — сім. У перекладі така формула може й не зберегтися.

4. Актуальна бесіда

- Яким темам присвячені хоку М. Басьо? (*Природа, стосунки людини і природи, різні прояви життя*)
- Чому переклад одного й того самого хоку різними перекладачами так відрізняється? (*Тому що японська мова багатозначна й особлива, складається з ієрогліфів-слів.*)
- Яке хоку вам найбільше сподобалося й чому?

5. Завдання з елементами пошуково-дослідницької роботи

На початку XX століття французький учений Андре Бельсер писав: «Жоден народ не надавав такого значення дивовижній красі природи і не спостерігав за нею так уважно й зблизька, як японці; і жоден народ не насолоджувався більше за японців мовчазною принадою мрії й самозосередження на своїх думках».

Саме тому віками вироблялися правила складання хоку й використання ними певної лексики. Були так звані «сезонні слова», які свідчили про конкретну пору року й не могли застосовуватися для опису інших природних сезонів.

Сезонні слова

Весна	Літо	Осінь	Зима
Туман, серпанок, соловей, павутиння, квіти вишні та персика, жайворонок, метелик	Злива, зозуля, садіння рисової розсади, розквітлі півонії, спека, прохолода, полудневий від- починок, світляки	Місяць (він сяє найяскравіше цієї пори), зірки, роса, збір урожаю, червоне кленове листя, хризантеми	Сніг, іній, лід, холод, теплій одяг на ваті, вогонь

- Визначте за «сезонними словами», якій порі року (де це можливо) присвячене хоку.
- Доведіть, що йдеться саме про японську національну поезію (за словами «сакура», «лотос», «Фудзіяма», «камелія», «садіння рисової розсади» й под.).
- З'ясуйте, яке хоку утворює бажання автора удосконалити світ, зробити його кращим. («Росинки крап-крап»)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Асоціативний диктант

- Випишіть ті слова, які можуть характеризувати хоку: лаконічність (стислість), жартівливість, простота, метафоричність, різна кількість рядків, постійна кількість рядків, «сезонні слова», конкретність, увага до деталей, узагальненість, абстрактність висловлювання, протиставлення, багато епітетів, мало епітетів, багато порівнянь, мало порівнянь.
- Знайдіть «третього зайвого».
 - Сумо, дзю-до, самбо (самооборона, виникла в СРСР);
 - М. Басю, І. Такубоку, К. Хокусай (художник);
 - Сакура, яблуня, хризантема (не є символом Японії).

VI. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять 3–4 хоку, вміти їх аналізувати; зробити ілюстрації.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- Я зрозумів (зрозуміла)...
- Я вражений (вражена)...
- Мені здається, що хоку...

УРОК № 45

Тема. М. Басьо. Виразне читання хоку напам'ять

Мета: за допомогою засобів виразного читання сприяти усвідомленню учнями глибинного змісту та художньої довершеності японських віршів; розвивати творчу уяву, навички виразного і вдумливого читання хоку напам'ять, уміння їх аналізувати, розкривати прихований зміст і висловлювати своє ставлення; виховувати допитливість, любов до природи, до людини, толерантне до неї ставлення, естетичні смаки.

Обладнання: портрет письменника, збірки його віршів у перекладах, ілюстрації до хоку.

Теорія літератури: хоку та його ознаки.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Жанр японської поезії хоку, з яким ми познайомилися, вимагає від читачів творчої уяви. Якщо читач буде пасивним, байдужим, він не зрозуміє того глибокого змісту, який вклав у нього автор. Хоку не містить повчань, прямих оцінок, його завдання — створити поетичну картину, яка збентежить душу, примусить читача замислитися.

Зважаючи на стислість вірша, у ньому відкидається все те, без чого можна обійтися, наприклад, слова, які легко можна домислити. Декому здається, що складати хоку легко і це зможе зробити кожен. Насправді це під силу лише великому майстрові, тому досі не знайшлося поета, який би перевершив у цьому Мацуо Басьо. Сам письменник

наполегливо працював над своїми поетичними мініатюрами, добираючи інколи упродовж кількох днів одне-єдине потрібне слово.

Отже, спробуємо передати за допомогою інтонації (а вона здебільшого задумлива або захоплива, співоча), пауз, середнього темпу красу неповторних ліричних творів — хоку Мацуо Басьо.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Формування навчальних умінь та навичок учнів

1. Виразне читання напам'ять хоку М. Басьо

(Можна провести як конкурс з журі та визначенням переможців.)

2. Аналіз одного хоку

План

- 1) Що зображено в цьому вірші?
- 2) Які образи поезії найвиразніші?
- 3) Які асоціації виникають під час читання хоку?
- 4) Який настрій цієї поетичної мініатюри?
- 5) Які особливості хоку виявляються в цьому вірші, які художні засоби використовуються?
- 6) Чим мене привабило це хоку, чим воно мені близьке?

IV. Закріплення знань, умінь та навичок

Прочитайте хоку М. Басьо в перекладі Г. Туркова й скажіть, який не зовсім звичайний мотив їх єднає.

Це соловей
зронив свою шапочку.
Пелюстина камелії!

Існує й така порода,
які не сплять, коли сакура квітне.
Порожнє кубельце миші.

Пройшла пора хризантем.
Тепер тільки редька —
оце й уся радість!

(Іронічний, гумористичний мотив, тонка насмішка)

V. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичного оцінювання. Скласти хоку за бажанням.

VI. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Займи позицію» та обґрунтуй її (за бажанням)

Чи сподобалися, вразили, схвилювали, зацікавили мене хоку?

Так

Залишили байдужими або не визначився

Ні

УРОК № 46

Тема. Тематичне оцінювання № 5

Мета: систематизувати й узагальнити знання з теми; виявити рівень знань, умінь та навичок учнів з метою їх корекції; розвивати пам'ять, творче, асоціативне та логічне мислення школярів, уміння висловлювати обґрунтовані судження з приводу прочитаного, аналізувати ліричні твори; виховувати любов до природи, гуманізм, естетичні смаки.

Обладнання: тестові завдання.

Теорія літератури: епітети, художній образ, ліричний твір, уособлення, порівняння, хоку.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми й мети уроку, мотивація навчальної діяльності школярів

II. Основний зміст роботи

1. Інструктаж до виконання тестових завдань

2. Виконання тестових завдань

Варіант I

*Початковий та середній рівні
(кожна правильна відповідь — 1 бал)*

1. У вірші Алкмана змальовується:

- а) гірський пейзаж уночі;
- б) нічний мандрівник біля вогнища в горах;
- в) чудова картина гірських вершин у променях сонця, що заходить.

2. Знайдіть «пари» з вірша М. Лермонтова «Із Гете».

Ніч	лагідні
долини	свіжа
мла	темна

3. Визначте у вірші Ф. Тютчева тип художніх засобів: «вечір зве», «серп гуляв», «блакить лється».

4. Продовжте речення.

Хоку називається...

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 2 бали)

1. Уявіть, що ви в Японії. Ви хотіли б побачити там..., тому що...

2. Назвіть ознаки хоку, наведіть приклади.

Високий рівень (змістовна, правильна відповідь — 4 бали)

Виконайте одне із завдань.

а) Напишіть твір-роздум за такими хоку Мацуо Басьо:

Учні письмовника дістають...
А з чиєї сумки —
сьогоднішній ранок весняний?

(Або за своїм улюбленим).

б) Складіть 2–3 хоку із власними коментарями.

Варіант II

Початковий та середній рівні

(кожна правильна відповідь — 1 бал)

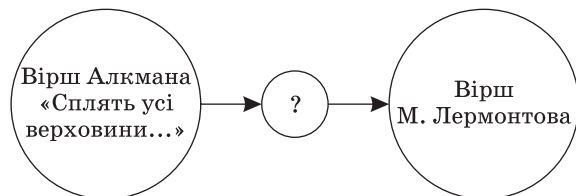
1. Поезія Алкмана «Сплять усі верховини...»:

а) викликає страх через зображення звірів у пущі, нір, морських страховищ;

б) створює відчуття душевного спокою, умиротворення;

в) спонукає замислитися над життям.

2. Заповніть пропущене.

3. У вірші Ф. Тютчева «Я знаю в праосені пору...», зокрема виразах «пору коротку і ясну», «повітря чисте», «день прозорий», «на марній борозні», «стомлене і тихе поле», ужитий художній засіб — ...

4. У хоку вживаються постійні слова, які вказують на пору року. Вони називаються..., наприклад,...

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 2 бали)

1. Опишіть коротко кілька своєрідних мистецтв, «див» Японії.
2. Зробіть аналіз вірша М. Лермонтова «Ген на верховини...»

Високий рівень (змістовна, правильна відповідь — 4 бали)

Виконайте одне із завдань.

- а) Напишіть твір-роздум за хоку Мацуо Басьо:

Перед вродою квітів
соромно стало місяцю —
Сховався за хмаркою.

(Або за своїм улюбленим)

- б) Продовжте хоку своїм власним.

Попискує горобеня.
Йому у відповідь миші
зі свого кубельця.

III. Домашнє завдання

Розгадати кросворд і дати відповіді на запитання у підручнику Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко — С 199, Є. Волощук — С. 167–168.

IV. Підсумок уроку

СВІТ ДИТИНСТВА Й МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ В ЛІТЕРАТУРІ (9 годин)

УРОК № 47

Тема. Р. Бернс. «Чесна бідність»

Мета: ознайомити з життям і творчістю шотландського письменника, підготувати до сприйняття його творів; розвивати навички виразного читання, виділення головного, аналізу моральних цінностей та їх ролі в житті; виховувати чесність, порядність, гуманізм та любов до літератури.

Обладнання: портрет письменника, збірки його творів, краєвиди Шотландії, географічна карта, аудіозапис пісні «Чесна бідність».

Теорія літератури: ліричний вірш, антитеза, художній образ, художні засоби.

ХІД УРОКУ

I. Аналіз контрольних робіт

II. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Мораль — це норми й правила поведінки людей як у стосунках одне із одним, так і в громадському житті. У народних прислів'ях говориться: «Маєш честь — ти людина, а без честі — ти тварина», «Краще чисте сумління, аніж царське володіння», «Дерево пізнають по тому, що воно родить, а людину по тому, що вона робить», «Краще бути бідному та в шані, ніж багатому в ганьбі». Отже, згідно з віками виробленою народною мораллю, справжня людина повинна бути чесною й гідною свого високого звання Людини. Саме таким і був шотландський поет Роберт Бернс, саме такі цінності він і оспівував у своїх творах. Із ним та його віршами ми починаємо знайомство на сьогоднішньому уроці.

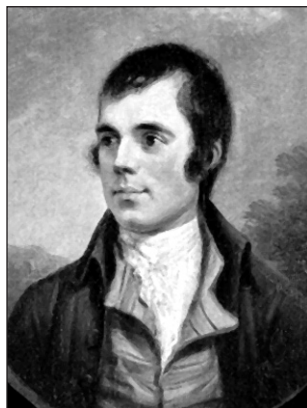
III. Оголошення теми й мети уроку

IV. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Слово вчителя

— Роберт Бернс народився 1759 року у с. Аллоуей (Аллоуей) у Шотландії. На той час країна, яка ще в XV столітті мала чудову культуру, літературу, остаточно втратила свою державність — незалежність, парламент, літературну мову. Офіційною стала англійська мова, а шотландська народна збереглася лише в старих легендах, казках та піснях. (*Демонстрація ілюстративних матеріалів.*)

І раптом з'являється поет, який оспівує любов Шотландію, характер шотландців, мову, красу природи. І стверджує,

Роберт Бернс

що дух народу, його прагнення до волі, його культуру знищити неможливо. Це був Роберт Бернс.

Батько Роберта, хоч і був селянином-бідняком, розумів, що його дітям необхідна освіта. Зробив у будинку полицю для книжок. Вечорами вся сім'я читала книги, незважаючи на те, що була напівголодною, часто сиділа без шматка хліба.

Мати майбутнього поета мала прекрасний голос, веселий характер. Часто співала, сидячи за прялкою, народних шотландських пісень. Мабуть, через те вірші Р. Бернса такі мелодійні.

Юний Роберт починає писати вірші. Рідні, сусіди, знайомі — в захопленні. Твори поета завчалися напам'ять, передавалися з вуст в уста, ставали піснями.

Бернс мандрує рідним краєм, збирає старовинні шотландські легенди, балади, ґрунтовно вивчає шотландську мову, мріє стати народним співцем. Але життя суворе. Не стало батька, і 25-річному юнакові доводиться взяти на себе піклування про родину.

Лише на рідній землі, серед чудової шотландської природи серце поета б'ється вільно й натхненно. Ось як він про це пише.

* * *

Мое серце в верховині і душа моя,
Моя душа в верховині соколом буя,
Моя мрія в гори лине навздогін вітрам,
Мое серце в верховині, де б не був я сам.

Прощавайте, сині гори, білії сніги..
Прощавайте, темні звори й світлії луги!
Прощавайте, пущі дикі й тіняві гаї..
Прощавайте, буйні ріки й бистрі ручаї!

Мое серце в верховині і душа моя,
Моя душа в верховині соколом буя,
Моя мрія в гори лине навздогін вітрам,
Мое серце в верховині, де б не був я сам.

2. Самостійна робота з підручником

Читання статті (С. 200 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 176–177 — за підручником Є. Волошук).

3. Доповнення розповіді учителя про Р. Бернса фактами й оціночними судженнями з підручника

4. Слово вчителя

— Хоч Роберт Бернс увесь час важко працював у полі, родину постійно переслідувала бідність. До того ж саме через цю бідність

не склалося й особисте життя поета — багаті батьки його коханої дівчини перешкодили їх шлюбові. Роберт вирішує податися у найми. А перед тим, послухавшись порад друзів, видав збірку «Вірші на шотландському діалекті» (1786). Це стало подією навіть у столиці Шотландії Единбурзі. Наклад книги швидко розійшовся. Один із сучасників Р. Бернса писав: «Батраки й робітниця з ферм охоче віддавали заощаджені гроші, відмовлялися від найнеобхіднішого, щоб тільки дістати цей примірник віршів»; «Робітники ткацької фабрики в Кілмарноці, купивши книжку в складчину, розділили її по аркушах і вчили вірші напам'ять, обмінюючись прочитаними сторінками».

Найбільше ж цінував поет чесність та порядність.

5. Виразне читання вчителем поезії Р. Бернса «Чесна бідність»

6. Словникова робота

Злидні — бідність;

карб — знак, напис;

убого — бідно;

бундючиться — пишатися, презирливо ставитися;

вельможний — високопоставлений;

лорд — дворянське звання;

стрічка й хрест — тут: відзнаки, нагороди;

лакейчук, лакей — слуга;

дворянство гербове — вище, родовите дворянство, яке має свій герб;

шляхетний — благородний;

сан — звання, посада.

7. Обмін враженнями про прочитане, евристична бесіда

- Що нагадує ритм вірша? (*Пісню*)
- Яку головну думку утворює поезія? (*Слід бути чесним, незалежно від суспільного стану, адже честь заслужує на найвищу пошану.*)
- Які рядки з твору вам найбільше припали до душі? Чому?

V. Закріплення знань, умінь та навичок

1. Прослуховування аудіозаписів пісні (музика Г. Свиридова), художнього читання вірша Р. Бернса

2. Читання вірша «Чесна бідність» мовою оригіналу (*див. додаток*)

3. Порівняння звучання вірша мовою оригіналу та в перекладах (українською, російською мовами)

4. «Шифровка»

Розшифруйте вислів з вірша Р. Бернса «Чесна бідність»:

«Л д н — с к р б, ц н н ш й д с ь г».

(Пропущені голосні: «Людина — скарб, цінніший од усього».)

VI. Домашнє завдання

Знати основні відомості про життя Р. Бернса, навчитися виразно читати вірш, відповідати на питання підручника

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Мене зацікавило...
- Я згоден (не згоден)...
- Мені здається, що...

Додаток

SONG — FOR A' THAT AND A' THAT

Is there, for honest Poverty
That hings his head, and a' that;
The
coward-slave, we pass him by,
We dare be poor for a' that! For
a' that, and a' that,
Our toils obscure, and a' that,
The rank is
but the guinea's stamp, The Man's the
gowd for a' that. —

What though on namely fare we
dine. Wear
hoddin grey, and a' that. Gie fools
their silks,
and knaves their wine,
A Man's a Man for a' that. For a'
that, and a' that,
Their tinsel show, and a' that; The honest
man, though e'er sae poor, Is king o'men
for a' that. —

Ye see yon birkie ca'd, a lord,
Wha struts, and stares, and a' that,
Though hundreds worship at his word,
He's but a coof for a' that.

ЧЕСТНАЯ БЕДНОСТЬ

(в сокращении)

Кто честной бедности своей
Стыдится и все прочее,
Тот самый жалкий из людей,
Трусливый раб и прочее.
При всем при том,
При всем при том,
Пускай бедны мы с вами,
Богатство —
Штамп на золотом,
А золотой —
Мы сами!
Мы хлеб едим и воду пьем,
Мы укрываемся тряпьем
И все такое прочее,
А между тем дурак и плут
Одеты в шелк и вина пьют
И все такое прочее.
При всем при том,
При всем при том,
Судите не по платью.
Кто честным кормится трудом,
Таких зову я знаю.
Вот этот шут — природный лорд.
Ему должны мы кланяться.
Но пусть он чопорен и горд —
Бревно бревном останется!

(Переклад С. Маршак)

УРОК № 48

Тема. Р. Бернс. «Чесна бідність». Уславлення у вірші справжніх людських чеснот, віри у світове братерство

Мета: допомогти учням глибше усвідомити ідейно-художній зміст твору письменника, прийом антитези, який у ньому використаний; розвивати навички виразного читання, уміння аналізувати ліричні твори, визначати головну думку; виховувати високі моральні якості — чесність, патріотизм, шляхетність.

Обладнання: портрет письменника, збірки його творів, ілюстративні матеріали про Шотландію, до вірша, що вивчається.

Теорія літератури: ліричний вірш, образи, головна думка, ліричний герой, антитеза.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Маленька Шотландія, яка є частиною Великого Об'єднаного Королівства Великобританії й Північної Ірландії, була силою приєднана до Англії, потерпала від гніту, мріяла про визволення. І ці мрії виразив у своїх віршах Роберт Бернс:

І вірю я: настане день,—
І він не за горами,—
Впаде від віття того тінь
Й розкинеться над нами.
Забудуть рабство і нужду
Народи і краї, брат...
(«Дерево свободи»)

Дуже хотілося поетові, щоб життя було влаштоване за принципами добра й справедливості. Тому й писав в одному зі своїх листів: «Богові відомо, що я не святий,.. але якби я міг,— а коли можу, то я це й роблю,— я б витер сльози з усіх очей... Навіть людям підлим, тим, хто образив мене, я б усе пробачив...»

Ці принципи, проголошені Р. Бернсом, не втратили своєї актуальності й донині. Тому ми будемо ще не раз звертатися до його творів.

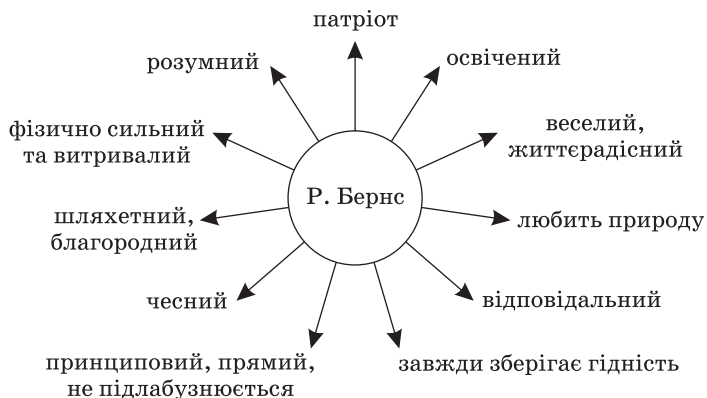
II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

На основі розповідей учителя, опрацьованого за підручником удома матеріалу та спогадів відомого французького письменника Вальтера Скотта складіть характеристику письменника, його «психологічний портрет».

«Це була людина міцна, кремезна... Якби мені не було відомо, хто він такий, я б прийняв його за дуже розумного фермера... за справжнього “доброго господаря”, котрий сам ходить за плугом. У його зовнішності вгадувався великий розум та проникливість, і лише очі свідчили про постійну натуру... Великі темні очі

горіли... коли він розповідав про щось із почуттям чи захопленням» (В. Скотт).

IV. Формування навчальних умінь та навичок

1. Виразне читання вірша Р. Бернса «Чесна бідність»

2. Евристична бесіда, виконання завдань проблемного характеру

- Які підстави були в Бернса для написання такого вірша, як «Чесна бідність»? (*Все життя був бідним, але не чинив нечесно, не принижувався заради багатства, вважав чесність однією з найважливіших рис справжньої людини.*)
- Який займенник повторюється у строфах вірша і чому? (*Ми; поет не відділяє себе від народу*)
- Кого поет протиставляє народові? (*Багатій, короля*)
- Як називається художній засіб, в основі якого лежить протиставлення? (*Антитеза*)
- В яких творах, вивчених раніше, вам вже зустрічалася антитеза? (*У народних та літературних казках, у прислів'ях*)
- Випишіть із вірша Р. Бернса поняття, які протиставляються, антитези.

Бідні, злидні	Багатій, лорд
звання простого	лорд, король
черстві шматки	булки
вдягаємось убого	в шовки
Бог	чорт
дворянський стан	лакейчук двірський
пусте дворянство гербове	шляхетний дух

- Які ще відомі вам художні засоби використовує автор для розкриття основної думки?
(Епітети: *чесними людьми, звання простого; черстві шматки, вельможний лорд, розумний чоловік* та ін.; порівняння: *дурний, як пень; лихий, як чорт*; повтори: *нічого, нічого; метафори: ум і честь пробрили скрізь дорогу*.)

3. Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

Визначте основну думку вірша.

Очікувані відповіді

- Слід бути чесним і справедливим.
- Не можна роздавати й одержувати незаслужені нагороди та премії.
- Ніколи не можна втрачати людської гідності.
- Не можна втрачати віри в краще майбутнє.
- Майбутнє буде кращим, якщо всі люди товаришуватимуть, житимуть в дружбі та мирі.

4. Слово вчителя

— Вірш «Чесна бідність» Р. Бернс написав на мотив відомої шотландської пісні з приспівом «То а'ваі, а (іа'іваі)» («Нічого, нічого»; рос. «При всем при том, при всем при том»). Хоч поет і відійшов від тем народних пісень, але використав їхні художні прийоми — постійні епітети, порівняння, узагальнення, загальноживані слова (*бундючиться, дурний, лихий* та ін.), повтори, вигуки, запитання та ін. Деякі з висловів цього вірша стали афоризмами, крилатими.

Записи до літературознавчих словників

Афоризм — коротка, стисла, влучна й мудра думка у творі, яка стала популярним і самостійним висловом.

— Знайдіть у вірші висловлювання, які, на вашу думку, можуть бути афоризмами, й поясніть їх. («*А будьмо чесними людьми й не біймося нікого*», «*Звання — лиш карб, людина — скарб, цінніший од усього*», «*Людини ж праведної сан не дасться ні від кого*», «*Щоб ум і честь, де тільки єсть, пробрили скрізь дорогу*»)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Знайдіть логічну пару.

люди

черстві

звання

шляхетний

скарб	цінний
шматки	чесні
лорд	шляхетний
сан	бундючний
дух	праведний

VI. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять вірш Р. Бернса «Чесна бідність».

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Найбільше мені сподобався афоризм...
- Вірш Р. Бернса спонукав мене замислитися над тим...
- У світі ще так багато..., тому...

УРОК № 49

Тема. Р. Бернс. «Чесна бідність». Виразне читання напам'ять

Мета: через виразне читання допомогти учням усвідомити ідейно-художню цінність твору; розвивати пам'ять учнів, творчу уяву, ораторські здібності, вміння відстоювати свою думку; виховувати високі духовні якості.

Обладнання: портрет письменника, ілюстрації до його життя і творчості, аудіозаписи, відеоматеріали.

Теорія літератури: виразне читання, інтонація, темп, логічний наголос, пауза.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Роберт Бернс, вірш якого сьогодні ви читатимете напам'ять, здебільшого займався самоосвітою. Він добре знав історію, орієнтувався в політиці, читав твори французьких й англійських авторів,

захоплювався казками, легендами, піснями свого народу. Ніколи не впадав у відчай, не скаржився. А коли він перебував у доброму гуморі, не було людини веселішої, дотепнішої, винахідливішої за нього. Поет намагався завжди в усьому бути першим. Він пишався своєю фізичною силою — однією рукою міг підняти важкий мішок, найкраще за всіх косив і жав, найшвидше складав снопи. Дуже хотів, щоб життя його співвітчизників було влаштоване за принципами добра та справедливості.

Ось тому ми й вивчаємо вірш «Чесна бідність» Р. Бернса, намагаємося сприйняти його як моральну настанову, заклик до збереження своєї людської гідності й честі.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Формування вмінь та навичок школярів

1. Робота в парах

2. Розповідь вірша Р. Бернса «Чесна бідність» напам'ять
(Можна провести як конкурс на кращого читця.)

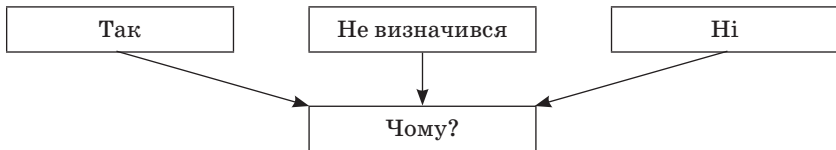
IV. Закріплення знань, умінь та навичок

1. Міні-диспут «Чи завжди потрібна й корисна чесність?»

Запропонувати розглянути ситуацію смертельно хворої людини, яку правда про стан її здоров'я може вбити; переказування пліток, висловлювань одне про одного, зауважень щодо зовнішності, зібностей, щодо поведінки батьків.

2. Інтерактивна вправа «Займи позицію» з обґрунтуванням

Чи завжди людина винна у тому, що вона бідна? Бідність — це добре чи погано? Чим бідність гарна, а чим погана? Чим багатство гарне, а чим погане? (Можна для виконання вправи обрати одне з проблемних запитань.)

V. Домашнє завдання

Дати коротку письмову відповідь на одне з проблемних запитань останньої вправи або скласти «Кодекс честі» за Р. Бернсом.

VI. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Коли я читав (читала) вірш напам'ять,...
- Найкращим читцем вірша Р. Бернса був (була)...
- Читання напам'ять допомогло мені...
- Мене зацікавили різні думки щодо...

УРОК № 50

Тема. Марк Твен «Пригоди Тома Соєра»

Мета: ознайомити з життям і творчістю письменника, зацікавити ними, спонукати до читання та вивчення; розвивати навички виразного читання, виділення головних епізодів переказу їх та висловлення своїх суджень з приводу прочитаного; виховувати допитливість, прагнення до самопізнання шляхом ознайомлення з діями, вчинками та характерами літературних героїв й самовдосконалення.

Обладнання: портрет письменника, ілюстративні матеріали до його життєвого і творчого шляху; карта світу, американські краєвиди.

Теорія літератури: автобіографічний твір, повість.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання

1. Зачитування міркувань щодо проблемних запитань, пов'язаних із віршем Р. Бернса «Чесна бідність».
2. Зачитування складеного самостійно «Кодексу честі» (за Р. Бернсом).

II. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Ім'я американського письменника Марка Твена знають в усьому світі. Його твори «Пригоди Тома Соєра», «Пригоди Гекльберрі Фінна», «Принц та злидар» читають із великим задоволенням і діти й дорослі. Діти захоплені пригодами своїх

однолітків, а дорослі згадують власне дитинство, дивлячись на себе очима дітей.

Сьогодні ми розпочинаємо знайомство з Марком Твенем, який свою повість «Пригоди Тома Соєра» назвав «Гімном дитинства, перекладеним прозою». Багато пригод, характерів Марк Твен «списав» із себе та своїх товаришів, тому його герой — бешкетник, фантазер, але водночас чесна і благородна людина — завоював симпатії мільйонів читачів різних поколінь.

III. Оголошення теми й мети уроку

IV. Сприйняття і засвоєння навчального матеріалу

1. Самостійне опрацювання статті підручника про Марка Твена (С. 205–206 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 182–184 — за підручником Є. Волощук)

2. Евристична бесіда

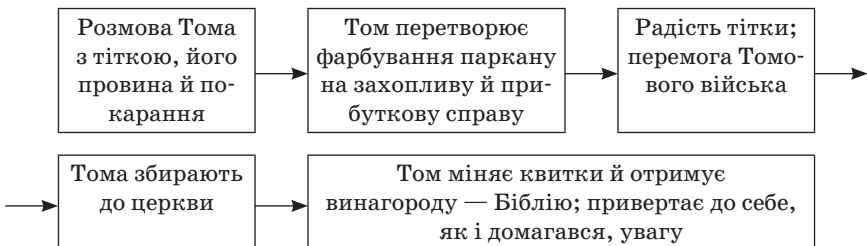
- Які факти з життя Марка Твена вас вразили найбільше? Чому?
- Чому в письменника такий псевдонім — Марк Твен?
- Які професії змінив у житті Марк Твен?
- Які риси характеру митця ви б визначили як основні?

3. Виразне читання уривків з розділів повісті I, II, III (С. 207–215 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 184–189 — за підручником Є. Волощук)

Примітка. Тут і далі сторінки підручника автора Є. Волощук учитель може розподілити за власним бажанням, оскільки підручник Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко має 74 сторінки тексту повісті, а підручник Є. Волощук — 50. Як варіант можна використати розділи з повного тексту для читання в класі.

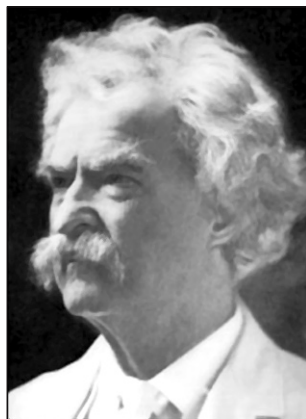
4. Словникова робота за запитаннями учнів, обмін враженнями про прочитане

5. Складання «сюжетного ланцюжка»

6. Розгляд проблемних запитань та розв'язання проблемних завдань

- Які риси головного героя ви відзначили? Чи можна його вважати позитивним героєм?
- Якими у цих розділах змальовано дорослих? Що б ви їм порадили? (*Довірливі, поблажливі або надмірно суворі*)
- Які ознаки часу та національного характеру ви помітили? (*Це ХІХ століття: недільні школи, обов'язкове відвідування церкви, шкільна освіта не відділена від церковної; хлопчики й дівчатка сидять в окремих частинах класу; застосовується фізичне покарання — б'ють лінійкою; сирники — рідкість; спосіб лікування зубів; риси американського національного характеру — авантюризм, розкутість, підприємливість, вміння перетворювати роботу на розвагу і, навпаки, почиття гумору, власної гідності*)

Марк Твен

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Жартівливі запитання

- Що спільного у яблука, паперового змія та дохлого пацюка? (*Це речі, які хлопці віддали Томові за отримання дозволу пофарбувати паркан.*)
- Яку роль у житті Тома і Сіда відіграла чорна нитка? (*Тома викрили, що він не був у школі, а Сід став ябедою і дістав від Тома тусанів.*)
- Перед ким щойно увінчаний славою звитяжець (Том) здався без жодного пострілу? (*Перед Беккі Тетчер*)

VI. Домашнє завдання

— Прочитати розділ VI (С. 212–215 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 184–198 — за підручником Є. Волощук), вміти переказувати, аналізувати; зробити ілюстрації.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Мені найбільше запам'яталося...

- Найсмійнішим мені здалося те,...
- Я отримав (отримала) задоволення від...

УРОК № 51

Тема. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Сонячний, радісно-бешкетливий світ дитинства у повісті

Мета: допомогти учням усвідомити зміст і головну думку розділів повісті Марка Твена; розвивати навички виразного читання, переказу прозових творів великого обсягу, виділення основних епізодів та оцінювання дій і вчинків героїв; виховувати кращі моральні якості, несприйняття зла, підлості, несправедливості та інших негативних явищ життя.

Обладнання: портрет письменника, різні видання повісті, ілюстрації до неї, краєвиди ріки Міссісіпі.

Теорія літератури: повість, тема, головна думка, герої художнього твору.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Ми з вами вже познайомилися із хлопчиком Томом Соєром, зрозуміли, що він — звичайна дитина — бешкетлива, неслухняна, лінькувата, але водночас винахідлива (зумів важку роботу перетворити на розвагу й «прибуткову» справу), життєрадісна, чутлива до краси. Він постійно вигадує якісь витівки, завдаючи дорослим чимало клопоту, але ніколи не робить це зі злими намірами. Як же поводитиметься Том Соєр у вирішальні, відповідальні моменти свого життя? Про це ми дізнаємося, читаючи наступні розділи повісті.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

- Розкажіть епізод з прочитаних розділів, який запам'ятався найбільше.
- Поясніть зміст фраз.

Цитати	Пояснення
«Та за кожним випробуванням приходять винагорода»	Томові вирвали зуб, але тепер він міг, на задрість усім хлопцям, плюватися незвичним способом через дірку
«Діти тяглися до нього, тішилися його забороненим товариством і шкодували, що не можуть бути такими, як він»	Гекльберрі Фінн був міським безпритульним, робив, що хотів і як хотів. Дітей приваблювала його свобода й незалежність
«Він збентежився... від побожного трепету перед своїм новим, ще не знаним кумиром і боязкої радості, що йому так нечувано поталанило»	Том закохався у дівчинку, витримав покарання від учителя різками, щоб його посадили на «дівчачій» половині класу поряд з новенькою — об'єктом його захоплення

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

1. Виразне читання розділів повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» — розділи VII, VIII, IX (С. 221–227 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 189–198 — за підручником Є. Волощук)

2. Словникова робота за запитаннями учнів

3. Обмін враженнями про прочитане, евристична бесіда

- Які нові пригоди сталися з Томом?
- Що спонукало хлопця мріяти про те, як він стане знаменитим піратом?
- Яка трагедія сталася на цвинтарі? Чи була вона для хлопців дитячою пригородою? *(Це серйозна доросла неприємність, бо хлопці стали свідками страшного злочину.)*

V. Закріплення знань, умінь та навичок

— У США існувала традиція називати маленькі провінційні містечка на честь великих міст Європи. Інколи такі назви отримували відразу декілька містечок. Так, у США існує кілька Парижів, Константинополів, Афін, Венецій. Мабуть, тодішні переселенці зі Старого Світу сумували за своєю батьківщиною і на згадку про неї так само називали своє нове поселення. Розповідають такий анекдотичний випадок: жителі одного такого містечка із назвою Москва звернулися до російської столиці з проханням-вимогою перейменувати своє багатомільйонне місто, бо, мовляв, листи, адресовані їм, часто відправляють до їхньої Москви.

- А як називалося містечко, де жив Том Соєр? Прочитайте це слово в колі, де всі літери переплуталися.

(*Санкт-Петербург, Сент-Пітерсберг*)

(Можна зашифрувати так: С Н К Т - П Т Р Т Р Г.)

VI. Домашнє завдання

Прочитати розділи X, XI, XII (С. 227–231 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 198–204 — за підручником Є. Волощук), навчитися переказувати, висловлювати свої судження про прочитане, характеризувати героїв.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- На місці Тома Соєра я б...
- Мене вразило...
- Цікаво, чому (або як)...

УРОК № 52

Тема. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Вплив світу дорослих на дитячі стосунки

Мета: допомогти учням побачити в повісті дорослий світ очима дітей і дитячий світ — очима дорослих; розвивати навички виразного читання, переказу твору, уміння визначати основні епізоди, які рухають дію, оцінювати їх; виховувати високі моральні якості, почуття відповідальності за свої вчинки, любов до близьких людей; почуття вдячності.

Обладнання: портрет письменника, повість «Пригоди Тома Соєра» у різних виданнях, ілюстрації до неї.

Теорія літератури: повість, портрет, художні образи.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Багатьом дітям іноді здається, що життя їхнє важке, сповнене всіляких прикростей, наприклад, необхідності сидіти на уроках, робити завдання, не бешкетувати, виконувати нескінченні вимоги старших, працювати і т. ін. Але, стикаючись з дорослими проблемами, діти розуміють, наскільки дитячі труднощі не схожі на небезпечне життя світу дорослих. Як же герої повісті Марка Твена чинять, перебуваючи у скрутному становищі і чого можуть навчити навіть дорослих, про це ми дізнаємося на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

- Розкажіть епізод з повісті, який запам'ятовується найбільше. Поясніть, як він характеризує героїв твору.
- Поєднайте пари тверджень за причинно-наслідковим зв'язком.

1	Рішення стати піратом
2	Помста індіанця Джо
3	Безпідставне звинувачення Поттера
4	Клятва мовчати
5	Докори сумління у Тома

А	Тяжкий злочин — убивство
Б	Страх хлопців
В	Відвідування Поттера у в'язниці
Г	Підступність індіанця
Д	Нещасливе кохання

1	2	3	4	5
Д	А	Г	Б	В

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

1. Виразне читання розділів повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» — XIII, XIV (С. 231–237 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 198–204 — за підручником Є. Волощук)

2. Словникова робота за запитаннями учнів, обмін враженнями про прочитане

3. Евристична бесіда, виконання завдань пошуково-дослідницького характеру

- Визначте, з яких причин герої повісті вирішили жити на безлюдному острові.

Герої	Причини
Том	Нерозділене кохання до Беккі, домашні непорозуміння
Гек	Йому було однаково, де жити; пригода йому подобалась
Джо	Несправедливе звинувачення від матері

- Які риси характеру виявляються у Тома Сойера, коли хлопці влаштовують пригоду із втечею? Перелічіть їх і доведіть свою думку. (*Начитаність — дав собі й друзям пишномовні прізвиська, взяті з улюблених книжок; романтик, мрійник — прагне морських пригод, подвигів; нерозважливий — не подумав про наслідки, про реакцію близьких; вправний та витривалий — добре плаває, управляє плотом, знає, як готувати їжу, вудити рибу; має гарні організаційні здібності — згуртував команду*)
- Чому зраділи хлопці, почувши спеціальні гудки з порома на річці? (*Почали вважати себе героями, зрозуміли, що їх шукають, за ними тужать*)
- Прокоментуйте фразу: «Пірати рушили назад до табору, їх аж розпирало від марнословних гордощів та свідомості раптом набутої власної ваги й усього того клопоту, якого наробило їхнє зникнення?» Як потім змінився їхній настрій? (*Хлопці спочатку раділи тому, що привернули увагу дорослих, а потім зрозуміли, що їх втеча для дорослих — справжнє горе, й засумували, шкодуючи про вчинене.*)
- Хто з друзів виявив найбільше рішучості й відваги, щоб хоч якось виправити становище, повідомити про себе? (*Том уночі пішов додому з наміром залишити записку.*)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Назвіть іншими словами, підберіть замітники, які використали герої твору:

- а) вода в «чашках» з дубового та горіхового листя, «підсолоджена чарами навколишнього лісу» — (ранкова кава) або

Р						А
---	--	--	--	--	--	---

К				А
---	--	--	--	---

- б) «сон просто неба, біганина на привіллi, купання в річці та й голод» — (чудові присмаки до обіду) або

Ч					І		П							И
---	--	--	--	--	---	--	---	--	--	--	--	--	--	---

- в) «викругився з халепи» — знайшов вихід зі скрутного становища.

VI. Домашнє завдання

Прочитати XV–XVI розділи повісті «Пригоди Тома Соєра», вміти переказувати, характеризувати ситуації та героїв.

VII. Підсумок уроку

«Рольова гра»

Промовити фразу (репліку) від імені героя:

— Я, Том Соєр, (дуже задоволений життям на острові, але трохи шкода тітоньку Поллі)

— Я, Гек Фінн,...

— Я, Джо Гарпер,...

УРОК № 53

Тема. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Цінності дитинства та їх доля в дорослому житті

Мета: ознайомити з пригодами героїв повісті в наступних розділах, допомогти учням розібратися в перипетіях сюжету, характерах героїв та мотивах їхніх учинків; розвивати навички виразного читання, переказу прозових творів, характеристики героїв, коректного висловлення оціночних суджень; виховувати кращі людські якості, прагнення до самопізнання та самовдосконалення.

Обладнання: портрет письменника, ілюстрації до повісті.

Теорія літератури: повість, герої літературного твору, художні засоби.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— У дитинстві багато людей мріють про мандрівки в далекі, незвідані краї, про подвиги, про те, щоб стати героями, яких би всюди

панували й прославляли. Водночас діти придивляються до життя й бачать, на жаль, не лише доброту, геройство, благородство, сумлінну працю, а й п'яниць-нероб, злочинців, марнославних, боягузливих і підлих, які завдають страждань іншим людям.

Том і Гек, герої повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» випадково стали свідками страшного злочину. Їх дивує, що індіанця Джо, який нахабно неправдиво свідчив і підло переклав свою вину на іншого, Бог не скарав тут же, прямо на місці. Отже, дорослі не завжди дотримуються правил, яких навчають дітей і за порушення яких їх карають.

Друзі під впливом непорозумінь з дорослими та представницею прекрасної статі вирішують утекти з дому на безлюдний острів, не думаючи про те, що відчуватимуть їхні близькі. Вони насолоджуються вільним життям, граються, уявляючи себе піратами. Їм навіть лестить те, що їх розшукують (поширилися чутки, що діти потонули), що за ними шкодують, тож спочатку хлопці не розуміють, якого страшного горя завдали своїм рідним.

Ось так тісно переплітається світ дорослих і дітей. Діти вчаться у старших, наслідують їх, а дорослі придивляються до дітей, бо ті бувають часто щирішими, спостережливішими, добрішими і навіть сміливішими.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

- Розкажіть епізод із прочитаних самостійно розділів і поясніть, чому ви його відзначили для себе.
- Порівняйте два пейзажі (один на початку перебування хлопців на острові, другий — у кінці), визначте їх характер і зробіть висновок.

«Був прохолодний сірий світанок, і глибока тиша, що панувала в лісі, навіювала відрадне почуття миру та спокою. Ніде не ворухився ані листочок, і жоден звук не порушував величної задуми природи. Серед листя й трави блищали намистинки роси».

«Шалений вітер із ревінням промчався лісом так, що все навколо аж застогнало. Сліпучі спалахи блискавок раз у раз осявали небо, лункі перекати грому не змовкали ні на мить. Раптом уперіщила страшна злива, і шалений буревій погнав її по землі суцільною запоною».

(Перший пейзаж спокійний, з емоційною оцінкою автора; він більш статичний; другий пейзаж — динамічний, загрозливий, без

оцінки автора. Пейзажі підкреслюють настрій людей, нагадують дітям, що сили природи можуть бути грізними й небезпечними для них.)

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

1. Виразне читання розділів повісті XVII, XVIII (С. 243–248 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 204–211 — за підручником Є. Волощук)

2. Словникова робота за питаннями учнів

3. Обмін враженнями, евристична бесіда

- Які риси характеру виявив Том, коли помітив розгубленість Гека, адже за нього нікому з рідних було порадити? (*Уважність, співчутливість та милосердність — затримав Гека, підвів до тітки Поллі й попросив порадити за нього. Тітка виявилася так само доброю та співчутливою до Гека.*)
- Чому Томові, коли він щасливо повернувся з острова, дісталось багато «і стусанів, і поцілунків»? (*Тітка зраділа його поверненню і картала племінника за свої тривогу, переживання й горе.*)
- Як розуміти «віщій сон» Тома? (*Як бажання трохи похизуватися, відчутти себе незвичайним*)
- Як поводитися Том і Беккі? (*Як дорослі, змушували одне одного ревнувати.*)
- Що вчинив Альфред і для чого? (*Залив книжку Тома чорнилом, щоб помститися.*)
- Як Беккі поставилася до того, що випадково побачила через вікно? (*Беккі побачила, що Альфред зіпсував підручник Тома, але вирішила змовчати, щоб Тома покарали.*)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

- Знайдіть «третього зайвого».
 - ♦ Альфред, Беккі, Том;
 - ♦ Сент-Пітерсберг, Міссісіпі, Вашингтон;
 - ♦ Том, Гек, Сід.
- Поясніть, що об'єднує ці поняття.

VI. Домашнє завдання

Прочитати самостійно розділи XIX–XX (С. 248–252 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 208–211 — за підручником Є. Волощук); вміти переказувати, характеризувати події, явища та героїв, художні засоби.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- На місці героїв повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» я б...
- Мені здалося...
- Мене вразило...

УРОК № 54

Тема. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Герої повісті — Том Соєр і Гекльберрі Фінн

Мета: допомогти учням усвідомити істини, що утверджує автор через образи своїх героїв; визначити рівень художньої майстерності автора; розвивати навички виразного читання, переказу великого епічного твору, його аналізу, характеристики героїв; виховувати почуття відповідальності за свої вчинки та їх наслідки, прагнення до самовиховання та самовдосконалення.

Обладнання: портрет письменника, ілюстрації до твору.

Теорія літератури: повість, герой літературного твору, портрет, пейзаж, художні засоби.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Так уже склалося, що людині в житті часто доводиться робити вибір між добром і злом, правдою та неправдою, сміливістю та боягузством. Байдужість та замовчування нерідко схиляє шальку терезів у бік неправди, несправедливості.

Томові Соєру і його товаришам також не раз доводилося робити вибір. І, треба визнати, чинили вони найчастіше сміливо, благородно, перемагаючи власні образи та страх, виявляли себе справжніми друзями. Ось саме про це ми й вестимемо на уроці розмову.

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Виконання клоуз-тестів

Продовжте речення (можна у письмовій формі, кожна правильна відповідь — 2 бали; перевіряється в парі методом взаємоперевірки під керівництвом учителя).

- 1) Том прийшов додому, мов чорна хмара... (бо Беккі демонстративно приділяла увагу Альфреду, розглядаючи з ним книжку).
- 2) Тітка Поллі сказала, що простила б Томові тепер хоч і мільйон гріхів,... (тому що дійсно в кишені куртки знайшла записку Тома про те, що вони не втонули, а пішли в пірати).
- 3) Учитель містер Доббінс постійно читав книгу «Анатомію», тому що... (його заповітною мрією було стати лікарем).
- 4) Том відбув покарання за зіпсований підручник, не дуже всім тим переймаючись, тому що... (думав, що, може, сам це випадково й зробив, бешкетуючи в класі з товаришами).
- 5) У Беккі був зацькований і безпорадний вираз обличчя, як у кроля, на якого було націлено рушницю, тому що... (вона гадала, що Том викриє її провину).
- 6) Том стійко витримав найжорстокіше покарання від учителя за пошкоджену книжку, бо... (знав, що на нього чекає вдячність Беккі).

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

1. Виразне читання розділів повісті «Пригоди Тома Соєра» Марка Твена ХХІІІ, ХХІV, ХХV (С. 252–258 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 211–216 — за підручником Є. Волощук)

2. Словникова робота за запитаннями учнів

3. Евристична бесіда, виконання завдань пошуково-дослідницького характеру

- Замініть синонімами (близькими за значенням словами) вирази, вжиті у повісті.
Нечисте сумління — (безсовісність);
відпустити язика з припони — (заговорити);
забігти світ за очі — (сховатися, опинитися далеко);
усі очі прикипіли — (всі уважно, із здивуванням подивилися);
затамувати віддих — (замовкнути, чекаючи чогось несподіваного);

ловити кожне слово — *(слухати уважно)*;
 уся праця — собаці під хвіст — *(даремна праця)*;
 жижки дрижать — *(боїться)*;
 лізти чортові в зуби — *(наражатися на небезпеку)*.

- Як ви оцінюєте вчинок Тома — його свідчення в суді?
- Чому «від Гекової віри в людство» майже нічого не лишилося? *(Том заради спасіння невинної людини, Мафа Поттера, зламав їхню клятву, скріплену кров'ю.)*

V. Закріплення знань, умінь та навичок

1. Розставте епізоди повісті в хронологічному порядку

Хлопці шукають скарб	4
Том рятує Беккі від покарання	2
Том свідчить у суді	3
Беккі дратує Тома, розмовляючи з Альфредом	1

2. Розкажіть повір'я про те, де знаходяться скарби і як їх шукати. Які повір'я є в нашій місцевості?

VI. Домашнє завдання

Прочитати розділ XXVI (С. 258–263 — за підручником Ю. І. Ковбасенко, Л. В. Ковбасенко; С. 216–221 — за підручником Є. Волощук), навчитися переказувати, характеризувати героїв, визначити художні засоби.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Я думаю, що мріяти про скарб...
- Мені здається, що скарб...
- Виступати в суді — це...

УРОК № 55

Тема. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Смішне та сумне в повісті

Мета: допомогти учням з'ясувати, що у творі письменника сумне, а що — смішне, давати оцінку зображуваному з позиції загальнолюдських моральних цінностей; розвивати навички виразного читання, переказу, виділення основних епізодів, їх аналізу, уміння висловлювати та відстоювати власні думки; виховувати почуття гумору, повагу до старших, кращі моральні якості.

Обладнання: портрет письменника, ілюстрації до твору.

Теорія літератури: повість, герої твору, художні засоби.

ХІД УРОКУ**I. Мотивація навчальної діяльності школярів**

— Чи помічали ви, як часто в житті переплітаються смішне із сумним, а сумне — зі смішним? Так само буває і в літературному творі, побудованому на яскравому матеріалі, за власними спостереженнями та переживаннями автора. Нам смішно, коли ми читаємо про хлоп'ячі забобони, страшні клятви, наслідування дорослих, «багатства» у вигляді дохлих котів та пацюків. І сумно, коли діти своїм бешкетуванням, упертістю, лінощами, непослухом завдають клопоту своїм рідним, змушують їх переживати й навіть страждати; наражають своє життя і здоров'я на небезпеку.

Сьогодні ми розмірковуватимемо над тим, коли ж дійсно смішно, а коли сумно буває героям повісті Марка Твена, а також познайомимося з новими розділами твору «Пригоди Тома Соєра».

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Актуалізація опорних знань**

- Розкажіть епізод із самостійно прочитаних минулого уроку та вдома розділів, який найбільше запам'ятався, поясніть свій вибір.
 - Визначте, які це види опису і в якому випадку вони використовуються автором.
- а) «Вони побачили зарослу бур'яном домівку, стіни, з яких давно обсипався тиньк, старезний камін, зяючі отвори вікон, розвалені сходи нагору і скрізь запилюжені, обвислі клапті павутиння».

(Це опис приміщення, інтер'єр «будинку з привидами», де друзі збиралися шукати скарб.)

- б) «Другий був бридкий обідранець з дуже неприємним обличчям. Постать іспанця обгортало серапе; з-під сомбреро виднілись волохаті сиві бакенбарди й довгі пасма сивого волосся, а очі ховалися за зеленими окулярами». (Це опис зовнішності, портрет одного з негативних героїв — розбійника.)
- в) «Внизу, посеред залитої місячним сяйвом долини, самотньо стояв той самий “будинок з привидами”, давно вже без огорожі, до самого ґанку зарослий бур'янами...» (Опис природи, пейзаж. Це місце, куди хлопці вирішили піти розшукувати скарб.)

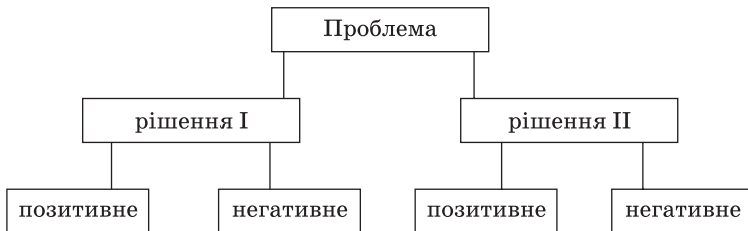
IV. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Виразне читання розділів повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» — XXVII, XXVIII, XXIX, XXX (С. 263–271 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 216–221 — за підручником Є. Волощук)

2. Словникова робота за запитаннями учнів

3. Евристична бесіда, розв'язання проблемних питань

- Які риси характеру хлопців (Тома і Гека) виявилися під час вистежування таємничих незнайомих з «будинку привидів»? (*Кмітливість, наполегливість, нерозсудливість, намагання прославитися*)
- Що таке халепа? (*Неприємна пригода; прикрий випадок*)
- Що таке дати драла? (*Швидко втікати*)
- Чи правильно зробив Гек, що пішов за страшними злочинцями назирці, став за ними стежити? (*Відповідь на це запитання можна знайти, виконавши інтерактивну вправу «Дерево рішень».*)

Наприклад, рішення I: правильно зробив, за злочинцем необхідно було простежити. Позитивне — Гек дізнався, коли злодії

планували помстися, повідомив дорослих; негативне — наражався на небезпеку, міг сам загинути, якби його викрили.

Рішення II: неправильно зробив, слід було одразу сказати дорослим, заявити в поліцію. Позитивне — злочинців, можливо, швидше спіймали б, ніхто з дітей не ризикував би собою. Негативне — могли б і не дізнатися про злочинні наміри індіанця Джо, могла б постраждати гарна людина тощо.

V. Закріплення знань, умінь та навичок

1. Робота з таблицею

Смішне та сумне в повісті «Пригоди Тома Соєра»

Смішне	Сумне
<ul style="list-style-type: none"> • Уміння Тома перетворити фарбування паркану на захопливе заняття та ще й збагатитися на цьому; • перелік «трофеїв», «багатств» Тома; • забобони хлопців та повір'я; • намагання знайти скарб; • заздрість «свободі» Гека Фінна, його одягу тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • Неслухняність хлопців, ризик життям і здоров'ям; • злочини дорослих, їхнє боєгузтво; • неуважне ставлення до потреб дітей, до їхнього життя тощо

2. Коментар учителя

— «Можна смішити читача, та це пусте заняття, якщо у глибині книги не лежить любов до людей. Дехто не розуміє, що усе це потребує від гумориста такого ж уміння бачити, аналізувати, розуміти, яке необхідне авторам серйозних книг... Тільки той гумор буде жити, який виростає з правди життя», — так пояснював свою любов до сміху, до гумору сам письменник Марк Твен.

VI. Домашнє завдання

Прочитати розділ XXXI, вміти переказувати, характеризувати епізоди та героїв, оцінювати прочитане (С. 271–276 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 221–225 — за підручником Є. Волощук); повідомлення учнів (*див. додаток*).

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Цього року дорослі виявили(ся)...
- Мені здається, що...

- Найбільше мене вразило...
- Якби мене «забули» в печері...

Додаток

Сталагміт — мінеральне утворення (як правило, вапнякове), що росте з дна печер, підземних галерей у вигляді конусоподібних стовпчиків, бурульок і т. ін.

Сталактит — мінеральне утворення, що звисає зі стелі печер, підземних галерей у вигляді бурульок, трубочок і т. ін.

Коли сталактити і сталагміти зростаються, утворюються химерні колони — сталагнати (*Зі словника іншомовних слів*).

Сумах — дерево або кущ висотою 3–7 метрів. Є до 125 видів, росте в Америці та в Азії. Має багато дубильних речовин, тому є цінною технічною та лікарською сировиною. Сумах називають ще «уксусним деревом». Вирощується і як декоративна рослина (*З енциклопедії*).

УРОК № 56

Тема. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Автобіографічні мотиви та багатоплановість повісті

Мета: допомогти учням розібратися в будові великого епічного твору; з'ясувати роль власних спостережень та переживань автора у створенні художньої книги; розвивати навички виразного читання, переказу повісті, уміння виділяти сюжетні лінії та епізоди, характеризувати героїв і художні засоби, висловлювати власні міркування; виховувати повагу до старших, уміння орієнтуватися в складних ситуаціях, почуття оптимізму.

Обладнання: портрет письменника, ілюстрації до твору.

Теорія літератури: повість, автобіографічний твір, мотиви, багатоплановість, художні образи та художні засоби.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Письменники — люди особливі. У них багата фантазія, творча уява. Але найкраще пише той, кому близькі думки й почуття своїх героїв, добре знайомі складні ситуації, радощі й печалі життя.

Як ми знаємо з біографії, Марк Твен був саме такою людиною. У дитинстві — бешкетник, винахідник, кмітливець. У юності й дорослому житті — людина, яка багато знала й бачила, змінила чимало професій, відчула радість перемоги і гіркоту поразок, невдач, злиднів. Втім, письменник не забув, як йому жилося в дитинстві, що тоді хвилювало, з чим він, стикаючись із дорослим життям, погоджувався, а що категорично не сприймав.

Отже, завершуючи знайомство з повістю Марка Твена «Пригоди Тома Соєра», ми відчуваємо, що це пригоди не лише хлопців, а й самого автора, навіть тітонька Поллі сприймається як його близька людина. Звичайно, історії, що траплялися з хлопцями, мабуть-таки, добре перебільшені, але цілком ймовірні, і це — характерна ознака художнього твору.

Отже, вперед до «Заключного слова»!

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

- Перекажіть епізод про те, як, чому Том і Беккі заблукали в печері. Зверніть увагу на те, чи робили вони що-небудь для своєї безпеки. (*Захопилися, прокинувся дух дослідників, ставили знаки на стіні свічкою, втекли від кажанів*)
- Повідомлення (стислі) учнів про сталактити й сталагміти, кажанів (*див. додаток до уроку № 55*).
- Згадайте ситуації, у яких Том виявив себе:
як лицар;
як кмітлива людина;
як сміливець.

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

1. Прогнозування учнів

— Як ви думаєте, чим закінчиться пригода Тома і Беккі в печері й узагалі твір? (*Відповіді учнів.*)

2. Виразне читання розділів повісті Марка Твена XXXII, XXXIII, XXXIV (С. 277–280 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 221–227 — за підручником Є. Волощук або за повним текстом)

3. Словникова робота за запитаннями учнів

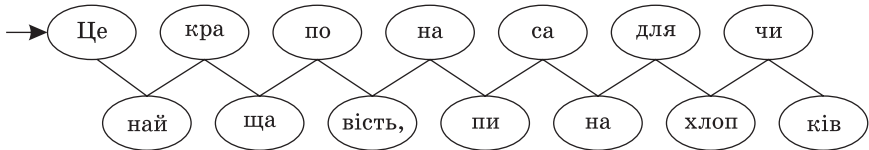
4. Обмін враженнями про прочитане, евристична бесіда

- Чи справдилися ваші передбачення та якою мірою?

- Що найбільше вразило вас у прочитаному?
- Чи варто було, на ваш погляд, Томові під час розповіді про своє з Беккі визволення з печери додавати «чимало власних вигадок, щоб було цікавіше»?
- Що негативного було в поведінці та діях хлопців? (*«Пахкали люльками», наражались на небезпеку*)
- Що здалося вам смішним у прочитаних розділах, наприклад у XXXIV? (*Як дорослі, знаючи вже таємницю Гека, хвалили його; яких мук завдавав Гекові новий костюм.*)
- У чому виявляється американський національний характер твору? (*Удова Дуглас вирішила взяти Гека на виховання, дати освіту й допомогти відкрити свою справу; зберігання середнім класом грошей у банку; деякий авантюризм, потяг до мандрів і пригод, винахідливість.*)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Прочитайте вислів американського письменника-критика про повість Марка Твена «Пригоди Тома Соєра».

(Зліва направо: *«Це найкраща повість, написана для хлопчиків».*)

VI. Домашнє завдання

Дочитати повість до кінця, «Заключне слово» (С. 281–184 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; Є. Волощук — за повним текстом); повторити основні епізоди твору, вміти переказувати від імені героїв, характеризувати образи.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення:

- Якби я потрапив (потрапила) у печеру...
- Якби я знайшов (знайшла) скарб...
- На мою думку, письменник...
- Кінець твору мені здався...

УРОК № 57

Тема. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Художні особливості твору (за рахунок резервного часу)

Мета: допомогти учням повторити й узагальнити знання та уявлення про повість Марка Твена «Пригоди Тома Соєра»; розкрити образи головних героїв; глибше усвідомити поняття «повість»; розвивати навички переказу улюблених уривків від імені різних героїв, уміння характеризувати образи й порівнювати їх; давати оцінку їхнім діям і вчинкам; зіставляти із сучасним життям; виховувати кращі моральні якості.

Обладнання: портрет письменника, виставка учнівських ілюстрацій.

Теорія літератури: повість, комічне, художні образи, художні засоби.

ХІД УРОКУ**I. Мотивація навчальної діяльності школярів**

— Як добре, коли в тебе багато друзів — вірних, відданих, чесних, порядних, готових підтримати в скрутну хвилину! Але навіть якщо в тебе один друг, все одно людина може почуватися впевненою, щасливою. Томові Соєру в цьому плані поталанило. У нього є і Гек Фінн, і Джо Гарпер, і Беккі. Життя друзів сповнене пригод, і часто ці пригоди самі їх знаходять. Дітям доводиться робити вибір: ризикувати собою і врятувати безневинну людину чи боягузливо змовчати; розгубитися, плакати й чекати на допомогу чи відчайдушно шукати вихід і знаходити його.

Хлопці схиляються до останнього, і це робить їм честь.

Том Соєр і Гек Фінн — усього лише літературні герої, але їм поставлений пам'ятник у рідному містечку Марка Твена Ганнібалі. Це свідчить про те, що читачам багатьох поколінь полюбилися ці персонажі, що книга дала багатьом дітям і навіть дорослим безцінні моральні уроки.

Саме про це ми сьогодні й поговоримо.

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Формування знань, умінь та навичок****1. Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»**

Запитання: «Які проблеми порушує повість Марка Твена «Пригоди Тома Соєра»?»

Очікувані відповіді

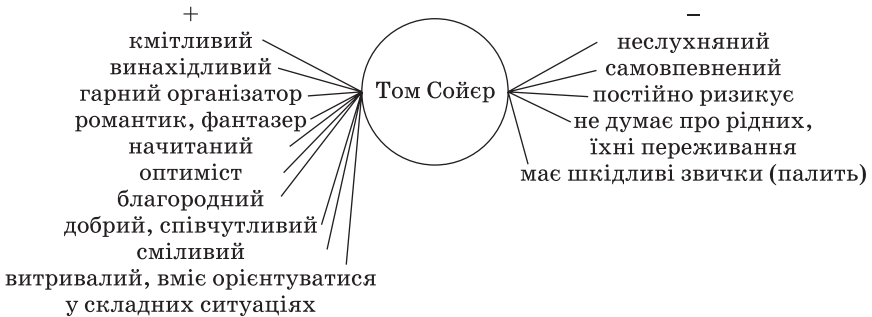
- Проблеми цінностей дитинства і цінностей дорослого життя;
- дружби, взаємодопомоги;
- стосунків батьків, дорослих і дітей.

2. Характеристика героїв повісті

Порівняйте цінності дитячого та дорослого світів, знайдіть спільне та відмінне (за повістю).

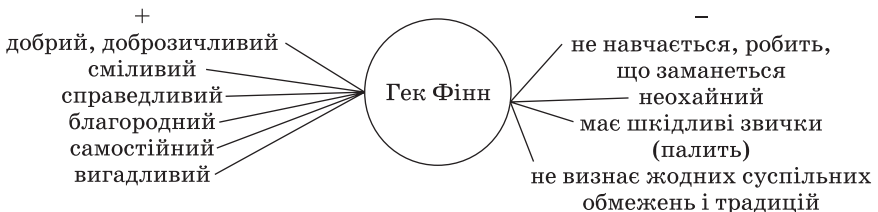
Діти	Дорослі
Спільне	
Чесність, порядність, доброта, благородство	
Відмінне	
Пригоди, романтика, дружба, цікаві речі (кульки, дохлий пацюк тощо.)	Поміркованість, гроші, невтручання, плітки

**1) Колективна характеристика Тома Соєра
(з обґрунтуванням, наведенням прикладів)**

Підсумок. Переважає в характері героя позитивне; він — жива, реальна людина з гарними рисами характеру та недоліками.

2) Самостійна характеристика Гекльберрі Фінна

3. Словникова робота

— Твір Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» називають повістю.

Пригадайте, що таке повість, запишіть до літературознавчих словничків.

Повість — досить великий, середній за обсягом епічний твір, в якому розповідається про історію людського життя в усій його різноманітності, переплетенні з іншими людськими долями.

— Доведіть, що «Пригоди Тома Соєра» — повість.

Очікувані відповіді

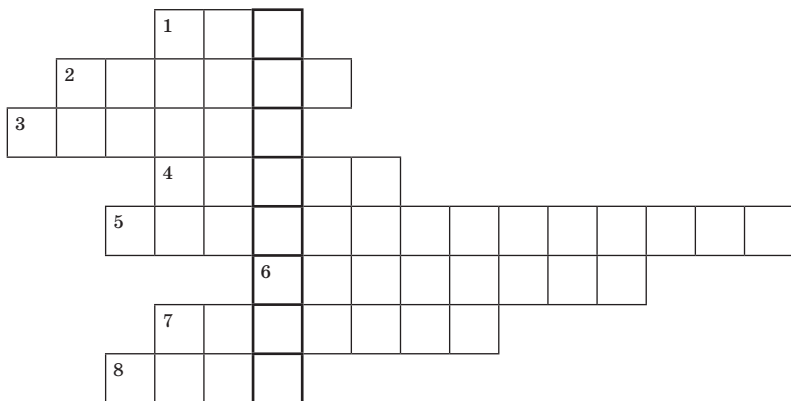
— Досить великий прозовий (епічний) твір.

— Розповідається про головного героя Тома Соєра, його друзів — Гека, Джо, Беккі, їхніх батьків.

— Описуються події, вчинки героїв, їхні портрети, місцевість, де відбуваються події, проходить життя персонажів у всіх його ви-
явах.

6. Усний переказ улюбленого епізоду повісті Марка Твена від імені одного з героїв: Тома, Гека, тітки Поллі, Беккі, Сіда, вчителя або когось іншого

7. Розгадування кросворда, складеного з імен та назв героїв повісті «Пригоди Тома Соєра». Ключове слово в ньому — псевдонім автора

1. Ім'я головного героя. (*Том*)
2. Ім'я вдови, яку врятував Гек. (*Дуглас*)
3. Прізвище чоловіка, якого індіанець Джо звинуватив у вбивстві. (*Поттер*)
4. Ім'я дівчинки, яка подобалася Томові. (*Беккі*)

5. Містечко, в якому відбувались події повісті. (*Сент-Пітерсберг*)
6. Той, хто разом із синами допоміг Гекові врятувати вдову. (*Валлієць*)
7. Справжнє прізвище автора повісті «Пригоди Тома Соєра». (*Клеменс*)
8. Прізвище найкращого друга Тома. (*Фінн*)

Ключове слово: *Марк Твен*.

IV. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичного оцінювання, повторити зміст основних епізодів повісті Марка Твена; згадати зміст та основні думки вірша Р. Бернса «Чесна бідність».

V. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- Найбільше мені сподобалася на уроці така форма роботи, як...
- Найкраще, на мою думку, працювали...
- Мені здається, що такі книги, як «Пригоди Тома Соєра»...

УРОК № 58

Тема. Тематичне оцінювання за творчістю Р. Бернса та Марка Твена. Письмовий переказ із творчим завданням

Мета: систематизувати та узагальнити знання учнів про творчість письменників; виявити рівень знань, умінь та навичок з метою контролю та їхньої корекції; розвивати навички письмово переказувати епізоди великого прозового твору, зіставляти основні думки та проблеми; розвивати пам'ять, образне та логічне мислення; виховувати високі моральні якості, повагу до загальнолюдських цінностей.

Обладнання: завдання до переказу із творчим закінченням.

Теорія літератури: повість, вірш, головна думка, проблеми, мотиви, художні засоби, художні образи, переказ.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми й мети уроку, мотивація навчальної діяльності школярів

II. Основний зміст роботи

1. Інструктаж до виконання роботи

Напишіть стислий переказ фрагменту повісті (варіант I — «На безлюдному острові»; варіант II — «Том і Беккі в печері»).

Переказ — це передавання своїми словами змісту художнього твору або його уривка із використанням його художніх, стилістичних особливостей.

Творче завдання

Висловити судження про те, що є спільного у вірша Р. Бернса «Чесна бідність» і повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра». (*Наприклад, ідеї про чесність, порядність, братерство та ін.*)

2. Написання роботи

Творче завдання бажано спочатку виконати на чернетці.

III. Домашнє завдання

Підготувати презентацію улюбленого твору дитячої літератури ХХ–ХХІ ст. (або який читали нещодавно).

ІЗ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХХ–ХХІ СТОЛІТТЯ (4 години)

УРОК № 59

Тема. Дитяча література ХХ–ХХІ століття (огляд)

Мета: ознайомити з кращими творами сучасної дитячої літератури; спонукати учнів до активного читання; розвивати навички самостійного пошуку літератури відповідно до своїх уподобань; розширювати світогляд учнів, словниковий запас; виховувати високі громадянські, моральні якості характеру, естетичні смаки.

Обладнання: книжкова виставка, фрагменти кінофільмів, мультфільмів, ілюстрації до популярних творів сучасної дитячої літератури.

Теорія літератури: роди, жанри літератури, анотація, каталог, ілюстрації, дайджест.

ХІД УРОКУ

I. Аналіз виконання контрольної роботи

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Твори, з якими ми познайомилися на уроках зарубіжної літератури в п'ятому класі, — це лише невеличка часточка того, що написано для дітей. Зорієнтуватися в цьому книжковому морі й буде нашим завданням на наступних уроках.

Кажуть, що для дітей писати важче, ніж для дорослих. І це справді так, адже написати твір необхідно яскраво, захопливо, надзвичайно, щоб дитина зацікавилася і їй захотілося наслідувати позитивних героїв, учитися в них добра й справедливості.

П'ятикласники дуже люблять читати і казки, і пригодицькі твори.

Але світ літератури значно ширший, тож, аби бути всебічно розвинутою людиною, слід цікавитися і світом тварин та рослин, й історією, і географічними відкриттями, і найпопулярнішими технічними винаходами, і спортом, й астрономією, і реальним життям школярів та їхніми проблемами.

Про це ми також вестимемо мову на нашому уроці.

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

1. Слово вчителя

— Перш за все хотілося б почути вашу думку, дізнатися про ваші уподобання.

Усно-письмова анкета читача

У накреслений на дошці таблиці учні по черзі швидко ставлять відмітки у відповідній графі. Учитель підраховує голоси й робить висновки.

Казки, легенди	Науково-популярна література, енциклопедії	Вірші	Фантастика	Про природу	Про історію
1					
1					
1					
...					
18					

(Кожен учень може вибрати, наприклад, 3 уподобання.)

2. Презентація улюблених (або нещодавно прочитаних) творів сучасної зарубіжної літератури

3. Розповідь або виступ бібліотекаря

— Ви, звісно, бували в бібліотеці. Там дуже багато книг. А як же знайти потрібну? Якщо відомий автор, то можна скористатися алфавітними покажчиками. Коли цікавить якась тема, можна скористатися тематичним каталогом (це розміщені в алфавітному порядку картки з назвами книг та їх авторами, розкладені за різними темами). А якщо не знаєш, що ти хочеш конкретно, просто шукаєш на полиці цікаву книжку. У такому випадку слід прочитати анотацію — короткий зміст книжки, розташований на другій сторінці. Там вказано тему твору, основні особливості, для кого призначена (якого віку, фаху, яких уподобань). Можна акуратно погортати книгу, подивитися ілюстрації, прочитати кілька абзаців. І якщо вас щось зацікавило, значить, ця книжка ваша.

У багатьох родинах є домашні бібліотеки. Варто поцікавитися, а які ж книги зберігаються в них, що читали ваші бабусі й дідусі, батьки, старші брати й сестри.

Інколи на книгах власної бібліотеки ставлять позначку — екслібрис, який вказує на приналежність примірника певній особі, родині. Це можуть бути ініціали, символи, щось на зразок родових гербів. Екслібриси виготовляють з дерева, ластика, гумки, силікону або якогось підходящого матеріалу, на який наноситься фарба й робиться відбиток на книзі.

Пропоную вам зробити ескіз (малюнок) власного екслібриса або виготовити його й позначити власну книжку.

4. Розповідь учителя (міні-лекція)

— Ті твори, які ми читали, написані давно, хоча не втратили свого значення й донині, пройшовши випробування віками. А як же тепер? Час народних казок минув, мрії людей про чоботи-

скороходи, літак-килим, скатерть-самобранку, чарівне дзеркальце вже збулися. Про що ж писали дитячі письменники у ХХ столітті, що пишуть у ХХІ? Фантазія людей невичерпна, і життя підказує все нові й нові сюжети. Саме в ХХ столітті «народилися» улюбленці всієї дитвори Вінні-Пух і П'ятачок англійського письменника Алана Мілна, Нільс Хольгерсон з «Дивовижної подорожі Нільса Хольгерсона з дикими гусьми Швецією» Сельми Лагерлеф. До речі, це єдина дитяча книга у світі, за яку автору вручили Нобелівську премію. І це не просто книга, казка, а захоплюючий підручник з географії, зоології, ботаніки та історії Швеції. У ХХ столітті з'явилася і Пешпі Довгапанчоха, Малюк і Карлсон, герої також шведської письменниці Астрід Ліндгрен, і маленькі гобіти Дж. Р. Р. Толкіна, і мумі-тролі С. Топеліуса-молодшого, і Маленький Принц А. де Сент-Екзюпері, і багато інших.

Нарешті, згадаємо книги про пригоди маленького чарівника Гаррі Поттера Дж. К. Ролінґ, які розійшлися в усьому світі мільйонними накладами, перевершивши всі досі відомі дитячі видання. Книги й герої у ХХ–ХХІ століттях інші, а проблеми — ті самі. І найголовніша з них — це вічна боротьба Добра та Зла.

5. Самостійна робота з підручником

Читання статті про сучасну дитячу літературу (С. 288 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; С. 231–234 — за підручником Є. Волощук).

6. Обмін враженнями про прочитане

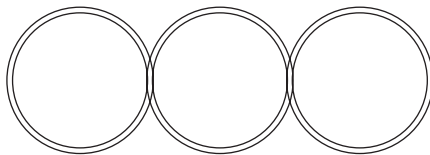
— Що нового для себе ви дізналися? Що найбільше в статті підручника вас зацікавило? Які з названих книжок вам хотілося б прочитати?

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Згадайтеся, про яку книжку йдеться:

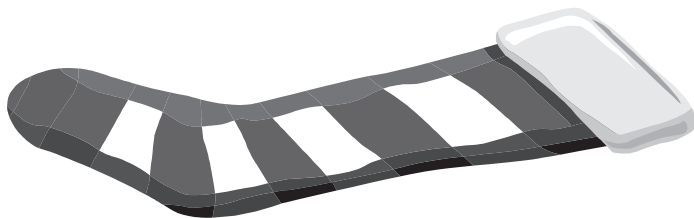
Льюїс Керрол «А л с в К р н Ч д с»
(«Аліса в Країні Чудес»)

Джон Рональд Ройл Толкін

(«Володар пернів»)

Астрід Ліндгрен

(«Пеппі Довгапанчоха»)

VI. Домашнє завдання

Підготуватися до написання відгуку про улюблену книжку.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- Мені найбільше сподобалося...
- Для мене було новим...
- Я обов'язково хочу...

УРОК № 60

Тема. Розвиток зв'язного мовлення. Відгук про улюблену дитячу книгу

Мета: розвивати навички зв'язного писемного мовлення, вміння висловлювати свої судження з приводу прочитаного; розвивати світогляд учнів, формувати вміння самостійно визначати коло своїх читацьких інтересів, шукати потрібні твори; виховувати любов до книги, естетичні смаки.

Обладнання: книжкова виставка улюблених книжок, план-пам'ятка.

Теорія літератури: відгук про літературний твір.

ХІД УРОКУ

**I. Оголошення теми й мети уроку,
мотивація навчальної діяльності школярів****II. Основний зміст роботи****1. Ознайомлення з планом-пам'яткою для написання відгуку
про літературний твір**

Пам'ятка для написання відгуку про твір художньої літератури

- 1) Обери книгу, яка тобі найбільше запам'яталася, яку ти любиш найбільше.
- 2) Вкажи назву книги, її автора, тему (узагальнено — про що вона), жанр.
- 3) Дуже коротко передай сюжет твору, розкажи про його героїв, час і місце, де відбуваються події.
- 4) З'ясує головну думку твору, чого книга навчає.
- 5) Вислови своє судження про те, чому саме цю книгу ти вважаєш своєю улюбленою, близькою тобі.

2. Зачитування зразків відгуків про книгу (див. додаток)**3. Складання одним—двома учнями (за бажанням) усного
відгуку за планом-пам'яткою****4. Коментарі та настанови вчителя про грамотність
висловлювань, відсутність повторів, обсяг
(1/2 — 3/4 сторінки), охайність оформлення роботи****5. Написання робіт на чернетках****6. Остаточне оформлення робіт у зошитах****III. Підсумок уроку****Додаток****ВІДГУК ПРО УЛЮБЛЕНУ КНИГУ**

Моя улюблена книга — «Дивовижні пригоди, подорожі й бойові подвиги барона Мюнхгаузена» німецького письменника Рудольфа Еріха Распе. Це низка фантастичних гумористичних оповідань, поєднаних в одну книгу особою оповідача-героя барона Мюнхгаузена.

Барон Мюнхгаузен — великий фантазер, вигадник і дуже допечна людина. Більшість своїх пригод він вигадав, але були й деякі

реальні, в яких він виявив себе сміливою людиною — брав участь у бойових походах. Він любить природу — пожалів оленя, не завдав йому шкоди; кмітливий — уміє знайти вихід з будь-якого скрутного становища. Події відбуваються у XVIII столітті в багатьох країнах, де бував, за його словами, барон — у Німеччині, Росії, Туреччині, на морях і навіть на Місяці.

Головна думка твору: фантазія, мрія, гумор роблять життя людини веселішим, цікавішим, змістовнішим.

Я також люблю фантазувати, веселитися, тому твір Р. Е. Распе мені дуже подобається.

УРОК № 61

Тема. А. Ліндгрєн. «Пєппі Довгапанчоха»

Мета: ознайомити з життям і творчістю письменниці, зацікавити учнів, спонукати до читання; розвивати навички виразного читання, уміння аналізувати художній твір, висловлювати власні судження про героїв та художні якості книжки; виховувати любов до книги, прагнення до самопізнання та самовдосконалення.

Обладнання: портрет письменниці, різні видання її творів, ілюстрації до них.

Теорія літератури: роди, жанри, повісь, герой літературного твору.

ХІД УРОКУ

I. Аналіз робіт з розвитку зв'язного мовлення (відгуку про книгу)

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Мотивація навчальної діяльності

— Кожна книжка має свою історію, часом дивну й несподівану. Наприклад, ім'я персонажа Пєппі Довгапанчоха придумала маленька дівчинка, коли хворіла й просила маму розповісти їй якусь цікаву історію. Слово ніби само зірвалося у неї з уст і пустило у світ чудову, трохи смішну героїню з її історіями та пригодами. Життя письменників також нерідко схоже на захоплюючі повісті та романи. До речі, такі твори — про письменників та інших знаменитих

людей — дійсно є, і їх досить багато. Наприклад, це російська серія «ЖЗЛ». Отже, сьогодні йтиметься про Астрід Ліндгрєн — «літературну маму» Малюка і Карлсона, який живе на даху, Пеппі Довгапанчохи та інших цікавих персонажів.

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Слово вчителя

— Відомий російський письменник Корній Чуковський говорив: «Мета казкарів — виховувати в людині людяність — цю чудову здатність перейматися чужим нещастям, радіти радощами іншого, переживати чийсь долю, як свою...» Ці слова дуже підходять до характеристики Астрід Анни Емілії Ліндгрєн, яка народилася 1907 року у шведській провінції у родині звичайних селян-хліборобів. Вона була звичайною дівчинкою. Але надзвичайна вигадливість та дивовижні фантазії зробили її улюбленицею однолітків та всієї дітвори.

Після закінчення школи Астрід виїхала до столиці Швеції Стокгольма, стала працювати секретарем книжкового видавництва. Тоді ж почала складати різні історії, поєднуючи казку з дійсністю.

А далі було все звичайно. Вийшла заміж, народила сина й дочку, які стали її найвірнішими друзями. Спостерігаючи, як ростуть діти, майбутня письменниця зрозуміла, що все розпочинається з дитинства, саме в цей час закладаються риси характеру людини, формується її вдача. Тому так важливо спрямувати їх, підтримати краще в дітях — добрим словом, гарною книгою, дружньою порадом.

Одного разу дочка Ліндгрєн захворіла. Їй було сумно одній удома, адже мама завжди дуже заклопотана. І вона придумала собі друга — товстенького симпатичного чоловічка, який уміє літати й ховається за картинами, коли хтось заходить. Астрід Ліндгрєн почала писати книгу про Карлсона, який був спочатку слухняним, вихованим, чемним, а потім вдався до таких витівок!.. Разом із донькою письменниця вигадала й Пеппі Довгапанчохоу, а коли зламала ногу під час ожеледиці та змушена була лежати в ліжку, записала історію кумедної дівчинки. 1945 року книга вийшла в світ і стала улюбленою в багатьох поколіннях дітвори. Вона часто перевидавалась, перекладалася іншими мовами, завойовувала призові місця на літературних конкурсах. Популярність Астрід Ліндгрєн була такою великою, що ще за життя їй спорудили аж три пам'ятники!

Але найкращий пам'ятник письменниці — це її твори, любов читачів.

2. Виразне читання розділів книги Астрід Ліндгрен «Пеппі Довгапанчоха» за повним текстом, за додатком або в підручнику Є. Волощук С. 239–259 (див. додаток)

3. Словникова робота за запитаннями учнів

4. Обмін враженнями про прочитане, евристична бесіда

- Хто така Пеппі й чому вона мешкає сама?
- Що було дивним у дівчинки й чому?
- Чому Пеппі постійно щось вигадує, фантазує, обманює, говорить нісенітницю і як вона ставиться до вигадок інших людей?
- Чому завжди намагається привернути до себе увагу?
- Чи подобається тобі Пеппі і чим саме?

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Асоціативний вибірковий диктант

Виберіть ті слова, які асоціюються у вас із образом Пеппі: *буря, дивна, освічена, спокійна, самотня, фантазерка, серйозна, вигадниця, фокусниця, артистка, чемна, вразлива, тайфун, «догори ногами», «шкереберть», сонечко, веснянка, веселинка, незвичайна, надзвичайна, забіяка, жадібна, пихата.*

VI. Домашнє завдання

Уміти переказувати зміст прочитаного, характеризувати героїв; зробити ілюстрації (можна одягти так свою ляльку).

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Я радий (рада), що...
- Найбільше мені запам'яталося...
- Пеппі — це...

Додаток

ПЕППІ ДОВГАПАНЧОХА
(Уривки)

ПЕППІ ОСЕЛЯЄТЬСЯ У ВІЛЛІ «ХОВАНКА»

На околиці малесенького містечка є старий, занедбаний садок, у садку стоїть старий будиночок, а в ньому мешкає Пеппі Довгапанчоха. Їй дев'ять років, і мешкає вона там сама-самісінька. Нема

в неї ні мами, ні тата. І добре, що нема, бо ніхто їй не загадає йти спати саме тоді, коли вона найдужче розгуляється, і ніхто не силує пити риб'ячий жир, коли хочеться з'їсти цукерок.

Колись у Пеппі був тато, і вона його страх як любила, і мама, звичайно, теж була, але так давно, що Пеппі не пам'ятає її. Мама померла ще тоді, як Пеппі була маленька, лежала в колисці й так верещала, що ніхто не міг витримати того вереску. Пеппі гадає, що її мама тепер на небі й дивиться на свою доню крізь дірочку. Тому вона часто махає мамі рукою і каже:

— Не бійтеся! Я не пропаду!

Тата свого Пеппі ще не забула. Він був капітаном і плавав по широкому морі. Пеппі також плавала з ним, аж поки одного разу під час бурі велика хвиля забрала його з палуби, і він зник. Але Пеппі була впевнена, що колись він повернеться. Вона не вірила, що тато втонув. Вона вважала, що він поплив на острів, де живе повно негрів, став їхнім королем і тепер ходить собі серед них із золотою короною на голові.

— Моя мама — ангел, а мій тато — негритянський король! Не всі діти мають таких гарних батьків, — любила похвалитися Пеппі. А тільки-но мій тато збудує корабель, він припливе по мене, і я стану негритянською королювною. Гей-гоп, ото буде життя!

Тато купив цей будиночок у садку дуже давно. Він хотів оселитися тут із Пеппі, коли вже постаріється й не зможе більше плавати. Та сталося лихо, його забрала хвиля, і, щоб дочекатись, поки він повернеться, Пеппі подалася просто додому, до вілли «Хованка». Так звався цей будиночок у садку. Він чекав на Пеппі — прибраний, умебльований. Одного теплого літнього вечора Пеппі попрощалася з матросами на татовому кораблі. Всі вони дуже любили її, і Пеппі також їх дуже любила.

— Бувайте, хлопці! — сказала Пеппі і всіх по черзі поцілувала в чоло. — Не бійтеся за мене. Я не пропаду.

З корабля вона взяла тільки мавпеня, що звалося паном Нільсоном — його Пеппі подарував тато, і велику торбу, повну золотих монет. Матроси стояли біля поруччя й дивилися вслід Пеппі, поки її було видно. А вона йшла, не озираючись, і несла під пахвою пана Нільсона, а в руці — торбу.

— Дивна дитина! — сказав один матрос, коли Пеппі зникла вдаль, і втер сльозу.

Він казав правду. Пеппі була дуже дивна дитина. А найдивніше те, що вона була напрочуд сильна. Така неймовірно сильна, що жоден поліцай на світі не подужав би її. Вона могла б підняти навіть коня, якби захотіла. І Пеппі таки підіймала коня. Вона мала

власного коня — купила його за одну зі своїх золотих монет того самого дня, як прибула додому, до вілли «Хованка». Їй завжди хотілося мати коня. І ось тепер він оселився в неї на веранді. Та коли, бувало, Пеппі розташовувалась там випити після обіду кави, то, не довго думаючи, виносила коня в садок.

Поряд із віллою «Хованка» був інший садок та інший будинок. Там жили тато, мама і двоє гарненьких дітей — хлопчик і дівчинка. Хлопчика звали Томмі, а дівчинку — Аніка. Обоє вони були дуже чемні, гарно виховані й слухняні. Томмі ніколи не кусав нігтів і завжди робив те, що загадувала мама. Аніка не вередувала, коли їй чогось не давали, і завжди була мов лялька у своїх гарно випрасуваних ситцевих сукенках, яких ніколи не бруднила. Томмі й Аніка мирно гралися у своєму садку, але часто їм хотілося мати якихось товаришів, і тоді, коли Пеппі плавала з татом по морях, вони інколи вилазили на огорожу, що відділяла їхню садибу від вілли «Хованка», й казали:

— Як погано, що в цьому будинку ніхто не живе. Хай би тут оселилася якась родина з дітьми!

Того лагідного надвечір'я, коли Пеппі вперше переступила поріг вілли «Хованка», Томмі й Аніки не було вдома. Вони поїхали на тиждень до своєї бабусі, а тому й гадки не мали, що в сусідньому будинку хтось оселився. Навіть як вони вже повернулися додому й стояли біля своєї хвіртки, озираючи вулицю, то ще не знали, що тепер у них так близько з'явилася товаришка і їм буде з ким гратися. Вони стояли собі й міркували, який їм сьогодні випаде день: чи приємний, коли є чим розважитись, чи нудний, коли ніщо не спадає на думку, аж раптом відчинилася хвіртка з вілли «Хованка», і з неї вийшла чудна дівчинка. Томмі й Аніка зроду такої не бачили. Це вийшла на ранкову прогулянку Пеппі Довгапанчоха.

Ось який вона мала вигляд: морквяного кольору волосся, цупко заплетене у дві кіски, що стирчали, мов палички, ніс картоплинкою, весь поцяткований ластовинням, великий рот із білими здоровими зубами. А вбрана вона була просто-таки химерно. Пеппі сама пошила собі сукенку. Сукенка мала бути блакитною, та блакитної матерії не вистачило, тому Пеппі у кількох місцях подоточувала червоні клапті. На довгі, худі ноги вона понатягала довгі панчохи — одну руду, другу чорну, а чорні черевики були рівно вдвічі

Астрід Ліндгрен

довші за її ступні. Ці черевики тато купив дівчинці на виріст у Південній Америці, і ніяких інших черевиків вона не хотіла носити.

Та найдужче вразило Томмі й Аніку те, що на плечі в дівчинки сиділо мавпеня. Воно було одягнене в сині штанці, жовту курточку й білий солом'яний брилик.

Пеппі рушила вулицею, однією ногою ступаючи по тротуару, а другою — по риштаку. Томмі й Аніка не зводили з неї очей, поки її було видно. Незабаром Пеппі повернулася. Тепер вона вже йшла задки — не хотіла тратити сили обертатися зайвий раз. Дійшовши до хвіртки Томмі й Аніки, Пеппі стала. Діти мовчки дивилися одне на одне. Нарешті Томмі спитав:

— Чого ти йдеш задки?

— Чого я йду задки? — перепитала Пеппі. — Хіба ми живемо не у вільній державі? Хіба не можна ходити так, як кому хочеться? А крім того, я тобі скажу, що в Єгипті всі люди так ходять, і ні для кого це не дивина.

— А звідки ти знаєш? — спитав Томмі. — Ти ж не була в Єгипті.

— Я не була в Єгипті? Ова! Затям собі: я була скрізь, об'їздила цілий світ і бачила ще й не такі дивовижі! Цікаво, що б ти сказав, коли б я пройшла вулицею на руках, як ходять усі в Індії!

— Все це ти набрехала, — сказав Томмі.

Пеппі хвилину подумала.

— Так, набрехала, — сумно сказала вона.

— Брехати негарно, — зважилась нарешті розтулити рота й Аніка.

— Так, брехати дуже негарно, — погодилася Пеппі ще сумніше. — Але я часом забуваю про це, розумієш? Та й хіба можна вимагати від дівчинки, в якої мама ангел, а тато — негритянський король і яка сама ціле своє життя плавала по морях, щоб вона завжди казала правду? До того ж, — додала Пеппі, і її всіяне ластовинням личко засяяло, — запевняю вас, що в Конго нема жодної людини, яка б казала правду. Там тільки те й роблять, що брешуть. Від сьомої ранку і аж до заходу сонця. Тож як я, бува, ненароком збрешу, вибачте мені, бо я надто довго жила в Конго. Але ж ми однаково можемо приятелювати, га?

— Певне! — сказав Томмі й раптом відчув, що сьогодні їм не буде нудно.

— Чому б вам не поснідати в мене? — запитала Пеппі.

— О, а й справді, — зрадив Томмі, — чому б нам не поснідати в тебе? Ходімо!

— Авжеж, — мовила Аніка. — Ходімо, швиденько!

— Але спершу треба відрекомендувати вас панові Нільсону, — сказала Пеппі.

Мавпа зняла брилика й чемно вклонилася.

Діти поминули хвіртку, що ледве трималася на завісах, і пішли стежечкою, посипаною жорствою та обсадженою старими, замшлілими деревами, — мабуть, по них добре було лазити, — до вілли «Хованка» й піднялися на веранду. Там стояв кінь і їв овес із супової миски.

— Отакої! Чого це кінь стоїть на веранді? — здивувався Томмі. Він досі знав, що коні стоять у стайні.

— Та бачиш, — заклопотано сказала Пеппі, — в кухні він тільки заважає, а у вітальні йому не подобається.

Томмі й Аніка поплескали коня по спині й зайшли до будинку. Там була і кухня, і вітальня, і спальня. Але, видно, Пеппі цього тижня забула, що в п'ятницю треба прибрати дім. Томмі й Аніка сторожко озиралися навколо: може, десь у кутку сидить негритянський король? Бо вони ще зроду не бачили негритянського короля. Проте ніде не видно було ні батька, ні матері Пеппі. І Аніка несміливо запитала:

— Ти тут живеш зовсім сама?

— Та де! — сказала Пеппі. — Пан Нільсон і кінь також живуть зі мною.

— А твої тато й мама хіба не живуть тут?

— Ні, більше ніхто не живе, — радісно сказала Пеппі.

— А хто ж тобі каже, коли ввечері йти спати і все інше? — запитала Аніка.

— Я сама, — відповіла Пеппі. — Спершу кажу лагідно, а коли не послухаю, кажу ще раз суворіше, а вже як і тоді не хочу слухатись, то даю собі ляпаса, розумієте?

Томмі й Аніка не дуже її зрозуміли, але подумали, що це мабуть, добрий спосіб. Тим часом вони зайшли до кухні, й Пеппі сказала:

Наколотим тіста-іста,
спечемо млинця-линця
на сніданок-данок-анок.

Тоді взяла троє яєць і підкинула їх високо вгору. Одне впало Пеппі на голову, розбилося, і жовток залив їй очі. Але решту двоє вона таки спіймала в каструлю, де вони й потовклися.

— Я не раз чула, що жовток корисний для волосся, — мовила Пеппі, витираючись. — Ось побачите, як у мене почне рости волосся, аж тріщатиме. Щоб ви знали, в Бразилії ніхто не вийде на вулицю, поки не намастить жовтком волосся. Зате там немає лисих. Правда, був колись один дід, що їв яйця замість мастити ними голову. І він таки справді полисів. Коли він виходив на вулицю, там зчинявся такий переполох, що доводилося викликати поліцію.

Розповідаючи про це, Пеппі спритно вибрала пальцями шкаралупу з каструлі. Тоді взяла щітку, що висіла на цвяшку, й заходилася колотити тісто так завзято, що аж бризки полетіли навкруги. Врешті вона вилила те, що лишилося, на сковороду. Коли млинець підікся з одного боку, Пеппі підкинула його до стелі, він перевернувся в повітрі й знов упав у сковороду. А як млинець зовсім спікся, Пеппі кинула його через усю кухню просто в тарілку, що стояла на столі.

— Їжте! — гукнула вона. — Швидше їжте, поки млинець гарячий!

Томмі й Аніка взялися до млинця. Він їм дуже припав до смаку.

Після сніданку Пеппі запросила їх до вітальні. Там не було ніяких меблів, крім величезного комода з безліччю шухляд.

Пеппі повідчиняла шухляди й почала показувати Томмі й Аніці свої скарби. Там були яечка рідкісних птахів, незвичайні мушлі й камінці, гарні різьблені коробочки, чудові срібні люстерка, разки перлин і багато інших речей, що їх Пеппі з батьком накупували, поки їздили по світі... Пеппі дала своїм новим друзям подарунки на згадку. Томмі одержав кинджал з руків'ям, оздобленим перламутром, а Аніка — різьблену коробочку. В коробочці був перстень із зеленим камінцем.

— Тепер ідіть уже додому, — сказала Пеппі. — Щоб завтра могли знов прийти. Бо як ви не підете звідси, то не зможете прийти сюди. А шкода, коли б ви не прийшли.

Томмі й Аніка погодились з нею і рушили додому. Вони поминули коня, що з'їв уже весь свій овес, і вийшли на вулицю через хвіртку вілли «Хованка». Пан Нільсон помахав їм услід бриликом.

ПЕППИ ВИШУКУЄ РЕЧІ І ВСТРЯЄ В ВІЙКУ

Другого дня Аніка прокинулася дуже рано. Вона швидко зіскочила з ліжка й підійшла до брата.

— Вставай, Томмі! — сказала вона й поторсала його за руку. — Вставай і ходімо до тієї чудної дівчинки у великих черевиках!

Томмі відразу прочумався.

— Я вві сні знав, що сьогодні нам буде весело, хоч не міг пригадати чому, — сказав він, стягаючи з себе піжаму.

Потім обоє кинулись до ванної кімнати. Вони вмилися, швидко, як ніколи, почистили зуби, мерщій одяглись на годину раніше, ніж сподівалася їхня мати, з'їхали поруччям згори, сіли до столу і сказали, що хочуть якнайшвидше поснідати, випити свій шоколад.

— Що сталося? — спитала мати. — Куди ви так квапитеся?

— Ідемо до дівчинки, що оселилася в сусідньому будинку, — пояснив Томмі.

— І, може, будемо в неї цілий день, — додала Аніка.

Того ранку Пеппі саме пекла тістечка з пахучим корінням. Вона замісила цілу гору тіста й розкачувала його на підлозі.

— Бо ж бачиш, — пояснила вона своїй мавпочці, — на стільниці мало місця, а треба спекти щонайменше сотень п'ять тістечок.

Вона лежала на підлозі й качала тісто, аж гуло.

— Не ходи по тісті, пане Нільсоне, — сердито сказала Пеппі саме тоді, як у двері подзвонили.

Пеппі кинулась відчиняти. Вона була вся біла з голови до ніг, наче мірошник, і коли радісно трясла Томмі й Аніку за руки, над ними знялася хмара борошняної куряви.

— Як добре, що ви заглянули до мене, — мовила Пенні і обтрусилася фартух, від якого знов знялася біла хмара.

Томмі й Аніка аж закашлялися від борошна.

— Що ти робиш? — запитав Томмі.

— Що я роблю? Коли скажу, що трушу сажу, такий хитрун, як ти, однаково мені не повірить. Сам бачиш — печу тістечка. Але скоро вже кінчаю. А ви тим часом посидьте на ящику з дровами.

Пеппі вміла швидко працювати, що є, те є! Томмі й Аніка сиділи на ящику з дровами й дивилися, як вона спритно ріже тісто, як кидає тістечка на дека, а дека — в піч. Їм майже здавалося, що вони сидять у кіно.

— Все, — нарешті сказала Пеппі, кинувши в піч останнє деко, і захряснула дверцята.

— Що ми тепер робитимемо? — запитав Томмі.

— Що ви робитимете, не знаю, — відповіла Пеппі, — але я не можу ледарювати. Я пошуковець, а всі пошуковці не мають ані хвилини вільної.

— Хто ти? — перепитала Аніка.

— Пошуковець.

— А що це означає? — спитав Томмі.

— Пошуковець — це той, хто дає всьому лад і вишукує речі, які лежать не там, де слід, — відповіла Пеппі, змітаючи на купку борошно, що розсипалося по підлозі. — На світі скрізь валяється повно речей, і треба ж їх комусь вишукувати. От пошуковець і вишукує їх.

— Яких речей? — запитала Аніка.

— Та яких завгодно, — відповіла Пеппі. — Грудок золота, страусових пер, здохлих пацюків, гайок тощо.

Томмі й Аніка вирішили, що це цікава робота, й також захотіли стати пошуковцями, хоч Томмі признався, що він краще хотів би знайти грудку золота, а не якусь гайку.

— Побачимо, що нам трапиться, — мовила Пеппі. — Завжди можна щось знайти. Але поспішаймо, щоб інші пошуковці не вибирали всіх золотих грудок.

І троє пошуковців подалися в дорогу. Вони вирішили спершу пошукати навколо будинків, бо Пеппі сказала, що найкращі речі завжди трапляються поблизу людського житла, хоч і серед лісу часом можна знайти гаечку.

— Буває й таке, — додала вона. — Я згадала, як колись шукала речі у джунглях Борнео. І серед нетрів, де не ступала людська нога, я, знаєте, що знайшла? Справжнісіньку дерев'яну ногу, зовсім нову. Я її потім віддала одному дідові, який не мав ноги, і він сказав, що такої і за гроші не купиш.

Томмі й Аніка поглядали на Пеппі, щоб навчитися, як має поводитися справжній пошуковець. А Пеппі бігала від одного краю вулиці до другого, заслоняла долонею очі від сонця і придивлялася до всього. Часом вона ставала навколішки, просовувала руку між штахетами й розчаровано казала:

— Дивно! Мені якраз здалося, наче я побачила грудку золота.

— А треба конче брати все, що знайдеш? — запитала Аніка.

— Так, усе, що лежить на землі, — відповіла Пеппі.

Неподалік від них, просто на траві перед своєю віллою, спав старий чоловік.

— Бачите, він лежить на землі, — зраділа Пеппі. — І ми його знайшли. Ану берімо!

Томмі й Аніка зовсім перелякалися.

— Ні, ні, Пеппі, не можна його брати! — сказав Томмі. — Та й що ми з ним зробимо?

— Що зробимо? Багато що можна зробити. Наприклад, тримати в клітці замість кролика й годувати кульбабою. Та як ви не хочете, то про мене. Хоч шкода буде, коли його спаде якийсь інший пошуковець.

Вони пішли далі. Раптом Пеппі крикнула на весь голос:

— Ну, такої знахідки в мене ще ніколи не було! — і вона витягла з трави іржаву бляшанку. — Оце здобич! Дивовижна здобич! Бляшанки не часто трапляються.

Томмі недовіжливо спитав:

— А навіщо нам вона?

— Та на все! — відповіла Пеппі. — По-перше, в неї можна класити тістечка, і тоді вона буде чудовою Бляшанкою-з-Тістечками.

По-друге, можна не класти тістечок, і тоді вона буде Бляшанкою-без-Тістечок. Це, звичайно, трохи гірше, але можна й так.

Пеппі оглянула бляшанку. Вона була справді дуже іржава і з діркою в дні.

— Мабуть, це буде Бляшанка-без-Тістечок, — задумливо повіла Пеппі. — Але її можна натягти на голову й гратися в темну ніч.

Пеппі натягла бляшанку на голову й почала мандрувати в ній по кварталі, мов пожежна вежа з залізним верхом, аж поки пере-чепилася через дротину і впала долілиць на дорогу. Бляшанка за-торохтіла, вдарившись об землю.

— Ось бачите, — мовила Пеппі, стягаючи бляшанку. — Якби не вона, я впала б обличчям на землю і дуже забилася б.

— Так, але якби ти не натягла на голову бляшанки, то не пере-чепилася б через дротину, і... — почала Аніка.

Та не встигла вона доказати, як Пеппі знов радісно скрикнула й переможно підняла з землі шпульку без ниток.

— Мабуть, у мене сьогодні щасливий день, — мовила вона. — Знайти таку чудесну шпулечку! Крізь неї можна видимати бульки з мила, а ще можна носити її на шнурочку замість намиста! Я зараз піду додому й негайно надіну її.

Тієї миті біля однієї вілли відчинилася хвіртка — і з неї вибіг хлопчик. Він, видно, був наляканий, і не диво, бо за ним слідом гналися п'ятеро хлопців. Вони відразу догнали малого, притиснули до штахет і гуртом почали штовхати й бити його. Хлопчик заплакав і звів руки, щоб затулити обличчя.

— Даймо йому, хлопці! — гукав найбільший із напасників. — Щоб і носа не потикав на нашу вулицю!

— О, це вони так молотять Вілле, — мовила Аніка. — От ганці!

— Це той капосний Бенгт. Він завжди б'ється, — сказав Томмі. — І які боягузи, п'ятеро проти одного!

Пеппі підійшла до Бенгта, ткнула його пальцем у спину й запитала:

— Стривайте-но, ви хочете зробити з малого Вілле котлету, що накинулися на нього всі п'ятеро?

Бенгт обернувся й побачив дівчинку, якої досі ніколи тут не зустрівач. Зухвалу незнайому дівчинку, що зважилася стати йому на заваді. Спершу він тільки вражено витріщився на неї, потім зне-важливо скривився.

— Хлопці, чуєте, хлопці! — гукнув він. — Облиште Вілле й гляньте на це опудало. Такого ще світ не бачив!

Він ляснув себе по колінах і зареготав. Хлопці оточили Пеппі, всі, крім Вілле, що витер сльози й несміливо став біля Томмі.

— Ви коли бачили такі коси? Справжнісінька пожежа! А такі черевики? — не вгавав Бенгт. — Може, позичиш мені одного? Я хотів би трохи поплавати, а не маю човна!

Він схопив Пеппі за косу, але відразу відсмикнув руку й вигукнув:

— Ой, я попік собі пальці!

Усі п'ятеро хлопців загукали, підстрибуючи навколо Пеппі:

— Червона шапочка! Червона шапочка!

А Пеппі стояла посеред кола і приязно всміхалася. Бенгт сподівався, що вона розсердиться, або почне плакати, або хоч злякається. А як упевнився, що словами не дійме Пеппі, він штовхнув її.

— Бачу, ти не дуже ввічливий з дівчатами, — мовила Пеппі.

Вона підняла його вгору своїми дужими руками, понесла до бери, що росла неподалік, і перевісила через гілляку. Потім узяла другого хлопця й перевісила через іншу гілляку, третього посадила на стовпець хвїртки, четвертого перекинула через огорожу, і він гепнув на грядку з квітками, а останнього розбишаку вмостила в малесенький іграшковий візочок, що стояв на вулиці. Пеппі, Томмі, Аніка й Вілле мовчки дивилися на хлопців, що аж поніміли з подиву. Врешті Пеппі сказала:

— Ви боягузи. Нападаєте п'ятеро на одного! Це неподобство. Та ще й штовхаєте беззахисну дівчинку. Ганьба! Ходімо додому, — поклікала вона Томмі й Аніку. Потім звернулась до Вілле: — Часом вони знов тебе зачеплять, скажи мені. — А Бенгтові, що й досі сидів на дереві і боявся ворухнутись, мовила: — Коли ти хочеш ще щось сказати про мої коси й мої черевики, то краще кажи тепер, поки я не пішла додому.

Але Бенгт не мав більше чого казати ні про черевики Пеппі, ні про її коси. Тому Пеппі взяла в одну руку знайдену бляшанку, а в другу шпильку від ниток і пішла додому разом з Томмі й Анікою. Вже в садку біля свого будинку Пеппі сказала:

— Так мені прикро, що я знайшла дві гарні речі, а ви вернулись без нічого. Вам треба ще трохи пошукати. Томмі, чому б тобі не зазирнути в дупло он того старого дерева? Для пошуковців нема краших місць за такі дерева.

Томмі відповів, що однаково ні він, ні Аніка нічого не знайдуть, але, щоб не перечити Пеппі, засунув руку в дупло дерева.

— Ой! — вражено вигукнув він, витягаючи руку. Він тримав у жмені гарний-прегарний записник у шкіряній палітурці. В шкіряну петельку був засунутий маленький срібний олівчик.

— Дивно,— мовив Томмі.

— А бачиш! — сказала Пеппі. — Нема краще, як бути пошуковцем. Я не розумію, чого так мало людей вибирають собі цю роботу. Столярів, шевців, сажотрусів тощо є скільки завгодно, а от пошуковцем мало хто хоче бути. — Потім Пеппі обернулася до Аніки: — А чому б тобі не пошукати он під тим трухлявим пеньком? Під пеньками завжди щось знаходять.

Аніка засунула руку під пеньок і відразу витягла звідти коралове намисто. Вони з Томмі добру хвилину стояли, пороззявлявши роти, такі були вражені. І вирішили, що відтепер щодня будуть пошуковцями.

Пеппі перед тим до півночі гуляла в м'яча, і тепер їй захотілося спати.

— Мабуть, піду трохи подрімаю,— мовила вона. — Може, підтикаєте мені ковдру?

Вона сіла на край ліжка, роззулась, задумливо глянула на свої черевики і зневажливо сказала:

— Бенгтові, бач, закортіло поплавати в човні. Тьху! Іншим разом він у мене і поплаває, і повеслує!

— Скажи, Пеппі, а чого в тебе справді такі великі черевики? — шанобливо спитав Томмі.

— Щоб можна було ворухити пальцями,— відповіла Пеппі й лягла в ліжко.

Вона завжди клала ноги на подушку, а голову ховала під ковдру.

— Так сплять у Гватемалі,— пояснила вона. — Тільки так і треба спати, інакше й не варто. Так я можу ворухити пальцями вві сні. Ви засинаєте без колискової пісні? — спитала вона. Бо я мушу завжди співати собі колискову, а то мене сон не бере.

Томмі й Аніка почули під ковдрою якесь мурмотіння. То Пеппі співала собі колискову. Вони тихенько вийшли з кімнати, щоб не турбувати її. У дверях вони обернулися і востаннє глянули на ліжко. Але не побачили нічого, крім ніг Пеппі, що спочивали на подушці. Пальці на ногах ворухилися.

Томмі й Аніка подалися додому. Аніка міцно стискала в руці коралове намисто.

— А все-таки дивно, Томмі,— мовила вона. — Тобі не здається... не здається, що Пеппі сама поховала там ці речі?

— Хтозна,— відповів Томмі. — Від Пеппі всього можна сподіватися.

УРОК № 62

Тема. А. Ліндгрєн. «Пєппі Довгапанчоха». Образ головної героїні

Мета: продовжити знайомство учнів із твором письменниці; допомогти зрозуміти його ідейно-художні особливості; розвивати навички вдумливого виразного читання, характеристики героїв твору на основі аналізу їхніх вчинків, ставлення до них оточення, авторської оцінки; розвивати асоціативне та логічне мислення, творчу уяву; виховувати людяність, дружелюбність, почуття гумору.

Обладнання: портрет письменниці, різні видання твору, ілюстрації до нього, фрагменти кінофільмів, мультфільмів.

Теорія літератури: герой (персонаж, образ, дійова особа) художнього твору, художні засоби.

ХІД УРОКУ**I. Мотивація навчальної діяльності школярів**

— Знайомство з новою книгою — це як знайомство з новим другом. Сподіваюся, що наша нова подруга Пєппі Довгапанчоха сподобалася вам, хоча, мабуть, коли б ви мали таку однокласницю чи сусідку в реальному житті, то ще невідомо, як би склалися ваші стосунки. Часто все дивне, незвичайне нас лякає. Але Пєппі не винна, що залишилася сама, без батьківського піклування. І тепер є чимало дітей, в яких щось не склалося в родині, вони інколи дивно поведуться, тому дуже потребують дружньої підтримки, доброго товариства. А ми продовжуємо читати про дівчинку Пєппі, яка, хоч і з'явилася більше ніж півстоліття тому, близька нам і цікава.

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Актуалізація опорних знань**

1. Перекажіть епізод із казки А. Ліндгрєн «Пєппі Довгапанчоха», який вам найбільше запам'ятався.
2. Пригадайте, якою на вигляд була Пєппі (її портрет, опис зовнішності).
3. Заповніть таблицю «Реальне та фантастичне в казці».

Реальне	Фантастичне
Дівчинка працьовита; любить збирати різні речі, розважатися; робить сюрпризи друзям, приховуючи для них подарунки і т. ін.	Дівчинка дев'яти років живе сама; дуже сильна, самостійна; кінць стоїть на веранді; пече тістечка на підлозі і т. ін.

IV. Сприйняття й засвоєння нового матеріалу

1. Виразне читання інших розділів казки А. Ліндгрена «Пеппі Довгапанчоха» («Пеппі йде до школи») (*див. додаток*)

2. Словникова робота за питаннями учнів

3. Обмін враженнями про прочитане, евристична бесіда

- Який із вчинків Петті тобі найбільше сподобався? Чому?
- Що свідчить про те, що Пеппі дуже добра, вразлива та справедлива? (*Пожаліла коня й покарала візника; плакала за пташеням*)
- Яких помилок у поведінці за столом і під час розмови із вчителькою припустилася Пеппі? Чому?

V. Закріплення знань, умінь та навичок

1. Міні-диспут «Що означає “бути справжньою леді” і чи потрібно це в сучасному житті?»

2. Інтерактивна вправа «Займи позицію»

Правил етикету потрібно дотримуватися скрізь і завжди.

Так

У відповідний час та
у відповідному місці

Ні

V. Домашнє завдання

Скласти усну (або письмову) пам'ятку для Пеппі «Як стати “справжньою леді”».

VI. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- Казка Астрід Ліндгрена «Пеппі Довгапанчоха» примусила мене замислитися над тим...

Додаток

ПЕППІ ПИШЕ ЛИСТА І ЙДЕ ДО ШКОЛИ —
АЛЕ ТІЛЬКИ НЕНАДОВГО

— Сьогодні ми з Анікою писали бабусі листа, — сказав Томмі.

— Он як! — мовила Пеппі, мішаючи щось у каструлі ручкою від парасольки. — А я готую смачний обід, — пояснила вона й нахилилася, щоб понюхати вариво. — Його треба годину варити і весь час мішати, а тоді відразу ж подавати на стіл. То ти кажеш, що ви писали бабусі листа?

— Так, — мовив Томмі. Він сидів на ящику й вимахував ногами. — І скоро отримаємо від неї відповідь.

— А я ніколи не отримую листів, — сумно сказала Пеппі.

— Бо ти нікому не пишеш, — мовила Аніка. — Як може отримувати листи той, хто сам нікому не пише?

— А не пишеш ти тому, що не хочеш ходити до школи, — додав Томмі. — Не можна навчитися писати, коли не ходиш до школи.

— Я вмю писати, — заперечила Пеппі. — Я знаю багато літер. Фрідольф, матрос на татовому кораблі, навчив мене. А коли не стає літер, то завжди можна додати цифру. Звичайно, я вмю писати! Але не знаю що. Що треба писати в листі?

— Що хочеш, — відповів Томмі. — Я, наприклад, спершу питаю бабусю, чи вона здорова, і пишу, що сам здоровий. Потім пишу про погоду та інше. А сьогодні ще написав, що вбив великого пацюка в льоху.

Пеппі мішала своє вариво й щось обмірковувала.

— Шкода, що я не отримую листів. Усі діти отримують, а я ні. Так далі не може тривати. Якщо я не маю бабусі, що писала б мені листи, то я сама собі їх писатиму. І зараз-таки й почну.

Вона відчинила дверцята груби й зазирнула всередину.

— Коли я не помиляюся, тут має лежати олівець.

І там справді лежав олівець. Пеппі дістала його, потім роздерла навпіл білу паперову торбинку, сіла до столу й наморщила лоба.

— Тепер не заважайте мені думати, — сказала вона.

Томмі й Аніка вирішили тим часом погратися з паном Нільсоном. Вони почали одягати й роздягати його. Аніка навіть спробувала покласти його в ліжечко, де він звичайно спав. Вона захотіла погратися в медичну сестру. Томмі мав бути лікарем, а пан Нільсон дитиною. Але пан Нільсон уперто вилазив з ліжечка. Нарешті він таки вирвався, стрибнув угору й зачепився хвостом за лампу. Пеппі відірвала очі від листа.

— Ти дурний, пане Нільсоне, — сказала вона. — Хіба хворі діти чіпляються хвостами за лампу? Принаймні в нас у Швеції не чіпляються. От у Південній Африці, я чула, таке часом буває. Там дітей, як тільки в них підійметься температура, підвішують до лампи, і вони висять так, аж поки зовсім одужають. Але ж не забувай, що ми не в Південній Африці.

Врешті Томмі й Аніка залишили пана Нільсона й пішли чесати коня. Кінь дуже зрадів, коли вони з'явилися на веранді. Він потицявся носом їм у руки, просячи цукру. Вони не мали цукру, проте Аніка вернулася до кухні й принесла кілька грудочок.

А Пеппі все писала. Та ось вона скінчила листа, але не знайшла, в що його запечатати. Томмі побіг додому й приніс їй конверта і марку також. Пеппі старанно вималювала на конверті адресу:

«Панні Пеппілотті Довгапанчосі, вілла “Хованка”».

— А що написано в листі? — запитала Аніка.

— Звідки я знаю, я ж його ще не отримала, — відповіла Пеппі.

Повз віллу якраз проходив листоноша.

— Часом мені щастить! — зраділа Пеппі. — Листоноша нагодився саме тоді, коли він потрібний.

Вона вибігла на вулицю й сказала:

— Будь ласка, віддай цього листа Пеппі Довгапанчосі. Негайно! Листоноша глянув спершу на листа, тоді на дівчинку.

— А хіба не ти Пеппі Довгапанчоха? — спитав він.

— Звичайно, я. А ти думав, що я хто? Абіссінська принцеса, чи що?

— То чому ж ти сама не візьмеш собі листа? — спитав листоноша.

— Чому я сама не візьму листа? Отакої! Ну це вже занадто! Виходить, люди повинні самі собі носити листи? Навіщо ж тоді листоноші? Коли так, то їх треба порозганяти. Я ще зроду не чула такого безглуздя. Ні, любий мій, якщо ти так ставитимешся до своїх обов'язків, то з тебе ніколи не вийде начальник!

Листоноша вирішив, що краще швидше спекатися дівчинки. Він підійшов до вілли і вкинув листа у поштову скриньку. Не встиг лист опинитися в скриньці, як Пеппі квапливо витягла його.

— Ох, я вмираю з цікавості! — сказала вона Томмі й Аніці. — Це я вперше отримую листа.

Усі троє посідали на східцях веранди, і Пеппі розпечатала конверта. Томмі й Аніка почали читати через її плече. Ось що там було написано:

Луба Пепі як жеве твоя 7я кін Пан нільсон чи ти ни хвора в нас світит ☼ тмі вбиввилюкого пацука

привіт од Пепі

— Бачиш! — радісно мовила Пеппі. — В моєму листі написано те саме, що ти писав бабусі. Отже, це справжній лист. Я не забуду його довіку.

Вона сховала листа в конверт, а конверт в одну з багатьох шухляд великої шафи, що стояла у вітальні. Для Томмі й Аніки не було кращої розваги, як роздивлятися скарби, що лежали в тих шухлядах. Час від часу Пеппі дарувала своїм друзям дещо з тих скарбів, але їх від того нітрохи не меншало.

— Та однаково ти наробила в листі повно помилок, — сказав Томмі.

— Авжеж, — підхопила й Аніка. — Ти повинна піти до школи й навчитися краще писати.

— Красно дякую, — відповіла Пеппі. — Я вже раз була цілий день у вашій школі й набралася стільки мудрощів, що вони й досі бовтаються у мене в голові.

— А ми через кілька днів ідемо на прогулянку, — похвалилася Аніка. — Цілим класом.

— От лихо! — вигукнула Пеппі і з жалю вкусила себе за косу. От лихо! Я не піду на ту прогулянку тільки тому, що не ходжу до школи. Яка несправедливість! Людям здається, що коли людина не ходить до школи й не вчить таблички вноження, її можна кривдити.

— Ми пройдемо пішки цілу милю. Зайдемо далеко в ліс і там будемо гратися, — мовив Томмі.

Другого дня було так тепло й сонячно, що діти просто не могли всидіти у школі. Вчителька повідчиняла всі вікна, і до класу лилося сонячне проміння. Біля самого ганку школи росла велика береза, а на її верхечку сидів шпак і так висвистував, що Томмі, Аніка й решта дітей, слухаючи його, забули, скільки буде дев'ять разів по дев'ять.

Раптом Томмі аж підскочив з подиву.

— Гляньте, пані вчителько! — вигукнув він і показав пальцем у вікно. — Там Пеппі.

Всі діти також повернули голови до вікна. І справді побачили на березі Пеппі. Вона сиділа майже біля вікна, бо гілля берези нахилилося аж до шибок.

— Привіт, пані вчителько! — гукнула Пеппі. — Привіт, діти!

— Добрий день, люба Пеппі, — відповіла вчителька. — Що тебе привело до нас?

— Я хочу попросити, щоб ти кинула мені крізь вікно трохи таблички вноження, — мовила Пеппі. — Якраз стільки, щоб я мала право піти з вами на прогулянку. А якщо у вас є якісь нові літери, кинь їх також.

— Може, ти сама зайдеш до нас? — мовила вчителька.

— Мабуть, ні, — щиро відповіла Пеппі й зручніше вместилася на гілляці. — У мене знов запаморочиться в голові. У вас там повітря таке густе від знань, що можна краяти ножем. А тобі не здається, що трішки знань вилітає крізь вікно й пристає до мене? — спитала вона з надією. — Якраз стільки, щоб я могла піти з вами на прогулянку.

— Може, й вилітає, — сказала вчителька.

Діти були раді, що на березі сидить Пеппі. Адже всі вони ласували її цукерками й розважалися іграшками того дня, коли вона ходила до міста. З Пеппі, звичайно, прийшов також пан Нільсон, і дітям було цікаво дивитися, як він перестрибував з гілки на гілку. Часом він стрибав аж на вікно, а одного разу розігнався, скочив Томмі на голову й почав торсати його за волосся. Але вчителька наказала Пеппі, щоб вона забрала мавпу, бо Томмі якраз мав поділити триста п'ятнадцять на сім, а хіба можна виконати такі складні рахунки, коли в тебе на голові сидить мавпа? У кожному разі урокові це заважає. Весняне сонце, шпак, а тут ще й Пеппі з паном Нільсоном — це вже забагато.

— Ви зовсім не думаєте, діти, — мовила вчителька.

— Знаєте що, пані вчителько? — гукнула з дерева Пеппі. — Щиро казати, такого дня, як сьогоднішній, не випадає вчити табличку вноження.

— Ми сьогодні вчимо ділення, — мовила вчителька.

— Такого гарного дня треба кинути геть усі «ння», крім одного грання, — мовила Пеппі.

— Ну то поясни мені, що це за такий предмет, — сказала вчителька.

— Я не дуже добре на ньому розуміюся, — відповіла Пеппі і, зачепившись ногами за гілляку, повисла вниз головою. Її руді коси майже торкнулися землі. — Але знаю одну школу, де вчать тільки грання, більше нічого. У розкладі так і написано: «Всі уроки — грання».

— Он як, — мовила вчителька. — А де ж та школа?

— В Австралії. В одному австралійському виселку на півдні, — не задумуючись, відповіла Пеппі. Вона сіла на гілляку, і очі в неї радісно засяяли.

— І що ж діти роблять на уроках грання? — спитала вчителька.

— Як коли, — відповіла Пеппі. — Здебільшого починають урок із того, що стрибають крізь вікно на подвір'я, тоді з вереском мчать знов до класу, а в класі стрибають по партах, аж поки втомляться.

— А що каже на це їхня вчителька?

— Що каже? Стрибає разом із ними. Гірше за дітей, але нічого. Потім діти з півгодини б'ються, а вчителька стоїть збоку й захоплює їх. Коли надворі йде дощ, усі діти роздягаються й танцюють під дощем. Вчителька грає їм марш на фортепіано, щоб вони танцювали під музику. А дехто стає під ринву, щоб побути під справжнім душем.

— Цікаво, — мовила вчителька.

— Ще й як цікаво! — сказала Пеппі. — То чудова школа. Одна з найкращих в Австралії. Але вона дуже далеко звідси.

— Думаю, що далеко, — сказала вчителька. — Проте в нашій школі тобі так весело не буде.

— Шкода, — мовила Пеппі. — Якби я знала, що ми трохи пострибаємо, то, може, зайшла б на хвилину.

— Почекай, поки ми підемо на прогулянку, тоді настрибаєшся, — сказала вчителька.

— То мені справді можна буде піти з вами? — вигукнула Пеппі і з радістю перекрутилася на гілляці. — Я неодмінно напишу про це до тієї школи в Австралії. Хай не хваляться своїм гранням. Бо прогулянка ще цікавіша!

ПЕППІ ЙДЕ ЗІ ШКОЛЯРАМИ НА ПРОГУЛЯНКУ

На дорозі стояв галас — діти тупотіли, сміялися, кричали. Томмі ніс на спині рюкзак, Аніка одягла новісіньку сукенку. Разом із ними йшла вчителька і всі діти з їхнього класу, крім одного хлопчика, в якого саме того дня заболіло горло. Попереду їхала верхи Пеппі, а позад неї на коні сидів пан Нільсон і грався люстерком. Він пускав сонячні зайчики й дуже радів, коли йому щастило пустити якогось у вічі Томмі.

Аніка була твердо впевнена, що сьогодні неодмінно піде дощ. Така впевнена, що наперед сердилася на погоду. Але буває, що часом щастить, навіть якщо йдеш на прогулянку. Отак і сьогодні: на небі не було ані хмаринки. Аніка йшла дорогою в новісінькій сукенці, і серце в неї радісно стукотіло. Та й решта дітей раділи не менше за неї. Уздовж канави сріблилися на лозах котики, а в одному місці жовтіла велика латка первоцвіту. Діти вирішили, що коли вертатимуться додому, то наріжуть цілу в'язочку котиків і нарвуть великий букет первоцвіту.

— Світить, світить ясне сонце, — заспівала Аніка й зітхнула, глянувши на Пеппі, що сиділа на коні гордо, мов генерал.

— Атож, так гарно, як нині, мені було хіба ще того дня, коли я змагалася з боксерами важкої ваги в Сан-Франциско, — мовила Пеппі. — Хочеш трохи покататися?

Звичайно, Аніка хотіла покататися, і Пеппі посадила її поперед себе на коня. Але тоді й решта дітей також захотіли покататися. Пеппі почала їх садовити на коня по черзі. Правда, Томмі й Аніка їхали трохи довше. Потім одна дівчинка намуляла ногу і вже до самого лісу не злазила з коня. Зате пан Нільсон весь час смикав її за коси.

Ліс, до якого вони йшли, називався Страшним лісом, бо там було страшенно гарно. Коли діти були вже під самим лісом, Пеппі скочила з сідла, поплескала коня по спині й сказала:

— Ти так довго нас віз, що, мабуть, стомився. Не можна, щоб хтось один весь час мучився.

Вона підняла коня своїми дужими руками й понесла на галявину, де вчителька звеліла їм спинитися.

— Ходіть сюди, всі страховиська, й побачимо, хто дужчий! — гукнула Пеппі.

Учителька пояснила їй, що в лісі немає ніяких страховиськ. Пеппі дуже розчарувалася.

— Страшний ліс без страховиськ! Чого тільки люди не вигадують. Скоро вони придумують пожежу без вогню і Різдвяні свята без ялинки. А все через те, що скупі. Але як вони заведуть ще й кондитерські без цукерок, то я вже за них візьмуся. Ну що ж, доведеться бути самій страховиськом, бо іншої ради я не бачу.

Пеппі так пронизливо заверещала, що вчителька затулила вуха, а кілька дітей справді перелякалися.

— Гратимось у страховисько! — вигукнув Томмі й радісно заплескав у долоні. — Пеппі буде страховиськом!

Всім сподобалася така гра. Страховисько сховалося в печеру, бо страховиська звичайно живуть у печерах. А діти застрибали біля входу й почали дражнити його:

— Ти страховисько дурне, спробуй-но спіймай мене!

Роздратоване страховисько вискакувало з печери й бігло за дітьми, а вони тікали й ховалися хто куди. Тих, кого страховисько ловило, воно вело до печери, щоб зварити на обід. Та коли воно знов гналося за дітьми, полонені тікали й вилазили на великі камені. Лізти було важко, часом доводилося довго намацувати ногою якийсь виступець, щоб упертися в нього. Але гра захопила дітей, їм здавалося, що вони ніколи ще не гралися так цікаво. Вчителька лежала на траві, читала книжку й тільки час від часу позирала на дітей.

— Зроду не бачила такого шаленого страховиська, — промурмотіла вчителька сама до себе.

І, мабуть, вона казала правду. Бо страховисько вистрибувало, верещало, ловило по троє–четверо дітей, перекидало їх собі через

плече й несло до своєї печери. Коли треба було, воно спритно, як мавпа, видиралося на найвищі дерева, перескакувало з гілки на гілку або й сідало на коня і гналося за здобиччю. А коли наздоганяло дітей, то схилялося із сідла, ловило їх на бігу, клало впоперек коня і, мов вітер, мчало до печери, вигукуючи:

— Зараз я зварю тебе на обід!

Дітям було так весело, що вони й не думали кінчати гру. Але раптом запала тиша, і коли Томмі й Аніка прибігли до печери глянути, що сталося, вони побачили, що страховисько сидить на камені й засмучено дивиться на щось у долоні.

— Гляньте, воно здохло, зовсім мертве, — мовило страховисько. На долоні лежало мертве пташеня. Воно, мабуть, випало з гнізда і вбилося.

— Відне, — пожаліла пташеня Аніка.

Страховисько кивнуло головою.

— Ти що, плачеш, Пеппі? — раптом запитав Томмі.

— Я? — обурилася Пеппі. — Та я ніколи не плачу!

— А чого в тебе червоні очі? — не здавався Томмі.

— У мене червоні очі? — Пеппі позичила в пана Нільсона люстерко й глянула на себе. — І де, по-твоему, червоні очі? Видно, що ти не був зі мною і моїм татом у Батавії. Там в одного чоловіка були такі червоні очі, що поліція заборонила йому виходити на вулицю.

— Чому? — здивувався Томмі.

— Тому що на перехресті всі думали, ніби то — червоне світло, і весь транспорт зупинявся. А ти кажеш, що в мене червоні очі! Та й чого плакати через пташеня, — докінчила Пеппі.

— Ти, страховисько дурне, спробуй-но спіймай мене! — загукали діти, підбігаючи до печери.

Страховисько обережно поклато пташеня на м'який мох.

— Якби я могла оживити тебе! — сказало воно й зітхнуло. Потім дико верескнуло й кинулося на дітей: — Зараз я тебе зварю на обід!

А діти з веселим криком сипнули між кущі.

У тому класі була одна дівчинка, на ім'я Улла, що мешкала неподалік від лісу. І Уллина мама дозволила їй запросити до себе після прогулянки вчительку, всіх дітей і, звичайно, Пеппі. Вона приготувала їм соку й печива і накрила в садку стіл. Тож коли діти нагналися досхочу в страховисько, налазилися по камінні, коли їм уже перехотілося пускати по воді човники з кори і стрибати з високих круч, Улла вирішила, що пора кликати їх до себе на сік. На той час учителька дочитала свою книжку. Вона зібрала дітей і вивела з лісу.

Дорогою вони зустріли чоловіка, що віз повну підводу мішків. Мішки були важкі, а кінь старий, тому він насилу тягнув воза. А тут, як на лихо, одне колесо потрапило в глибоку вибоїну. Чоловік — до речі, його звали Блюмстерлюнд — дуже розсердився. Він вирішив, що то кінь винен, схопив батога й почав періщити його по спині. Кінь натужувався, шарпався, але ніяк не міг витягти воза. А Блюмстерлюнд ще дужче лютував і батожив коня. Учительку обурила така жорстокість, вона пожаліла бідолашного коня.

— Навіщо ви його так мучите! — сказала вона Блюмстерлюндові. Той так здивувався, що на мить опустив батога, потім плюнув і сказав:

— Не втручайся не в своє діло, а то й сама скуштуєш батога.

Він ще раз плюнув і знову замахнувся батогом. Нещасний кінь тремтів усім тілом. Раптом, мов блискавка, з-поміж дітей вилетіла маленька дівчинка. То, звичайно, була Пеппі. Ніс у неї побілів — певна ознака, що вона страшенно люта. Томмі й Аніка добре знали про це. Пеппі підбігла до Блюмстерлюнда, схопила його за пасок і підкинула високо вгору. Тоді спіймала на льоту й підкинула ще раз. Блюмстерлюнд літав угору і вниз, ніби м'яч, і не міг зрозуміти, що з ним діється.

— Рятуйте! Рятуйте! — з переляку закричав він.

Останній раз Пеппі не спіймала його, і він важко гепнув на землю. Батіг іще раніше випав у нього з рук. Пеппі стала над Блюмстерлюндом, узяла руки в боки й твердо сказала:

— Щоб ти мені більше ніколи не бив коня! Чуєш? Яюсь у Капстаді мені теж трапився один лобур, що бив свого коня. Сам він був одягнений у дуже гарний костюм, і я йому сказала, що коли він і далі битиме коня, я порву той костюм на клапті. І уяви собі, через тиждень я побачила, що він знову лупцює коня. Мабуть, він і досі жалкує за своїм костюмом.

Блюмстерлюнд, геть розгублений, сидів посеред дороги.

— Куди ти везеш ці мішки? — спитала Пеппі.

Блюмстерлюнд боязко показав пальцем на садибу, до якої було вже недалечке, і сказав:

— Он туди, додому.

Тоді Пеппі випрягла коня, що й далі тремтів зі страху і втоми.

— Не тремти, конику, — ласкаво мовила вона. — Зараз усе буде добре.

Вона взяла коня на руки й понесла до стайні. Кінь був такий самий спантеличений, як і Блюмстерлюнд.

Діти з учителькою чекали на дорозі, поки Пеппі повернеться.

А Блюмстерлюнд стояв біля воза й чухав потилицю. Він думав, як доправитися додому. Тим часом повернулася Пеппі. Вона взяла один важкий мішок і завдала на плечі Блюмстерлюндові.

— На ось, побачимо, чи ти такий самий мастак носити мішки, як махати батогом,— сказала вона й підняла з землі батіг.— По справедливості я мала б тебе трохи відшмагати цим батогом, коли ти його так любиш. Але він уже порваний, — Пеппі порвала батіг.— І поламаний, — додала вона й поламала пужално.

Блюмстерлюнд мовчки подибав з мішком, тільки постогнував. А Пеппі схопила за голоблі й відтягла воза до Блюмстерлюндової садиби.

— Не бійся, я грошей за роботу не візьму, — сказала Пеппі й поставила воза біля стайні Блюмстерлюнда.— Мені було не важко. І за повітряну подорож теж не треба платити.

Блюмстерлюнд довго дивився їй услід.

— Хай живе Пеппі! — загукали діти, коли дівчинка повернулася. Вчителька також була задоволена й похвалила її.

— Ти добре зробила. Треба жаліти тварин. І, звичайно, людей також.

Пеппі радісно сіла на свого коня.

— А я й пожаліла Блюмстерлюнда,— мовила вона.— Скільки підкидала його, а грошей не взяла.

— Того ми й народилися на світ,— повела далі вчителька.— Ми живемо для того, щоб робити людям добро.

Пеппі стала сторч головою на спині в коня й замахала ногами.

— Ге-ге-ге, а для чого народилися на світ інші люди? — спитала вона.

У садку в Улли стояв великий стіл, а на ньому було стільки булочок і тістечок, що в дітей аж слина покотилася. Вони швиденько посідали навколо столу. Пеппі сіла швидше за всіх і миттю запхала в рот дві булочки. Щоки в неї стали круглі, мов яблука.

— Пеппі, треба почекати, поки тебе пригостять,— зауважила їй учителька.

— Ти жа мене не турбуйша,— насилу вимовила Пеппі, такий повний був у неї рот.— Нічого, я обійдуся і без черемоній.

Саме тієї миті до Пеппі підійшла Уллина мама. В одній руці вона тримала дзбан із солодким соком, а в другій — кавник із шоколадом.

— Тобі соку чи шоколаду? — спитала вона.

— І шоку, і шоколаду,— відповіла Пеппі.— Шік до одної булочки, а шоколад до другої.

Вона спокійнісінько взяла з рук Уллиної мами дзбан та кавник і надпила з кожного потроху.

— Вона ціле своє життя пробула в морі на кораблі, — пошепки сказала вчителька господині, що вражено дивилася на дівчинку.

— Тоді все зрозуміло, — кивнула головою господиня й вирішила зовсім не звертати уваги на поведінку Пеппі. — А ось медяники, — мовила вона й простягла Пеппі тацю.

— Так, вони справді схожі на мідяники, — мовила Пеппі й захотіла з власного жарту. — Щоправда, вони трохи потемніли, але, думаю, на смак добрі.

Пеппі взяла повну жменю медяників. І враз вона помітила, що на іншій таці лежать дуже гарні на вигляд тістечка, але таця стоїть далеко від неї. Вона смикнула пана Нільсона за хвіст і сказала:

— Ану скоч он туди й принеси мені тістечко! Або краще двоє чи троє.

І пан Нільсон поскакав по столу, аж задзеленчали склянки з соком.

— Сподіваюся, ти не голодна? — спитала мама Улли, коли Пеппі наприкінці підійшла до неї подякувати за частування.

— Ні, я голодна, та ще й хочу пити, — відповіла Пеппі й почухалась у вусі.

— Що ж, частування наше було скромне, — мовила господиня.

— Так, воно було дуже скромне, — погодилася Пеппі й лагідно всміхнулася.

Почувши відповіді Пеппі, вчителька вирішила поговорити з нею про те, як треба поводитись у гостях.

— Слухай, Пеппі, — ласкаво мовила вона, — ти ж напевне хочеш бути справжньою дамою, коли виростеш?

— Такою, що носить на носі серпанок і має три підборіддя? — спитала Пеппі.

— Ні, такою, що завжди знає, як де поводитися, чемною і вихованою. Невже ти не хочеш стати справжньою дамою?

— Треба подумати, — відповіла Пеппі. — Розумієш, я вже вирішила, що коли виросту, то стану морською розбійницею. Вона трохи подумала, а тоді спитала: — Як ти вважаєш, можна бути одночасно морською розбійницею і справжньою дамою? Бо тоді б я...

Проте вчителька вважала, що бути одночасно розбійницею і дамою не можна.

— Ох, то що ж мені вибрати? — сумно спитала Пеппі.

Вчителька сказала, що хоч би який життєвий шлях вона вибрала, добре виховання їй ніколи не завадить. У кожному разі не можна поводитися за столом так, як оце щойно Пеппі.

— Коли ж так важко запам'ятати, як треба поводитися, — зітхнула Пеппі, — ти б не могла мені сказати хоч найважливіші правила?

Вчителька почала якнайзрозуміліше пояснювати, чого не слід робити, і Пеппі зацікавлено слухала її. Виявляється, в гостях не можна нічого брати самій, поки тобі не запропонують, не можна їсти з ножа, не можна чухатися, коли з кимось розмовляєш, не можна те й інше. Пеппі слухала й задумливо кивала головою.

— Треба буде вранці вставати раніше і вчити, що можна, а чого ні, — нарешті сказала вона. — Звичайно, якщо я вирішу стати справжньою дамою, а не морською розбійницею.

Неподалік від Пеппі і вчительки сиділа на траві Аніка і, задумавшись, колувала собі в носі.

— Ти що робиш, Аніко! — суворо мовила Пеппі. — Запам'ятай, що справжня дама колуває в носі тільки тоді, коли її ніхто не бачить!

Вчителька сказала, що пора йти додому. Всі діти стали парами, лише Пеппі й далі сиділа на траві. Обличчя в неї було напружене, наче вона до чогось дослухалася.

— Що таке, Пеппі? — звернулася до неї вчителька.

— Скажи, пані вчителько, у справжньої дами бурчить у животі чи ні? — спитала Пеппі. Вона замовкла й знов прислухалася. — Бо якщо ні, — додала вона, — то в мене вже немає вибору — доведеться стати морською розбійницею.

(Переклад О. Сенюк)

УРОК № 63

Тема. Дж. Толкін — автор книжок «Гобіт, або Туди і Назад» та «Володар перснів»

Мета: ознайомити з фентезі як різновидом фантастичної літератури та його першим найяскравішим представником; розширити кругозір учнів, розвивати вміння орієнтуватися в літературних напрямках і течіях, критично ставитися до літературно-кінематографічної та телевізійної продукції; виховувати допитливість, любов до книги, естетичні смаки.

Обладнання: портрет письменника, видання його творів, ілюстрації до них, фрагменти кінофільмів за сюжетами його книг.

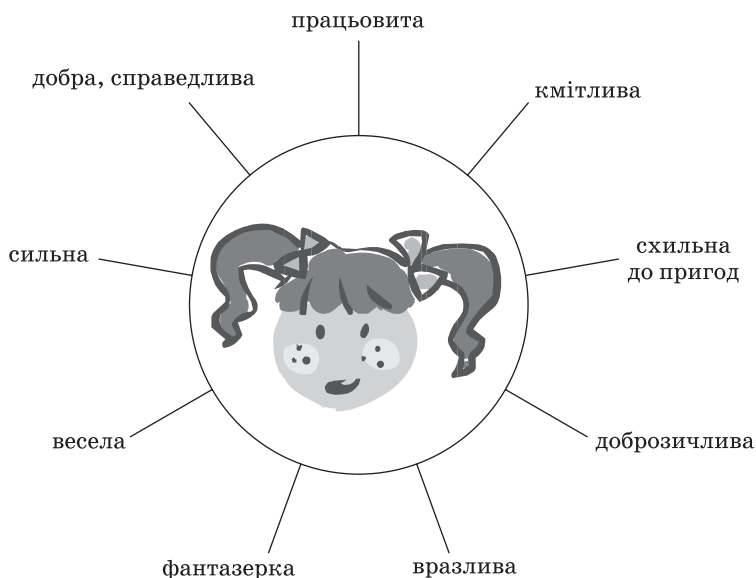
Теорія літератури: літературний напрям, фентезі, фантастична література.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Слово вчителя

— Пешпі Довгапанчоха, з якою ми познайомилися на минулих уроках, за висловами багатьох, має «сонячну душу». Тож назвіть промінчики-риси її характеру.

2. Усний або письмовий твір-пам'ятка «Як стати “справжньою леді”» (див. домашнє завдання)

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Багато хто з вас та ваших батьків захоплюються фільмами, книгами, у яких чимало містики, магії та чаклунства. Така література називається фентезі (від англ. фантазія, вигадка). Її творці поринають у світ необмеженої фантазії, творять чарівний світ. Але все одно він має спільне з нашим реальним життям своїми

проявами добра, зла, любові, дружби, вірності, відповідальності за долю слабших істот, якими є люди порівняно з космічними або потойбічними, чарівними силами. Засновником літературного різновиду — фентезі вважають видатного англійського вченого і письменника Джона Рональда Ройла Толкіна. Про нього та про його творчість ми й говоритимемо на сьогоднішньому уроці.

IV. Сприйняття і засвоєння навчального матеріалу

1. Самостійне опрацювання за підручником статі про Дж. Толкіна (С. 289–290 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; інші підручники — див. додаток)

2. Обмін враженнями, евристична бесіда

- Чи подобається вам фентезі? Чим саме?
- Твори яких письменників ви читали з цієї літератури? Які фільми дивилися?
- Як ви думаєте, чи не шкодить людині захоплення фентезі? Доведіть свою думку.

3. Виразне читання уривків із творів Дж. Толкіна (див. додаток), перегляд наявних уривків із фільмів

4. Обмін враженнями про прочитане

- Який епізод із побаченого та почутого запам'ятався? Чому?
- Чи повчальні такі твори для дитини, учня? Доведіть свою думку.

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Відновіть вислів видатного німецького письменника Генріха Гейне, відповідно переставивши слова, і пов'яжіть з темою уроку.

перепон, вона, не, Зненацька, знає, оживає, казка

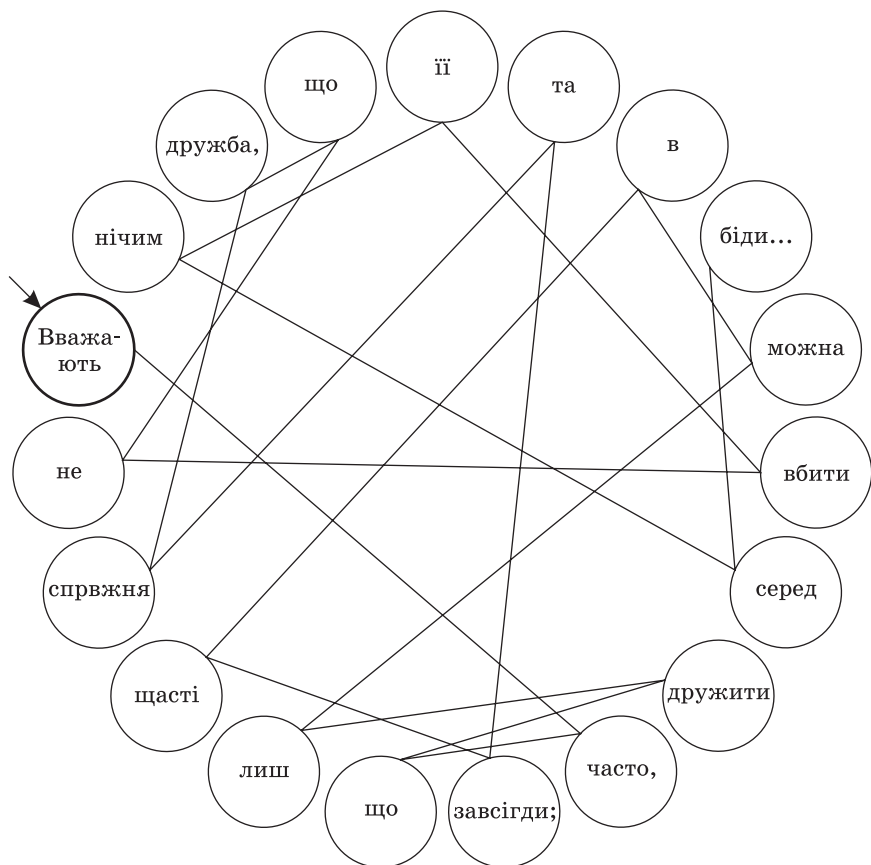
*(Зненацька оживає казка,
Вона не знає перепон...)*

Прочитайте вірш Ш. Перро в перекладі М. Терещенка.

(Правильні овали по колу, з'єднані лініями)

*(...Вважають часто, що дружити
Лиш можна в щасті завжди;
Та справжня дружба, що не вбити
Її нічим серед біди...*

*Ш. Перро,
переклад М. Терещенка)*

- Який зв'язок цього віршованого уривка з провідними думками творів фентезі?

VI. Домашнє завдання

Переглянути фільми, передивитися (або прочитати) книги про Гаррі Поттера; підготувати повідомлення.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте фразу.

- На уроці я зрозумів (зрозуміла)...
- Мені запам'яталось...
- Я змінив (змінила) свою думку щодо...

Додаток**ДЖОН РОНАЛЬД РОЙЛ ТОЛКІН**

Толкін народився 3 січня 1891 року в одній з найекзотичніших країн світу — південноафриканській Помаранчевій республіці. Його батько керував відділенням Африканського банку, і родина вимушена була жити далеко від Англії. Чотирирічним Джон із братом і матір'ю поїхав відвідати родичів у Великій Британії. Але до Африки так і не повернувся — 15 лютого 1896 року надійшла телеграма про раптову смерть батька. Для родини почалася боротьба за виживання.

Першим учителем Джона була його мама. Саме вона навчила його, шестирічного, латини. Проте хлопчика цікавили не лише різноманітні значення слів, а й їхнє звучання і форма.

1904 року біда знову постукала у двері Толкінів — померла мати. Про братів піклувався католицький священик Морган, який виявився гарним опікуном. Він не лише ощадливо витрачає кошти, що успадкували хлопчики від батьків, а й часто-густо витрачав на вихованців власні гроші, яких теж було не надто багато.

Шістнадцятирічним Толкін познайомився з чарівною дівчиною Едіт Братт, своїм першим і єдиним коханням. Їхні стосунки опікунові не сподобалися, бо відволікали Джона від навчання. Тож отець Морган заборонив Рональдові як неповнолітньому навіть листуватися з Едіт. Така жорстокість була виправданою. Єдиною можливістю для Рональда навчатися в Оксфордському університеті було скласти іспити й здобути стипендію, яку надавали лише тим, кому не вповнилося дев'ятнадцяти років. І юнак досяг цієї мети. Але щойно настало повноліття, він негайно написав Едіт листа, у якому запропонував їй руку і серце. А через три роки, з благословення отця Моргана, молоді люди побралися і, як у справжній казці, жили довго і щасливо.

Однак важко бути щасливим, коли йде війна. Через кілька місяців після весілля Толкін потрапив у її найпекельніше місце — взяв участь у наступі англо-французьких військ на річці Соммі у Франції. Лише за один день у цій бійні полягло шістдесят тисяч англійців... Толкіну пощастило вижити й пройти через інше випробування — страшно хворобу. Він довго змагався зі смертю. Можливо, саме тоді Толкін замислився про жахливі наслідки війни, розв'язаної з метою володіти світом. Ці роздуми й стали ідеєю фантастичного сюжету про три персні всемогутньої влади, який згодом

втїлився у грандіозному творі — «Володар перснів». А боротьба із хворобою завершилася 1917 року повною перемогою Толкіна. Того ж року в нього народився син-первісток.

З 1918 року Толкін жив щасливо. Він став відомим філологом, професором Оксфорду, батьком ще одного сина й доньки. Вечорами розповідав своїм дітям історії про пригоди маленької істоти, яка понад усе любила спокій і тихе життя. Але саме від неї залежала доля цілого світу, ім'я якому — Середзем'я. Так з явилися оповідки про гобітів. Толкін вважав, що насправді світ від зла рятують не супермени, а пересічні люди, мало помітні у звичайному житті, такі як гобіти: «Мене завжди вражало те, що всі ми живемо завдяки звитязі, яку виявляють звичайні маленькі люди у, здавалося б, безнадійних ситуаціях».

Доля книжки про Більбо («Гобіт, або Туди й Назад») була вирішена десятилітнім сином власника видавництва, якому рукопис дуже сподобався. Тож у вересні 1937 року книга вийшла друком, а її успіх приголомшив як автора, так і видавця. Читачі вимагали продовження. І воно з'явилося через 17 років. Над трилогією «Володар перснів» Толкін працював у ті роки, коли Європу накрила жаклива тїнь Другої світової війни, а світ, здавалося, потрапив під панування Мордору. Тільки спільні дії всіх добрих сил допомогли ще раз перемогти зло. У творі Толкіна зло у сконцентрованому вигляді було зосереджено в персні владарювання, власник якого рано чи пізно потрапляв під його згубний вплив. А знищити цей перстень могли лише маленькі гобіти. Видавцеві, який колись замовив продовження «Гобіта...» і був палким шанувальником Толкіна, ми завдячуємо появою трилогії, яка вийшла протягом 1954–1955 років. Із того часу «Володар перснів» посідає чільне місце в рейтингах найпопулярніших книжок світу. З'явилися прихильники творчості Толкіна, яких називають толкіністами.

Режисер Пітер Джексон зняв кінотрилогію «Володар перснів», а композитор Говард Шор написав однойменну симфонію для оркестру, хору й соліста. До речі, в ній деякі пісні виконуються мовами ельфів, гномів та орків, а тексти цих пісень належать Толкіну.

Джон Рональд Ройл
Толкін

УРОКИ № 64–65

Тема. Дж. К. Ролінг — автор книг про маленького чарівника Гаррі Поттера

Мета: ознайомити з одними з найпопулярніших дитячих фантастичних книг про Гаррі Поттера та їх авторку; розширити кругозір учнів, допомогти у визначенні ідейної та художньої цінності сучасної дитячої літератури; розвивати інтерес до читання, до висловлення самостійних суджень про твір літератури; виховувати кращі моральні якості.

Обладнання: портрет письменниці, підбірка її книжок, ілюстрації до них, кіноматеріали.

Теорія літератури: жанри, герої, художні засоби, тема, ідея, проблеми.

ХІД УРОКУ**I. Мотивація навчальної діяльності школярів**

— Знайомлячись із дитячою літературою кінця ХХ– початку ХХІ століття, ми не можемо залишити поза увагою твори шотландської письменниці Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера. Ці дуже цікаві книги, якими захоплюються і діти, й дорослі, уже стали бестселерами, бо видаються великими накладками. У чому ж секрет такого надзвичайного успіху цих романів-фентезі? Мабуть, у тому, що, залишаючись звичайним хлопчиком, головний герой Гаррі Поттер бореться зі злом і перемагає його. У боротьбі з Темними силами йому допомагають щирі друзі, а сам він має добре серце і вроджене неприйняття несправедливості та почуття відповідальності за долю світу людей.

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу****1. Самостійна робота з підручником (або читання вголос)**

Опрацювання статті про письменницю Дж. К. Ролінг (С. 291 — за підручником Ю. І. Ковбасенка, Л. В. Ковбасенко; для інших — див. додаток).

2. Повідомлення учнів про прочитані книги, побачені кінофільми про Гаррі Поттера (можливий перегляд фрагментів фільмів, особливо першого — «Гаррі Поттер і філософський камінь» Кріса Каламбуса (США))

3. Читання уривків із першої (або інших за вибором учителя) книги Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь»

4. Вікторина за твором «Гаррі Поттер і філософський камінь»

- 1) З яких двох груп складається людство? (*Із «маглів» — звичайних людей та чарівників*)
- 2) Скільки років Гаррі? (*Одинадцять*)
- 3) Що Гаррі відомо про його батьків? (*Те, що їх убив Волдеморт*)
- 4) З ким довелося Гаррі жити після смерті батьків? (*Зі своїми родичами Дурслі*)
- 5) Як жилося Гаррі в новій родині? (*Дуже погано, він жив у комірчині під сходами, доношував одяг двоюрідного брата*)
- 6) Для чого прилетів Гегрід? (*Щоб підготувати все необхідне для навчання Гаррі у Гогвортсі*)
- 7) Де купували всі речі для школи? (*На алеї Діагон*)
- 8) Чим займається Міністерство магії? (*Приховує від маглів те, що існують чаклуни.*)
- 9) Які речі, куплені на алеї Діагон, справили на Гаррі найбільше враження? (*Чарівна паличка та сова Гедвіга*)
- 10) Коли Гаррі відчув свої надзвичайні здібності? (*Коли в зоопарку «розмовляв» зі змією*)
- 11) Що особливого було в зовнішності Гаррі Поттера? (*Шрам на лобі у вигляді блискавки, який надає йому сили й захищає*)
- 12) Яка пригода у Гогвортсі була для Гаррі найнебезпечнішою? (*У потаємній кімнаті в забороненому лісі*)

5. Повідомлення учня

ЗАОЧНА ЕКСКУРСІЯ В ШКОЛУ ЧАРІВНИКІВ ГОГВОРТС

До найкращої школи чарівників Гогвортс можна потрапити з лондонського вокзалу Кінгс-Крос, з платформи 9 і 3/4. Будівля школи складається з головного корпусу, чотирьох гуртожитків. У школі є Велика зала, де зачарована стеля постійно змінюється на вечірнє небо або вранішнє. У коридорах бродять привиди, біля школи є таємниче чорне озеро, заборонений ліс, у якому живуть дивні істоти. В оранжереї ростуть чарівні дерева і рослини. У школі були такі предмети: «Замовляння», «Зілля і настоянки», «Трансфігурація», «Герботологія», «Захист від темних мистецтв». Спеціальний «сортувальний капелюх» розподіляв учнів для навчання в Слизерині та Грифіндорі.

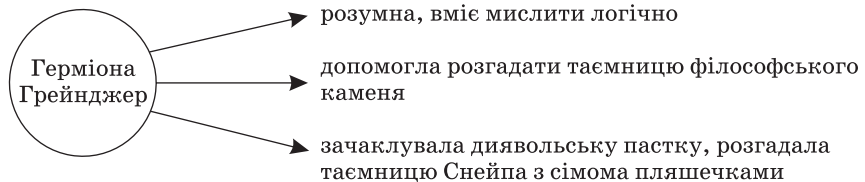
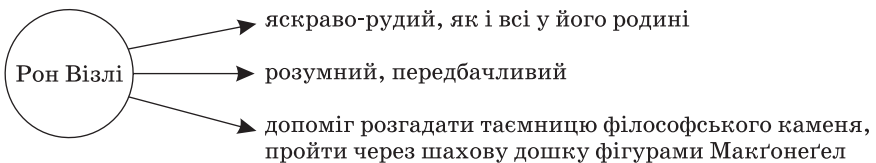
6. Гра «Хто останній назве чарівні предмети й чарівні істоти, що діють у книзі про Гаррі Поттера»

(Яцрес — дзеркало серця, плащ-невидимка, чарівна паличка, мітла, філософський камінь; істоти — тролі, привиди, дракон, кентаври, єдинороги, пес Флафі)

7. Інтерактивна вправа «Грунування»

8. Характеристика друзів Гаррі

IV. Закріплення знань, умінь та навичок

Міні-дискусія «Чи все можна купити за золото?». Виступи учнів, коментар учителя.

V. Підсумок уроку

— Як бачимо, визначальним у перемозі Гаррі над Темними силами стали не магія, чаклунство, а вірні друзі, бо щирі людські стосунки — це найбільше диво. Однак Гаррі Поттер — усього лиш літературний герой. Тому не варто надмірно захоплюватися ним, перейматися його проблемами, а тим більше, наслідувати його, бо це може навіть зашкодити психічному здоров'ю.

VI. Домашнє завдання

Скласти листа Гаррі Поттеру або твір «Якби у мене була чарівна паличка...» (усно або письмово); підготувати повідомлення.

Джоан Кетлін Ролінг

Додаток

ДЖОАН КЕТЛІН РОЛІНГ

Народилася Джоан Кетлін Ролінг 1965 року у невеличкому шотландському містечку у звичайній родині. Навчалася, як усі, у школі, закінчила університет, вийшла заміж, а згодом, не маючи грошей і роботи, приїхала до сестри з маленькою донькою на руках... Як тут не впасти у розпач? І жінка вирішила написати історію маленького хлопчика, який жив у звичайному світі пересічних людей і нічого не знав про інший світ магів-чарівників, де він заможний і надзвичайно популярний чи не від народження. Так розпочалася перша історія про відомого нині Гаррі Поттера.

Джоан жила тоді в невеличкій квартирі в Единбурзі, столиці Шотландії. Грошей майже не було. Тож, щоб не платити за опалення, вона спускалася у кав'ярню, яка належала її сестрі, і писала історію маленького хлопчика зі звичайнісіньким ім'ям і прізвищем (пригадайте Джефа Поттера з «Пригод Тома Сойєра» Марка Твена) який зовні не скидався на могутнього чарівника, але який переміг Темні сили. Можливо, перша історія «Гаррі Поттер і філософський камінь» так ніколи і не була б завершена, якби письменниці-початківцю Шотландська рада з мистецтва не надала гроші на завершення роману. Але книгу потрібно було ще й надрукувати. Ролінг відмовляли чи не всі видавництва, куди вона зверталася, бо не вірили в успіх казки для дітей, та ще й написаної нікому не

відомою безробітною. Нарешті у видавництві «Блумсбері» книгу вирішили-таки надрукувати. Видавець пожалів молоду письменницю, але порадив їй обрати якусь іншу професію, бо на дитячих книжках багато грошей не заробиш...

Але сталося диво, і з 1996 року починається тріумфальна хода книжок про Гаррі Поттера світом.

ГАРРІ ПОТТЕР І ФІЛОСОФСЬКИЙ КАМІНЬ

ЗНИКЛЕ СКЛО

Минуло майже десять років відтоді, коли, прокинувшись, подружжя Дурслів побачило на порозі свого племінника, але Прівіт-драйв навряд чи й змінилася. Над охайними садочками так само зішло сонце, висвітило мідну табличку з номером чотири на дверях будинку Дурслів й проникло до вітальні, яка, здається, нітрохи не змінилася з того вечора, коли містер Дурслі дивився ті зловісні теленовини про сов. Хіба що фотографії на каміні свідчили про те, скільки насправді збігло часу. Десять років тому там стояло безліч фотографій чогось такого, що нагадувало великий рожевий надувний м'ячик у різнокольорових шапочках з бомбончиками, але тепер Дадлі Дурслі виріс, і на знімках можна було бачити дебелого білявого хлопчину, який їздив на своєму першому велосипеді, крутився на ярмарковій каруселі, сидів з батьком за комп'ютерною грою, приймав материні обійми та поцілунки. В усій вітальні ніщо не свідчило, що в будинку живе ще один хлопець.

Але Гаррі Поттер досі жив там і зараз він, власне, ще спав. Проте недовго, бо тітка Петунія вже прокинулася, і залунав її пронизливий голос.

— Ану вставай! Мерщій!

Здрігнувшись, Гаррі прокинувся. Тітка знову затарабанила у двері.

— Вставай! — горлала вона.

Гаррі почув, як тітка йде на кухню, а потім звідти долинув брязкіт сковорідки, яку ставили на плиту.

Він ліг горілиць і спробував пригадати свій сон.

То був гарний сон. Йому снився летючий мотоцикл. Гаррі здалося, що він бачив цей сон і раніше.

— Ти вже прокинувся? — знову підійшла до дверей тітка.

— Майже, — відповів Гаррі.

— Давай, ворушись, треба за беконом подивитися. Пильнуй, щоб не згорів, — на Дадликові іменини все має бути ідеальним.

Гаррі застогнав.

— Що ти сказав? — гаркнула за дверима тітка.

— Нічого, нічого...

День народження Дадлі — як він міг забути? Гаррі поволеньки виліз із ліжка й почав шукати шкарпетки. Знайшов їх під ліжком і, скинувши павука, натягнув на ноги. Гаррі звик до павуків, бо їх було повно в комірчині під сходами, а саме там він і спав.

Одягнувшись, пішов через коридор на кухню. Увесь стіл був завалений дарунками. Дадлі, здається, матиме, як і хотів, новий комп'ютер, уже не кажучи про другий телевізор та спортивний велосипед. Гаррі не розумів, навіщо Дадлі велосипед, адже його двоюрідний брат був товстунцем і не любив рухатися, хіба що, звісно, штурхав кого-небудь. Найдужче він полюбляв штурхати Гаррі, проте рідко коли наздоганяв його — Гаррі був на диво спритний.

Можливо, через те, що жив у темній комірчині, Гаррі, як на свій вік, завжди був малим і миршавим. Але він видавався ще меншим і худішим, ніж насправді, бо щоразу мусив доношувати старий одяг Дадлі, а той був десь учетверо ширший від нього. Гаррі мав худе обличчя, гострі коліна, чорне волосся і ясно-зелені очі. Він носив круглі, обмотані скотчем окуляри, бо Дадлі часто ламав їх, луплячи його по носі. Єдине, що подобалося Гаррі у власному вигляді, — тонесенький шрам на чолі у формі блискавки. Він мав його, скільки себе пам'ятав, і першим його запитанням до тітки Петунії було, звідки той шрам узявся.

— З автомобільної аварії, коли загинули твої батьки, — відповіла вона. — І не питай більше нічого.

Не питай нічого — таким було найперше правило розміреного життя родини Дурслів.

Дядько Вернон увійшов до кухні, коли Гаррі перевертав бекон.

— Зачешися! — гримнув він замість ранкового вітання.

Приблизно раз на тиждень дядько Вернон відривав очі від газети й наказував Гаррі підстригтися. Гаррі стригся, мабуть, частіше, ніж усі разом хлопці з його класу, але це не допомагало, бо його волосся однаково стирчало на всі боки.

Гаррі вже смажив яйця, коли в кухні з'явився Дадлі разом із матір'ю. Дадлі був дуже схожий на дядька Вернона. Він мав широке рожеве обличчя, коротесеньку шию, маленькі водянисті синюваті очка й густе біляве волосся, що гладенько лежало на жирній і круглій голові. Тітка Петунія часто казала, що Дадлі — викапане янголятко, а Гаррі не раз приказував, що Дадлі — поросля в перуці.

Гаррі поклав на стіл тарілки з яєшнею та беконом, і це далось йому нелегко, бо на столі було обмаль місця. Дадлі тим часом порахував подарунки й одразу нахнюпився.

— Тридцять шість,— сказав він, дивлячись на батьків.— На два менше, ніж торік.

— Синку, ти ж не побачив дарунка від тітоньки Мардж, ось він, під великим пакунком від мамусі й татуся.

— Ну, добре, тридцять сім,— налився кров'ю Дадлі.

Гаррі відчув, що в Дадлі от-от почнеться істерика, тому швиденько наминав бекон, остерігаючись, що його братик перекине стола.

Тітка Петунія, мабуть, також відчула небезпеку, бо швиденько проказала:

— А сьогодні ми купимо тобі ще два даруночки. Що скажеш, золотце? Ще два даруночки. Гаразд?

Дадлі замислився. Ох і важкі ж думки! Зрештою поволі вимовив:

— Тож я матиму тридцять... тридцять...

— Тридцять дев'ять, солоденький мій! — підказала тітка Петунія.

— Ух! — важко упав на стілець Дадлі і схопив найближчий пакунок.— Гаразд.

— Малий шибеник знає собі ціну, як і його батько,— реготнув дядько Вернон, скуйовдивши синові волосся.— Молодчина, Дадлі!

Задзвонив телефон, і тітка Петунія вийшла з кухні, а Гаррі з дядьком Верноном стежили, як Дадлі розпаковував спортивний велосипед, кіноапарат, літак з дистанційним керуванням, шістнадцять нових комп'ютерних ігор і відеомагнітофон. Він саме здирав папір із золотого наручного годинника, коли повернулася з телефоном тітка Петунія — вже сердита і розтривожена.

— Погані новини, Верноне,— простогнала вона.— Місіс Фіґ зламала ногу. Вона не зможе його взяти.— Тітка кивнула головою на Гаррі.

Дадлі нажахано роззявив рота, а в Гаррі тьохнуло серце. Щороку на день народження Дадлі батьки цілісінський день водили сина і його приятеля по розважальних парках, «макдональдсах» і кіно-театрах. А Гаррі щороку лишався з місіс Фіґ, недоумкуватою старою, що жила за два квартали. Гаррі ненавидів її дім. Він до самого даху просмердівся капустою, а місіс Фіґ примушувала його розглядати фотографії усіх котів, які в неї колись були.

— І що тепер? — люто подивилася на Гаррі тітка Петунія, немов він спланував такий підступ.

Гаррі розумів, що негарно радіти з приводу зламанної ноги місіс Фіг, але стриматися було важко, бо він збагнув, що тепер лише через рік знову побачить знімки Мурчика, Білосніжки, Лапоньки і Марсика.

— Можна подзвонити до Мардж,— запропонував дядько Вернон.

— Не мели дурниць, Верноне, вона цього хлопця терпіти не може.

Дурслі часто розмовляли про Гаррі так, ніби його й близько не було або ніби він був бридким слимаком і не міг розуміти їхньої мови.

— А та, як її там, твоя товаришка Івон?

— Відпочиває на Майорці,— відрубала тітка Петунія.

— Можна лишити мене тут,— з надією мовив Гаррі (він міг би нарешті дивитися по телевізору все, що захоче, а може, й погрався б Дадловим комп'ютером).

Тітка Петунія немов цитрину проковтнула.

— Щоб ти загидив увесь будинок? — гаркнула вона.

— Я нічого не зроблю,— сказав Гаррі, але його ніхто не слухав.

— Гадаю, ми візьмемо його до зоопарку,— протяжно мовила тітка Петунія,— ...і залишимо там у машині...

— Машина ще новісінька, а ти кажеш «залишимо»?

Дадлі зайшовся голосним плачем. Власне, то був не плач, він уже кілька років по-справжньому й не плакав, але знав, що досить йому скривитися і заскиглити, як мати зробить усе, що йому заманеться.

— Не плач, любий Дадичку, мамуся не дозволить йому зіпсувати твоє свято! — залемтувала вона, пригортаючи сина.

— Я... не хочу... щоб... він... ї-ї-їхав! — верещав Дадлі в паузах між удаваними риданнями.— Він завжди все пс...псує! — огидно вишкірився він на Гаррі, визираючи з-під маминих рук, і саме тоді хтось подзвонив у двері.

— О Боже, вони вже тут! — вигукнула тітка Петунія, і за мить разом зі своєю мамою з'явився Пірс Полкіс, найкращий приятель Дадлі. Пірс був кістлявим хлопчиком зі щурячим обличчям. Здебільшого саме він тримав ззаду за руки тих дітей, яких лупцював Дадлі. Побачивши його, Дадлі миттю урвав свій удаваний плач.

За півгодини Гаррі, не вірячи своєму щастю, вже сидів разом з Пірсом і Дадлі на задньому сидінні машини Дурслі, вперше в житті їдучи до зоопарку. Тітка й дядько так і не придумали, куди його подіти, але перед від'їздом дядько Вернон відвів Гаррі набік.

— Попереджаю, — сказав він, наблизивши впритул до Гаррі своє широке бурякове обличчя, — попереджаю тебе, хлопче, відразу: викинеш якогось коника — сидітимеш у коморі аж до Різдва.

— Повірте, я не збираюся нічого викидати, — пообіцяв Гаррі.

Але дядько Вернон йому не повірив. Гаррі ніхто не вірив. Річ у тім, що довкола Гаррі часто коїлося щось дивне, але Дурслів годі було переконати, що він до цього не причетний.

Одного разу тітка Петунія, якій набридло, що Гаррі завжди повертається з перукарні таким, ніби не був там зроду, взяла на кухні ножиці й так обчикрижила його, що він став майже лисий, проте не чіпала чубчика, щоб «приховати той жахливий шрам». Дадлі дурнувато насміхався з Гаррі, який не спав цілісіньку ніч, уявляючи, як він завтра прийде до школи, де вже й так глузували з його обвислого одягу і обмотаних окулярів. Але вранці виявилось, що його волосся точнісінько таке, як до того, коли його зістригла тітка Петунія. За це Гаррі мусив цілий тиждень просидіти в комірчині, хоча й намагався пояснити, що він не може пояснити, як воно відросло так швидко.

Іншого разу тітка Петунія силкувалася надягти на нього огидний старий Дадлів джемпер (бурий з жовтогарячими бомбончиками). Що ревніше натягувала вона йому на голову джемпера, то меншим він ставав, поки, зрештою, вкоротився так, що наліз би хіба на ляльку, та аж ніяк не на Гаррі. Тітка Петунія вирішила, що джемпер, мабуть, зсівя під час прання, тож, на щастя, не покарала Гаррі.

А ще Гаррі мав великі неприємності, коли його знайшли на даху шкільної кухні. Дадлі зі своєю зграєю, як завжди, переслідував Гаррі, який раптом опинився верхи на димарі, здивований не менше від решти хлопців. Подружжя Дурслів отримали гнівного листа від директриси, що писала, мовляв, Гаррі видирається на шкільні будівлі. Але (як кричав дядькові Гаррі, замкнений у комірчині) він лише стрибнув, аби заховатися за великі сміттєві бачки коло кухонних дверей. Гаррі думав, ніби під час стрибка його підхопив вітер.

Але сьогодні все мало бути гаразд. Нехай навіть поруч є Дадлі й Пірс, це однак краще, ніж просидіти цілий день у школі, в комірчині чи у просмердженій капустою вітальні місіс Фіг.

Дорогою дядько Вернон скаржився тітці Петунії. Він мав звичай на все нарікати, а його улюбленими темами були робітники, Гаррі, місцевий уряд, Гаррі, банк і знову Гаррі. Цього ранку дядько нарікав на мотоциклістів:

— Гасають, як божевільні! Пацани, хулігани! — буркнув він, коли їх обігнав мотоцикл.

— А мені снився мотоцикл! — згадав раптом Гаррі. — Він літав.

Дядько Вернон мало не наїхав на передню машину. Він обернувся і загорлав на Гаррі, а його обличчя перетворилося на великий буряк із вусами:

— МОТОЦИКЛИ НЕ ЛІТАЮТЬ!

Дадлі й Пірс захихотіли.

— Знаю, — знітився Гаррі. — Це був тільки сон. Краще б він нічого не казав. Дурслі не любили, коли Гаррі запитував про щось, але ще дужче їх дратували його балачки про те, що було не таким, як треба, і байдуже, чи йому наснилося що-небудь, чи він переказував мультфільм: адже тоді їм здавалося, ніби він набирається небезпечних ідей.

Тієї суботи світило яскраве сонце, і зоопарк був заповнений людьми. Біля входу для Дадлі й Пірса купили по великому шоколадному морозиву, а коли усміхнена жіночка у віконечку запитала Гаррі (перед тим, як його відтягли від фургончика), що він бажає, йому купили дешевого лимонного льодяника. Також непогано, думав Гаррі, посмоктуючи його, поки вони розглядали горилу, що чухала собі потилицю й дуже скидалася на Дадлі, хоча й не була білявою.

Давно вже Гаррі не мав такого чудового ранку. Він старався триматися трохи осторонь від Дурслів, щоб Дадлі й Пірс, яким звірята вже почали набридати, не взялися до своєї улюбленої розваги — штурхати його. Пообідали вони всі в ресторанчику на території зоопарку, а коли в Дадлі почалася істерика, бо йому здалося, ніби в його склянці замало морозива, дядько Вернон купив йому ще одну порцію, а Гаррі дозволили доїсти першу.

Пізніше Гаррі згадував, що треба було зразу передбачити: таке щастя довго не триває.

Пообідавши, вони пішли до павільйону з плазунами. Там було тьмяно й прохолодно, а вздовж стін тягнулися освітлені вітрини. За склом на камінних брилах і шматках дерев повзали й рачкували різноманітні ящірки та змії. Дадлі й Пірс хотіли подивитися на величезних отруйних кобр і товстезних пітонів, здатних задушити людину. Дадлі швидко знайшов найбільшу зміюку. Вона могла б двічі обкрутитися довкола машини дядька Вернона й розчавити її, мов сірникову коробку, але нині, здається, не мала такого войовничого настрою. Змія, власне, міцно спала.

Дадлі притиснувся носом до скла й роздивлявся її лискучі брунатні кільця.

— Нехай вона ворухнеться! — заскиглив він до батька.

Дядько Вернон постукав по склу, але змія навіть не здригнулася.
— Ще раз! — вимагав Дадлі.

Дядько Вернон щосили загнував кісточками пальців, та змія й далі дрімала.

— Мені нудно, — застогнав Дадлі і відійшов набік.

Гаррі наблизився до вітрини й уважно подивився на змію. Він би не здивувався, якби вона й сама померла з нудьги, бо ж не мала жодного товариства, окрім дурнувятих людей, що цілісінський день тарабанили по склу, не даючи їй спокою. Це ще гірше, ніж мати замість спальні комірчину, де єдиним відвідувачем була тітка Петунія, що грюкала щоранку в двері: принаймні він міг ходити по всьому будинку.

Раптом змія розплющила свої очі-намистинки. Поволі, дуже поволі вона підвела голову, поки її очі опинилися нарівні з очима Гаррі.

Змія підморгнула.

Гаррі прикипів до неї очима, а тоді миттю озирнувся, щоб побачити, чи ніхто не стежить. Нікого. Він знову глянув на змію і теж підморгнув.

Змія хитнула головою на дядька Вернона й Дадлі, потім звела очі до стелі, мовби промовляючи: «І отак завжди».

— Розумію, — пробурмотів Гаррі крізь скло, хоча й не мав певності, що змія його чує. — Це, мабуть, справді дратує.

Змія енергійно закивала головою.

— До речі, ти звідки? — поцікавився Гаррі. Змія вдарила хвостом у маленьку табличку за склом. Гаррі придивився до неї.

«Боа-констриктор, Бразилія»

— А там гарно?

Боа-констриктор ще раз ударила хвостом у табличку і Гаррі прочитав далі:

«Цей екземпляр народився в зоопарку».

— О, все ясно! То ти ніколи й не була в Бразилії?

Змія похитала головою, і тут вони обоє аж підскочили, бо за плечима Гаррі почувся несамовитий крик:

— **ДАДЛІ! МІСТЕРЕ ДУРСЛІ! ІДІТЬ ГЛЯНЬТЕ НА ЦЮ ЗМІЮ-КУ! ВИ НЕ ПОВІРИТЕ, ЩО ВОНА ВИРОБЛЯЄ!**

Дадлі чимдуж підбіг до скла, перевалюючись з боку на бік.

— Геть звідси! — штурхонував він Гаррі під ребра.

З несподіванки Гаррі заточився і впав просто на бетонну долівку. Далі все сталося так швидко, що ніхто й не помітив, як це, власне, сталося: ось Дадлі й Пірс притуляються до скла, а ось вони з жахливим вереском відсажуються назад.

Гаррі подивився, і йому перехопило подих: переднє скло вітрини з боа-констриктором кудись зникло, і довжелезна змія швидко розмотувала кільця, сповзаючи на підлогу; відвідувачі з лементом бігли до виходу.

Гаррі міг би присягтися, що, коли повз нього просковзнула змія, він почув, як низький шиплячий голос проказав: «Бразиліє, я йду!.. Ссспасибі, аміго».

Наглядач тераріуму був шокований.

— А де скло? — повторював він. — Куди поділося скло?

Директор зоопарку власноруч заварив для тітки Петунії чашку міцного солодкого чаю, раз по раз перепрошуючи її. Пірс і Дадлі могли лише белькотати. Гаррі бачив, що змія нічого не заподіяла їм, хіба що, проминаючи, грайливо зачепила їхні п'яти, та коли всі знову сиділи в машині дядька Вернона, Дадлі вже розповідав, як змія мало не відкусила йому ногу, а Пірс запевняв, ніби вона намагалася задусити його. Але найгіршим, принаймні для Гаррі, було те, що, трохи оговтавшись, Пірс заявив:

— А Гаррі розмовляв з нею? Правда, Гаррі?

Дядько Вернон зачекав, коли Пірс піде додому, а тоді напустився на Гаррі. Розлютившись, він насилу міг говорити. Гаркнувши: «Геть... у комору... посидиш... без їжі!» — дядько гепнувся в крісло, а тітка Петунія мусила бігти по пляшку бренді.

Згодом Гаррі лежав у своїй темній комірчині, шкодуючи, що не має годинника. Він не знав, котра зараз година і чи сплять уже Дурслі. Поки вони не заснуть, він не наважувався крадькома прослизнути на кухню по їжу.

Гаррі жив у родині Дурслів майже десять років — десять жалюгідних років, відколи він пам'ятав себе, відколи осиротів ще немовлям після загибелі батьків в автомобільній аварії. Він не міг пригадати, як сидів у тій машині, коли загинули батьки. Іноді, напружуючи пам'ять упродовж довгих годин у комірчині, він бачив дивне видіння: сліпучий спалах зеленого світла й пекучий біль на чолі. Це, мабуть, і була аварія, хоча він не розумів, звідки те світло. Гаррі зовсім не пам'ятав своїх батьків. Тітка з дядьком ніколи про них не говорили, а запитувати, звичайно, йому забороняли. В будинку не було жодних їхніх фотографій...

АЛЕЯ ДІАГОН

Гегрід знову витяг рожеву парасольку, двічі вдарив нею по борту, і човен помчав до берега.

— А чому тільки божевільний може піти грабувати «Грінготс»? — поцікавився Гаррі.

— Заклинання... замовляння, — пояснив Гегрід, розгортаючи газету. — Кажуть, сейфи там охороняють дракони. А ще треба знайти дорогу: «Грінготс» лежить під Лондоном на глибині сотень миль. Глибше, ніж метро. Можна си вмерти з голоду, намагаючись звідти вийти, навіть як пощастить щось украсти.

Гаррі сидів, міркуючи над цими словами, а Гегрід переглядав газету «Щоденний віщун». Гаррі навчився від дядька Вернона, що, коли хтось гортає газету, краще його не чіпати, але втриматись було годі, ще ніколи в житті він не мав так багато запитань.

— О, маєш! Міністерство магії, як завжди, все наплутало, — пробурмотів Гегрід, перегортаючи сторінку.

— А що, існує Міністерство магії? — не зміг не запитати Гаррі.

— А запевно, — відказав Гегрід. — Вони, звичайно, хотіли, щоб міністром був Дамблдор, але він си ніколи не покине Гогвортсу, тож посаду дістав старий Корнеліус Фадж. Телепень, якого світ не видів! Щоранку посилає Дамблдорові сов і прохає поради.

— А що робить Міністерство магії?

— Ну, передусім намагається приховати від маглів, що в країні й досі є відьми та чаклуни.

— Навіщо?

— Навіщо? Таж тоді, Гаррі, всім закортить вирішити свої проблеми чарами. Ні, нехай си нам дадуть спокій.

Тієї миті човен легенько торкнувся берега.

Гегрід склав газету, і вони кам'яними східцями вийшли на вулицю. Поки вони прямували містечком до вокзалу, на Гегріда дивлялися всі перехожі. І Гаррі, в принципі, їх розумів. Адже Гегрід не тільки був удвічі за них вищий, а й чіплявся до звичайнісіньких речей, як-от лічильників на паркувальних майданчиках, вигукуючи:

— Диви, Гаррі? Чого тільки ті маглі не вигадують, га?

— Гегріде, — насилу переводячи подих, мовив Гаррі, що намагався не відставати, — то ви казали, що в «Грінготсі» є дракони?

— Та ніби так кажуть, — відповів Гегрід. — От би мені дракончика!

— Дракончика?

— Я змалку про нього мрію... О, вже прийшли.

Вони опинилися на вокзалі. Поїзд до Лондона вирушав за п'ять хвилин. Гегрід, нічого не тямлячи в тих, за його словами, «маглівських» грошах, дав Гаррі кілька банкнот, щоб той купив квитки.

Люди в поїзді ще більше витріщалися на них. Гегрід сів на два місця зразу й почав плести шпицями щось подібне до жовтого циркового шатра.

— Не загубив листа, Гаррі? — запитав він, рахуючи петлі.
Гаррі витяг з кишені конверт.
— Файно, — кивнув Геґрід. — Там є список усіх причандалів.
Гаррі розгорнув ще один аркуш, якого не помітив уночі, і про-
читав:

ГОґВОРТСЬКА ШКОЛА ЧАР І ЧАКЛУНСТВА

Форма:

Учням першого року навчання необхідно мати:

1. Три комплекти звичайних робочих мантії (чорних).
2. Один звичайний повсякденний гостроверхий капелюх (чорний).
3. Одну пару захисних рукавиць (з драконячої шкіри або подібного до неї матеріалу).
4. Одну зимову мантію (чорну, зі срібними застібками).

Зверніть, будь ласка, увагу: увесь учнівський одяг повинен мати бірки з іменами.

Підручники:

Всі учні повинні мати по одному примірнику таких книжок:

«Стандартна книга заклинань» (1-й курс) Міранди Гошоук.

«Історія магії» Батільди Бегшот.

«Магічна теорія» Адальберта Вофлінґа.

«Початковий курс трансфігурації» Емеріка Свіча.

«Тисяча магичних трав і грибів» Філіди Спор.

«Магічні зілля й настійки» Арсеніуса Джигера.

«Чарівні звірі і де їх знайти» Ньюта Скамандера.

«Темні сили — посібник для самозахисту» Квентіна Тримбла.

Інші знаряддя:

1 чарівна паличка.

1 казанок (олов'яний, стандартного розміру 2).

1 комплект скляних або кришталевих піал.

1 телескоп.

1 комплект мідних терезів.

Учні можуть також взяти з собою сову, АБО kota, АБО жабу.

**НАГАДУЄМО БАТЬКАМ: ПЕРШОКЛАСНИКАМ НЕ ДОЗВО-
ЛЕНО МАТИ ВЛАСНУ МІТЛУ**

— Невже це все можна купити в Лондоні? — здивувався вголос Гаррі.

— Якщо знаєш де, — відповів Геґрід.

Гаррі ще ніколи не був у Лондоні. Хоча Геґрід, здавалося, знав, куди він прямує, та він, мабуть, ніколи не діставався туди

звичайним способом. Він застряг у турнікеті метро й голосно обурювався, що сидіння замалі, а поїзди надто повільні.

— Не розумію, як ті маґли дають собі раду без чарів, — нарікав він, видираючись нагору поламаним ескалатором, що вів на галасливу вулицю з крамничками.

Ґегрід був такий величезний, що йому легко вдавалося протискатися крізь юрбу, а Гаррі мусив лише не відставати. Вони минали книгарні й музичні крамниці, ресторани й кінотеатри, але ніде й знаку не було, що тут можуть продавати чарівні палички. То була звичайнісінька вулиця з юрмами звичайнісіньких перехожих. Невже десь тут глибоко під землею лежать купи чаклунського золота? Невже справді існують крамниці, де торгують підручниками заклинань і мітлами? А може, це все просто грандіозний жарт, який задумали Дурслі? Якби Гаррі не знав, що в Дурслів абсолютно відсутнє почуття гумору, він так і гадав би, але, хоча все, про що досі розповідав йому Ґегрід, видавалося неймовірним, Гаррі чомусь йому вірив.

— Ось тут, — сказав, зупиняючись, Ґегрід. — «Дірявий Казан». Популярне місце.

То був маленький і задрипаний шинок. Якби Ґегрід не показав його, Гаррі взагалі б нічого не помітив. Люди, кваплячись, не звертали на нього уваги. Їхні погляди прилипали до вітрин великої книгарні з одного боку та музичної крамниці — з другого, а «Дірявий Казан» для них ніби не існував. Власне, Гаррі мав таке дивне відчуття, мовби тільки вони з Ґегрідом можуть його бачити. Перш ніж він сказав про це Ґегрідові, той завів його досередини.

Там, як для популярного місця, було надто темно й убого. Кілька старших жінок сиділи в куточку, цмулячи з келишків херес. Одна з них курила довгу люльку. Чоловічок у циліндрі розмовляв із старим барменом, що був зовсім лисий і скидався на липкий горіх. Коли вони увійшли, розмови вщухли. Ґегріда, здається, знали всі — вони вітали й усміхалися йому, а бармен потягнувся за чаркою, запитавши:

— Як завжди, Ґегріде?

— Не можу, Томе, я ж у справах Гоґвортсу, — відповів Ґегрід, лягнувши Гаррі по плечу своєю велетенською рукою, аж той присів.

— О Господи! — вигукнув бармен, позираючи на Гаррі. — Це... Невже це?!

У «Дірявому Казані» раптом усе завмерло і стихло.

— Боже мій милий! — прошепотів старий бармен. — Гаррі Поттер... Яка честь!

Він вибіг з-за шинквасу, підступив до Гаррі й зі слізьми на очах узяв його за руку.

— Вітаю вас із поверненням, пане Поттере, щиро вітаю!

Гаррі не знав, що й казати. Геть усі дивилися на нього. Стара жінка смоктала люльку, не помічаючи, що та згасла. Геґрід аж сяяв.

Нараз зарипіли стільці, а наступної миті Гаррі вже ручкався з усіма присутніми в «Дірявому Казані».

— Доріс Крокфорд. Пане Поттере, я просто не вірю, що нарешті побачила вас.

— Я так пишаюся, пане Поттере, так пишаюся!

— Завжди мріяла потиснути вам руку... Я така зворушена!

— Я в захваті, пане Поттере, тут слів замало. Моє ім'я Діґл, Дідалус Діґл.

— А я вас уже бачив! — вигукнув Гаррі, а в Дідалуса Діґла від хвилювання аж упав з голови циліндр. — Ви якось мені вклонилися в крамниці.

— Він пам'ятає! — закричав Дідалус Діґл, озираючи всіх довкола. — Ви чули? Він пам'ятає мене!

Гаррі знову і знову тиснув руки. Доріс Крокфорд підійшла вже вдруге.

Підступив дуже нервовий і блідий молодик. Одне око в нього сіпалося.

— Професор Квірел! — відрекомендував його Геґрід. — Гаррі, професор Квірел буде в Гогвортсі одним із твоїх учителів.

— П-п-поттере, — затинаючись, вимовив професор Квірел і вхопив Гаррі за руку, — немає с-слів, як п-п-приємно з тобою з-з-зустрітися.

— А яких ви навчаєте чар, професоре Квіреле?

— З-з-захисту від т-т-темних м-мистецтв, — пробурмотів неохоче професор Квірел, ніби волів і не згадувати про те. — Т-тобі, м-мабуть, це й не п-п-потрібне, П-п-поттере, га? — він нервово реготнув. — Ти, н-напевне, зби-би-раєшся до школи? Я й с-сам хочу п-п-придбати нову к-книжку про в-вампірів. (Професора, здається, злякала сама думка про тих створінь.)

Проте решта відвідувачів не дали професорові Квірелу одноосібно спілкуватися з Гаррі. Минуло ще з десять хвилин, поки він спекався їх усіх, а Геґрід нарешті перекричав загальний гамір:

— Мусимо си вже рухати. Багато закупив. Ходім, Гаррі.

Доріс Крокфорд востаннє потисла Гаррі руку, і Геґрід вивів його попри шинквас на невеличке, обгороджене муром подвір'я, де не було нічого, окрім сміттевого бачка та бур'янів.

— Хіба я не казав тобі? — усміхнувся Гегрід до Гарррі. — Я ж казав, що ти знаменитий. Навіть професор Квірел затремтів, побачивши тебе; до речі, він си завше отак трясє.

— Завжди такий нервовий?

— О, так. Відолаха. Блискучий розум. І все було файно, поки він штудіював самі книжки, а відтак він раптом узяв на рік відпустку, щоб набути безпосереднього досвіду... Кажуть, він стрівси у Чорному лісі з вампірами, а тоді мав прикру пригоду з якоюсь відьмою, — і відтоді геть змінивси. Він си боїть учнів, свого предмета... Еге, а де ж моя парасолька?

Вампіри? Відьми? У Гарррі запаморочилася голова.

Тим часом Гегрід рахував цеглини в мурі над сміттевим бачком:

— Три вгору, дві впоперек, — бурмотів він. — Ось, відступи-но, Гарррі. — І тричі вдарив у мур кінчиком парасольки.

Цеглина, по якій він стукав, задрижала, тоді прогнулася, посередині з'явився маленький отвір, що ставав дедалі ширшим. Ще мить — і перед ними виник прохід у формі арки, достатньо високий навіть для Гегріда; далі тягнулася брукована вуличка, звиваючись і зникаючи десь удалині.

— Ласкаво просимо на алею Діагон, — сказав Гегрід й усміхнувся, помітивши, як збентежився Гарррі.

Вони увійшли в арку, а коли Гарррі швиденько озирнувся, то побачив, як арковий прохід миттю зменшився і щез, і там знову постав суцільний мур.

Сонце яскраво виблискувало на цілій горі казанів біля найближчої крамниці. На рекламному плакаті над ними виднів напис: «Казани — Всіх Розмірів — Мідні, Латунні, Олов'яні, Срібні — Самомішалки — Розкладні».

— О, тобі теж потрібний казан, — мовив Гегрід, — але спершу треба взяти гроші.

Гарррі волів би мати ще з восьмеро очей. Ідучи вулицею, він крутив головою, намагаючись побачити все зразу: крамнички, виставлені біля них товари, покупців. Огрядна жіночка похитувала головою біля аптеки, примовляючи: «Сімнадцять серпиків за унцію драконячої печінки!.. Та вони здуріли...»

З темної крамнички під вивіскою «Совиний Торговельний Центр Айлопе — Сичі, Сипухи, Сірі, Бурі й Білі Полярні» долинало низьке приглушене ухкання. Кілька хлопчаків десь такого віку, як Гарррі, вперлися носами у вітрину з мітлами. «Диви! — почув Гарррі чийсь слова, — “Німбус-2000” — нова й найшвидша». Далі були крамниці з мантіями, магазини, де продавали телескопи й чудернацькі срібні інструменти, яких Гарррі ніколи й не бачив, вітрини,

заставлені діжками кажанячої селезінки та вугрячих очей, хиткими стосами книжок із замовляннями, гусячими перами й сувоями пергаменту, пляшечками із зіллям, місячними глобусами...

— «Грінґотс», — повідомив Гегрід, коли вони підійшли до біло-сніжної будівлі, що височіла над усіма крамничками. Біля її блискучих мідних дверей у багряно-золотому мундірі стояв...

— Атож, гоблін, — тихенько мовив Гегрід, підіймаючись разом з Гаррі до дверей білими кам'яними сходами.

Гоблін був майже на голову нижчий від Гаррі. Він мав смагляве кмітливе обличчя, гостру борідку і, як помітив Гаррі, довжелезні пальці та ступні.

Коли вони заходили, він уклонився. Тепер вони опинилися перед другими дверима, цього разу срібними, на яких було виکارовано:

Заходь, чужинцю, та — вважай:
гріху жадоби не сприйай.
Хто візьме незароблене,
тому відплатять гобліни.
Бо як шукатимеш у нас
багатств, яких ти не припас,
тоді, злочинцю, не забудь,
що не лише скарби є тут.

— Як я й мовив: тільки божевільний міг би тут наважитися на грабунок, — сказав Гегрід.

Двійко гоблінів, уклонившись, провели їх через срібні двері, і вони опинилися у просторій мармуровій залі. Близько сотні гоблінів сиділи на високих стільчиках за довгою стійкою, щось пишучи в товстелезних гробухах, зважаючи на латунних терезах монети, розглядаючи через лінзи коштовне каміння. Годі було полічити двері, що виходили із зали, і біля кожних дверей теж стояли гобліни, впускаючи та випускаючи відвідувачів.

Гегрід з Гаррі підійшли до стійки.

— Добрий ранок! — звернувся Гегрід до вільного гобліна. — Ми прийшли, аби взяти троха грошків із сейфу містера Гаррі Поттера.

— Сер, а ключ від нього у вас є?

— Десь тут мав бути, — відказав Гегрід і почав вивалювати на стійку все зі своїх кишень, розкидавши по конторській книзі гобліна цілу пригорщу запліснявілих галет.

Гоблін гидливо скривився.

Гаррі приглядався, як праворуч інший гоблін зважував купку рубінів — величезних, немов розжарені вуглини.

— Осьдечки він, — гукнув нарешті Геґрід, діставши маленького золотого ключика.

Гоблін пильно придивився.

— Начебто все гаразд.

— Я ще маю листа від професора Дамблдора, — поважно мовив Геґрід, надимаючи груди. — Це про Відомо-Що в сейфі сімсот тринадцять.

Гоблін уважно перечитав листа.

— Дуже добре, — сказав він, повертаючи його Геґрідові, — зараз вас відведуть до обох сейфів. Гріпхуче!

Гріпхуком виявився ще один гоблін. Тільки-но Геґрід позапихав назад до кишень свої галети, вони з Гаррі рушили вслід за Гріпхуком до дверей, що виходили з зали.

— Що це за Відомо-Що в сімсот тринадцятому сейфі? — поцікавився Гаррі.

— Не можу тобі сказати, — загадково мовив Геґрід. — То великий секрет. Це пов'язане з Гогвортсом. Дамблдор довіряє мені. Я би втратив свою посаду, якби си розповів тобі.

Гріпхук відчинив перед ними двері, і Гаррі, який сподівався побачити ще більше мармуру, був здивований. Вони опинилися у вузькому кам'яному коридорі, освітленому сяйвом смолоскипів. Коридор круто збігав униз, а на долівці видніли невеличкі рейки. Гріпхук свиснув — і знизу до них приторохкотів рейками візочок. Усі сіли на нього — Геґрід ледве вмовстився — і поїхали...

Дж. Ролінґ

УРОК № 66

Тема. Письменники ХХ століття про природу (Е. Сетон-Томпсон, Дж. Даррелл, К. Паустовський, В. Біанкі)

Мета: ознайомити учнів із найцікавішими творами світової літератури ХХ століття про природу; розширити кругозір учнів, коло їх зацікавлень; розвивати інтерес до читання, вміння знаходити відповідну літературу, критично її оцінювати; виховувати любов до природи, бережливе до неї ставлення.

Обладнання: виставка художніх книжок про природу, ілюстрації до них, пейзажні картини, фото- і відеоматеріали.

Теорія літератури: анімалістична література, пейзаж.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання
Зачитування листів до Гаррі Поттера, творів «Якби у мене була чарівна паличка».

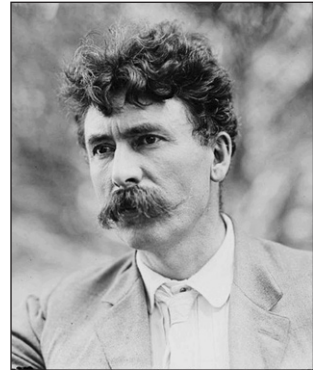
2. Коментар учителя

II. Оголошення теми й мети уроку

III. Мотивація навчальної діяльності школярів

— Ми познайомилися з літературою фентезі. Є ще один цікавий різновид тепер уже не фантастичної, а реалістичної літератури, яка називається анімалістичною, тобто такою, що описує тварин, птахів, комах. Таку літературу також цікаво читати, як і книги про природу.

Уявіть собі, що ви одержали листа, в якому написано: «Люди і звірі, ми діти однієї матері-природи»,— а замість підпису зображено слід вовка. Про митця й ученого-натураліста Ернеста Сетон-Томпсона, який саме так вважав і підписувався, а також про інших письменників-любителів природи ми говоритимемо сьогодні на уроці.

Ернест Сетон-Томпсон

IV. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Розповідь учителя (або повідомлення учня)

— Народився Ернест Сетон-Томпсон в Англії 1860 року, але дитинство і юність його пройшли в Канаді, куди переїхала родина. Змалку хлопчик, незважаючи на несхвалення батька, мріяв стати натуралістом, спостерігав за поведінкою, звичками тварин і птахів, вів щоденник спостережень. Одного разу Ернест побачив у книжковій крамниці чудово виданий довідник «Птахи Канади», який коштував цілий долар. Батько ніколи б не дав для такої «дурниці» грошей. Треба було заробити їх самому! Цілий місяць хлопець рубав і складав дрова у дворі багатого фермера, але не заробив потрібної суми. Тоді він почав ловити комах для колекції однієї англійки. І ось бажана книга у нього в руках! «Я був на сьомому небі від щастя»,— згадував про той день через багато років Сетон-Томпсон.

Твори канадського письменника «Дикі тварини, як я їх знаю», «Біографія грізлі», «З життя гнаних», «Тварини-герої», «Біографія сріблястої лисиці», «Лобо», «Вінніпегський вовк» та багато інших можна з повним правом назвати енциклопедіями лісового життя. Перу Е. Сетон-Томсона належать і пригодницькі романи «Маленькі дикуни, або Повість про те, як два хлопчики жили в лісі як індіанці й чого вони навчилися» (1903) та «Ральф у лісах» (1911), з яких також можна дізнатися про життя лісових мешканців.

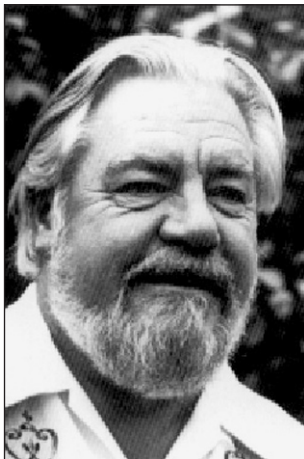
Письменник захоплюється «характерами» своїх героїв, помічаючи в них те, що, здавалось би, притаманне лише людям. Дикий кінь з оповідання «Мустанг-іноходець» воліє краще померти, ніж жити в неволі. Ризикуючи життям, рятує від зграї собак свою сріблясту подругу лис Доміно (повість «Доміно»). Захищаючи господаря, кидається на величезного ведмеда грізлі крихітний собачка («Дурний Біллі»). Безстрашно рятує своїх пташенят куріпка, відводячи від гнізда лисицю («Красношійка»). Гине з жалю й туги вагажок вовчої зграї Лобо, який утратив свою подругу-вовчицю Бланку («Лобо»).

2. Виразне читання уривка з оповідання Е. Сетон-Томпсона «Лобо» (див. додаток)

3. Словникова робота, обмін враженнями про прочитане

4. Розповідь учителя (або учнівське повідомлення)

— Джеральд Даррелл — відомий у всьому світі письменник-натураліст. Він англієць, народився в Індії 1925 року, де його батько, інженер, будував мости. Рано залишився сиротою. Жив на грецькому острові Корфу в Середземному морі й описав його в одному із найкращих своїх творів «Моя сім'я та інші звірі».

Джеральд Даррелл

По закінченні коледжу Даррелла прийняли до приміського Лондонського зоопарку наглядачем-практикантом. Потім він увійшов до складу експедиції, яка вирушала до Західної Африки. Під впливом своїх вражень і пригод Даррелл написав першу книгу «Переповнений ковчег».

Джеральд Даррелл поставив собі за мету створити фонд тварин, які зникають. Тому за його сприяння відкрився знаменитий Джерсійський зоопарк, який урятував від зникнення багато видів тварин і птахів.

5. Виразне читання уривків з 14-го розділу повісті Даррелла «Моя сім'я та інші звірі» — «Балакучі квіти» (див. додаток)

6. Словникова робота, обмін враженнями про прочитане

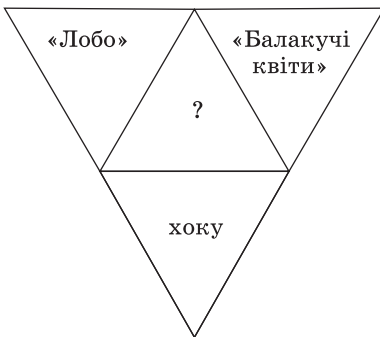
7. Слово вчителя

— Захоплюючих книг про природу дуже багато. Згадаймо хоча б твори російських письменників — В. Біанкі, К. Паустовського, М. Пришвіна, з якими вам радили вчителі познайомитися влітку, після закінчення четвертого класу.

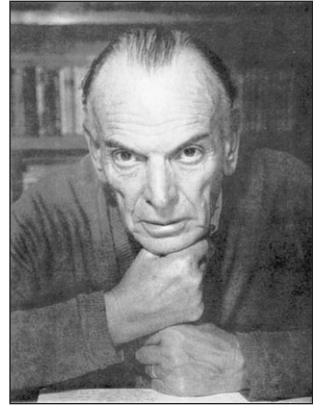
Той, хто їх прочитав, напевне, зрозумів, що людина і природа складають єдине ціле, тому берегти природу — наш святий обов'язок. Ще в Біблії, у Старому Заповіті, сказано: «Ви вищі за риб, птахів, тварини, рослини. Маєте піклуватися про них». Людина, що вважає собі найвищою та найрозумнішою істотою на землі, без спілкування з природою — рослинами, тваринами, лісами, полями, горами, ріками — ніколи не зможе стати по-справжньому духовно розвинутою особистістю.

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Знайдіть спільне

1. Любов до природи
2. Єдність людини і природи

Костянтин Паустовський

Віталій Біанкі

VI. Домашнє завдання

Підготуватися до уроку розвитку зв'язного мовлення — опису улюбленої тварини чи рослини.

VII. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення.

- Природа для мене...
- «Брати наші менші» — ...
- Я зацікавився...

Додаток

ЛОБО

I

...Каждый думал, что именно ему удастся справиться в этом знаменитом волком.

Один из них надеялся достигнуть этого с помощью новоизобретенной отравы и особого способа располагать приманку. Другой, француз из Канады, тоже хотел применить отраву, но, кроме того, намеревался присоединить к ней заклинания, так как был твердо уверен, что Лобо не простой волк, а оборотень, и потому его нельзя убить обычными средствами.

Однако никакие искусно приготовленные яды, никакие чары и заклинания не могли одолеть серого хищника. Он по-прежнему совершал свои еженедельные обходы и ежедневно пировал. Вскоре охотники, отчаявшись, отказались от дальнейших попыток и отправились охотиться в другие края.

Ферма Джо Калона была расположена на одном из маленьких притоков Куррумпо, в живописном ущелье среди скал.

Всего в какой-нибудь тысяче ярдов от дома Лобо со своей другой устроили логовище и вырастили детенышей.

Они прожили там все лето, истребляя коров, овец и собак Джо, точно смеясь над всеми его ухищрениями, над его отравами и западнями. Они жили в полной безопасности среди пещер и скал, а Джо ломал себе голову, стараясь придумать, как выкурить их оттуда или уничтожить с помощью динамита. Но они остались целы и невредимы и продолжали свои набеги, как и раньше.

— Вот где Лобо прожил нынешнее лето, — сказал Джо, указывая мне на каменистый обрыв. — А я ничего не мог с ним поделаться. Он морочил меня, как хотел.

II

Рассказы ковбоев не возбуждали во мне особого доверия, пока осенью 1893 года я не познакомился сам с этим лукавым разбойником и не узнал его лучше, чем другие.

За несколько лет до этого, когда был еще жив Бинго, я занимался охотой на волков. Но с тех пор род моих занятий изменился, и я оказался прикованным к стулу и к письменному столу. Я очень нуждался в перемене образа жизни, и когда один мой приятель, хозяин фермы в Куррумпо, пригласил меня приехать к нему и попробовать, не справлюсь ли я как-нибудь с этой разбойничьей стаей, я тотчас же принял приглашение.

В первые дни я много ездил верхом, чтобы познакомиться с местностью. Мой проводник временами указывал мне на кости какой-нибудь коровы, еще покрытые остатками шкуры, и замечал при этом: «Вот его работа!»

Мне стало ясно, что среди этих холмов и ущелий нечего и думать преследовать Лобо с собаками и лошадьми. Единственными пригодными средствами поэтому оставались капканы и отравы.

Не стану вдаваться в подробности и описывать всевозможные способы, и ухищрения, к которым я прибегал, чтобы перехитрить этого «волка-оборотня». Не было такой смеси стрихнина, мышьяка и цианистого калия, которую я не испробовал бы как отраву для Лобо. Не было ни одного сорта мяса, которое я не употреблял бы как приманку. Но каждый день, отправляясь утром узнать о результатах, я убеждался, что все мои усилия оказывались бесплодными. Старый волк был слишком хитер, и я не мог его перехитрить.

Достаточно привести один пример, чтобы доказать его удивительную сообразительность.

По совету одного старого охотника я растопил немного сыру вместе с почечным жиром только что убитой телки; сыр я варил в фарфоровой миске и резал костяным ножом, чтобы избежать металлического запаха. Когда смесь остыла, я разделил ее на куски и, сделав отверстие в каждом куске, вложил туда большую дозу стрихнина и цианистого калия, заключенных в капсулу, не пропускающую никакого запаха. Затем я закупорил дыры сыром. Во время этой работы я не снимал перчаток, смоченных в теплой крови телки, и даже старался не дышать на приманку. Когда все было готово, я положил приманку в мешок из сыромятной кожи, тоже

весь вымазанный кровью, и поехал верхом, волоча за собой на веревке печень и почки телки. Я сделал круг в десять миль, бросая через каждые четверть мили по куску приманки, тщательно избегая прикасаться к ней руками.

Лобо появлялся в этой местности в начале каждой недели, а остальное время проводил, по-видимому, где-нибудь около подножия Сьерра Гранде.

Дело было в понедельник, и в тот самый вечер, когда мы уже собирались уезжать, я услышал басистый вой. Один я ковбоев коротко заметил:

— А, вот и он! Теперь посмотрим, что будет.

На следующее утро я с зарей отправился в путь, желая поскорее узнать результаты моей хитрости. Я быстро напал на следы стаи, которую вел Лобо, — его след всегда можно было легко отличить, так как он был значительно крупнее следа обычного волка.

Волки скоро почуяли приманку, которую я волочил за собой. Я убедился, что Лобо подошел к первому куску, обнюхал его и в конце концов взял и проглотил.

Тут я не мог скрыть своей радости.

— Наконец-то он попался! — воскликнул я. — Скоро я увижу его мертвым.

И я поспежал вперед, не сводя глаз с больших следов, оставленных его папами в пыли. Они довели меня до того места, где я бросил вторую приманку, и я увидел, что она тоже исчезла. Как я ликовал при этом!

Теперь он попался! И, вероятно, еще несколько других волков из его стаи.

Но широкий след его лап не исчезал с дороги, и хотя я поднимался на стременах и осматривал всю равнину, я нигде не мог разглядеть мертвого волка.

Я поехал дальше по его следу и увидел, что третья приманка тоже исчезла, а след вел дальше, к четвертой. И тут я убедился, что Лобо не проглотил ни одной из них, а только тащил их в своей пасти и затем, сложив в кучу, загрязнил их нечистотами, чтобы выразить свое полное презрение к моей хитрости. Сделав это, он свернул в другую сторону, уводя за собой стаю, которую оберегал так бдительно...

Я рассказал только один из многих подобных же случаев, убедивших меня, что с этим разбойником нельзя справиться посредством отравы. Я выписал капканы и, ожидая их прибытия, занялся истреблением койотов и других хищных обитателей прерий.

Однажды мне пришлось наблюдать еще один случай, доказавший поразительное лукавство Лобо. Волки его стаи нередко, ради одного только развлечения, распугивали и убивали овец, которых почти никогда не пожирали. Овец обыкновенно пасут стадами в несколько тысяч голов. На ночь их загоняют в защищенное место, где-нибудь по соседству, и с каждой стороны стада ночует пастух. Овцы настолько бестолковы, что малейший пустяк заставляет их бросаться куда попало, но все же у них существует твердо укоренившаяся привычка всегда следовать за своим вожаком. Пастухи используют эту привычку и пускают в овечье стадо несколько козлов. Овцы признают превосходство ума своих бородатых родичей и, если ночью возникает тревога, собираются вокруг козлов.

Однажды ночью, в конце ноября, два пастуха были разбужены нападением волков. Все стадо сбилось вокруг козлов, которые не отличались ни тупостью, ни трусливостью и храбро оставались на месте. Но — увы! — этим нападением руководил не простой волк. Старый Лобо, «волк-оборотень», знал не хуже пастухов, что моральную силу стада составляют именно козлы, и поэтому, быстро проскочив по спинам тесно скучившихся овец, бросился на их вожаков и мгновенно покончил с ними. Злополучные овцы тотчас же разбежались во все стороны.

В течение многих недель после этого ко мне почти ежедневно обращался какой-нибудь встревоженный пастух:

— Не встречались ли вам где-нибудь заблудившиеся овцы с клеймом «ОТО»?

И почти всегда мне приходилось отвечать:

— Да, я наткнулся на пять или шесть овечьих трупов у Бриллиантового источника.

Или:

— Нет, я не видал, но Хуан Мейер два дня назад видел около двадцати только что зарезанных волками овец на Кедровом холме.

Наконец прибыли волчьи капканы, и я проработал с двумя помощниками целую неделю, чтобы установить их. Мы не жалели трудов и усилий, и я прибегал ко всем уловкам, которые, как мне казалось, могли обеспечить успех. На следующий день после того, как были поставлены капканы, я поехал осматривать их и скоро попал на след Лобо, который вел от одного капкана к другому. По этим следам я прочел всю историю его ночных походов.

Он рыскал в темноте и, хотя капканы были тщательно запрятаны, сразу же обнаружил первый из них. Остановив стаю, он начал старательно разгребать землю вокруг, пока не отрыл капкан, а также цепь и бревно. Затем он отправился дальше, продельвая

то же самое с другими капканами. Вскоре я заметил, что он оставался и сворачивал в сторону, как только подмечал на дороге что-нибудь подозрительное.

Тут мне пришел в голову новый план: я поставил капканы в виде буквы «Н», то есть расположил их в ряд с каждой стороны тропы, а один капкан поместил посередине, чтобы он служил перекладной для этой буквы. Но мне пришлось долго ждать, чтобы убедиться в новой неудаче.

Лобо отправился по тропе и находился уже между «двумя параллельными рядами капканов, когда заметил единственный капкан, спрятанный на самой тропе. Он остановился вовремя.

Как и почему он догадался, в чем дело, я не знаю. Во всяком случае, Лобо не свернул ни вправо, ни влево, а медленно и осторожно попятился, стараясь ставить каждую лапу на свой прежний след, пока не выбрался из опасного места. Затем, обойдя капканы с другой стороны, он стал скрести задними ногами камни и комья земли, пока не захлопнул все капканы.

То же самое он проделывал и во многих других случаях, и как ни разнообразил я свои способы, он всегда уходил невредимым. Вероятно, он и до сих пор продолжал бы свои опустошения, если бы не злополучная привязанность, которая привела его к гибели и прибавила его имя к длинному списку героев, которые в одиночку были непобедимы и погибли лишь из-за неосторожности товарища, которому доверяли.

III

По некоторым признакам я заметил, что в стае Лобо происходит что-то странное. Например, временами следы показывали, что впереди старого вожака бежал другой небольшой волк. Для меня это было непонятно. Но как-то раз один из ковбоев сказал мне:

— Я видел их сегодня. Бежит впереди и своевольничает Бланка.

Тут мне стало все ясно, и я добавил:

— Значит, Бланка — действительно волчица, потому что с волком Лобо немедленно разделался бы за такую дерзость.

Это навело меня на новую мысль. Я зарезал телку и поставил около ее трупa два хорошо заметных капкана. Затем, отрубив голову, которая считается никуда не годной частью, недостойной внимания волков, я положил ее немного поодаль, а вокруг нее поставил, хорошо замаскировав, шесть мощных стальных капканов, выветренных так, что не оставалось никакого запаха. Во время этой работы мои руки, обувь и все инструменты были вымазаны свежей кровью. Я обрызгал кровью также и землю кругом, точно эта кровь

вытекала из головы. Когда капканы были закопаны, я прикоснулся к песку капканами шкурой койота, а его лапой наделал множество следов вокруг. Голову я положил так, что между нею и кустарником был лишь узкий проход. В этом проходе я поставил свои лучшие капканы, прикрепив их к самой голове.

Волки имеют привычку подходить к каждому труп, который они почуяли, хотя бы у них и не было намерения съесть его; и я надеялся, что благодаря этой привычке стая Куррумпо попадетя в мою ловушку. Я нисколько не сомневался, что Лобо откроет мою проделку с мясом и не допустит к нему стаю. Но я все же надеялся на голову, которая имела такой вид, точно она была отброшена в сторону как вещь совершенно бесполезная.

На следующее утро я прежде всего отправился осматривать капканы. И вот — о радость! — там были ясно видны следы волков, и место, где лежала голова с капканами, было пусто. Поспешно осмотрев следы, мы убедились, что Лобо действительно не пустил свою стаю к мясу, но один небольшой волк, очевидно, подошел обнюхать голову, брошенную в стороне, и сразу попал в капкан.

Мы отправились по следу и через милью увидели, что этим злополучным волком была Бланка. Завидев нас, она бросилась бежать, и хотя ей страшно мешала тяжелая голова телки, она двигалась быстрее моего спутника, который шел пешком. Но мы все же настигли ее у скал, так как рога телки прочно зацепились за камни.

Никогда я еще не видал такой красивой волчицы, как Бланка. Ее ровная, густая шерсть была почти совершенно белого цвета.

Она повернулась, готовая вступить с нами в бой, и завыла. Это был протяжный, призывный вой. И вот с далекого холма донесся ответный вой старого Лобо.

Е. Сетон-Томпсон

БАЛАКУЧІ КВІТИ

Одібравши потрібний ключ, Кралевський встромив його в замок і відчинив важкі двері. З мансарди на мене хлюпнуло сліпуче сонячне світло і мало не оглушив різноголосий пташиний спів. Здавалось, що в тьмяному коридорі вчитель розчинив переді мною браму раю. Мансарда була простора, займала майже цілий поверх. Підлога гола, з меблів — лише довгий сосновий стіл у центрі. Зате на всіх стінах від підлоги до стелі висіли ряди красивих легких кліток з десятками жвавих, щебетливих мешканців.

Долівка була густо встелена насінням; воно приємно хрумкіло під ногами, наче дрібний гравій на пляжі. Зачарований такою силою птаства, я неквапом переходив од клітки до клітки,

милуючись кожною пташиною. Тим часом Кралевський (який, певно, геть-чисто забув про моє існування) схопив зі столу велику лійку і заходився спритно наливати воду в поїлки своїх плеканців.

Моє перше враження, що всі птахи в клітках — канарки, було хибним. На мою втіху, тут виявилися щиглі зі строкатим клоунським оперенням — червоним, жовтим, чорним; оливково-жовті зеленьки, схожі на цитринове листя в розпалі літа; коноплянки в ошатних шоколадно-білих твідових костюмах; рожевогруді снігурі та ще безліч іншого птаства.

В одному кутку мансарди я надибав скляні двері, що вивели мене на балкон. З обох боків були прибудовані просторі вольєри. В одній жив чорний дрізд з оксамитовим пір'ям та чепурним бананово-жовтим дзьобом; у другій, навпроти, — схожий на дрозда птах у розкішному оперенні всіх небесних відтінків — од густо-синього до опалового.

— Кам'яний дрізд, — оголосив Кралевський, несподівано зазирнувши в двері і вказуючи на цього гарного і птаха. — Мені привезли його торік з Албанії... Тоді він був ще пущівірінком. На жаль, я ніяк не можу знайти для нього даму.

Він приязно помахав дрозду лійкою і знову зник за дверима. Дрізд зиркнув на мене пустотливим оком, спушив пір'я на грудях і видав серію уривчастих звуків, що нагадували жартівливий сміх. Надивившись на нього досхочу, я пішов назад на мансарду, де Кралевський все ще розливав пташині воду.

— Чи не хотів би ти мені допомогти? — спитав він, дивлячись на мене відсутнім поглядом, і опустив лійку, так що тоненька цівка води полилася на його начищений до блиску черевик. — Дві пари рук виконують цю роботу швидше. Візьми лійку... отак... а я діставатиму блюдечка... чудово! Саме те, що треба!

Я наливав воду в керамічні блюдечка, а Кралевський зграбно, двома пальцями брав їх і ставив у клітки так, наче тицяв льодяники дитині до рота. При цьому він без угаву балакав і зо мною, і з птахами абсолютно однаковим рівним тоном, через те я іноді не міг второпати, до кого він звертається: до мене чи до котрогось з мешканців кліток.

— Атож, вони сьогодні в доброму гуморі, бо надворі сонячно... Ти розумієш... коли сонце перейде на цей бік, вони почнуть співати, адже так, мої співушечки?

Іншим разом треба відкласти більше... лише два, серденько, лише два. Хіба можна назвати це виводком, навіть з найпалкішим бажанням? Ну що, смакує тобі новий корм? А в тебе вдома є пташка? У мене, як бачиш, чимало цікавих екземплярів... Не роби цього

в чисту воду... Розводити декотрих, звісно, нелегко, але це вдячна робота, особливо з гібридами. У мене завжди успішно йде схрещування... Звичайно, тільки тоді, коли ти відкладеш не менше двох... хитрюга, хитрюга!

Нарешті з напуванням було скінчено. Кралецький помилювався ще якусь хвилю своїми улюбленцями, всміхнувся сам до себе і старанно витер руки маленьким рушничком. Затим він провів мене по мансарді, спиняючись перед кожною кліткою, щоб розповісти історію птаха, його родовід, а також поділитися планами щодо майбутнього кожного підопічного. Ми розглядали — в доброзичливому мовчанні — пухенького, жвавого снігура, коли раптом пронизливо залунав мелодійний дренькіт, що майже заглушив пташиний спів. На мій подив, цей дзенькіт линув звідкілясь зсередини живота вчителя.

— Клянусь Юпітером! — жажнувся він, зводячи на мене страдницький погляд. — О Всевишній!

Діставши з кишені годинник, він натиснув важілець, і передрзвін стих. Я був трохи розчарований тим, що джерело звуку виявилось таким зрозумілим; наскільки привабливішими стали б наші уроки, думав я, коли б у вчителя час од часу дзвеніло всередині. Кралецький тривожно зиркнув на годинник, і спохмурнів.

— Клянусь Юпітером... — ледь чутно повторив він. — Уже дванадцята година... Час летить, мов на крилах... а тобі ж за півгодини треба рушати...

Учитель поклав годинник назад до кишені й пригладив лисину.

— Ну от що, — зронив він нарешті. — За півгодини ми навряд чи досягнемо видатних наукових успіхів, тому я пропоную спуститися в сад і зібрати трохи жовтозілля для птахів. Звісно, якщо ти не проти. Ця рослина дуже корисна для них, надто коли вони несуться.

Ми спустилися в сад і збирали там жовтозілля доти, доки з вулиці почувалися сигнали автомобіля Спіро, схожі на крики підстреленої качки.

— По тебе, здається, — чемно зауважив Кралецький. — Ми встигли зібрати достатньо зеленого корму. Твою допомогу важко переоцінити. Отже, завтра рівно о дев'ятій, домовились? Чудово! Вважаймо, що сьогоднішній ранок пройшов змістовно: перше знайомство, так би мовити, прикидка. І я сподіваюсь, що цим акордом ми започаткували нашу дружбу. Боже мій, як це важливо! Au revoir, тобто до завтра, як кажуть французи.

Коли я причинив за собою рипучу чавунну хвіртку, він гречно помахав мені рукою і пішов назад до будинку, лишаючи за собою слід із золотистих пелюстків жовтозілля.

Вдома мене одразу спитали, яке враження справив новий учитель. Не вдаючись в деталі, я сказав, що людина він гарна і що ми, напевне, з ним заприятелюємо. На розпитування про перший урок я досить чесно відповів, що сьогоднішній ранок було присвячено орнітології та ботаніці. Всіх це, здається, задовольнило.

Стара жінка зітхнула і роззирнулася довкола.

— От квіти, наприклад, — вказала вона на букети в кімнаті. — Ти чув коли-небудь, як розмовляють квіти.

Я збентежено хитнув головою. Досі я не уявляв собі, що квіти володіють даром мови.

— Запевняю тебе, вони велемовні. Ведуть довгі бесіди між собою, хоча, природно, я не розумію, про що саме. Коли ти доживеш до моїх літ, можливо, тобі теж пощастить почути їх, якщо твоє серце не зачерствіє. Кажуть, що з плином часу людина зневірюється, байдужіє і через те краще сприймає абстрактні ідеї. Нісенітниця! У всіх старих, яких я знаю, мізки з отроцтва зашкарубли, позакри- вались, мов сірі устриці.

Місіс Кралевська пильно глянула на мене.

— Мабуть, я здаюсь тобі дивакуватою? Пришелепкуватою? З оцими балачками про велемовні квіти?

Я щиро поспішив її запевнити, що нічого такого мені не здається. Ясна річ, квіти можуть гомоніти між собою, чом би ні? Приміром, кажани часом стиха полискують, я це чую, а дорослі ні, бо звуки надміру високі.

— То-то ж бо! — зраділа вона. — Проблема в довжині хвилі. Гадаю, це все через уповільнення руху. Окрім того, кожна квітка має свою індивідуальність, — замолоду ми цього не помічаємо. Вони різняться одна від одної, достоту мов люди. Бачиш отам троянду у вазочці?

У кутку на столику в срібній вазочці пишалася оксамитова троянда такого насиченого червоного кольору, що видавалася майже чорною. Невимовної краси квітка, з пелюстками досконалої форми і з ніжним пушком на них, таким, як на крильцях юного метелика.

— Правда ж, гарна? — мовила місіс Кралевська. — Справжня красуня, чи не так? Вона стоїть у мене два тижні. Важко повірити? А попервах це був миршавий пуп'янок. Хирлявий, чахлий, не знати було, чи й виживе. Хтось необачно засунув його в букет разом з айстрами. А це смертельно, просто смертельно! Ти не уявляєш, які жорстокі всі складноцвіті — айстри, стокротки тощо. Це грубі, приземлені квіти, і не годилося тулити до них таку аристократку, як троянда. Коли її принесли сюди, вона була геть зів'яла,

непомітна між айстрами. На щастя, я почувла їхні голоси, доки дрімала тут. Завели розмову жовті айстри, вони завше войовничі. Я не знаю, про що вони балакали, але звучало це страхітливо. Спершу я не втимила, до кого вони звертаються; думала, просто сваряться. Я підвелася з ліжка і побачила цю бідолашну троянду в брутальному оточенні, виснажену, змучену. Зразу ж витягла її, поставила окремо, додавши у воду півтаблетки аспірину. Аспірин відживлює троянди. Срібні монетки — для хризантем, аспірин — для троянд, бренді — для пахучого горошку, цитриновий сік — для м'ясистих квітів на зразок бегонії. Отож, коли її було врятовано від айстр і підживлено, троянда воскресла і аж засвітилася вдячністю. Тепер вона намагається зберегти свою красу якомога довше, щоб зробити мені приємність.

Пані Кралецька закохано подивилась на красуню, яка сяяла в срібній вазі.

— Так, я чимало дізналась про квіти. Вони точнісінько як люди. Якщо їх збирається разом забагато, вони починають драгувати одне одного і в'януть. Змішай кілька видів і сам побачиш, які спалахнуть між ними чвари. Звичайно, важливу роль відіграє вода. Знаєш, дехто думає, що воду слід міняти щодня. Безглуздя! Квіти від цього швидко гинуть. Я міняю воду раз на тиждень, кладу в неї жменьку землі, і квіти буяють.

Відчинилися двері, в кімнату з променистою усмішкою увійшов Кралецький.

— Вони вилупились! — сповістив він. — Усі четверо. Це така радість! Я непокоївся, бо це її перший виводок.

— Чудово, любий! Я теж дуже рада, — заясніла місіс Кралецька. — Ну, а ми з Джеррі досить змістовно побесідували. Принаймні для мене це було цікаво.

Я сказав, що для мене це також було вельми цікаво, і підвівся.

— Неодмінно приходь до мене ще, — запросила місіс Кралецька. — Можливо, мої міркування дещо екстравагантні, але тобі варто їх послухати.

Вона всміхнулася мені й приязно змахнула рукою на прощання. Ми з Кралецьким пішли до дверей. На порозі я спинився, глянув назад і всміхнувся. Жінка лежала нерухомо під важким покривалом золотистих кіс. Мені здалося, що в темному світлі кімнати квіти присунулися ближче до неї, з'юрмилися біля ліжка в напруженому очікуванні, — ану ж вона розповість їм яку історію. Немічна стара королева в оточенні свого почту — одухотворених квітів.

Дж. Даррелл

УРОК № 67

Тема. Розвиток зв'язного мовлення. Твір про природу

Мета: викликати в учнів інтерес до читання книг про природу, до теми стосунків людини і природи; розвивати зв'язне мовлення учнів, образне мислення, вміння викладати власні думки та обґрунтовувати їх; виховувати любов до природи та бережливе до неї ставлення.

Обладнання: фотовиставка домашніх улюбленців, різних квітів, рослин, відеоматеріали.

Теорія літератури: описи різних видів — пейзаж, портрет, опис тварини, рослини; розповідь роздум, опис.

ХІД УРОКУ**I. Оголошення теми й мети уроку.****Мотивація навчальної діяльності школярів****II. Основний зміст роботи****1. Інструктаж до написання твору про природу на основі прочитаних художніх книг та власних спостережень.**

— Обравши тему («героя», об'єкт, предмет твору), визначте тип мовлення, який ви використаєте. Якщо писатимете про свого домашнього улюбленця, можна розповісти про його породу, звички, поведінку, цікаві випадки, які з ним траплялися (з тих, про які ви читали чи які спостерігали); обов'язково слід включити опис зовнішнього вигляду тварини. Закінчити твір можна роздумами й висновками про те, для чого людині потрібні домашні тварини (кішки, собаки, рибки, морські свинки, хом'яки, папуги, канарки) чи кімнатні рослини.

Коли описуватимете рослини, можна згадати легенди, повір'я, пов'язані з ними (наприклад, звідки виникла назва або легенда, скажімо, про цвіт папороті).

Обсяг твору — приблизно $\frac{3}{4}$ сторінки. Твір складається з трьох частин — вступу, основної частини й висновку. Оформляється охайно й грамотно.

2. Написання твору на чернетці, перевірка його учнем (можна зачитати 2–3 твори й прокоментувати)**3. Оформлення роботи в чистовому варіанті**

III. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичного оцінювання.

IV. Підсумок уроку

УРОК № 68

Тема. Тематичне оцінювання № 6

Мета: повторити й узагальнити вивчене, виявити рівень знань, умінь та навичок учнів з метою контролю та їх корекції; розвивати пам'ять, образне й логічне мислення учнів, уміння висловлювати власні думки й обґрунтовувати їх; виховувати кращі людські якості.

Обладнання: тестові завдання.

Теорія літератури: роди й жанри літератури, літературний герой, портрет, пейзаж, гумор, художні засоби.

ХІД УРОКУ

I. Короткий аналіз виконання робіт з розвитку зв'язного мовлення (можна цей етап перенести на наступний урок)

II. Оголошення теми й мети уроку, мотивація навчальної діяльності школярів

III. Основний зміст роботи

1. Інструктаж до написання контрольної роботи

2. Виконання тестових завдань

Варіант I

Початковий і середній рівні

(кожна правильна відповідь — 1 бал)

1. Яка країна прославилась жінками-письменницями, одна з яких навіть стала лауреатом Нобелівської премії?
 - а) Росія;
 - б) Швеція;
 - в) Англія.

2. Звідки взятий вислів: «Ви вищі від риб, птахів, тварини, рослини. Маєте піклуватися про них»?
 - а) з *Біблії*;
 - б) з творів Дж. К. Ролінг;
 - в) з творів А. Ліндгрена.
3. Назвіть тему, яка об'єднує твори Е. Сетон-Томпсона, Дж. М. Даррелла, К. Паустовського, В. Біанкі.
4. Допишіть речення.
Фентезі — це...

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 2 бали)

1. Дайте характеристику Пеппі Довгапанчохи з однойменного твору А. Ліндгрена.
2. Знайдіть спільне між Томом Соєром і Гаррі Поттером.
Високий рівень (повна, змістовна, грамотна відповідь — 4 бали)
Виконайте одне із завдань.
 - а) Напишіть твір «Мій улюблений твір сучасної дитячої літератури».
 - б) Складіть діалог «Що краще — прочитати книгу чи подивитися фільм за її сюжетом?»

Варіант II

Початковий та середній рівні (кожна правильна відповідь — 1 бал)

1. Укажіть представника літератури фентезі:
 - а) А. Ліндгрена;
 - б) Е. Сетон-Томпсон;
 - в) Дж. Р. Р. Толкін.
2. Кому з письменниць літератури ХХ–ХХІ століть поставлено аж три пам'ятники ще за життя?
 - а) А. Ліндгрена;
 - б) С. Лагерлеф;
 - в) Дж. К. Ролінг.
3. Визначте головну думку, яка об'єднує твори Е. Сетон-Томпсона, Дж. М. Даррелла, К. Паустовського, В. Біанкі.
4. Допишіть речення.
Анімалістична література — це...

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 2 бали)

1. Дайте характеристику Гаррі Поттеру із творів Дж. К. Ролінг.
2. Знайдіть спільне між Томом Соєром та Пеппі Довгапанчохою.
Високий рівень (повна, змістовна, правильна відповідь — 4 бали)
Виконайте одне із завдань.
 - а) Напишіть твір «Мій улюблений герой сучасної дитячої літератури».

- б) Складіть діалог «Захоплення літературою фентезі — це корисно чи шкідливо?»

V. Підсумок уроку

VI. Домашнє завдання

Повторити весь матеріал підручника.

ПІДСУМОК

УРОКИ № 69–70

Тема. Підсумок. Літературне свято. Захист-презентація проекту

Мета: повторити й узагальнити вивчене за рік; розвивати пам'ять, образне та логічне мислення, навички самостійної творчої роботи, аналізу та синтезу матеріалу, уміння висловлювати власні думки із приводу прочитаного; виховувати кращі людські якості, вміння працювати в колективі, реалізовувати свій творчий потенціал.

Обладнання: елементи костюмів героїв та декорації до інсценівок, стіннівки та відеогазети, призи; книжкова виставка, учнівські ілюстрації до вивчених творів; карта світу, глобус.

Теорія літератури: роди, жанри літератури, герої художніх творів, художні засоби та прийоми.

ХІД УРОКУ

I. Виступ учителя — керівника проекту з підбиттям підсумків останньої тематичної атестації та роботи учнів за рік

II. Презентація проекту «Літературний бал»

1. Група «сценаристів» представляє свою інсценівку «Літературний бал»

Сценарій

Ведучі: Том Соєр і Пеппі Довгапанчоха у відповідному одязі (Том — як ковбой, Пеппі — за описом у книзі).

Королівський глашатай. Увага! Увага! Увага! Оголошуємо великий королівський бал літературних героїв! Чудові і незрівнянні, веселі та смішні, кмітливі й сміливі — усі на бал! Усі на бал!

Пеппі. Друзі, ви мене впізнали? (*Підтягує панчошу, яка постійно сповзає донизу.*) Так, це я, Пеппі Довгапанчоха! Найвигодливіша, найдобріша і найсильніша дівчинка на світі! Зараз я влаштую вам іспит. Шикуйтеся! Кожен із вас повинен себе назвати і щось про себе розповісти.

Карлсон. Дир-дир-дир! (*Імітує політ і «влітає» до класу або зістрибує зі стільця або з підвіконня.*) А допомагати проводити іспит буду я, Карлсон, найкрасивіший і найчемніший чоловік у світі!

По черзі виходять переодягнені учні: Пані Метелиця (бабуся з великими зубами), пасербиця (дівчинка в німецькому національному костюмі), Снігова Королева (в короні зі сніжинок), Кай, Герда, Розбійниця; Попелюшка, мачуха з пихатими дочками, Мауглі (у вінку з квітів і пов'язкою на стегнах); Багіра (у масці пантери), Балу (у масці ведмедя), Мацуо Басьо (у костюмі подорожнього), Гекльберрі Фінн, Беккі, Гаррі Поттер та інші.

Після короткої розповіді акторів Карлсон нагороджує учнів за костюми та розповіді пірижками чи печивом.

Том. А мене ви впізнали? Це я, Том Соєр, любитель мандрів та всіляких пригод! А ну, хто найцікавіше розповість про країну, де жили письменники, твори яких ми вивчали протягом року? А на карті (чи глобусі) швидко зможете показати?

Конкурс «географів», Карлсон нагороджує переможців.

Королева (з «Дванадцяти місяців» С. Маршака). Послухайте всі! Ось тут мені надіслали якийсь дивний текст «Пуськи Б'ятеняцькі». Хто найкраще перекладе його звичайною мовою, придумає найцікавішу історію, одержить велику нагороду (*див. додаток*).

«Літератори» беруться за переклад, потім зачитують, Карлсон визначає переможців і нагороджує.

Пеппі. А мені цікаво, хто ж із вас найсильніший? (*Жартівливі «спортивні змагання» з надування кульок, проведення «футболу» кульками з вати тощо.*)

Мацуо Басьо. Мій конкурс пов'язаний з моєю улюбленою Японією. Складіть ікебану із запропонованих матеріалів, напишіть хоку.

Мауглі. Мій конкурс — для любителів біології і пов'язаний із нашою матінкою-Природою. Хто розповість найкраще про звички тварин (свійських або диких), які б свідчили про їхні незвичайні здібності?

Том. Пропоную конкурс на спостережливість. (Викласти кілька дрібних речей, дати одному учаснику подивитися на них кілька секунд, потім дитина відвертається, одна річ прибирається, а учасник називає, якої речі не вистачає; або: викладаються речі, наприклад підручник з анатомії, починок, чарівна паличка, щітка для фарбування, підсніжники, дуб, сніжинка тощо, й учасник називає, з яким твором кожна з них пов'язана.

Пеппі. Ось і закінчується наш літературний бал. Попереду — веселі канікули. Ура! Пропоную всім виконати «танець радості». Том, Мауглі, починайте!

Карлсон. Ви все так добре розповідали, грали, танцювали, тому я вирішив подарувати вам свою улюблену банку варення. Пригощайтесь, я не жадібний!

Можна влаштувати чаювання.

2. Група «експертів з естетики» представляє стіннівки, ілюстрації, відеоматеріали

3. Релаксація

«Мікрофон по колу»

- Я вдячний (вдячна)...
- Я бажаю...

Додаток

ПУСЬКИ Б'ЯТЕНЯЦЬКІ

Проштувалина Калуша наліском і завачулила бутенявку.

І вайлапує:

— Калушенята, калушенятка! Бутенявка! Калушенята припроштували і бутенявку пожуванькали.

І подуденячилися. А Калуша вайлапує:

— Оге-е, ого-о! Бутенявка ж бо некузькувата! Калушенята бутенявку приндючнули.

Бутенявка стрепендулилася, напакундилася і упроштувалина з наліску.

А Калуша вайлапує:

— Бутенявок не жуванькають. Бутенявки гождрюваті і дюждо дюждо некузькуваті. Від бутенявок дуденячаться.

А бутенявка вайлапує за наліском:

— Калушенята подуденячилися! Калушенята подуденячилися! Дюждо некузькуваті! Пуськи б'ятеняцькі!

(Л. Петрушевська,
переклад О. Чертенка)

ДОДАТОК

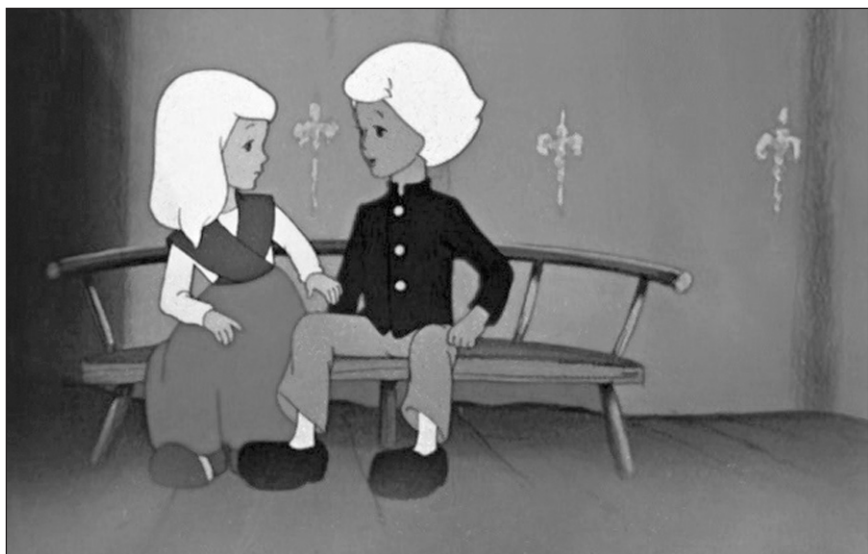
**КАДРИ ІЗ ДЕЯКИХ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ
ТА ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ, ЩО БУЛИ СТВОРЕНІ
НА ОСНОВІ ТВОРІВ ВИДАТНИХ КАЗКАРІВ**

Кадр із мультфільму «Попелюшка»

Кадр із мультфільму «Попелюшка»

Кадр із мультфільму «Снігова королева»

Кадр із мультфільму «Снігова королева»

Кадр із мультфільму «Дванадцять місяців»

Кадр із мультфільму «Дванадцять місяців»

Кадр із мультфільму «Мауглі»

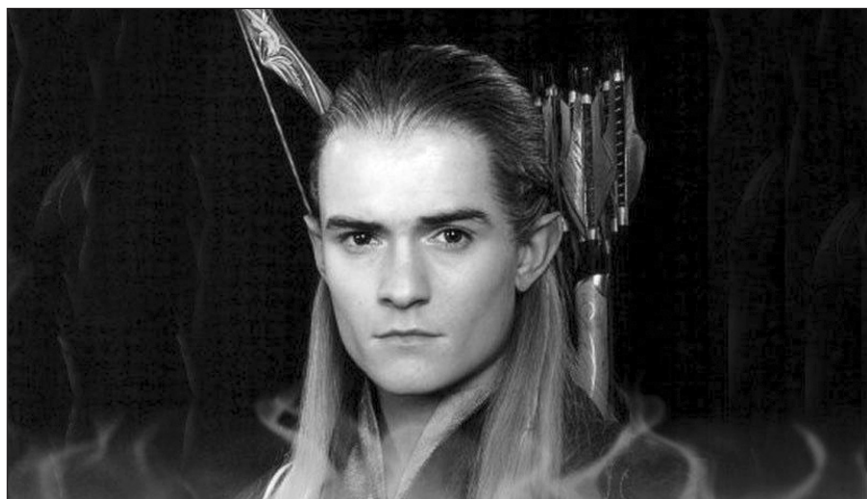
Кадр із мультфільму «Мауглі»

Кадр із художнього фільму «Гаррі Поттер»

Кадр із художнього фільму «Пепсі Довгапанчоха»

Кадр із художнього фільму «Володар пернів»

ЛІТЕРАТУРА

1. *Амплієва Л. Ю.* Інтегрований урок англійської мови та зарубіжної літератури в 7-му класі // Зарубіжна література в школі.— 2007.— № 8.
2. *Антологія української народної творчості.*— К.: Веселка, 1989.
3. *Більська Н. С.* Гра «Щасливий випадок» з вивчення повісті М. Твена «Пригоди Тома Соєра» // Зарубіжна література в школі.— 2005.— № 15–16.
4. *Бойко І. М.* Дидактичні матеріали. 5 клас // Зарубіжна література в школі.— 2007.— № 4.
5. *В мире сказок.*— К.: Веселка, 1986.
6. *Волощук Є.* Зарубіжна література. 5 клас.— К.: Генеза, 2005.
7. *Гвозкова І. С.* Свято японської чайної церемонії «Тя-няю» // Зарубіжна література в школі.— 2006.— № 15–16.
8. *Гнатенко К. Ю.* Урок-подорож. Перемога теплих людських почуттів над багатством Снігової королеви // Зарубіжна література в школі.— 2007.— № 18.
9. *Гнатенко К. Ю.* Фрагмент уроку «Вороги і друзі Мауглі» // Зарубіжна література в школі.— 2005.— № 15–16.
10. *Дем'яненко О. М.* Урок літератури в 5 класі // Зарубіжна література в школі.— 2006.— № 20.
11. *Зарубіжна література 5–12 класи.* Програма для загальноосвітніх навчальних закладів.— К.: Ірпінь, 2005.
12. *Казки народів світу.*— К.: Веселка, 1989.
13. *Кисла Л. А.* Сила дружби у казці Г. К. Андерсена «Снігова королева» // Зарубіжна література в школі.— 2005.— № 17.
14. *Кіплінг* Редьярд. Мауглі. Як і чому.— К.: Веселка, 1979.
15. *Кіяшко Н. М.* Система уроків за творчістю Астрід Ліндгрен у 5 класі // Зарубіжна література в школі.— 2006.— № 10.
16. *Ковбасенко Ю. І., Ковбасенко Л. В.* Зарубіжна література. 5 клас.— К.: Грамота, 2005.
17. *Колос А.* Одухотворення природи як характерна ознака японської культури. Мацуо Басьо. Хоку, 5-й клас // Зарубіжна література в школі.— 2008.— № 9.

18. Конопля Т. І. Інтелектуально-творча гра «Чудова сімка» за творами М. Твена // Зарубіжна література в школі.— 2006.— № 8.
19. Космач Н. П. Метод проектів на уроках зарубіжної літератури у системі особистісно зорієнтованої парадигми освіти // Зарубіжна література в школі.— 2007.— № 18.
20. Крутенко О. В. Фрагменти уроків (з різними видами робіт) // Зарубіжна література в школі.— 2005.— № 9.
21. Кушуріна Л. С. Урок у 5-му класі, присвячений ліриці М. Басьо // Зарубіжна література в школі.— 2007.— № 17.
22. Лесин В. М., Пулинець О. С. Словник літературознавчих термінів.— К.: Радянська школа, 1971.
23. Махінько О. А. Урок літератури, присвячений поезії М. Басьо // Зарубіжна література в школі.— 2007.— № 17.
24. Мудрість народна. Серія збірок приказок та прислів'їв народу світу.— К.: Дніпро, 1973–1990.
25. Ніколенко О. М., Філіна І. О. Філософія життя у китайській та японській літературах.— Х.: Ранок; Веста, 2003.
26. Опанасенко В. І. Вивчення казки-п'єси С. Я. Маршака «Дванадцять місяців» // Зарубіжна література в школі.— 2007.— № 5.
27. Опанасенко В. І. Система уроків за казкою Ш. Перро «Попелюшка, або Кришталевий черевичок» // Зарубіжна література в школі.— 2007.— № 17.
28. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання.— К.: А. С. К.
29. Подорожна Н. В. Урок-творче змагання за казками Г. К. Андерсена // Зарубіжна література в школі.— 2007.— № 17.
30. Поштаренко О. О. Урок-інсценізація за казкою Г. К. Андерсена «Снігова королева» // Зарубіжна література в школі.— 2005.— № 10.
31. Пушкин А. С. Сочинения в 3-х томах, Т. I. Сказки.— М.: Художественная литература, 1974.
32. Слободянюк О. М. Урок у 5-му класі за повістю Р. Бернса «Чесна бідність» // Зарубіжна література в школі.— 2006.— № 7.
33. Тіхомірова О. А. Вивчення роману Дж. К. Ролінг «Гаррі Потер і філософський камінь» у 5-му класі // Зарубіжна література в школі.— 2007.— № 6.
34. Ціко І. Г. Формування активної читацької діяльності на уроках зарубіжної літератури. 5-й клас (система різнорівневих та

- індивідуальних завдань) // Зарубіжна література в школі.— 2005.— № 8.
35. *Чепіжна Н. М.* Урок літератури в 5-му класі // Зарубіжна література в школі.— 2005.— № 18.
36. *Шинкаренко Н. Д.* Урок зарубіжної літератури в 5-му класі // Зарубіжна література в школі.— 2007.— № 8.
37. *Шведін В. І.* Урок літератури в 5-му класі // Зарубіжна література в школі.— 2005.— № 20.
38. *Шуренок Т. В.* Система уроків у 5-му класі за казкою Ш. Перро «Попелюшка, або Соболевий черевичок» // Зарубіжна література в школі.— 2006.— № 9.
39. *Яриніч Т. Ю.* Головний Закон Джунглів в оповіданні-казці Дж. Р. Кіплінга «Мауглі» // Зарубіжна література в школі.— 2005.— № 1.

Навчальне видання

Серія «12-річна школа»

ПАРАЩИЧ Валентина В'ячеславівна
УСІ УРОКИ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
5 клас

Навчально-методичний посібник

Головний редактор *Н. Д. Ільїна*

Редактор *В. С. Голяковська*

Коректор *О. М. Журенко*

Технічний редактор *О. В. Лебедєва*

Комп'ютерне верстання *Є. С. Островський*

Підп. до друку 10.04.2008. Формат 60×90/16. Папір газет.

Гарнітура Шкільна. Друк офсет. Ум. друк. арк. 19,0. Зам. № 9—04/13—05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»».

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2911 від 25.07.2007.

Україна, 61001 Харків, вул. Плеханівська, 66.

Тел. (057) 731-96-32. E-mail: zl@osnova.com.ua

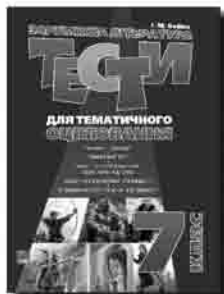
Віддруковано з готових плівок ПП «Тріада+»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1870 від 16.07.2007.

Харків, вул. Киргизька, 19. Тел.: (057) 757-98-16, 757-98-15.

Зарубіжна література

Тести для тематичного оцінювання Зарубіжна література

5 клас – Код: 403Л16, 96 с.

6 клас – Код: 403Л17, 128 с.

7 клас – Код: 403Л18, 96 с.

8 клас – Код: 403Л19, 128 с.

9 клас – Код: 403Л20, 112 с.

10 клас – Код: 403Л21, 112 с.

11 клас – Код: 403Л22, 144 с.

У посібниках наводяться тестові завдання із зарубіжної літератури для 5 – 11 класів, що складено відповідно до вимог чинної програми.

Видання пропонують різномірневі тести для тематичних атестацій, які охоплюють увесь програмований матеріал. Крім того, посібник містить добірку тестових завдань тренувального характеру за темами, що вивчаються, та довідкові матеріали, що допоможуть учням підготуватися до підсумкового оцінювання, дозволять краще зорієнтуватися в особливостях літератури певного періоду.

Формат А4, укр. мова, м'яка обкладинка

Замовляйте книги за тел.: 8 (057) 731-96-33, за адресою: 61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, ВГ «Основа», «Книга – поштою. ЗЛ» або на сайті www.osnova.com.ua Надсилайте SMS-замовлення на номер 8 (067) 572-30-371 Надішліть копію передплатної квитанції на будь-який журнал ВГ «Основа» та замовляйте книги зі знижкою 10%. Мінімальне замовлення – 2 книги. Вартість поштової доставки – 6,45 грн.